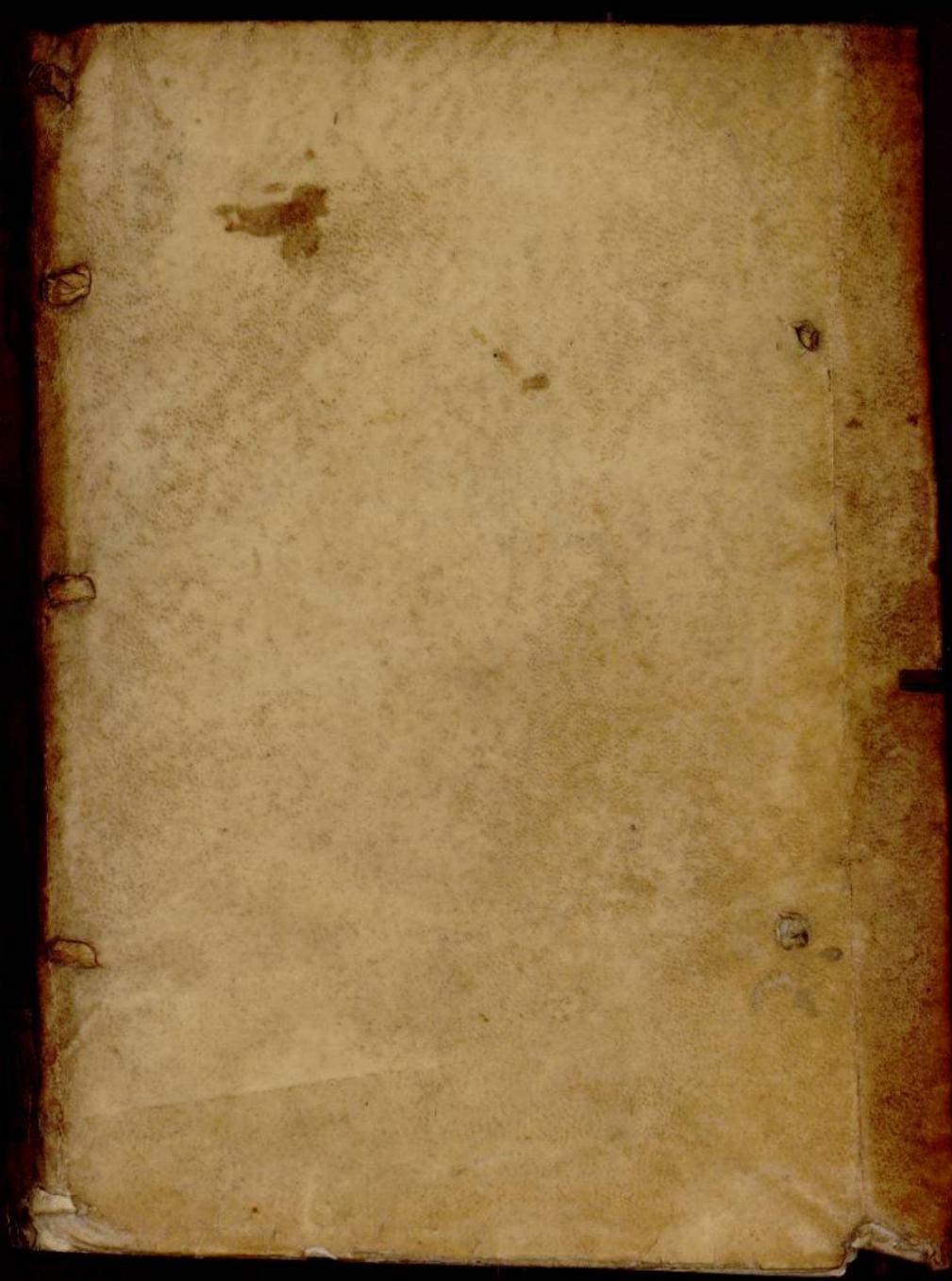
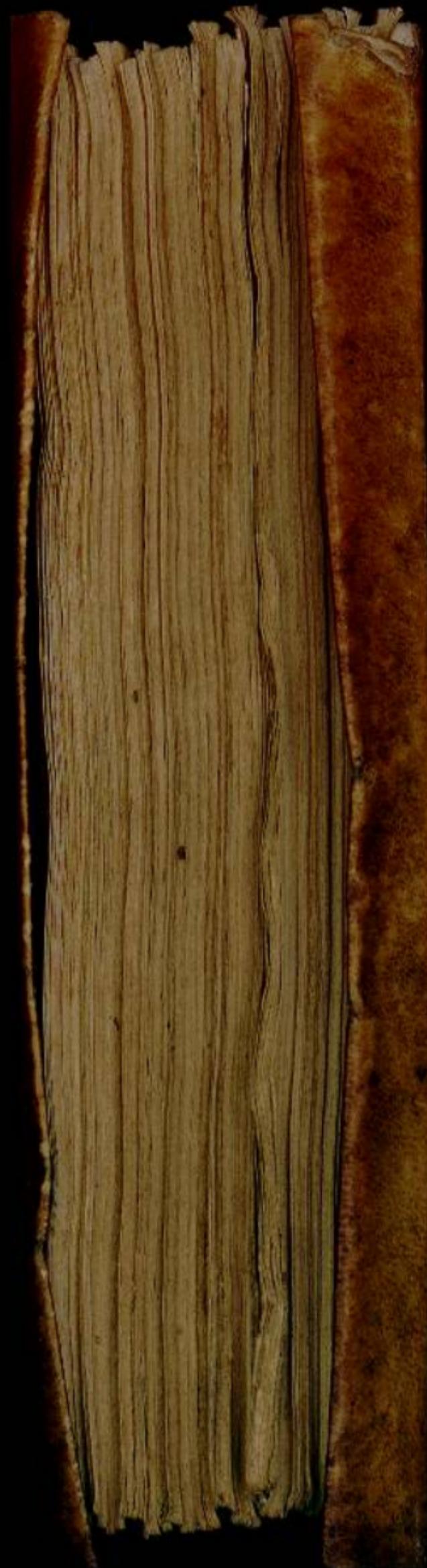


Collegio  
pastoralorum  
Et studiorum  
naturae et medicinae  
gothicis

VG

9106

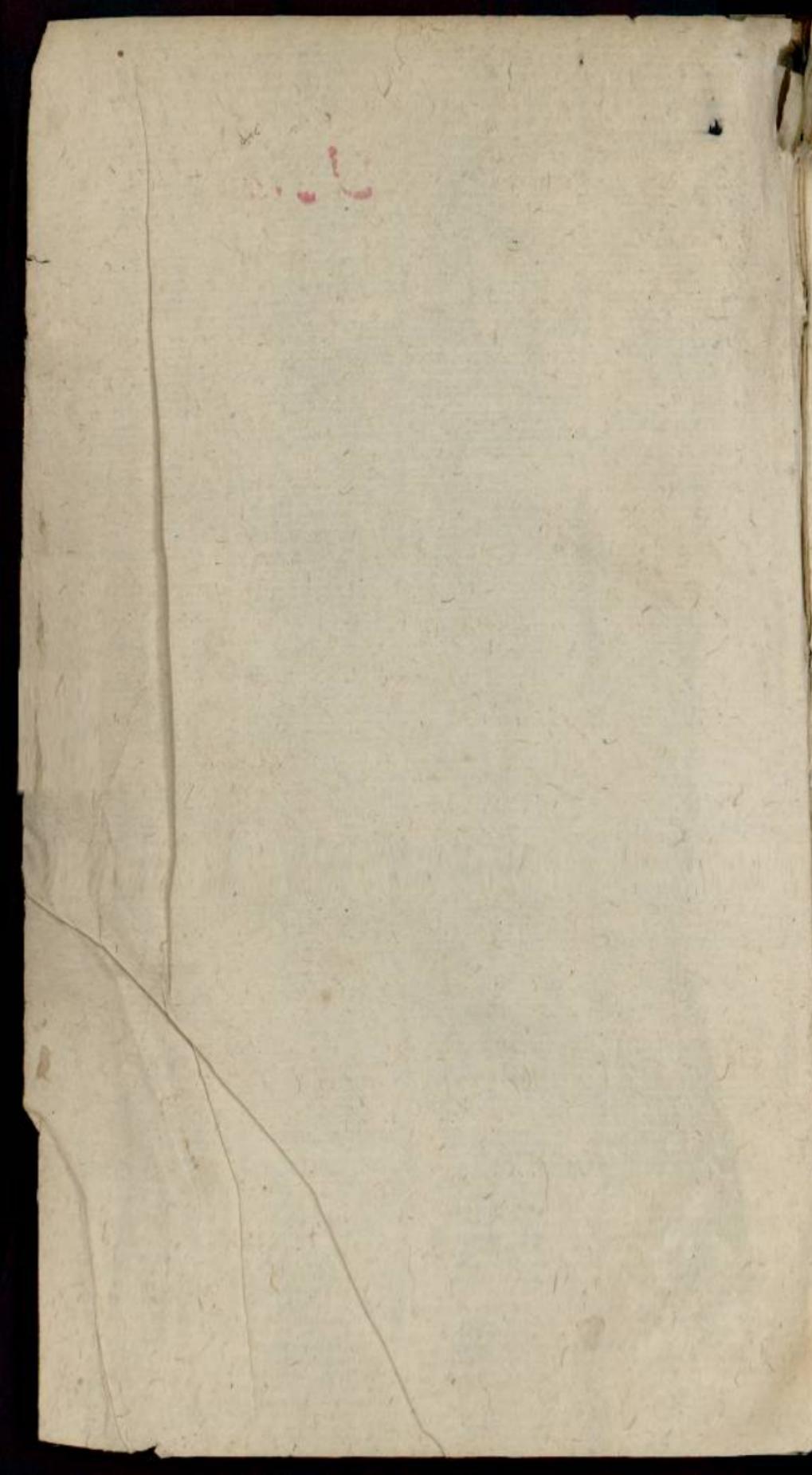


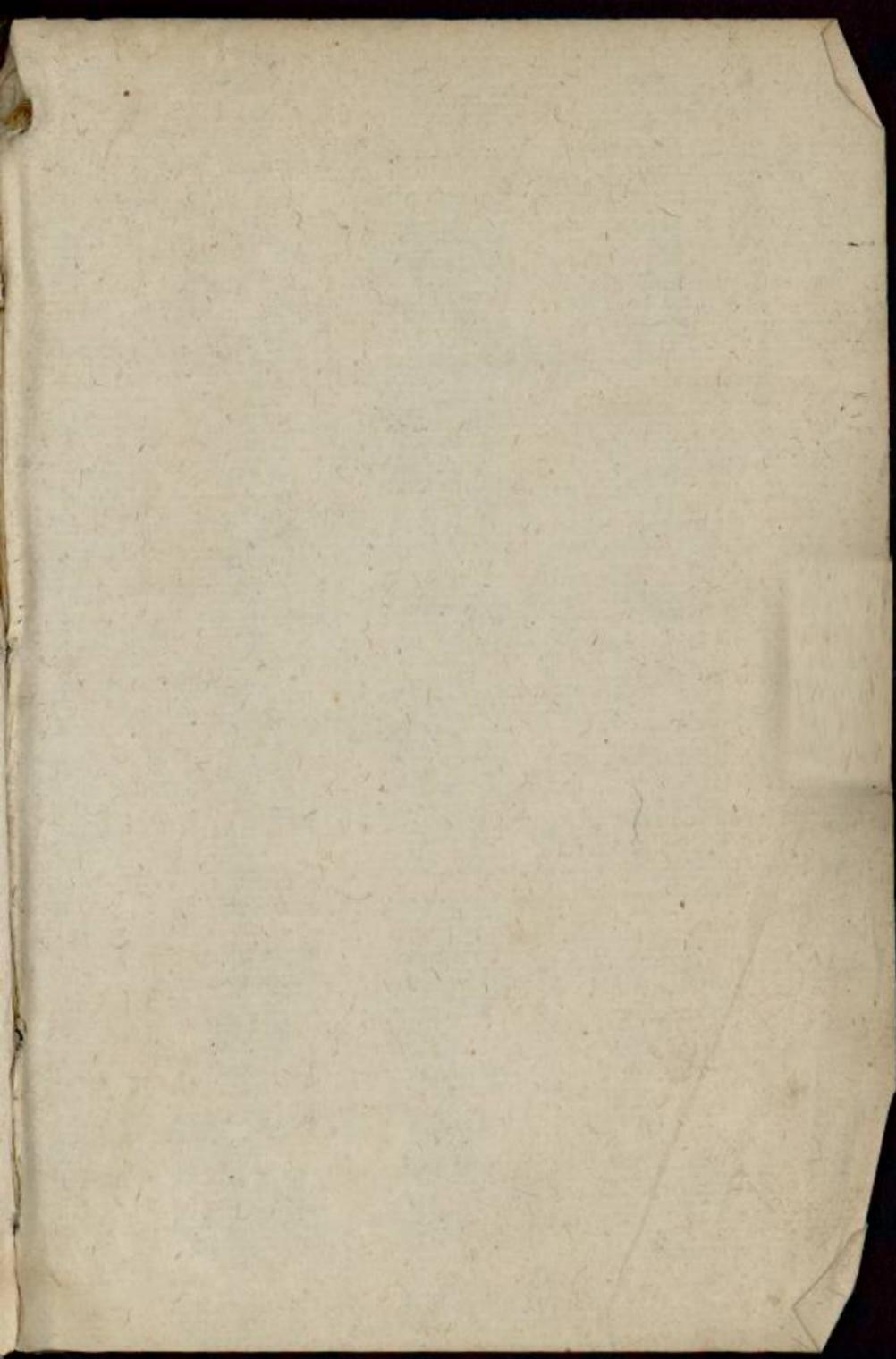


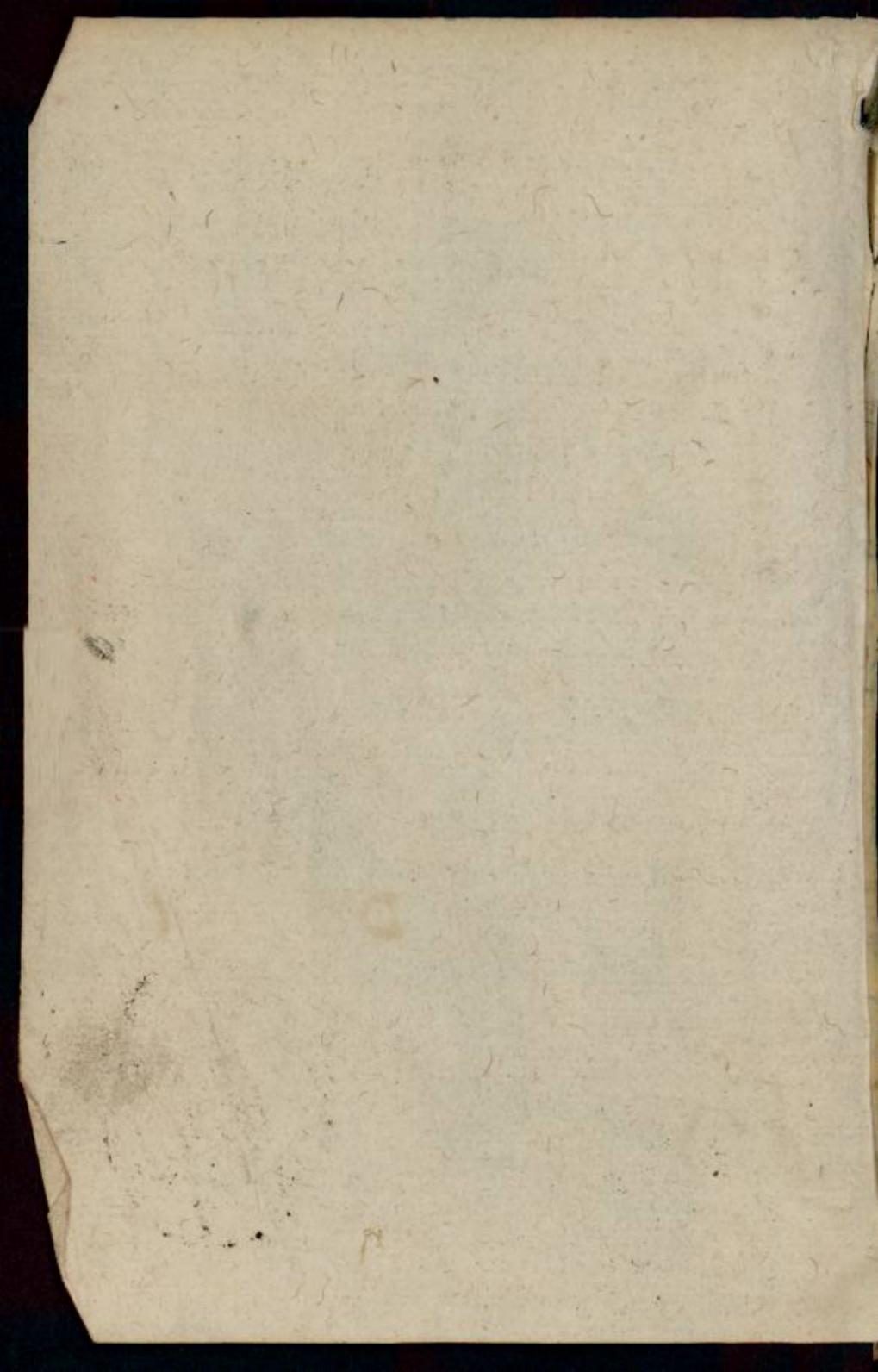
295508

Am. Plat. loc. 30

U-10







Res 7a 9106

COELII  
SED VLII PRESBY=

TERI CVM PISSIMI TUM DO=

Etissimi Paschale opus, seu mirabilium

diuinorum Libri quinq; , cum Enarrationi=

bus luculentissimis Aelij Antonij

Nebrisensis .

ADIVNXIMVS ETIAM IVVEN=

ci Hispani presbyteri Euangelicam hi

storiam eiusdem argumenti, additis &

in eandem Commen=

tarijs. *Fed. Badj. pag. 242.*

OMNIA AD VETVSTISSIMA

exemplaria collata &

castigata.

D<sup>III</sup> N<sup>o</sup>. 1816

Cum indice diligentissimo.

BASILEAE

ANNO M. C. XLI.



1. 2.

IOANNES TRITENHEY M ABBAS  
Spanhemensis in libro de scriptori  
bus Ecclesiasticis, De uita  
Sedulij.

**S**Edulius presbyter natione Scotus. Hildeberti Sco-  
torum archiepiscopi, ab ineunte ætate discipulus  
uir in diuinis scripturis exercitatus, & in secularibus  
literis eruditissimus, carmine excellens & prosa, amo  
re discendi Scotiam relinquens, uenit in Franciam: dcin  
de Italiam perlustrauit & Asiam: postremo Achaiæ  
finibus excedens, in urbe Roma mirabili doctrina cla  
rus effulxit. Hic tandem ut Sigebertus scri-  
bit, Episcopus ordinatus fuit, sed ecclesi  
siam uel urbē ubi, non exprimit.  
Claruit sub Theodosio.

ANNO.

CCCC XXX.



Iuuencus Hispanus sub Constantino Magno  
claruit, ANNO. CCCC XXX.

BARTHOLOMAEVS VVESTHEME  
rus Phorzensis Lectori s. d.

**S**VPERIORIBVS annis nonnullos  
in Theologia libellos graues sanè,  
doctos & elegantes à uiris multæ erudi-  
tionis conscriptos, & in hac theologi-  
ca palestra mirum in modum exercita-  
tos, diuulgauimus, qui ad uberiorem in-  
genij cultū hauriendū, animūq; doctrī-  
na nō uulgarī; imò sapiētia diuina locu-  
pletendum appositissimi sunt. Non lu-  
crum ingens, more quorundam, uena-  
ri, aut ab optimis studijs lectorē reuoca-  
re, sed solū sacrī initiatīs ansam & ma-  
nūdictionem dare animo erat, quò &  
sua tandem īdustrīa, sineq; praecepto-  
rū admīniculo, spīritus sancti scripta &  
legerent & intelligerent. Profecto feli-  
citer res succēsīt, quemadmodū quidā  
prēcipui nominis uiri, quibus fides ad-  
hibenda est ob eximiam illorū autoritatē  
significarunt. Idq; stimulum admouit,  
ut iam Poētas etiam christianos, qui-  
cunq; usquā extant, & quos Ecclesia  
catholica nunquā reprobauit, in lu-  
cem

EPIST. NVNCVP.

em ædituri sumus. Damus igitur nūc  
hæc selectissima carmina, uno fasciculo  
comprehensa adolescentibus ad sacra ad-  
spirantibus, gratificaturi. Existimamus  
aut̄ hac in re nostram diligentiam cul-  
paturū neminem, cum prophani & ob-  
sceni Poëtae ferè in omnibus Scholis  
pueris à plagosis præceptoribus propo-  
nuntur, inculceturq;. Quorū conatum  
probare non possumus, neq; Christiani  
est ijs innocentem ætatem corrumpere.  
Accipe igitur, candida iuuentus, hanc  
opellam hilari uestitu, ita adornatam, ut  
etiam semidocco lectori, ea ob illustria  
doctissimorum virorum Commentaria,  
quæ adiecimus, per uia sint. Præterea te  
ignorare nolumus sub prælū nos iam  
adornare eiusdem argumenti alia que-  
dam: partim prius non uisa, quæ penes  
nos latent; partim castigationibus non  
inutilibus ita perpolita, ut sine ullo  
scrupulo etiam abstrusissima quæq;, in-  
telligere possis. Vale.

INDEX OMNIUM QVAE NOTA  
tu digna uidebantur, in hijs com-  
mentarijs diligentiss.

<b>A</b>		<b>Ariopagus</b>	12
<b>A</b>	Achemenij 35	Arrianorum error	48
	Adam unde di- ctus 157	Arrij mors	47
	Adonisedec rex Ierusalem pag. 30	Asellus leuis	162
		Asina allocuta Balaā 28	
		<b>B</b>	
	Adytus pro altari 294	Aal	182
	Aegyptiorū monstra 41	Barrabas	ibid.
	Aequor pro campo 67	Beel	ibid.
	Aether a esse igneæ natu- ræ 110	Bel	ibid.
	Alius, pro nauicula 139	Bethania	132
	Amicitia uera inter quos sit 4	Bethlehem	98
	Amœna loca 17	Biblus	9
	Amplitudo 184	Boatus tragicus	8
	Emprosthotoni 110	<b>C</b>	
	Animæ sedes 160	Achinnū crifpare pag. 49	
	Anubis 41	Capharnaum	98
	Apharā rex Ierunuth 30	Canes sagaces.	115
	Apostata 180	Castra militum	525
		Chelydrus	109

I N D E X.

<b>C</b> helydri	25	Disciplina humana	10
<b>C</b> ayrus	146	Drachma	124
<b>C</b> œlum fulmineum	32	Draco magnus	292
<b>C</b> œmiterium	103		E
<b>C</b> olumbam felle carere		<b>E</b> Nnon uallis	245
pag.	72	Eos & Eous	187
<b>C</b> enereth	114	Erugo mordax	129
<b>C</b> ophinus	112	Excindere	300
Cor pro mente	76	Ezechias rex ægrotans	38
<b>C</b> oruus pascit Heliam			F
pag.	31	<b>F</b> Actura	9
<i>Crux. 187.</i>	D	Falx curua	183
<b>D</b> Abit rex Eglos		Febris anhela.	92
pag.	30	Festucam uellere	155
Damno pro constringo		Fratres Christi	383
pag.	102	Fides quid	64
<b>D</b> aniel leonibus exposi=		Furta thororum	405
tus	36		G
<b>D</b> elia	193	<b>G</b> Abaon	29
Desisse pro desisse		Gehenna	143
pag.	448	Genesar	114
<b>D</b> iabolus	73	Genezareth stagnum	139
Diabolum in forma co=		Gladius à clade dictus	525
<b>L</b> ibri Etiam decepisse	55	Glaucus color	113
			4
			Gre=

I N D E X.

<b>Gremium</b>	266	<b>Labyrinthi quatuor</b>	11
H		<b>Labrusca</b>	12
<b>H</b> Arundo pro sce/ ptro	184	<b>Lacus</b>	87
Hauritorium	344	<b>Lares ubi culti</b>	41
Helias à coruo pastus pag.	31	<b>Leonus fames</b>	36
Herodis crudelitas	66	<b>Lepra</b>	90
Hircus setiger	191	<b>Hesperus stella</b>	113
Homeri patria	24	<b>Leuana dea</b>	171
Honor sepulchralis	160	<b>Lex generale nomen</b>	283
Hospes niger	96	<b>Ligo</b>	306
Hydropis tres species pag.	148	<b>Lingua trisulca</b>	25
I		<b>Lucus infernus</b>	165
Iaculor	296	<b>Lychnus</b>	120
Iaphia rex Lachis	30	<b>M</b>	
Indulgere	277	<b>Machæra</b>	
Ionas in mare proiectus pag.	33	<b>Mageda</b>	412
Iussum	283	<b>Mamer</b>	195
Iuuenci uita	236	<b>Marmora sicca</b>	26
<b>L</b>		<b>Memphis ciuitas Aegypti</b>	
Abellum uanu	174	<b>pti</b>	146
		<b>Messor pro messe</b>	18
		<b>Meta æui humani</b>	32
		<b>Ministri leues</b>	458
		<b>Myrrha purgabantur o-</b>	
		<b>lim</b>	

I N D E X.

*Lim mortui*

64

Poëte gentiles

8

N

**N**Abuchodonosor  
in belua trans  
formatus

35

Pompare

8

Naim oppidum

141

Posthumus

160

Nardus Gallica

12

Præda fluctuaga

213

Nefas longum

42

Priapus Virgilij cuius sit

Nox cæca

320

pag.

4

Proceres

268

Pubescere

250

R

**R**Ex à regendo 66

Ritus magister 8

S

**S**Abellij error 48

**S**Saluunca 12

Salomon interpretatur

  pacificus 38t

Sanctificare nomen dei

  pag. 83

Sceptru regni insigne 10

Schisma 188

Semita 17

Sepulchrum uitale 34

Sigebertus autor, nō mul

tae autoritatis. 2

4 5 Silicera

P

**P**Aedor

11

Pala

180

Saluunca

12

Paliurus

42

Salomon interpretatur

Pallas

320

  pacificus 38t

Papyrus

9

Sanctificare nomen dei

  pag. 83

Paradisus

191

Sceptru regni insigne 10

Paralysis

98

Schisma 188

Pectus pro corde

76

Semita 17

Peniculi

195

Sepulchrum uitale 34

Phalanges

96

Sigebertus autor, nō mul

Pinna

76

tae autoritatis. 2

## I N D E X

Silicernius homo	266	adhibita	302
Simulator compositus		Tyrannus	126
pag.	206	V	
Sion	132	Vectigalia	329
Situs	21	Venus stella	113
Solis ortus descriptio		Verbera non ictum, sed	
pag.	393	instrumentum notare	
Solis occasus descriptio		pag.	334
pag.	213	Vinitor pro vindemiatore	
Superciliosi	4	pag.	18
Sylua pro materia	19	Vinum giluum	87
T		Vinum loetificare cor hominis	
<b>T</b> Abula alba	51.	minis	333
Terrena esse finistra	32	Virga Mosen petra persussisse	
Tholus	44	28	
Tibicinae quibus ad hibiti		Virtutes duas comitari	
ti	102	Christianum	50
Toxcia unde	13	Vite longeuitas	56
Tuba in funere uirorum		Violaria	42

F I N I S.

**DE DIVINIS SCRIPTVRIS EPIG**  
gramma. D Prospéri A quita=  
nici Episcopi Regiensis.

**Q**Uamvis in sacris libris, quos nosse laboras,  
Plurima sint lector clausa, & opaca tibi  
Inuigilare tamen studio ne desine sancto,  
Exerceant animum dona morata tuum.  
Gratior est fructus, quem spes productior edit,  
Vlro obiectorum uilius est pretium.  
Oblectant adoperta etiam mysteria mentem,  
Qui dedit, ut queras, addet, ut inuenias.

**DE ORATIONE DOMINI.**

**F**Erre parans Christus pœnam mortemq; propin  
Inuictamq; suis ingenerare fidem. (quam  
Cum prece sanguineas fundebat corpore guttas,  
Et precium mundi sudor erat domini.  
Nec crucis asperitas poterat terrere uolentem,  
Quæ regnaturæ gloria carnis erat.  
Sed crux ille pares sanctis spondebat honores,  
Ortus totu[m] corpore martyribus.  
Nam, cum sacra seges terrarum impleuerit orbem  
Omnis ab hoc uno semine messis erit.

DE

PROSPERI  
DE LAUDANDO DEVM.

**Q**ui laudat dominum de mundi conditione,  
Et rerum in specie prædicat artificem,  
Laudet & æternam mortem, flaminasq; minantem,  
Et iusti regis iudicium metuat.  
Spes de promissis nihil ambigat, omne dabit rex,  
Quod parat, & meritis gratia maior erit,  
Si properent fontes peccati abrumpere nodos,  
Ante diem mortis, dum locus est ueniae.

DE ACCELERANDA CON-  
uersione.

**C**onuerti ad mores rectos, & uiuere sancte  
In Christo meditans, quod cupit acceleret.  
Cedant uirtuti uanarum obstacula rerum,  
Ne perdat uoti tempora lenta fides.  
Quid iuuat in longum causas producere morbi?  
Cur dubium expectat cras hodierna salus?  
Scimus correctis ueniam non esse negandam,  
Sed nulli nostrum est ultima nota dies.

DE TIMORE.

**V**tile prudenti est mundana aduersa cauere,  
Et quod uitandum est prospiciat fugere.  
Sed cum peccati merito, manus omnipotentis  
Omnia concludens arctat ubiq; rerum,

## EPIGRAMMATA.

Vnum profugium tutum est Deus ipse timenti,

A quo discedens, ne pereat, redeat.

Conuersti namq; ad Dominum certissima uita est,

Et pacem offensi querere sola salus.

Qui terret, parcit: qui percutit ipse medetur.

Viuere uis: illi subdere, quem metuis.

## DE VIRGINITATE.

**C**Arnis uirginitas intacto corpore habetur:

Virginitas animæ est intemerata fides:

Qua sine corporei nil prodest cura pudoris :

Sed mentis pietas auget utrumq; bonum.

## DE MODO HABENDI.

**M**Agnum peccatum est amor immoderatus habendi

Et plus, quam uitæ sufficiat, cupiens.

Nam quod nos uestit, quod pascit, cura salutis,

Si uanis sit mens libera, non onerat.

Si qua igitur superant, quorum non indiget usus,

Debilibus profint, atq; iuuent inopes.

Quisquis enim cupidè non expedienda recondit,

Quæ nulli tribuit, pauperibus rapuit.

## DE DIVITIIS.

**T**Errenis opibus cum diues gaudet iniquus,

Veris se miserum nescit egere bonis.

Nam

P R O S P E R I

Nam quid erit, quod non memento temporis uno  
Perdere mundana conditione queat?  
Cui licet, aduersis cessantibus, omnia parcant,  
Lege tamen mortis sit faciendus inops.  
At bona iustorum nullis obnoxia damnis,  
Hostes, furti, ignes, & mare non metuant.  
Indemnis proprium seruat sapientia censem  
Nec perdunt meritum paxq; fidesq; suum.  
Omnis uirtutum semper substantia salua est,  
In uitis Christi minnera nemo rapit

D E V E R A B O N I T A T E.

**D**ignus laude quidem est, uitam sine crimine du-  
Et quecūq; sibi sunt nocitura cauens. (cēs  
Sed non hoc pietas contenta est limite claudi.  
Nec iustis, ueritis abstinuisse, sat est.  
Maior cura boni est, fratribus releuare labores,  
Et ferre optatum tristibus auxilium.  
Pascere ieiuinos, nudos uestire, ligatos  
Soluere, discordes conciliare sibi  
Et quecunq; homines miseri solatia querunt,  
Hoc ut possibile est, promere corde pio.  
Ut recti uerè cupidus, uereq; benignus,  
Quæ mala sunt fugiat, quæ bona sunt, faciat.

D E

## EPIGRAMMATA

### DE MALI IMPVNITATE.

**G**Audet transgressor impune potitus, *t. Notis. ut sic quid*  
Si non insertur debita poena reo,  
Ceu nulla offendant hominum commissa tonantem,  
Aut aliqua excelsi notitiam lateant.  
Sed uetitorum audis grauior tunc ira timenda est,  
Cum se se remouent uerbera iusticie.  
Nam quiderit morbi, quod non dominabitur illi,  
Cui supera auxilium iam medicina negat?

### DE GAVDIO RECTO.

**F**Elices uerè faciunt, semperq; beatos  
De uero, & summo gaudia nata bono.  
Nam mundi ex opibus breuis ac peritura uoluptas  
Edita perpetua semina mortis habet.  
Non placeat uanis animum summittere rebus  
Pestiferisq; audam mentem onerare cibis  
Cor mundum, & sapiens fructu uirtutis alatur,  
Et Christi in nostro pectore regnet amor.  
**Q**uò semel impletus, nunquam uacuabitur illo.  
Aeterna æterni flumina fontis erunt.

卷之三

• 1940-1941 • 1941-1942 •

卷之三

## ANSWER

6

6 19

卷之三

512

# AELII ANTONII

NEBRISEN. GRAMMATICI IN

Sedulij poëma de Christi mi-  
raculis Paraphrasis.

**V**IS fuerit hic Sedulius, aut unde ortus, aut quibus temporibus floruerit, quæ solēt in rebus suis autoribus desiderari: fateor me quod meminermi nusquam legisse. Nam neque diuinus Hieronymus in libro de Viris illustrib. neque in alio opere, quo dicit de Ecclesiasticis scriptoribus. Sed neque Genadius qui post Hieronymum in eodem sudauit opere: aut quisquam alius quod sciam Sedulij meminit: nisi quatenus Galasius Papa in decretis Distin. 15. his uerbis scribit. Venerabilis uiri Sedulij Paschale opus quod heroicis scriptis uerbis. insigni laude proferimus. Quodque sub incerto autore quedam illius carmina ecclesia canit, ut illud: Salve sancta parés enixa puerpera regem. Qui cœlum terramque regit per secula, cuiusque illud. Quæ uentre beato gaudia matris habens cum virginitatis honore: Nec primam uisa es simile, nec habere sequentem. Sola sine exemplo placuisti fœmina Christo. Et quod in nocturnis lectionibus omnium Sanctorum legitur. Egregius uersificator inquit, dei sapientia omnia nosse atque posse, considerat, dicens:

**Q**ui stellas numeras, quarum tu nomina solus.

## 2 SED VLII PRESBYTERI

Signa, potestates, cursus, loca tempora nosti. Sigebertus tamen autor non multæ autoritatis asserit hunc fuisse natione Scotū, scripsisseq; opera complura ad religionem nostram pertinentia: floruisse aut̄ sub Theodosio Cæsare, quod mihi non fit uerisimile cū à cæteris scriptorib. prætermisssus sit. Operis uero materia tangitur, cum dicit: Mirabiliū diuinorū: quod & ipse autor uidetur innuere cum scribit in ipsa statim sui operis fronte. Clara salutiferi taceam miracula Christi. & infra. Constant uirtutū signa tuarū. Et in epigrāmate quod ipsius nomine scriptū reperitur: breuiterq; trium phos tangit Christe tuos. Sed & in titulo qui in omnibus propè antiquis codicibus legitur mirabiliū diuinorum opus prætitulatū est. At in ipsius epistola quæ est ad Macedonij presbyterū opus suū Paschale carmē inscripsit. Huic inq; operi paschalis carminis nomē imposuit quia pascha nostrū immolatus est Christus. Et in liminari uersu prooemij illud ipsum ostendit, dicens: Paschales quicunq; dapes conuiua requiris. Et infra. Hæc firmos ad dona gradus paschalia ducit, hæc mihi carmē erit. Deniq; & in Gelasij decreto, cuius paulo ante mentionem fecimus paschale opus prænotatum est. Quare & nos duplē materiam proposuimus: & quam antiqui codices habent, & quā recentiores, cū præser-

tim ex ipsius autoris opere uterq; titulus defendi pos-  
sit. Neq; est nouum apud scriptores duplices titulos  
suis operibus apponere, id quod in Dialogis Platonis  
et Ciceronis licet intueri.

*In nomine patris et filii et spiritus sancti. Incepit sedes in libro de nra.*

## COE LII SED VLII

PRESBYTERI IN PASCHALE

opus, hoc est, de Christi Iesu mi-

raculis, Praefatio.

ASCHALES quicunq; dapes  
coniuila requiris:Dignatus nostris accubitare  
choris,

Pone supercilium, si te cognoscis amicum:

Nec queras opus hic codicis artificis,  
Sed modicæ contentus ad solennia mensæ

Plusq; libens animo, quam saturare cibo.

At si magnarum caperis dulcedine rerum,

Diuitiasq; magis deliciosus amas,

Nobilium nitidis doctorum uescere coenis,

Quorum multiplices nec numerantur opes.

Illic inuenies, quicquid mare nutrit edendum,

Quicquid terra creat, quicquid ad astra uolat,

*Lyncei famis arbi<sup>b</sup> tru<sup>a</sup>ndar<sup>c</sup> i<sup>b</sup> pularu<sup>c</sup> Te<sup>b</sup> ip<sup>c</sup> se  
d qui n<sup>a</sup>da Co<sup>b</sup>ctione<sup>c</sup> a<sup>b</sup> v<sup>c</sup> At g<sup>b</sup>ly<sup>c</sup> D<sup>b</sup> y<sup>c</sup> not<sup>b</sup>  
Lyncei famis arbi<sup>b</sup> tru<sup>a</sup>ndar<sup>c</sup> i<sup>b</sup> pularu<sup>c</sup> Te<sup>b</sup> ip<sup>c</sup> se  
d qui n<sup>a</sup>da Co<sup>b</sup>ctione<sup>c</sup> a<sup>b</sup> v<sup>c</sup> At g<sup>b</sup>ly<sup>c</sup> D<sup>b</sup> y<sup>c</sup> not<sup>b</sup>*

Cerea  
pag. 67.  
p. vii.

Cæreta gemmatis flauescunt mella canistris,  
 Collucentq; suis aurea uasa fuis.  
 At nos exiguum de paupere carpsimus horto,  
 Rubra quod appositum testa ministrat holus.

## COMMENTARII.

**P**Aschales. In hoc epigrammate quod Prologij uicem sustinet. Sedulius extenuat uires suas, ut ex arrogantiā fugiat: atq; proinde lectoris benevolentiam sibi conciliet. Paschales dapes, id est, cibum anime qui est Christus ipso dicente: Ioan. capite 6. Corpus meum uerè est cibus et sanguis meus uere est potus. Accubitare toris, id est, accumbere nostris mensis. Vergilius i Aen. Tu das epulis accumbere diuum. Pone supercilium, id est fastum uel potius grauitatem et seueritatem. Vergil. siue ille est. Oui. in Priapo. Conueniens latio pone supercilium. Unde et supercilioſos appellat Seneca tristes et seueros alienæ uitæ censure. Cognoscis amicum, ide est, non conditione superiorem: cum amicitia uera, teste Aristoteſit inter æquales. Nec queras hic opes, sic lego non opus: acſi dicat, non exspectes in hac cœna quam tibi appositurus sum nimios sumptus. Artificis codicis, id est, scriptoris operis. Adi ſolennia, id est, accede ad ſolennitatem .Plus, id est, potius. Animo, id est, uoluntate amici præbentis tibi cœnam

Quam

Quam cibo, id est, cibi sumptuositatem. Diuitias, id est, locupletes sacrarū literarū autores. Deliciosus, id est, delicatus & fastidiens cibos uulgares. Coenis, perstat in translatione pro disciplinis. Nobiliū doctorum puta Hieron. & Aug. Mare, ut rhombos, soleas, accipenseris. Terra, scilicet fruges, quadrupedes. Volat, ut attegenas, phasides, numidicas. Mella cerea, id est, quæ cellis ex cera sex angulis includuntur: uel retulit ad colorē. ut Verg. in Buc. Addam cerea pruna: ideo/ quæ subdit flauescunt, qui color mellis est. Canistris quomodo mella canistris in coena apponantur: non ui- deor nisi malis legere catinis. Quod uero dicit gema- tis aut pictis intelligendum est, aut floribus sparsis, aut quod catini gemmas habeant insertas unde subdit au- rea uasa. Suis fauis, an sui coloris, an quod faui uasis aureis apponi consueuerunt, sic Martialis. In modici tibi flava tegunt chrysenda nulli. Cōcolor in nostra gammare lance rubes. Exiguum olus, puta brasicas et betas: & sunt translationes sumptae à cibis corporis ad cibos anime. De paupere horto. Virgilius in Buc. Custos es pauperis horti. Testa rubra, idest, patella figuralis ex rubrica formata: quo genere uasis nullum est uilius.

**SEDVLI PRESBYTERI**  
*Praefatio sedulij.*  
**EXORDIVM.**

**C**VM sua gentiles studeant figmenta Poëtæ  
Grandisonis pompare modis tragicōq; boatus  
Rediculouē Gete, seu qualibet arte canendi,  
Sæua nefandarum renouent contagia rerum,  
Et scelerum monumenta canant, rituq; magistro.  
Plurima Niliacis tradant mendacia biblis  
Cur ego Dauidicis assuetus cantibus, odas  
Cordarum resonare decem, sanctoq; uerenter  
Stare choro, & placidis cœlestia psallere uerbis.  
Clara salutiferi taceam miracula Christi :  
Cum possum manifesta loqui, Dominumq; tonantem  
Sensibus & toto delectat corde fateri.  
Qui sensus & corda dedit, cui conuenit uni  
Facturam seruire suam, cui iure perenni  
Arcibus æthereis una est cum patre potestas,  
Par splendor, communis apex, sociale acumen,  
Aequus honor, uirtus: sine tempore regnum,  
Semper principium, sceptrum iuge, gloria consors,  
Majestas similis: hæc est uia nanc; salutis  
Hæc firmos ad dona gradus Paschalia dicit,  
Hæc mihi carmen erit: mentes huc uertite cuncti.  
Hanc constanter opem lesis adhibere medullis,  
Quos loethale malum, quos uanis dedita curis,

Attica

## CARMINVM LIB. I. 7

Attica Cecropi serpit doctrina ueneni,  
 Seclantesq; magis uitam spirantis odorem  
 Legis, Athenei saetorem linquite pagi  
 Quid labyrintheo Thesidae erratis in antro,  
 Cæcaq; Dædalei lustratis limina tectis,  
 Labruscam placidis quid adhuc preponitis uuis,  
 Neglectisq; rosis saliuncam sumitis agri,  
 Quid lapides atq; æra coli, quid fana profanis  
 Proderit, & mutis animas damnare metallis?  
 Parcite puluerei squallentia iugera campi,  
 Et steriles habitare plagas, ubi gignere fructum  
 Arida nescit humus: nec de tellure cruenta  
 Liuida mortiferis uellatis toxicæ succis  
 Tartareo damnata cibo: sed amœna uireta  
 Florentum semper nemorum, sedesq; beatas  
 Per latices intrate pios, ubi semina uitæ  
 Diuinis animantur aquis, & fonte superno  
 Lætificata seges, spinis mundatur ademptis  
 Ut meſſis queat esse dei mercisq; futuræ  
 Maxima centenum cumulare per horrea fructum.

## COMMENTARII.

**C**vm sua gentiles: poëtarum partes sedulius imi-  
 tatur. Nam & proponit quibus de rebus est di-  
 sturus, & inuocat deinde: tum deniq; prosecuitur o-

## 8 SEDVLII PRESBYTERI

pus institutum. Sed cur potius hanc religiosam mate-  
riā elegerit rationes affert: sed illā imprimis quod Po-  
ētæ res fictas aut malo exemplo pernicioſas scribunt,  
ipſe uero ueriora ueris est scripturus. Poētæ gentiles  
ſic Christiani appellant illos quæ ſunt à uera religione  
alieni quos Græci Ethnicoſ uocant. Pompare, uerbum  
nouum pro pompatice ſcribere. Boatu tragicō, id eſt  
grandiloquo ſtilo. Iuuuen. Grande ſophocleo baccha-  
mūr carmen hiatu. Et Persius. Fabula ſeu mœſto po-  
natur hianda tragœdo. Ridiculoū Getæ. Sic legen-  
dum ex codicibus antiquis non ridiculo ueteri cum ſit  
ordo et ſensu. Vel cum renouent contagia rerum ne-  
fandarum, id eſt, res quæ malo exemplo, et quaſi con-  
tagione quadā noceat Christianis. Ridiculo Getæ, id eſt  
de rebus ridiculis: quales ſunt quæ in comedijis attela-  
nis preſertim repræſentantur. Nam Getarum, Dacio-  
rum, Cappadocum et Syrorum nomina ſeruorū ſunt  
ex prouincijs et certis quibusdā regionibus figurata:  
quæ paſſim reperiuntur in comedijis. Qualibet ar-  
te. Puta carmine satyrico, elegiaco, epigramma-  
tico, lyrico. Monumenta ſcelerum, id eſt, res quarū re-  
cordatio multum nocere poſſunt. Ritu magistro, id eſt  
conſuetudine quæ eſt apud poētas rerū magistra. Hor.  
in poētria. Aut famam ſequere, aut conuenientia finge.

Biblis

Biblis niliacis, id est, papyris Aegyptijs. Martialis.  
Perdite niliacas muse mea damna papyros. Et Luca-  
nus in 3. Nondum flumineas Memphis contexere bi-  
blos Nouerat. Nam papyrus siue biblus iuncus est: ex  
quo temperato antiquiores faciebant chartas scripto-  
rias. Dauidicis cantibus. Nec mirum cum Sedulius  
presbyter fuerit: atq; proinde psalmorum cantor.  
Odas, id est, carmina siue cantus, qui Græce uocantur  
ῳδαί. Decem chordarū, id est, in Psalterio decachor-  
do: de quo in psal. 91. In psalterio decachordo psallam  
tibi. Verebor, id est, cum maxima quadam reuerentia.  
Placitis, id est, non turbulentis, sed ab animi tranqui-  
litate profectis. Miracula Christi. Hæc est subiecta to-  
tius operis materia ad quam omnia referuntur, quæ in  
hoc opere scripta sunt. Salutiferi, saluatoris qui Græ-  
ce σωτήρ, Hebraice Iesus siue Iosue dicitur. Manife-  
sta. Non à Poëta ficta & falsis permixta. Facturā su-  
am, id est, opus suum: nam factura & factor rarum est  
nisi apud iuniores. Arcibus aethereis. Et subaudi in  
terra iuxta illud Matt. ult. Data est mihi omnis pote-  
stas in celo & in terra. Par splendor, id est, lumen  
de lumine, id quod in symbolo canitur. Lumen de lu-  
mine: & quod hymnographus dicit. Splendor paternæ  
glorie, & quod ad Hebræos cap. 1. legimus: Qui cum  
b s sit splen-

## • SEDVLII PRESBYTERI

fit splendor glorie & figura substantiae eius. Communis apex, id est aequalis celstudo. Semper principium. Per quod pater omnis creauit, iuxta illud Iohannis cap. 8. Principium qui & loquor uobis. Sceptrum iuge. Quod supra dixit sine tempore regnum. Nam sceptrum regni est insigne quemadmodum & tiara. Vergil. 6. Aeneid. Sceptrum sacerdotum tiaras. Via salutis. Superiora scilicet considerati. Ad dona paschalia, id est, ad Christum, cuius corpus ut diximus uerè est cibus cuius sanguis uerè est purus. Hæc. Scilicet uia qua eundem est ad Christum. Mentes uertite huc. Id est, animaduertite & considerate. Hanc opem. Id est, medicinam. Medullis leuis. Id est, peccati morbo uitiatis, hoc est mentis recessu, siue conscientia corrupta. Quos malum letale serpit. Id est, ambit alluditque ad naturam herpestis, siue ignis sacri, per quæ intelligit morbum animi incurabilem ex longa consuetudine. Doctrina attica. Id est, artes & scientiae humano ingenio adiuuentæ, quæ quanquam Barbaris originem habuerunt, ut Diogenes Laertius scribit. Athenis tamen excultæ sunt, & ad summatam perfectionem perductæ. Veneni Cecropij, id est, Atheniensis: quia omnis disciplina humano ingenio adiuueta Christiane religione plerumque inimica est. Ode re legis spiratis uitæ. Ea autem sola est diuina quæ facit nos

nos deo uiuere. Linquite pædorē, id est, pueriles inæpti  
as: nam p̄prie pædor est puerorū squalor & illuuius.  
Trāsfertur tamē ad alias ætates et res. Lucan. de Ma-  
rio lib. 2. Longosq; in carcere pædor. Pagi Athenæi.  
Qui dicitur Ariopagus, id est, Martis uicus: eratq; lo-  
cus nō longe ab Athenis, ubi de maximis reb. Atheni-  
ensiu capitalibus maxime agebatur, à quadringētis se-  
natorib. Itaq; cū legis diuina spirātis uitā meminiſset  
subdit de legibus humanis Areopagitarū, qbus cū Pau-  
lus apost. disputauit. Quid labyrintheo. Sensus est sine  
lege diuina homines in hac uita errare necesse est: qua-  
si in labyrintho quodā perplexo & inextricabili. Fue-  
runt aut labyrinthi quatuor. primus in Aegypto, secun-  
dus in Creta, tertius in Lēnio, quartus in Italia: sed hic  
de Cretensi intelligit, de quo Virg. 6. Aeneid. Hic la-  
bor ille domus & inextricabilis error: & in quo pen-  
dere per tuas Cecropidæ iussi miserum septena quottan-  
nis corpora natorum Ideò dicit: Theseidæ, id est, Athet-  
nienses ab illorum rege Theseo, quemadmodum & à  
Cecrope Cecropidæ dicuntur. Virgiliius 4. Georgic.  
Præmiaq; ingentes pagos & compita circum The-  
seidæ posuere. Et per Athenienses intelliguntur omnes  
diuine legis exortes. In antro labyrintheo. Id est, in  
profundo huius sacculi, quod est quasi quoddā aurum

Lustras

Lustratis, id est, circuitis. Limina cæca, id est, occulta. Sic Vergil. Dedalus ipse dolos tecti ambagesque resoluit Cæca regens filo uestigia. Tecti dædalij. Quoniam labyrinthi Cretensem Dedalus fecit: uix centesimam Aegypti partē imitatus, ut refert Plin. Labruscam, vuam ex uitibus incultis. Vuis placidis, id est, mitibus & maturis, hoc est, falsa ueris & diuinis humana. Esaiæ 5. An quod expectauit ut ficeret uias: & fecit labruscas. Neglectis rosis. Ex Vergil. in Bucol. Punicis humilis quantum saliunca rosetis. Est autem saliunca ut Plinius describit herba foliosa, sed breuis, & que neci non poscit: radici numerosæ cohæres, herba ueriusque flos densa ueluti manu pressa breuiterque cesspes sui generis. Nec est quod putauit Diascorides nardus gallica. Nec ut Mamotrectus enarrans Esa. 55 Pro saliunca ascendet abies, quam uulgo dicit appellari trepā. Seruius. Orci tunica dicit appellari. Quid lapides. Dehortatur atque ab idolatria mortales deterreret, dicens: O profani, legitur et profanis, ut sit sensus. Quid proderit uobis. Lapides & æreas, id est statuas lapideas & æreas colere. Et fana, id est, templum in quibus uerus deus coli debet. Profanis, id est, rebus impijs & sacrilegis. Et damnare animas, id est, obligare atque obnoxias facere. Virg. in Bucol. Damnabis tu quo-

tu quoq; uotis, id est, obligabis. Metallis mutis, id est  
 statuis ex aliqua materia metallica fabrefactis. Par-  
 cite, id est, nolite, siue abstinete. Verg. in Bucol. Parcite  
 oues nimium procedere. Iugera squalentia, id est, in=  
 culta & infructuosa. Cruenta, id est, que mortis cau-  
 sa est. Toxicæ, uenena quibus uenatores inficiunt sagit=  
 tas: siue illa sint ex arbore Taro, siue ex eleboro. Li=  
 uida. Ab effectu, quoniam ueneno extincti liuescunt. Ci=  
 bis tartareis, id est, ad inferos deducentibus. Sed in=  
 trare amoena uireta. Virg. 5. Aeneid. Deuenere locos  
 Letos & amoena uireta: Et alludit ad paradisum uo-  
 luptatis, de quo Gene. 2. Per latices pios, id est religio=  
 sos, hoc est, per aquā baptismatis. Semina uite. Trās  
 latio est à seminibus in terram iactis que imbribus coa=  
 lescit. Diuinis animantur aquis, id est uiuiscatur bap=  
 tismate. Segeſ spinis mundatur ademptiss. Perstat in  
 translatione semel sumpta. Et cumulare. Subintellige  
 à superioribus queat. Fructum centenum. Iuxta illud  
 in Euangelio Matth. cap. 13. *Sed ubi i. Lande mi. editoris.*

## INVOCATIO.

**O** Mnipotens æterne Deus, spes unica mundi  
 Qui cœli fabricator ades, qui conditor orbis,  
 Qui maris undisonas fluctu surgente procellas  
 Mergere uicinæ prohibes confinia terræ.  
*Qui so-*

## 14 SEDVLII PRESBYTERI

Qui solem radijs, & lunam cornibus implex,  
 Inq; diem ac noctem lumen metiris utrumq;  
 Qui stellas numeras: quarum tu nomina solus, - 50  
 Signa, potestates, cursus, loca, tempora, nosti,  
 Qui diuersa nouam formasti in corpora terram  
 Torpentiq; solo uiuentia membra dedisti,  
 Qui pereuntem hominem uicti dulcedine pomi  
 Instauras meliore cibo, potuq; sacrati,  
 Sanguinis, infusum depellis ab ungue uenenum  
 Qui genus humanum (præter quos clauserat arca)  
 Diluuij rabida spumantis mole sepultum  
 Vna iterum de stirpe creas, ut mystica uirtus  
 Quod carnis delicta necant, hoc præseule ligno - 60  
 Monstrarerit liquidas renouari posse per undas  
 Totum nanc; lauas uno baptisme mundum  
 Pande salutarem paucos que dicit in urbem  
 Angusto mihi calle uiiam, uerbiq; lucernam,  
 Da pedibus lucere meis, ut semita uitæ  
 Ad caulas me ruris agat, qua seruat amoenum  
 Pastor ouile bonus, qua uellere præuius albo  
 Virginis agnus ouis, grecq; omnis candidus intrat  
 Te duce difficilis non est uia, subditur omnis  
 Imperijs natura tuis: rituq; soluto - 70  
 Transit in aduersas iussu dominante figuræ.  
Si iube

Si iubeas medijs segetes arere pruinis  
 Messorem producit hyems, si currere mustum.  
 Vernali sub sole uelis, florentibus ariis  
 Sordidus impressas calcabit uinitor uas <sup>cet</sup>  
 Cunctaq; diuinis parebunt tempora dictis,  
 Inditio est antiqua fides, et cana priorum  
 Testis origo patrum, nullisq; abolenda per ævum  
 Temporibus, constant uirtutum signa tuarum  
 Ex quibus audaci perstringere pauca relatu  
 Vix animis committo meis, syluamq; patentem  
 Ingrediens, aliquos nitor contingere ramos.  
 Nam centum licet ora mouens, uox ferrea clamet  
 Centenosq; sonos humanum pectus anhelet,  
 Cuncta quis expediet: quorum nec lucida cœli  
 Sidera, nec bibulae numeris æquantur barenae.

## C O M M E N T A R I I.

**O**mnipotēs æterne deus. Invocatio est more poë  
 tico. Spes unica. Id est, supremum bonum et  
 finis, in quem omnia diriguntur. Fabricator ades.  
 Pro eo ut sit compositum pro simplici. Nam adeste  
 significat propè esse. Mergere confinia terræ.  
 Id est, oram maritimam, in qua Deus mari terminis  
 nos prescrivit. Imples lunam cornibus. Id est,  
 lumine quod cornua ambiunt. Vtrunque lumen. Id  
 est, solem et lunam, hoc est, ut Genesis primo scribitur.

Luminis.

Luminare maius ut præcesset diei, et luminare minus  
ut præcesset nocti. Metiris, id est, diuidis. Qui nume-  
ras. Ex Psalmo 146. Qui numerat multitudinem stel-  
larum omnibus eis nomina uocat. Signa. Quæ ex  
stellis fixis constat, neq; sola illa duodecim zodiaci;  
sed alia triginta sex quæ sunt ad Septentrionem &  
Meridiem. Potestates. Quas uires habeant influendo  
terras. Cursus: Quos tam fixæ quam erraticæ in or-  
bibus suis conficiunt stellæ. Loca. Vbi unaqueque  
stella est secundum cœli longitudinem, latitudinem,  
& profunditatē. Tempora. Quibus mouetur, ut Sa-  
turnus in annis triginta. Iuppiter in duodecim. Mars  
in triginta, & alijs suis quicq; temporibus. Terram  
nouam, id est, nuper creatam. In corpora diuersa,  
scilicet plantas & animalia terrestria. Viuentia mem-  
bra, id est, partes uiuentes quod idem est. Meliore ci-  
bo, scilicet corpore suo. Ab angue, id est, à diabolo in  
specie serpentis. Genes. cap. 2. Spumantis. Ex concur-  
su uidelicet undarū. Una stirpe, id est, in illis octo ex-  
toto orbe superstitionibus. Ut mystica uirtus monstra-  
ret, id est, in hac figura significaret. Hoc quod delicta  
carnis necant, id est, genus humanum. Per undas, scili-  
cet baptismatis, ut statim dicetur. Ligno præsule, id  
est, in uirtute crucis siue passionis Christi: quid si le-

gas pre-

gas præsite, aut præside. Dicit in urbem, id est, celestem Hierusalem. Angusto calle. Quia arcta est uia que dicit ad uitam. Verbi lucernam. Ex Psal. 131. Luccerna pedibus meis uerbū tuum, & lumen semitis meis Semita uite, id est, iter angustum: quia ut diximus. Arcta est uia que dicit ad uitam: Nam semita dicitur quasi semiter. Agat me, id est, ducat. Ad casulas, id est, ad septa siue ouilia. Qua, id est, ea coeli parte qua. Pastor bonus. Ipso dicente Ioan. 10. Ego sum pastor bonus. Oule amœnum, id est, uoluptuosum ac propter se delectabile. Nam amœna dicuntur loca que propter se ipsa expetuntur, dicta quasi sine munere, hoc est officio. Quo, id est: in quod ouile. Agnus ouis, id est, Christus Marie filius, de quo Baptista dixit: Ecce agnus dei: ecce qui tollit peccatum mundi. Ovis uirginis. Nam si ille agnus metaphorice, id est, castus dictus: & haec ouis simplicitate, humilitate & innocentia dici potest. Preuius: quia Christus primitiæ dormientium, qui resurrexerunt: primus uitæ uiam ingressus est. Albo uellere. Quali in ipsis transfiguratione, de quo scribitur Matth.: 7. Quod facta sunt uestimenta illius candida sicut nix.

Grex omnis candidus. Ut uerè posse dicere quod Vergilius in Bucolica canit. Daphnis ego in syluis.

c hinc

hinc usq; ad sidera notus formosi pecoris pastor formosior ipse. Te duce , quasi dicat . Si nemo ascendit in cœlum , nisi qui de cœlo descendit : impossibile est il luc peruenire , sed te duce facile est , quia à diebus Iosannis Baptiste regnum cœlorum uim patitur , & uicenti rapiunt illud . Ideò subditur omnis . Ritu soluto , id est , ipsa natura suis legibus soluta . In aduersas . Pro diuersas aut contrarias . Iussu dominante , id est , dominantis & præsidentis dei . Deinde quod in genere dixit , explicat per partes .

Pruinis , id est , per medium hyemem . Messorem pro messes ipsas . Muslum , quod per autumnum fluit in lacus . Florentibus aruis , id est , quæ tempore uerno florent . Sordidus propter uindemias . Ouid . 2 . Meta . Stabat & autumnus calcatis sordidus uinis . Vinitor . Hoc in loco pro uindemitor posuit , sic Vergilius in Buccolicis . Aut custos gregis aut mature uinitor uine . Idem & Georg . Iam canit extremos effectus uinitor antes . Iudicio , id est testimonio & argumento . Origo cana , id est , antiquitas . Vergilius . 1 æn . Cana fides & uesta pro antiqua . Signa uirtutum id est , miracula de quibus in hoc opere tractatur . Abolenda , id est , obliteranda & tollenda . Perstringere , id est , breuiier tangere . Syluam patentem , id est , immensum

mensum opus sacrarum litterarum, & proprie posuit  
syluan pro materia, quam Græci uocant ûλων. Vox  
ferrea. Aemulatio est Vergiliana ex 6 æn. Non mihi  
si lingue centum sint oraq; centum Ferrea uox.

Anhelet. Spiret. Quorum numerus, id est, signorum  
multitudini. Arenaæ bibulae, id est, aquam infuso nimi-  
um imbibentes. Verg. Bibulas lauare fauillas.

DE ENOCH DIVINITVS TRANS-  
lato ne moreretur. Gene. 5.

**P**RIMUS ab usq; chao meritis uiuacibus Enoch  
Multa per inumeros iā secula contigit annos,  
Natura perdente modum, quem iure creandi  
Terra tulit, genitum sed mors miratur ademptum.

## COMMENTARII.

**P**RIMUS ab usq; chao. Aggreditur opus institutum  
sive illud sit Paschale, sive diuinorum miraculo-  
rum, interq; post mundi creationem primum est E=  
noch raptus, de quo Genesis 5. Abusque chao, id est,  
à mundi principio. Et loquitur ex illorum opinione,  
qui mundum ex chao factum opinati sunt: cum sacræ  
literæ ex nihilo procreatum confiteantur. Vergilius  
quarto Georgicorum. Atq; chao densos diuīum numer-  
rabat amores. Meritis uiuacibus, id est, propter que-

## 20 SED VLII PRESBYTERI

diu uiuere meritus est : nam posteaquam uixit annos  
 365 circa mortem raptus est. Natura perdente modum  
 id est, leges suas : quibus statutum est hominibus semel  
 mori, ad Hebr. 9 Iure creandi . q.d. Creatus est per  
 naturam, sed raptus est contra naturam, ideo mors mi-  
 ratur illum sibi ademptum.

DE SARAE PARTV NONAGENA-  
 riae sterili. Gene. 21.

**S**autia iam uetulae marcebant uiscera Saræ  
 Grandæuo consumpta situ, prolemq; negabat,  
 Frigidus annoso moriens in corpore sanguis.  
 Cum seniore uiro gelidi præcordia uentris  
 In partum tumuere nouum, tremebundaq; mater  
 Algentes onerata sinus, spem gentis opimæ  
 Edidit, & serum suspendit ad ubera natum.  
 Mactandumq; deo pater obtulit, et sacer ipsam  
 Pro pueri iugulis, aries mactatur ad aram,  
 O iusti mens sancta uiri, pietate remota — 100  
 Plus pietatis habens contempnit uulnera nati,  
 Amplexus precepta dei typiciq; cruoris,  
 Auxilio uentura docet, qui sanguine fuso .  
 Humano pro gente pius occumberet agnus.

**S**ACRIA iam uetulae, Alterū miraculu de conceptu  
 Saræ

Saræ in etate propè modum decrepita, ex Gene. cap. 18 & 21. Viscera saucia, id est, defecta, & quæ præ nimiria etate non poterat generare. Saræ uetulae. Quippe cui iam pridem desierant muliebria. Consumpta situ grandæuo, id est, effœta & sterilia longa etate: est autem situs squallor & incultus earum rerum qui longo tempore desierunt coli. Vergilius: Geor. Et segnem patiere situ durescere campum. Frigidus sanguis, qui in foecundis est calidior. Lucanus in 2.  
Dum sanguis inerat, dum uis materna peregi iussa casro. Cum seniores uiro. Erat enim Sara Abraam ex fratre Aram neptis. Nam cum eo tempore Abraam centenarius erat, illa etate minor fuit, cui tamen iam pridem muliebria generativa cessassent. In partu nouum id est, inusitatum hominum generi. Tremebunda mater, id est, titubans & uacillans per etatem. Sinus algentes, id est, uterum senilem. Edidit spem gentis, id est, peperit filium unde propaganda esset illa gentis multitudo, quæ ab ipso deo stellarum numero comparata est. Serum natum, id est, senile etate genitum mactandumq; deo. Subdit aliud miraculu superiori consequens ex Gene. cap. 22. Quod precepit deus Abraam ut sibi proprium filium sacrificaret: quod cum ille exequetur in ipso iugulandi filium articulo ab angelo prohibet

22 SEDVLII PRESBYTERI

tus est id facere, pro quo arietē forte oblatū immolauit  
Aries sacer. Id est, sacrificandus. Pro pueri iugulis, id  
est, pro Isaac iugulato. O iusti. Cōmendatio Abraā ex  
fide et obediētia. Pietate remota. Id est, in filiū impi-  
us. Habens plus pietatis. Scilicet erga deū, qui in ordi-  
ne pietatis præferēdus est. Typicq; cruoris. Nā per  
Abrahā mystice deum patrē intelligimus, per Isaac fi-  
lium qui est oblatus à patre pro salute nostra. Rom. 8.

Docet uentura. Id est, qd' futurū erat ostendit Isaac  
sacrificādus. Qui agnus. De quo Ioan. 2. Ecce agnus  
dei, ecce q tollit peccata mudi. Pius usq; ad mortem  
patri obediens. Succumberet. i. caderet tanq; hostia.

3 DE UXORE LOTH IN SALIS  
statuam uersa. Gene. 19.

*1. 113. 7. 5. 5.  
Agriates salina 120.  
Dignum opus exercens.  
Noxia contempi uitans discriminā mundi,  
phiz*

**L**oth Sodomæ fugiente chaos dum respicit uxor,  
In statuam mutata salis stupefacta remansit,  
Ad pœnam conuersa suam, quia nemo retrorsum  
Noxia contempi uitans discriminā mundi,  
Respiciens saluandus erit, nec debet arator  
Dignum opus exercens, uultum in sua terga referre.

COMMENTARIUS.

**L**oth Sodomæ. Miraculū aliud: quo pacio Loth  
cum uxore filijsq; duabus fugiente Sodomā ex  
præcepto angelorum: qui iussent, ne in fuga respice-  
rent

Tent post tergum, uxor cum respexisset in statuam sa-  
lis reuersa est, quam Flavius Iosephus narrat se uidisse  
Ex Genesi cap. 19. Chaos Sodomæ. Id est, euercio-  
nem. Stupefacta. Id est, sine motu & sensu. Conuer-  
sa. Id est, respiciens. Quia nemo. Moraliter exponi-  
tur quod de uxore Loth respiciente dixit: quod etiam  
exemplo Saluatoris nostri cōfirmat ex Euangeliō: Ne-  
mo tenens aratum in manu retro aspicit. *de rubo Moys.*

**DE IGNE NON ARDENTIS RVBI**  
diuinitus ostēso Mosi. Exod. 3.

**I**gnibus innocuis flagrans apparuit olim  
Non ardens ardere rubus, nec iuncta calori,  
Materies alimenta dabat, nec torrida uiuens  
Sensit damna frutex, sed amici somitis æstu  
Frondea blanditæ lambebant robora flammæ.

COMMENTARII.

**I**gnibus innocuis. Cū apparuisset dominus Mosi in  
rubo ardente, inter cætera illud fuit mirabile: quod  
materia ardens non comburebat. Exod. cap. 3. Igni-  
bus innocuis. Cum aliás omnia consumant. Vnde & à  
Virgilio 2. Aeneid. Ignis edax dicitur. Apparuit. Vi-  
sa est. Frutex. Rubus cum nec arbor, neq; herba sit.  
Flamæ blanditæ. id est, nihil nocentes, sed potius mul-  
tentes. Læbēbat. Id est, leniter et citra cōbustionē tan-

c 4 gebant.

gebant. Virg. 2. Aeneid. Tactuq; innoxia molli labes  
re, flamma conas. Robora frondea. Id est, uirgulta  
frondosa rubi. Aestu amici fomitis. Nam cum inter  
ignem et fomitem, hoc est, materiam combustibilem fit  
antipathia, id est, inimica quædā contrarietas, in hoc  
mirabile quod fomes fuit igni amicus.

*De Virga in draco  
nem uersa.*

DE VIRGA MOSE IN DRACO-  
nem uersa, ac iterum in se re=

uersa. Exod. 4.

**M**itis in immitem uirga est animata draconem.  
Per flexus sinuata globos, linguisq; trisulcis  
Squamea colla tumens, inimicos ore Chelidros  
Sortuit, & propij redit in uirgulta rigoris.

COMMENTARII.

**M**itis in immitem, Primum signum quod iuben,  
te deo factum est per Mosen & Aaron Pha=

raoni ut dimitteret populum, fuit uirga conuersa in co-

lubrum qui deuorauit colubros Aegyptiorum sapien-  
tium, qui & ipsi uoluerunt idem imitari. Exod. cap. 7

Virga mitis. Nihil feritatis habens in manibus Mo-

sis & Aaron. Sinuata. Id est, in sinus reuoluta.

Per globos flexos. Id est, per spiras in orbem con-

tortas re. Et tumens colla. Id est, uirga illa in draco-

nem formata habens collum ueneno tumidum. Virgi-

lius,

**L**ius 2. Aeneid. Attollentem & cerula colla tumentem.  
**L**inguis trisulcis. Virgil. 3. Georg. Linguis micat ore  
 trisulcis. Trisulcis linguis. Id est uibrantibus. Nam ut  
 inquit Seruius. Nullum animal tanta celeritate lin-  
 guā mouet, ut triplicem habere uideatur. Chelydros.  
 Serpentes amphibios, hoc est, terra & aqua uicissim  
 uictantes. Virg. Nigris exesa chelydris. Virgulta, id  
 est, in uirgā. Proprij rigoris. Id est, innate duriciei.

**D**E SICCO MARI A FILIIS

*in alijs 2. Et traherunt  
mare rubrum.*

Israēl transito. Exod. 14.

**P**eruia diuisi patuerunt cœrula Ponti  
 in geminum reuoluta latus, nudataq; tellus  
 Cognatis spoliatur aquis, ac turba pedestris.  
 Intrat in absentis pelagi mare, perq; profundum  
 Sicca peregrinas stupuerunt marmora plantas.  
 Mutauit naturæ uiam, mediumq; per æquor  
 Ingrediens populus, rude iam baptisma gerebat.  
 Cui dux Christus erat, clamat nam lectio multas.  
 Vox domini super extat aquas, vox deniq; uerbū est.  
 Verbum Christus adest, geminae qui consona legis  
 130. Testamenta regens, ueterem patefecit abyssum,  
 Ut doctrina sequens planis incederet cruis.

**P**COMMENTARII.

**P**eruia diuisi. Quo pacto populus Israēl duce  
 c 5 Moses

Mose fugiēs ex Aegypto traiecit mare pedibus siccis,  
 cum Moses pretenta uirga illud in partes duas facto  
 utrinq; quasi muro diuisisset. Exod. 14. Cerula pon-  
 ti. Id est, pontus ceruleus à colore. Reuoluta in gemi-  
 num latus. Id est disiecta in dextrā & sinistrā partem  
 uiae, qua iturus erat populus. Cognatis aquis: quia  
 iam inde à mundi creatione terra illa fuerat aquis  
 obruta. In mare absentis pelagi. Id est, in locū in quo  
 prius fuerat mare, quod nūc abest. Marmora siccata.  
 Id est, maria siue maris loca. Verg. i Georg. Et quan-  
 do infidū remis impellere marmor. Stupuerūt. Id est  
 admirata sunt. Virg. i. Georg. Ipsa suā miratur Gar-  
 gara messes. Plātas peregrinas. Id est, fundo maris at-  
 lienas. Mutauit uiā. Quia mare quod erat nabile, sa-  
 etū est stabile. Gerebat baptisma rude. Id est, repre-  
 sentabat nouū baptisma futurū. Christus dux. Ex cu-  
 ius paſſione sacramenta uires habuerūt. Clamat. Nā  
 lectio, sic Latini dicūt pro eo quod recentiores, textus  
 Vox domini. Psal. 28. Vox domini super aquas mul-  
 tas. Vox aut̄ uerbū patris est. Id est, Christus. Qui  
 gerens testamenta consonat. Id est, cōcordans utrung;  
 testamentum noue & ueteris legis. Pateſci abyſſum  
 ueterem. Id est, uetus testamentum obscuritatibus ple-  
 num quod per mare intelligitur. Doctrina sequens.  
 Id est,

**I**d est, Euangelica, in qua uelum templi scissum est.

7. DE MANNA COELITVS EI-  
dem plebi dato. Exod. 16.

**Q**uid referā, innumerā cœlesti pane cateruas  
Angelicos sumpsisse cibos, nymbisq; superni

Nectaris, aërea populū dulcedine paſlum.

In plumis habuisse dapes, et in imbris escas.

## COMMENTARII.

**Q**uid referam. Quomodo murmurante po-  
pulo contra Mosen deus misit illi coturnices  
& manna de caelo. Exod. 16. Innumerā. Ad sexcen-  
ta hominū milia numerantur in libro Numerorum.

Cœlesti pane. Id est, manna quod de caelo pluit.

Nymbis. Tam de coturnicibus, quam de manna quæ  
more nymborum cadebant. Aëria dulcedine, Id est,  
ex aere proueniente. In plumis. Ad coturnices refer-  
tur. In imbris. Ad manna.

8. DE PRODVCTIONE AQVÆ  
de petra. Exod. 17.

**R**ursus in exustis sitiens exercitus aruis,  
qua nimium loca sicca diu, qua terra negatis

Aegra iacebat aquis, qua spes ablata bibendi

Viuendiq; fuit, subitas arente metallo

140 Haufit aquas, steriliq; latex de rupe cucurrit.

Et ie

## 25 SEDVLII PRESBYTERI

Et ieuna nouum uomuerunt marmora potum:  
His igitur iam sacra tribus dans munera rebus,  
Christus erat panis, Christus petra, Christus in undis.

## COMMENTARII.

**R**Ursus. Cum populus castrametatus in Raphidim aquæ penuria laboraret, Moses uirga percussit petram, quæ statim fluxit aqua. Exod. cap. 17.

Aruis exustis. Id est, aquæ penuria laborantibus. Vergil. Hinc deserta siti regio. Aegra. Sterilis & inculta. Viuendi. Quia sine cibo & potu mortales non possunt uiuere. Metallo. Id est, lapide uel potius lapidis uena. Marmora ieuna. Id est, sicca. Panis de quo in Psal. Panem angelorum manducauit homo. Petra. De qua i. Corinth. 10. Petra autem erat Christus. In undis. Per baptismum.

## DE LOCVTIONE ASELLÆ.

Balaam. Numeri 22.

**A**ngelicis tremefacta minis affatur asella  
Sessorem per uerba suum, linguaq; rudenti  
Aedidit humanas animal pecuale loquelas.

## COMMENTARII.

**A**ngelicis. De asina quæ allocuta est Balaam diuinū cū proficiseretur ad maledicendū populu Israël. Ex libr. Numerorū cap. 22. Angelicis mis

nis. Minabatur enim angelus illi stricto gladio. suū  
fessorem, id est, Balaā sibi insidentem. Lingua ruden-  
ti altas. Pecuale. Quod numerat inter pecudes. Pers.  
Arcadiæ pecuaria rudere credas, de asinis dixit.

## 10. DE STATIONE SOLIS SVB IE-

su filio Naue, qui & Iosue,  
Iosue. 10.

**S**ol stetit ad Gabaon, medijq; cacumine cœli  
Fixit anhelantem dilato uestere lucem.  
Insolitus frenare diem, nec luna cucurrit  
Ordine pigra suo, donec populantibus armis  
Feruidus ingentem gladius consumeret hostem.  
Coniurante polo, iam tunc famulata uidebant  
Sidera uenturum præmisso nomine Iesum.

## COMENTARII.

**S**ol stetit. Cū Gabaonite se Iosue dedidissent ac se  
illius societati coniunxissent reges finium illorum  
urbem oppugnare cœperunt. Cunq; Iosue suppetias  
ferret socijs, hostesq; fugerent: iussu Iosue sol stetit, do-  
nec hostes profligati sunt. Ex lib. Iosue cap. 10. Ad  
Gabaon. Quæ fuit Eueorum urbis metropolis ceci-  
ditq; in sortem tribus Beniamin. Lucem anhelantem.  
Id est, aestuantē, quia in meridie. Vespere dilato. Vsq;  
ad hostium interuentionem. Insolitus. Quia sol nunq;  
tale

tale aliquid fecerat. Nec luna quia etiam stetit. Populantibus. Euertentibus hostes. Feruidis gladius. Non quod gladius ferueret, sed quod uictores seruentur eo utebantur. Ingeniè hostem. Erant autem quinq; Adonisedec rex Ierusalem, & Oham rex Hebron, & Apharan rex Ierunuth, & Iaphie rex Iachis, & Dabir rex Eglos. Coniurante polo. Quasi societate cum Iosue inueniente. Venturum Iesum. Nam quem nos Iosue Graci Iesum, Hebrei Iehosua vocant, ergo per Iosue Iesus Christus figurabatur.

*z Heliā corui  
pauerūt.* DE HELIA CORVIS MINISTRANTIBUS pasto, atq; igneo curru assūm

pt. 3. Reg. 17. & 4. Reg. 2.

**H**eliā corui quondam pauere ministri  
Præbentes sine more dapes, alesq; rapinis  
Deditus, atq; auido saturans caua guttura rostro  
Tradidit illesam ieiunis morsibus escam,  
Nunc bonus Heliā qui perfidus antea Noë  
Abluit in terris quicquid deliquit in undis,  
Plenus at ille deo postquam miracula terris - 150  
Plura dedit, meritisq; suis succedere dignum  
Heredem propriæ fecit uirtutis amicum,  
Aurea flammigeris euectus in astra quadrigis,  
Qua leuis æthereos non exprimit orbita sulcos,

*legē dūfuerit. iij. 134.* Sidereum

Sedereum penetravit iter, currūq; corusco  
 Dexteriora petens, spacio maiore triumphum  
 Duxit, & humani metam non contigit cui  
 Quām bene fulminei prælucens semita cœli  
 Conuenit Heliæ, meritoq; & nomine fulgens  
 170 Hac ope dignus erat: nam si sermonis Achiiui,  
 Vna per accentum mutetur litera, sol est.

## COMMENTARII.

**H** Eliam. Quomodo Helias propheta à corvo est  
 cibatus, tandemq; raptusq; est in cœlū. Ex 3.  
 Reg.ca.17. & 4. Reg.lib.ca.2. Corui ministri. Id est,  
 eibum ministrantes. Sine more. Quia nunquam tale  
 aliquid antea factum fuit. Deditus rapinis. Id est, Ex  
 raptu uictitans. Caua guttura ad uorandum accomo-  
 data. Ieiunis morsibus. Aut ipse coruus quamvis ieiun-  
 nus, aut Heliæ ieiuno. Bonus Heliæ. Id est, fidus. Noë  
 Cum illum quasi exploratore dimisit ex arca, necq; re-  
 uersus. Gen.ca.8. Imò uera lectio est apud Hebreos.  
 Egressiebatur & reuertebatur, uidelicet non habens  
 ubi confisteret. Itaq; Sedulius etiam suo tempore ha-  
 buit codicem incastigatum. Abluit. Mundauit mi-  
 nistrando nunc Heliæ. Deliquit. Cum non est obse-  
 cutus Noë. Plenus deo. Id est, spiritum habens pro-  
 pheticum, Fecit hæredem. Scilicet Helisicum pro-  
 phetam

## 32 SEDVLII PRESBYTERI

phetam successorem suum. In astra aurea. Virgilius  
2. Aeneid. Ferit aurea sidera clamor. Orbita non ex  
primit sulcos. Id est, rota currus non relinquit uestigia  
que sunt quasi quidā sulci. Exprimit. Id est, designat

Dexteriora petens. Id est, cœlestia, cum terrena sunt  
sinistra. Spacio maiore, quia cœlum longe lateq; pa-  
tet, cum terra angusta sit illius cōparatione. Duxit  
triumphum. Id est, more triumphantium currū in cœ-  
lum inuectus est. Metam eui humani. Id est, mortem  
iuxta illud Apostoli ad Hebræos cap. 9. Statutum est  
homini semel mori. Cœli fulminei. Id est, tanquam  
fulmine splendentis. Merito. Quia ex actis suis est il-  
lustratus. Et nomine. Quia ὥλιος Græce interpreta-  
tur sol, sed dictio Hebraica non recipit etymologiam  
latinam, ideo subdit: Sermonis Achii, id est, Græci.

Mutetur litera per accentum, scilicet a in d, et ac-  
centus acutus in penultima transferatur in antepe-  
nultimam, sed de accentu alibi diximus.

12 DE XV. ANNIS EZECHIAE RE-  
gis desperato ad uitam additis.

4. Regum 20.

**V**ltima labentis miseratus tempora lucis,  
Ter qui nos quondam regi deus addidit annos  
Vsus iure suo, patefactaq; limina claudens

Mortis

12 de addidit  
Ezechiae 15. a-  
nos.

12. a)

Mortis ab occasu uitam conuertit in ortum.

## COMMENTARII.

**V**ltima quomodo Ezechiae regia ægrotanti Esaias propheta denunciauit illum postridie moriturum. Quem flentem supplicemq; deus miseratus quindecim uite annos illi prorogauit. Ex 4 Reg. cap. 20. Lucis labentis, id est, uite iam lapsæ. Vsus iure suo: quia solus Deus illud patuit facere. Claudens limina patefacta. Iam aperta ad illum deuorandum.

## 13 DE IONA CETO VORANTE

*(pp. 56a.)*  
seruato. Ionæ, 1 & 2.

**I**onas puppe cadens, ceto sorbente uoratus,  
In pelago non sensit aquas, uitale sepulchrum  
Ne moreretur habens, tutusq; in uentre ferino  
Depositum non præda fuit, uastumq; per æquor,  
180 Venit ad ignotas inimico remige terras.

## COMMENTARII.

**I**onas. Hic unus ex prophetis minoribus missus à Deo, ut prædicaret Niniuitis, nauem ascensa Tharsum aufugiebat. Cumq; superuenisset tempestas: intelligentes nauem ob peccatum alicuius ex socijs id accidisse: sortiti sunt inter se, forsq; obtigit Ionæ, ut in pala-

d gus

**34. SED VLII PRESBYTERI**

gus deturbaretur, deturbatus à ceto deuoratur: & in Ioppen delatus est à ceto. Ex Iona capite primo. Vitale sepulchrum, id est, uiuens cetus in quo tanquam in sepulchro erat. Depositum, id est, quasi depositum quod à depositario reddendum est cum repetitur. Ad ignotas terras: ad Ioppen. Inimico remige scilicet ceto uoratore.

**14. DE TRIBVS PVERIS CAMINO**

flamma sœuiente non tactis, &  
persecutore eorum in pecudem  
uerso, Danielis 3.

**C**VM spirante deo Babylonia sacra negarent.  
Tres una cum mente uiri, durumq; subirent  
Exitium, seui Chaldea lege tyranni  
Cuius Achemeniam rabies accenderat iram.  
Plus fornace sua, medios truduntur in ignes,  
Nil urente rogo, tantoq; ardore calentes  
Cordis, imaginæ uincunt incendia pœna.  
Igne animi, O quanta est credentum gloria, flammis  
Ardentis fidei restincta est flamma camini  
Digna sed immitem mox perculit ultio regem:  
Nam quod ab humana uecors pietate receſſit.  
Agrestes pecudem consors fuit ille per herbas  
Aulica depasto mutans conniuia foeno.

Pronus

Pronus ab amne b̄bit, septenaq; tempora lustrans,  
Omnibus hirsutus syluis, & montibus errat.

## COMMENTARII.

**C**Um spirante. Cum tres pueri Hebrei nollent adorare statuam quam fecerat Nabuchodōnōs rex: in fornacem ignis coniecti illæsi permanserunt propter quod facinus rex in beluam transformatus septem annos in syluis certauit. Ex Dantelis cap. 2 et 4. Spirante deo. Instinctu diuino. Babylonia sacra, statuā illam à Nabuchodonosor propositam quod Babylone gestū est. Negarent, id est, adorare. Chaldea lege. Quia rex Chaldeorum erat Nabuchodonosor qui legem tulit. Achemenīā irā, id est, Persicā, quia rex quoq; Persarum fuit. Fuit autem Achemenes rex primus à quo Persæ Achemenij. Poenæ imagine ac incendia, id est, quorum incendiorum poena proposita est, non adorantibus imaginem. Flammis, ordo est. Flammæ ardens camini, id est, fornacis est restincta flammis fidei. Ultio percudit, id est, percutit. Nam quod uecors, id est, infensus & ferus. Consors pecudum. Versatus inter seras. Aulica coniuicia, id est, regio apparatu exposita. Pronus babit. More quadrupedum. Lustrans septena tempora, id est, in lustris ferarum ardens per annos septem Hirsutus, id est, pilosus, horridus, & incultus.

*Qualiter Daniel  
cit famelicis  
leonis.*

38 SED VLII PRESBYTERI  
DE DANIELE A FAMELICIS  
leonibus custodito, Dani. 6.

*N*ec minus & Darij furuerunt iussa tyranni  
Ecce etenim sceleri scelus addidit ira furentis,  
Hebreumq; decus Daniel decernitur insons  
Ieiunis cibus esse feris, sed belua iusto  
Mitis facta uiro, sanctos ne laederet artus,  
Cœpit amare famem, rabies mollita furorem  
Deposuit, sœuisq; in fauibus ira quieuit,  
Et didicere truces prædam seruare leones.

COMMENTARII.

*N*ec minus. Daniel apud Darium accusa-  
tus, quod de religione non bene sentiret Leo-  
nibus à rege deuorandus exponitur. Qui tamen  
se ab illius laniatu abstinuerunt. Ex Danielis  
capite 14. Dari. ab eo quod est Darius prima, tum  
brevis tum longa reperitur, ab eo quod Dareus. Oui-  
dius in Ibin primam produxit, dicens: Utq; necato-  
rum Darei fraude secundi. Furuerunt. Atqui Gram-  
matici dicunt præterito carere. Decus Hebreum  
oppo. id est, Hebreorum gloria & honor. Amare  
famem, id est, potius fame laborare, quam in ui-  
rum iustum sacruire: nil enim per se amat famem. Ra-  
bies. Leonibus ingenita ultra famem. Molita facta mis-  
ties.

tis & mollis. Seruare prædam. Martialis. De lepore  
& leone, & securior est in ore præda.

## 16 MIRACVLORVM RECAPITV.

*Sedulius epilogus.*  
latio prædictorum.

**D**ic ubi sunt natura tuæ post talia leges?

**Q**uis toties tibi iura tulit, qui tartara iussit

Translatum nescire uirum, sterilemque marito

Fœcundauit anum, sacram præcepit ad aram

Sponte uenire pecus, muliebres transtulit artus

In simulachra salis, ramos incendia passos

210 Non ardere dedit, Virgultum soluit in anguem.

Per pelagus siccauit iter: mirabile nymbis

Manna pluit, saxo latices producit ab imo.

Quadrupedem fari pleno sermone coëgit.

Suspensis rapidas elementis distulit horas,

Per uolucres hominem pasci dedit, atque coruscis

In cœlum transuexit equis: iam morte grauato

Adiecit tria lustra uiro, prædonis in ore.

Naufrago fundauit opem flagrante camino

Seruauit sub rore pios: per pascua regem

220 Pauit, ut hirsutam pecudem rictusque leonum,

Instimulante fame, iussit nescire furorem:

Nempe creatori (cuius quæcumque uidentur

Seu quæcumque latent & rerum machina serua est)

Omne suum famulatur opus, sequiturque iubentis,

Imperium, quocunq; trahit sententia nutu,

## COMMENTARII.

**D**ic ubi sunt. Recapitulatio est eorum que supra memorauit mirabilium: quam diximus esse materia huius operis. Post talia. Scilicet miracula. Tu lit. Id est, abstulit, siue ut Theologi dicunt suspendit.

Translatum uirum. Scilicet Enoch, quod fuit primum miraculum. Anum marito. Id est, Saram uiro suo Abraham.

Pecus. Cum Abrahā uoluit sacrificare filium. Mulieres artus. Scilicet uxoris Loth. Ramos. Rubum. Vir gultum. Virginem Mosis. Siccauit. Quia populus per mare transiret. Nymbis. Id est, in similitudinē nym borū et pluiae. Produxit. Moše petrā percutientem

Quadrupedē. Id est, asinam sub Balaā. Suspensis elementis. Id est, stantibus sole et luna, atq; ex cōsequen ti reliquis stellis tū Sol stetit ad Gabaon. Per uolucres hominē pasci. Id est, per coruos, atq; eundē in cœ lum rapuit. Tria lustra uiro. Id est, annos quindecim Ezechiae regi. Fundauit opem naufragio. Id est, opitulatus est Ione. Sub rore. Quia irrorate sunt in cæ mino ardenti. Regem Nabuchodonosor in pecudem pilosam conuersum. Rictus leonū. Id est leones apersto ore esuriētes. Nescire furorem. Id est, obliuisci proprieatis feritatis. Nēpe creatori. Respōdet ad id qd' sua dixit. Dic ubi sunt naturæ illæ etc. Et est ordo. O-

mne

mne suū opus famulatur creatori. Cuius sermo est . i.  
cuius uerbo creata sunt omnia uisibilia & inuisibilia.

**Quicunq;** Id est, per quancunq; partē. Sentētia tra  
dit. Id est, uoluntas diuina que solo nutu omnia facit  
quacunq; uult.

## 17 DEFLET ELEMENTORVM

idolorumq; cultores.

**H**eu miseri qui uana colunt, qui corde sinistro.  
Relligiosa sibi sculpunt simulachra, suumq;  
Factorē fugiunt, & que fecere uerentur,  
Quis furor est, que tanta animos dementia ludit?

230 Ut uolucrem, turpemq; bouem, tortumq; draconem,  
Semihominemq; canem supplex homo pronus adoret.  
Ast alij solem cæcatis mentibus acti.

Affirmant rerum esse patrem, quia rite uidetur  
Clara serenatis infundere lumina terris.

Et totum lustrare polum, cum constet ab istis <sup>ipfis</sup>  
Motibus instabilem rapidis discursibus ignem  
Officium, non esse deum, quiq; in ordine certo <sup>d. 69</sup>  
Nunc oritur, nunc occiduas demissus in horas, <sup>horas</sup>  
Partitur cum nocte uices, nec semper ubiq; est.

240 Nec lumen fuit ille manens in origine mundi.

Cum geminum sine sole diem nouus orbis haberet.  
Sic lune quoq; uota ferunt, quam crescere cernunt  
Ac minui, stellisq; litant, que luce fugantur.

## 40 SEDVLII PRESBYTERI

*Alludit ad isto  
via Campani. de  
qua Enseb.*  
 Hic laticem colit, ille larem, sed iungere sacris  
 Non audent inimica suis, ne lite propinqna  
 Aut rogas exiguae desiccat fortior undas,  
 Aut ualidis tenues moriantur fontibus ignes.  
 Arboreis aliis ponit radicibus aras,  
 Instituitq; dapes, & ramos flebilis orat  
 Ut natos charamq; domum, dilectaq; rura 250  
 Coniugijsq; fidem famulos censemq; gubernent.  
 Ligneæ ligna rogas, surdis clamare uideris,  
 A mutis responsa petis, quæ iura domorum  
 Hac ratione regunt, si cæsa securibus actis.  
 Ardua pendentis sustentent culmina tecti  
 Aut subiecta focis dapibus famulentur edendis:  
 Nonnulli uenerantur holus, mollesq; per hortos  
 Numina sicca rigant, ueriq; hac arte uidentur  
 Transplantatorum cultores esse deorum.  
 Plura referre pudet, sanctoq; in carmine longum 260  
 Vel damnare nefas, ne mollia sentibus uram  
 Lilia, purpurei neu per uiolaria campi  
 Carduus, & spinis surgat Paliurus acutis.

## C O M M E N T A R I I.

**H**eu miseri. Occasione eorum quæ dicta sunt de  
 rerum creatione, atq; creaturarum obedientia  
 inuehitur in idolatras, qui relicto uero dei cultu, colunt  
 pro deo res à deo creatas. Vana. Id est, indigna que  
colant

colantur. Simulachra religiosa. Id est, quæ putant religiosa cum sint profana. Verentur. Timent et uenerantur. Quæ facere. Scilicet simulachra opera manuum suarum. Ut uolucrem. Aegyptios carpit, qui hæc monstra colebant. Volucrem, Puta saturam serpentibus ibim, ut ait Iuuenalis. Turpe bouem. Id est, magnum. Virg. in Georg. Forma bouis cui turpe catus, cui plurima ceruix. Quod Seruius pro magno expavit, et dicit propter apim bouem quem Aegyptijs colunt. Tortum draconem. Puta Aesculapium qui sub imagine serpentis sinuosi colebatur. Semihominem canem. Id est, Mercurium sive Anubim, qui in specie canis ab Aegyptijs colitur. Patrem rerum. Id est, creatorem quia omnia suo lumine collustrat. Cum constet, Improbat horum errorem cum sic dispensare lucem permotū non sit officium, domini sed potius ministri. Nec semper ubiq; est. Deum autem necesse est esse ubiq;. In origene mundi. Nam illud non potuit esse Deus quod habuit principium. Sol habuit principium quia die quarto creatus. Geminum diem. Imo tres dies. Ex Gene. cap. 1. Sic. Quemadmodum et soli. Crescere ac minui. Quod deo repugnat. Fugantur luce. Solis superuenientis. Deus autem nihil habet supra se maius. Laticem. Id est, aquam. Larem. Id est igne: quia Lares dij familiares ad focos penetrales

colebantur. Inimica. Id est, hæc duo contraria elemen-  
ta. Arboreis. Id est, colit arbores tanquam alicui deo  
sacras dicit propter lucos, de qbus in 4. Reg. lib. s̄epe  
legimus. Dapes quis sacrificat. Flebilis. supplex. Cō/  
iugij fidē. Id est, fidelē cōiugē. Virg. in 4. Aenei. Con/  
iugūq; uocat. Ligneæ. Id est, ô caudex, ô stipes, et pla-  
nē ligneus. Ligna rogās. Id est, rogare debes. Surdis  
Quia ut dicit Psalmograph. Aures habet & nō audit  
ent. Sed illud de simulachris, hoc de arboribus dicitur  
Regūt iura domorū non benefaciēdo domesticis, sed  
ad structurā, ornatū, utilitatēq; afferendo. Securibus  
actis. Id est, impactis et allisīs. Subiecta focis. Imò su-  
perinicta. Edendis. Id est, comedēdis. Veneratur o-  
lus. His sunt Aegyptij. Iuuē. Porrū et cepe nefās uiola-  
re & frangere morsu. O sanctas gentes qbus hæc na-  
scuntur in hortis Numinis. Transplantatorum. Id est,  
quos ipsi transplantauerūt. Longū nefās. Id est, lon-  
go tempore etiā in damnando infistere. Ne urā. Id est,  
contaminē miscendo profana sacrīs. Sentibus. Quæ  
non sinūt crescere lilia. Verg. 2. Geor. Vrit enim cam-  
pum lini seges urit auene. Violaria. Loca ubi nascun-  
tur uiolæ, sicut rosaria ubi rosæ. Carduus. Vergilius est.  
Paliurus herba spinosa Aegypto & Cyrenaicæ fa-  
miliaris.

Exhort

EXHORTANS SEMETIPSVM IN  
carmínis uiam, Trinitatē astruit, & Ar-  
rium, atq; Sabellium, & uarios recte fi-  
dei percutit inimicos.

**I**Am satis humanis erroribus addita monstra-  
Risimus, aut tales potius defleuimus actus.  
Nunc coeptam iuuat ire uiam, montemq; per altum  
Nitentes firmare gradus, properemus in urbem  
Libertatis spem, radians ubi regia fuluis  
Emicat aula Tholis, ubi dantur digna petenti.  
**Q**uærenti spes certa manet, claustrisq; remotis,  
Peruia pulsanti reserantur limina cordi:  
Hic est ille lapis, reprobus quem uertice gestat  
Angulus, atq; oculis præbet miracula nostris.  
Cuius onus leue est, cuius iuga ferre suave est.

## COMMENTARII.

**I**Am satis. Transitio est à dictis ad dicenda, acce-  
ditq; paulatim ad Euāgeliū dapes paschales. Mon-  
stra. Res monstruosas & indignas que ab homine colē  
debeant. Aut potius defleuimus. Color est correctio.  
nam talia potius deflenda quam ridenda sunt.

Viam coeptam. Id est, opus institutum. Firmare grā-  
dus: id est, pedibus niti. Montem apud altum. Euā-  
gelium intelligit per quod itur ad ciuitatem Det, sed  
ad eam

ad eam rem opus est libertate, non ea ut dicit Per-  
sius, quæ introducta est iure Gentium, sed uera liberta-  
te, hoc est, animi. Tholis fuluis. Id est, auratis. Est au-  
tem Tholus, ut inquit Lactantius in illud Papinij. 2.  
Theb. Figamq; superbis arma tholis, locus in medio  
templi testudine ubi uouentum dona appendebantur.  
Digna. Quia indigna non dantur. Claustris re-  
motis. Id est, ianuis reseratis. Cordi pulsanti, Matt. 7.

Ille lapis reprobus. De quo in Psal. 117. Angulus  
gestat in uertice. Id est, qui factus est in caput anguli,  
¶ qui fecit utraq; unum. Miracula. Ad illud quod  
Psalmista dixit: Et est mirabile in oculis nostris. O-  
nus leue, Matth. 11.

*Ex sodalio de domi-  
tate Christi.*  
19. DE VNITATE SANCTAE  
Trinitatis.

**P**er digesta prius, ueteris miracula legis -  
Rettulimus, sancti coniuncto spiritus actu  
Quæ Genitor socia nati uirtute peregit,  
Per digesta rudis, nec non miracula legis,  
Dicemus sancti coniuncto spiritus actu,  
Quæ natus socia patris uirtute peregit. - 280  
Semper ut una manens Deitatis forma perennis  
Quod simplex triplicet, quodq; est simplicabile triplet  
Hæc est uera fides, hanc spreuit habere salutem

*Arri-*

*\* De errore Arrii & Sabellij.*

Arrius infelix, qui curua per auia rectum  
Flectere nisus iter, soueam delapsus in atram  
Corruit & tetri mersus petit ima profundit.  
Tam uacuus sensu iuste quam tempore poenae  
Visceribus fusis, uacuus quoq; uentre remansit  
Demens, perpetui qui non imitanda parentis  
Iura, caducorum gradibus simulauit honorum  
Namq; homines inter natum genitore minorem.  
Lex carnalis habet, quoniam pater ipse parentis  
Filius ante fuit: mox & qui filius nunc est,  
Adforet esse pater, sic per genus omne nepotum.  
It noua progenies, & cui numerantur auorum:  
At dominus, uerbum, uirtus, sapientia, Christus. *\* confirmatio fidei.*  
Et totum commune Patris de lumine lumen,  
De solo solus, cui nec minus est Patre quicquam.  
Nec quo crescat habet, genitus non quippe creatus  
Ipse est principium: nam sicut clarus habetur,  
In genitore manens, genitor quoq; clarus in ipso  
Permanet, & rerum caput est Deus unus ubiq;  
Non quia qui summus Pater est, & filius hic est.  
Sed quia quod summus Pater est, & filius hoc est. *\* hoc*  
Sic ait ipse docens: & ego in Patre et Pater in me est. *+ sum*  
Rursus: ego atq; Pater unum sumus, Arrius unum  
Debet scire, sumusq; Sabellius esse fatendum, *sumusq;*

Iste

## 46 SED VLII PRESBYTERI

*terna*

Iste fidem trinam, ast hic non amplectitur unam.  
 Ambo errore pares, quanquam diuersa sequantur.  
 Qualiter assueri uarias producere sectas, - 310  
 Impugnant sua dicta uiri, qui brachia nudis  
 Ostendunt exerta humeris, nil tradere docti  
 Sed tantum certare cati, prudentia quorum  
 Stulta iacet, quia uana deo est sapientia mundi.  
 Hic loquitur nimis, ille tacet, hic ambulat, hic stat,  
 Alter amat fletus, alter crispare cachinnum  
 Diuersisq; modis par est uesania cunctis.

## COMMENTARI.

**P**er digesta. Iterum continuat dicta dicentis.  
 Quae genitor. Et si creator nomen sit trinitati  
 personarū cōmunicatū, tamē in Symbolo apostolorū  
 patrem creatorē cœli et terræ cōfitemur. Natus. Qui  
 autor est Noui testamenti referens tamen omnia ad pa-  
 trem. Rudis legis. Id est, nouæ: nam rудia sunt noua.  
 Quod simplex triplicet. Id est, quod est unum & sim-  
 plec in essentia, sit triplex in personis & econtra-  
 rio. Quod est triplicabile. Id est, triplex in perso-  
 nis. Simplex. Id est, sit simplex. Arrius infelix.  
 Qui de Deo male sentiens, filium minorem patre di-  
 xit. Plectere. Incuruare catholicam ueritatem. In-  
 soueam atram. Ad inferos detrusus. Tam uacuus sen-  
 su. sicut

ſu. Sicut dicimus uacuus cerebro. Tempore poenae iuſta: Nam Episcoporum populiq; præſentia diſputans cum leuandi uentris cauſa in ſorica declinasset, intesti-  
nu egerere coactus eſt. Arator. Fusa ruit Arrius alio-

Qui ſimulauit iura. Id eſt, ſimilia eſſe dixit. Paren-  
tis perpetui. Id eſt, dei patris eterni. Nō imitanda. Id  
eſt, que paternitas humanae naturæ non poſſunt imita-  
ri. Simulauit inquam. Gradibus honorum caducorum  
Id eſt, hominum inter quos deſcendit ſeries generatio-  
nis à patre per filium in nepotem. Lex carnalis. Id  
eſt, humana. Minorem. Scilicet tempore. Afforet  
eſſe. Id eſt continget. Nepotum. Id eſt, posteriorum.  
Aui auorū. Ex Virgilio. Dominus Christus. Peculia-  
riter dominus noster per redēptionē. Verbum pa-  
tris. Hoc propriū eſt. Virtus & ſapientia. Hęc at-  
tributa ſunt filio. Totum cōmune patris. De eſſentiā  
libus diuinitati eſt intelligendū ut infinitus, eternus, o-  
mnipotens. Lumen de lumine. Ut in Symbolo expreſſe  
canit. De ſole ſolus. Scilicet procedēs per generationē.  
Alioquin & ſpiritus sanctus eſt à patre & à filio, ſed  
per inspirationem. Nec minus, nec quo crescat. Quasi  
dicat. Eſt æqualis. Genitus. Id eſt, procedens à patre  
per eternam generationem. Non creatus. Quod Ar-  
rius dixit impie. Principium. De quo Ioan. cap. 8.

Prin-

Principium qui & loquor uobis. Clarus habetur.  
 Ex Ioanne cap. 13. Deus clarificatus est in eo, & deus  
 clarificauit eum in semetipso. Rerum caput. Id est,  
 principium tam etiam attributis principium filio dedi-  
 mus. Qui est pater. hic est filius. Hoc nanq; hæreti-  
 cum est dicere. Quod pater est. hoc filius est. Hoc pi-  
 um & religiosum. Nam in genere neutro significatur  
 substantia sive essentia, per masculinum & fœmininum  
 designantur personæ. ut pater est aliud à filio, &  
 alia est persona patris, alia filij, & alia spiritus sancti:  
 non aliud est pater à filio, & persona patris, non est as-  
 liud à persona filij. Ipse docens, Ioannis cap. 14. Phi-  
 lippe non credis quia ego in patre, & pater in me est?  
 Rursus. Ex Ioanne eodem cap. 10. Sumus unum. Sub  
 audi in essentia, sed non unus, id est, una persona. Ar-  
 rius unum. Debet scire, Arrium & Sabellium contra-  
 rios inter se impietatis autores reprehendit, quorum  
 prior trinitatem posuit, sed in personis inæqualitatem:  
 posterior uero confundit personas, dicens: Vnu deum  
 sed pro diuersitate officiorum nunc esse patrem, nunc  
 filium, nunc spiritum sanctum. Fidem trinam. Id est,  
 trium personarum. Vnam. Dicendo esse trinum &  
 & non unum. Sua dicta. Id est, alterius dicta. Bra-  
 chia exerta, More illorū qui pugnis decertaturi sunt.

Catē

Cati, id est, callidi & astuti non ad docendum, sed ad certandum. Sapientia mundi. Quia sapientia huius mundi stultitia est apud deum. Crispate cachinnum ex Persio. Naso crispante cachinos. Sic. Sequentes extrema & fugientes medium.

20. HORTATVR MILITES IN VIA

fidei, signo crucis esse armatos,  
seq; in albo beati ordinis pos-  
scit asscribi.

*Ex. ab aliis se-  
gur Interia ne-*

**I**Nterea dum rite uiam sermone leuamus,  
Spesq; fidesq; meum comitantur in ardua gressum,

320 Blandius ad summam tandem peruenimus arcem,

En signo sacrata crucis uexilla coruscant,

En regis pia castra micant, tuba clamat herilis

Militibus sua porta patet, qui militat intret,

Ianua uos eterna uocat, quæ ianua Christus

*Fidelibus adi-*

Aurea perpetuae capietis præmia uitæ,

Arma quibus domini tota uirtute geruntur

Et fixum est in fronte decus, decus armiq; porto.

*Dolus*

Militiaeq; tuæ bone Rex pars ultima resto

Hic propriæ sedis, huius mihi mœnibus urbis.

330 Exiguam concede domum, tuus incola sanctis,

Vt merear habitare locis, alboq; beati

Ordinis extremus conscribi in secula ciuis

Grandia posco quidem, sed tu dare grandia nosci,  
Quem magis offendit, qui quis sperando tempest.

## COMMENTARII.

**I**n terea paulatim accedit ad principale institutum: quod ut ab initio dixit: erat clara salutiferi non潭ere miracula Christi: quae sunt ab euangelistis enarrata. Viam leuamus. Quasi instituit proficiisci ad legem euangelicā, & intereundū narrasset uiae comiti bus quædā miracula ex Testamento ueteri, ut itineris labor subleuaretur. Spes & fides, quæ due uirtutes comitantur Christianum in hac uita. In ardua, id est, in alteram uitam, aut in legem euangelicam quæ me docet arcta esse uitam, quæ dicit ad uitā Matth. 6. Blan dius, id est, minori cum labore. Arcem, id est, culmen legis euangelicæ. En signo. Translatio est sumpta à militantibus seculo, ad eos qui militant Christo suo euangelio. Et clamat ad fidem uocat. Sua porta, id est, propria quæ Christus. Ioan. cap. 10. Ego sum ostium ouium. Præmia uitæ, hoc est, donatiuum quod militantibus Christo proponitur. Decus in fronte, hoc est, insigne crucis per chrisma impressum. Pars ultima id est, minimus Christianorum. Hic, id est, in his castris, scilicet militantis ecclesiæ. Ut merear. Post peractam militiam in hac uita. Conscribi albo, id est,

id est, in tabula illa siue in libro uitæ de pro in Apocalypsi. Erat autem alba tabula in qua iudicium non mina scribebantur. Suetonius in Domitiano. Equitem romanum erasit iudicium albo. Tepescit, id est, non est feruidus in spe.

21. ORAT CHRISTVM, QVEM FOR  
mam serui sumpsisse, Euangeliste pop. Rer. regis off

dicitur auctor sequitur

X C. et fidei

quatuor animalium figuris ostendunt.

**C**hriste faue uotis, qui mundū in morte iacentem  
Viuificare uolens, quondam terrena petisti  
Cælitus, humanam dignatus sumere formam.

**S**ic aliena gerens ut nec tua linquere posses      & dr. euangelistis.  
Hoc Matthæus agens hominem generaliter implet

340 **M**arcus ut alta fremit uox per deserta leonis,  
Iura sacerdotis Lucas tenet ore iuuenci,  
More uolans aquile uerbo petit astra Ioannes  
Quatuor hi proceres una te uoce canentes,  
Tempora ceu totidem latum sparguntur in orbem.

**S**ic & Apostolici semper duodenus honoris  
Fulget apex numero, menses imitatus & horas,  
Omnibus ut rebus totus tibi militet annus,  
Hinc igitur ueteris recolens exordia mortis  
Ad uitam properabo nouam, lachrymasq; serendo

350 **G**audia longa metam, nos qui deslemus in Adam      n. m. que dicitur.

Semina mittentes mox exultabimus omnes  
Portantes nostros Christo ueniente maniplos

## COMMENTARII.

**C**hriste faue uotis. Inuocatio est diuini auxiliij ad opus suum prosequendum. Petisti cœlitus, id est, à cœlo descendens. Alienæ gerens, id est, humanitatem ante incarnationem. Tua, id est, diuinitatē. Mathæus hoc agens. Scilicet quod insumpta humanitate apud nos geſiſti. Implet hominem, id est, habet hominis effigiem ex Ezechieliſ uisione. Alta uox per deserta. Ad illud refert quod Marcus in initio ſui euangelij ſcribit. Ego uox clamantis in deserto. Iura ſacerdotij. Incepit enim ſuum euangelium à ſacerdotio Zachariae. Ore iuuenci. Animalis nati ad ſacriſcium. Verbo. Dicens in ipſo euangelij initio: In principio erat uerbum. Totidem tempora. Quia numerus euangelistarum æquè quatuor anni tempora. Sic et apostolici. Ut quatuor euangelistæ, quatuor anni tempora. Apex duodenus, id est, culmen duo-decim Apostolorum. Imitatus mense. Qui in anno æquè ſunt duodecim. Et horas. Quæ in die ſunt duodecim ſicut in nocte. Hic igitur. Reddit ad illud quod dixerat de ecclesia militante et triumphante et de testamento ueteri et nouo.

Exordia

Exordia mortis, que introducta est per primi parentis peccatum et duravit per totam legem ueterem. Ad uitam nouam, scilicet euangelicam quia à diebus Ioannis Baptiste regnum cœlorum uim patitur. Matth. cap. ii. Lachrymas ferendo. Ex Psal. 125. Euntes ibant & flebant mittentes semina sua.

Finis libri primi.

## C O E L I I S E D V L I I

P R E S B Y T E R I M I R A B I L I V M  
diuinorum, siue paschalis  
operis. Liber II.

1. DE EXPVLSIONE ADAM DE  
Paradiso, & quia ab ipso mortalis  
sit facta posteritas, per Euam cuius facinus

expiatum afferit per Mariā. Gen. 3

Xpulerat primogenitum sœuissimus  
anguis

Florigera de sede uirum, blandiq;

saporis

Illecebris, lœthū misero portabat  
amarum,

Nec solus meritam præsumptor senserat iram

Mortali sub lege iacens, sed prorsus ab ipso

Humanum

## 54 SEDVLII PRESBYTERI

*fum* Humanum simul omne genus, heu noxia coniunx.

Noxia tu coniunx magis an draco perfidus ille

Perfidus ille draco, sed tu quoq; noxia coniunx.

Proh dolor æterni fuerant duo. Crescere postquam

Cœpit, origo perit, clademq; à semine sumpfit,

Quid numerosa dies, quid tempore proderat illo

Cernere nongentos, ultra feliciter annos,

Progeniemq; senum decimam expectare nepotum,

Iamq; suum nescire genus, cum uicta supremis

Cursibus, extreme sors irreparabilis horæ

Sera licet uentura foret, longumq; per ævum

Vita breuis nil esse diu cum fine doleret

Nec reducem spes ferret opem, primiq; sepulchrum

Terrigenæ, ceca sorberet fauce nepotes,

Ni pius ille sator culpas ignoscere promptus

Reddere difficultis, sua ne factura periret,

Quæq; deo similis uiuens astabat imago

Dissimilis de morte foret, ueniale misertus

Instauraret opus, pomisq; uetaret acerbis

Quæ mandare patres, natorum horrescere dentes,

Donaretq; suis semper placatus, ut unde

Culpa dedit mortem, pietas daret inde salutem.

Et uelut è spinis mollis rosa surgit acutis,

Nil quod laedat habens matremq; obscurat honore

Sic

30. Sic Euæ de stirpe sacra ueniente Maria  
Virginis antique facinus noua uirga piaret.<sup>30</sup>  
Ut quoniam natura prior uiciata iacebat  
Sub ditione necis, Christo nascente, renasci  
Posset homo, & ueteris maculam deponere carnis.

## COMMENTARII.

**E**xplerat. Incipitur liber secundus, in quo antea quām aggrediatur Euangelij seriem, dicit quædā de lapsu primi hominis: deq; humana restauratiōe per Christi incarnationem passionemq;. Sæuissimus an guis. Diabolus in forma colubri decipiens Euam, & ex consequenti Adam. Primogenitem. Qui Græce πρωτόπλαστος. De sede florigera. De paradi so uoluptatis. Illecebris. Delitijs. Lœtum amarum. id est, mortem. Præsumptor solus. Id est, qui cibum uetitum præsumpsit. Iram meritam. Id est, poenam, id quod præcedit pro eo quod sequitur. Sub lege mortali. Cum potuisse permanere immortalis. Ab ipso. Id est, post ipsum. Omne genus humanum. Sub audi sensit iram meritam. Noxia coniunct. Quæ fuit causa tantorum malorum. Et est imitatio ex Vir gilio in Bucolicis. Crudelis tu quoque mater. Crude lis mater magis an puer improbus ille. Impro bus ille puer: crudelis tu quoque mater.

Duo. Scilicet Adam & Eva. Origo. Id est, qui ex illis primis propagati sunt. Perit. Quemadmodum & primi parentes perierunt. A semine. Id est, à prima origine. Quid numerosa. Sensus est, quid proderat diu uiuere, si moriendum erat tandem, atq; eundum ad inferos sine ulla redemptionis spe. Illo tempore. Scilicet ante Christi passionem. Nongentos annos ante diluvium uiuebat humanum genus. Cum fors æui extremiti. Id est, uite finis. Irreparabilis. Id est irreuocabilis. Vixta supremis cursibus. Id est, quæ multitudine annorum tandem uincitur. Ventura foret. Quia ut dixi, tandem illis moriendū erat. Licet sera. Id est, sero. Cum fine, quasi dicat non potest dici longum quod finem habet. Open reducem actiue. Id est, quæ reduceat & liberaret, alias reducem pauciue, ut Virgilius. i. Aeneid. Utq; reduces illi ludum. Sepulchrum. Id est, inferi, sicut ediuerso. Genes. 40. Deduces canos meos ad inferos, pro quo in Hebraico habetur sepulchrum.

Primi terrigenæ. id est, primi parentis, qui apud inferos sepultus est. Nepotes. Id est, illius posteritatē. Promptus. Facilis. Reddere difficultis. Id est, reponere et exprobrare. Astabat imago. Pro erat. De morte. Id est, per mortem in quam incurrerat propter peccatum.

Instauraret opus ueniale. Id est renouaret hominem,  
qui

qui uenia ex eo dignus erat, quod ex infirmitate pecca  
uerat. Pomis acerbis. Alludit ad proverbiū illud de  
quo Hieremie 31. & Ezechiel. 18. Patres nostri come  
derunt uiuam acerbam et dentes filiorum obstupuerūt  
id est, qd' patres peccauerunt luerunt filij. Matrem. Id  
est rosē plantam spinosam. Obscurat honore. Id est,  
sua pulchritudine obumbrat. Euē uirginis antiquē.  
Id est, primā. Natura prior. i. Homo ante natale Chri  
sti, subiectus morti ēternae. Renasci per aquā bāptismi  
2. DE CONCEPTV BEATAE MARIAE  
à prophetis s̄epius prædicto, & Ga-  
briele Archangelo nunciante com-  
pleto. Lucē. 1.

**H**AEC uentura senes postquam dixerūt prophetæ.  
Angelus intactæ cecinuit properata Mariæ  
Et dictum comitata fides, uterumq; puellæ  
Sidereum mox implet onus, rerumq; creator  
Nascendi sub lege fuit, stupet innuba tensos  
40. Virgo sinus, gaudetq; suum paritura parentem.

## COMMENTARII.

**H**AEC uentura. Quo pacto Gabriel angelus uir-  
gini missus est à deo, ut illi denunciaret Dei uer  
bum, ex ea carnem esse sumpturum, idq; factum est. ex  
Luca cap. 1. Hæc. Que supra diximus de uerbo in-  
e 5 carnando.

*De maliſtina ſan-  
cuitate: ſideroj ī-  
fructuſi H̄ea ſp.?*

## §8 SEDVLII PRESBYTERI.

carnando. Cecinit properata. Id est, properenter de-  
muntiata. Fides comitata est dictū: quia uirgo credēs  
Angelo cōsensit: & uerbum caro factum est. Sidere-  
um onus. Id est cœleste uerbum quod incarnatum erat  
implet uentrem eius. Sub lege nascendi. Id est, crea-  
ture. Tensos sinu. Id est, uterum qui plures sinu  
habet distentum.

DE PARTV BEATAE MARIAE, ET  
angelorū in Christi nativitate Deū  
laudantium gratulatione Luc. 1. [1-5.]

**I**Amq; nouem lapsis decimi de lumine mensis  
Fulgebat sacrata dies, cum uirgine foeta  
Promissum compleuit opus: uerbum caro factum  
In nobis habitare uolens, tunc maximus infans  
Intemerata sui conseruans uiscera templi, -  
Illesum uacuauit iter, pro uirgine testis  
Partus adeſt, clausa ingrediens, & clausa relinquens,  
Quæ noua lux mundo quæ toto gratia cœlo?  
Quis fuit ille nitor Marie cum Christus ab alio  
Proceſſit splendore nouo? Velut ipſe decora -  
Sponsus ouans thalamo forma speciosus amoena  
Præ natis hominum, cuius radiante figura  
Blandior in labijs diffusa est gratia pulchris.  
O facilis pietas, ne nos feruile teneret

Peccato

¶ Peccato dominante iugum, seruilia summus  
 Membra tulit dominus, primisq; ab origine mundi.  
 Omnia qui proprijs uestit nascentia donis,  
 Obsitus exiguis habuit uelamina pannis,  
 Quemq; procellosi non mobilis unda profundi  
 Terrarum non omne solum, spacioſaq; lati  
 Non capit aula poli, puerili in corpore plenus  
 Mansit, et angusto Deus in præsepe quieuit. PPAG. 163. 294.

## COMENTARI.

**I**Amiq; nouē. Quod est nouē menses ab annūciatione quando Christus Iesus natus ex Maria uirgine incorrupta. Ex Luc.ca.2. Namq; nouē subaudi mensib. Dies sacrata. Scilicet Christo nascente. De lumine. Id est in principio, ut sit prepositio pro prepositione Opus promissū. Scilicet per prophetas, q; prædixerūt Christū nasciturūm. Habitare in nobis. Id est, in natura humana. Ex Ioan.ca.1. Sui templi. Id est uteri uirginis, in quo quia deus habitauit, templum dicitur. Vacuauit iter illæsum. Id est, uacuando uiscera reliquit iter illæsum. Pro uirgine. Id est, in fauore uirginis, quod uirgo pmansit. Partus est testis. Id est Christus quē ipsa peperit. Clausa ingrediēs Ioā.ca.21. Venit Iesus ianuis clausis, et stetit in medio discipulorū: et est argumentū à pari. Lux gratia nitor: quasi dicat, incre-

incredibilis Velut sponsus. Ex psal. 18. Et ipse tanq  
spōsus procedens de thalamo suo, exaltauit ut gigas ad  
currendū uiā. Forma speciosus. Ex psal. 44. Specio  
sus forma p̄e filijs hominum, diffusa est gratia in la  
bijs tuis. Seruile iugum. Id est, peccatum: nam qui pec  
catum facit seruus est peccati. Ioan. cap. 8. Membra  
seruilia. Iuxta illud apostoli Philip. 2. Qui cum in for  
ma dei esset, exinanuit semetipsum formam serui acci  
piens. Proprijs donis. Puta pisces, squamma, aues, plus  
ma, arbores, cortices. Obsitus. Id est, inuolutus: sic  
enim exponit Seruius illud Virgiliū 8. Aeneid. Ibat rex  
obsitus euo. Profundi procellosi. Id est, maris, quod  
procellis agitatur, ideo dixit unda mobilis. Mansit  
plenus. Id est, Integer. Deus quieuit. Huiusmodi enim  
axiomata ex cōmunicatione idiomatum, ut Theologi  
dicunt, uerē sunt.

*+ ex Spondi.  
Salutatio  
Regina puer  
pera.*

*ab*

**S**Alue sancta parens enixa puerpera regem,  
Qui coelum terramq; tenet per secula, cuius  
Numen & æterno complectens omnia gyro  
Imperium sine fine manet, quæ uentre beato  
Gaudia matris habens cum uirginitatis honore,  
Nec primam similem uisa es, nec habere sequentem,  
Sola sine exemplo placuisti fœmina Christo.

COMMENTARII.

Salve

**S**alue sancta parens. Virginis congratulatur autor.  
Gyro aeterno. Aut ad mundum archetypum retulit,  
aut aeterno, pro semper posuit. Similem primam.  
Id est, priorem hoc est, ante te. Nec sequentem. Id est  
posteriorem, hoc est, post te. Sine exemplo. Quia neque  
tu aliam priorem imitata es, neque te alia posterior.

CHRISTO IESV IN BETHLEEM  
nato, Herodes & omnis Hie  
rosolyma turbatur cum illo.

Matthæi. 2. [I. 7.]

70 **T**unc prius ignaris pastoribus ille creatus  
Eminuit, quia pastor erat gregibusque refusus  
Agnus, et angelicus cecinit miracula coetus,  
Talia Bethleem dum signa geruntur in oris, \* De Magis.  
Eo uenere Magi, saeculumque tyrannum  
Grandia sollicitis perturbant nuncia dictis,  
Iudaicis nuper populis Orientis ab axe  
Progenitum fulisse ducem, hoc cœlitus astra  
Hoc stellam radiare nouam, ferus arbiter aulae  
Aestuat Hebreæ ratus hunc succedere posse  
80 Mox sibimet qui primus erat, tunc fronte serena.  
Nubila mentis habens clam mandat ubique requiri  
Sicut adorandum, quem tractat fraude nec andum,  
Quid furis Herodes? Christum sermone fateris

Et sen

## 62 SEDVLII PRESBYTERI

Et sensu iugulare cupis, legemq; legendō  
 Negligis, & regi regum tua regna minaris. -  
 Ne tanen insano careant tua nomina factō  
 Patrandū sub honore crucis (ed crimine gentis)  
 Herodesq; alius, quod tu molire uidebit.

*11. de oblatione  
magorum.* 6. DE STELLA MAGOS AD CHRI-  
 stum ducente, & mysticis eo-  
 rum muneribus. Matth. 2. [1-10]

**E**rgo alacres summo seruantes lumen calo  
 Fixa Magi, sidusq; micans regale secuti, 90  
 Optatam tenuere uiam, quæ lege futura  
 Duxit adorantes sacra ad cunabula gentes;  
 Thesaurisq; simul pro religione solutis  
 Ipse etiam ut possent species ostendere Christum  
 Aurea nascenti fuderunt munera Regi  
 Thura dedere Deo, myrrham tribuere sepulchro,  
 Cur tria dona tamen, quoniam spes maxima uitæ est.  
 Hunc numerum confessa fides, & tempora summis  
 Cernens cuncta Deus, præsentia, prisca, futura,  
 Semper adest, semperq; fuit semperq; manebit - 100  
 In triplici uirtute sui, tunc cœlitus illi  
 Per somnum moniti, contemnere iussa tyranni,  
 Per loca mutati gradientes deuia callis,  
 In patriam rediere suam, sic nos quoq; sanctam

Si cupio

*Si cupimus patriam tandem contingere postquam  
Venimus ad Christum iam non repetamus iniquum.*

## COMMENTARII.

**T**unc prius. Quod nato Christo pastoribus per angelos facta est reuelatio. Ex Luc. ca. 2. Et de magorum adoratione. Matt. 2. Ille creatus. Christus quod ad humanitatē attinet, natus. Emissus. Splendēs apparuit. Pastoribus ignarisi. Id est, nihil tale scientibus. Quia pastor erat. Ipso dicente. Ioannis cap. 10. Ego sum pastor bonus. Agnus. De quo Ioannis cap. 2. Ecce agnus Dei. Gregibus. Id est, pastoribus gregum custodibus. Cecinit miracula. Canendo gloria in excelsis Deo, quod erat mirabile. Talia signa. Id est, miracula sēpe in sacra scriptura.

Oris Bethleis. Nam in Bethlehem natus est. Grandia nuncia, id est, grandes nouitates, ut sic dicam: nam nuncium pro re quae nunciatur raro inuenitur.

Ab arce orientis. Inde enim uenerunt magi.

Perturbant. Subaudi Herodem. Dictis sollicitis. Ab effectu pro sollicitantibus. Hoc. Propter hoc.

Astra & nouam stellam. Idem est. Arbiter aulæ Hebrae. Id est Herodes penes quem erat arbitrium regni. Qui primus erat. Ad Herodem & ad Christum referri potest. Fronde serena. Id est dissimilis uoluntatem

tatem nocendi serenitate uultus. Quid furis. In Herodem autor inuehitur. Fateris Christum. Dicens te uel le ipsum adorare. Sensit. Id est, cogitatione. Legendo negligis. Id est, non intelligis. Minaris tua regna. Id est, per regni potestatem te in illum sicuturum.

Tua nomina. Quasi dicat. Tu non interimis Christum, sed aliis tui nominis hæres curabit illum crucifigi. Patrandum. Ordo est. Alius Herodes. Scilicet Tetrarcha, sub quo Ioannes quoq; Baptista passus est. Videbit. Subaudi scelus. Quid tu molire. Id est, perpetrare cupis, patrandum tamen ab altero. Gentis. Scilicet Iudææ, cuius tu rex non es. Sidus regale. Id est, quod regem natum designabat. Duxit gentes. Id est Magos, qui gentiles erant: quod significabatur in lege futurū, hoc est, per Euangelij tubam gentes Christo nato, ad populum Dei uocari. Solutis thesauris. Id est, Apertis. Pro religione. Id est, qui religiosum aliquid significabat. Ipse species. Quæ scilicet offerebantur.

Foderunt. Id est, ex metallis terræq; uenis eruerunt. Thura. Quæ in sacrificijs erant peculiaria. Myrrham. Ea enim purgebantur mortui. Vnde Martialis. Et olentem funera myrtham. Quoniam fides, spes maxima. Quia fides est substantia rerum speradarum argumentum non apparentium. Hunc numerum. Scilicet

cet ternarium, hoc est, personarū trinitatem. Et tempora. Significant quoq; tria illa munera, tria tempora huius seculi. In triplici uirtute, id est, in trinitate perfecta, cuius unaqueq; persona uirtus est. Cœlitus ab angelo. Callis mutati, id est, uiae anfractuosæ. Patriam. Vnde per peccatum primi hominis exulamus.

Ad Christum, id quod fecerunt magi. Iniquum. Ut illi qui non redierunt ad Herodem. + caritas Herodes stimulat 20  
+ delys regit - satis.

## 7. DE SEVITIA HERODIS, ET NE-

CE paruulorum. Math. 2. 1-11.

**E**rgo ubi delusum se comperit impius iram  
Rex aperit, si iure queat Rex ille uocari  
Qui pietate caret, propriam qui non regit iram  
110 Ereptumq; gemens facinus sibi ceu leo frendens quodq; ad  
Cuius ab ore tener subito cum labitur agnus,  
In totum mouet arma gregem, manditq; trahitq;  
Molle pecus, trepidæq; uocant sua pignora factæ:  
Nec quicquam et uacuas implent balatibus auræs.  
Haud secus Herodes Christo stimulatus adempto "tur  
Sternere collisas paruorum strage cateruas,  
Immerito non cessat atrox: quo crimine simplex "ta. 67  
Turba perit, Cur qui uix dum potuere creari,  
Iam meruere mori. Eurō est in rege cruento,  
120 Non ratio, Primosq; necans uagitus, et audens

f Innume-

0 uq.

¶ De re de infantum. & sibi.

Innumerum patrare nefas, puerilia maciat  
 Milia, plangoremque dedit tot matribus unum.  
 Hæc laceros crines nudato uertice rupit,  
 Illa genas secuit, nudum ferit altera pugnis  
 Pectus, & infelix mater (nec iam modo mater)  
 Orba super gelidum frustra premit ubera natum  
 Quis tibi tunc lanio cernenti talia sensus,  
 Quosue dabas fremitus, cum uulnera feruere late  
 Prospiceres arce ex summa, uastumque uideres  
 Miseri ante oculos tantis plangoribus aequor 5 - 130  
 Extinctisque tamen quamuis infantibus absens  
 Praesens Christus erat, qui sancta pericula semper  
 Suscipit & poenas alieno in corpore sentit.

## COMMENTARII.

**E**RGO ubi ] Herodes iratus, quod magi ad ipsum non redierunt, coepit saeuire in infantes omnes, inter quos credibile erat Christum esse. ex Matth. cap. 2 Aperit iram. Quam antea simulauerat. Si iur. Color, est correctio, quia illum regem appellauit. Pietate caret. Cum rex ita debeat subditos tractare ut pater filios, non ut dominus seruos quod est tyranni proprium Non regit iram. Cum rex a regendo dicatur: primum se, deinde alios regere debet summa iusticia, & aequalitate. Facinus quo decreuerat magos Christumque occidere.

dere. Agnus collabitur, id est, euadit. Molle pecus, id est, immundum. Foetæ, id est, oves lactantes, alias graui de. Verg. Non insueta graues tentabunt pabula foetas Balatibus quibus uocant suos foetus. Stimulatur irritatur. Strage immerita: quia infantes nihil tale merebantur. Quo crimine, id est, infantes quid peccauerunt ut perirent. Vix creari, id est, qui uix nati erant, et est usitatus dicendi modus. Non ratio. Quia in rege pro ratione uoluntas est. Nec ans primos uagitus, id est, pueros, in quos uagientes incident. Unum plangorem. Quis tamen ex multis plangentibus resultabat. In seculis mater antequam filius trucidetur. Haec iam modo mater. Filio trucidato: sed orba. sic enim appellatur, que filium amisit. Gelidum natum, id est, mortuum. Premit ubera. Quasi illum uelit lactare. Quis tibi tunc. Ex Vergilio quarto æneid. pene ad uerbum. Quis tibi tunc Dido cernenti talia sensus. Quosue dabas gemitus cum feruere littora flammis. Prospiceres arce ex summa totumq; uideres. Miseri ante oculos tantis clamoribus æquor. Lanio, id est, ò crudelis Herodes et carnifex. Quis sensus. Quia necesse erat illum ex sceleris conscientia torqueri. Aequor. Vergilius pro mari posuit, hic uero pro campo: quemadmodum primo Georg. At prius ignotum ferro

quam scindimus æquor. Quamuis absens. Iam enim  
fugerat in Aegyptum. Matth. cap. 2. Erat præsens.  
Propter illud quod sequitur. Suscipit sancta pericu=  
la, id est, sibi imputat, quod pro se alijs patiuntur. Sen=

tit. illis condolens, & sibi annumerans.

*\*Quoniam puer Iesus  
est doctores legis  
est iumentus satellit.* DE DOCTRINA AC MAGI=

sterio Domini duo-

deno. Luc. 2. [1-13]

**A** St ubi bissenos etatis contigit annos,  
Hoc spacium de carne trahens, æuiq; meatus -  
Humana pro parte tulit, senioribus esse  
Corde uidebatur senior, legisq; magistros  
Inter, ut emeritus residebat iure magister,

COMMENTARII.

**A** St ubi bissenos ] Quo pacto Iesu puero duode= cim annorum à parentibus in Hierusalem di= misso, post triduum cū sapientibus in templo inuentus est. Ex Luca cap. 2. De carne, id est, quod ad humani= tatem pertinet. Aeuiq; meatus, id est, etatis cursus, i= dem dicit. Corde Sapientia unde cordati sapientes, & uecordes insipientes. Emeritus magister, id est, qui per omnes gradus non modo ad magisterij culmen perue= nerat: sed tanquam emeritus, & extra omnem inge= nij aleam positus.

DE

*+ De baptismo sacerdotum.*

## 9. DE TRICENNARII BAPTISMO

Saluatoris, &amp; de Spíritu in colum

b.e specie uiso. Marc. 1. Luc. 3.

Acto. 1. [1-14]

**N**ec moras etenim uolitans per tempora mun  
Nouit habere moras usus maiore iuuēta (dus  
140 Sex quasi lustra gerens placidam Iordanis ad undam  
Venit, ut acciperet hoc quod dare uenerat ipse.  
Hunc Baptista potens, ut uidit ab amne Ioannes  
Quem matris dum uentre latet, nondumq; creatus  
Senserat, obstruso iam tunc sermone prophetes  
4. Ut muto genitore fluens (cui munera linguae,  
Post noni tacitura diu spiramina mensis  
Parto redduntur nato) mox prædicat: Agnus  
Ecce Dei ueniens peccatum tollere mundi,  
Tollere cum dicit, quod non habet, hoc mihi tollit: modo  
190 Non mala ut ipse gerat, sed ut ipse nocentia perdat,  
Qualiter in medias dum lux præclara tenebras  
Funditur, & proprium non obfuscata serenum  
Decutit, expulsas illæsis uultibus umbras.  
Sic delicta fugans saluator nostra gerendo  
Tersit, & à tactu procul euanescente iuabit.  
Tunc uada torrentum simplex ingressus aquarum.  
In se cuncta lauat nostræ contagia uite

f 3 Ipse

ipse nihil quod perdat habens, sanctoq; linquentes  
 Corpore mundauit latices, lymphasq; beavit  
 Gurgitis, & proprijs sacrauit flumina membris, - 160  
 Senserunt elementa deum, mare fugit, & ipse  
 Iordanis refluxas cursum conuertit in undas,  
 Nāq; propheta: canēs quid nā est mare qd' fugis, inq;  
 Et tu Iordanis retro quid subtrahis amnem,  
 Ergo ubi flumineum post mystica dona lauacrum -  
 Egrediens, dominus siccas calcauit habenas,  
 Confestim patuere poli, sanctusq; columbae  
 Spiritus in specie Christum uestiuit honore,  
 Mansuetumq; docet, multumq; incedere mitem  
 Per uolucrem, que felle caret, natoq; uocato - 170  
 Voce Patris, triplici Deus ex ratione probatur,  
 Quod Pater & natus, quod spiritus est ibi sanctus  
 Quo manet indignus, qui non numerauerit unum.

## COMMENTARII.

**N**ec mora. ] Quomodo Iesus uenit ad Iordanē  
 ut baptizaretur à Ioanne, Ex Matth. cap. 3.  
 Luc. cap. 3. Nec mora. Non quod non fuerit mora à  
 disputatione duodenis Christi in templi ad baptismum  
 ipsius quod fuit cū esset triginta annorū: sed quod om  
 ne tēpus est breue dicit Sedulius. Quid uero Christus  
 medijs illis duodecim annis egerit, Euāgelistæ nō dicunt

Sex lustra. Id est, triginta annos more uulgi, suppunctando cuique lustro quinq; annos. Quod uenerat dare. Id est baptismū. Ab amne. Iuxta quod, aut in quo erat alios baptizās, et est ordo. ut ab amne mox prædicat. Ecce agnus dei etc. Non dū creatus. Id est, natus.

Obtruso sermone prophetæ. Id est, Zachariæ patris sui gutture clauso, ne loq posset. Fluēs. Forte legendū silens, quia muto patre nō decebat ut filius loqueretur

Munera lingue. Id est, officia restituūtur. Partu natō. Id est, filio in lucē edito, & hoc post spiramina nonni mensis. Per quod tēpus Zacharias fuit mutus. Tacitura diu. Per spatiū illud nouimēstre tacētia. Nam ex duobus gutturis officijs, hoc est, spirante ab altero impedito usus est altero. Ecce agnus dei. Hoc ex Ioanne cap. 1. insertum est. Peccatū mundi. sic habetur in Græco, sic in codicibus antiquis latinis, nō peccata sensus tamen idem. Tollit mihi. Id est, à me. Qualiter Comparatio est quod quemadmodum lux expellit tenebras, ipse nihil habens in se tenebricosum, ita Christus peccata mandauit, nullum habens ipse peccatum.

Proprium serenum. Id est, serenitatem.

Illeſis uultibus. Id est, sine ulla lucis offensione.

Procul à tactu. Id est, à contagione ipsius.

Simplex ingressus. Id est, Christus solo ingressu.

Vada. aquarum torrentum. Aquarum. Suplenda  
 est in præposito, aut legendū, tum in uada. In se. Dū  
 ipse lauatur. Quod perdat. Non peccatum, non ali=  
 quid aliud. Refluas. Id est, retro, hoc est in fontem flu=  
 entes. Propheta psal. 113. Quid est tibi mare quod fu=  
 gisti, & tu Iordanis, quia conuersus es retrorsum.  
 Mystica dona. Quæ designabat baptismum, post pa=  
 sionem omnes lauandi erant. Arenas siccas. Quæ e=  
 rant ad Iordanis ripam. Vestiuit Christum honore  
 Quasi nudū ex baptismo, spiritus sanctus in columbae  
 specie ueniens obumbravit illum, quod uero dicit hono=  
 re ad patris uerba honorifica referendum est: Hic est  
 filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Per uolu=  
 crem quæ felle caret. Sic enim uulgo persuasum est co=  
 lumbam uelle carere, quæ uel ex ea causa mitis & pla=  
 cida est auis. Natoq; uocato. Sensus est ex hoc proba=  
 tur deum esse triplicem, id est, trinū in personis, quod  
 superueniente spiritu sancto in columbae specie, pater  
 appellat filium, dicens: Hic est filius meus dilectus. V=  
 num scilicet Deum, in substantia uel essentia.

DE QVADRAGENARIO SALVATORIS ieiunio, & trina tentatione

**I** peracta. Matt. 4. Marc. 1. Luc. 4. E-157  
1-38  
 Unde quaterdenis iam noctibus atq; diebus,

ieiunum

Qualiter dñs  
 se tetri p m:  
 fit à diabolo.  
 sādil.

1. *Ieiunum dapibus, sacro spiramine plenum*  
*In si dijs tentator adit, doctlusq; per artem*  
*Fallaces offerre dapes, si filius, inquit,*  
*Cerneris esse dei, dic ut lapis iste repente*  
*In panis uertatur opem, miracula tanquam*  
 180 *Hec non semper agat dominus qui faxea terræ*  
*Viscera fructiferis animans fœcundat aristis,* *agi. Pijid. Tymat.*  
*Et panem de caute creat, hac ergo repulsus* *cate oreans*  
*Voce prius, hominem non solo uiuere pane.*  
*Sed cuncto sermone dei labefactus, & amens*  
 190 *Altera uipereis instaurans arma uenenis.*  
*Cum domino montana petit, cunctasq; per orbem*  
*Regnorum monstrauit opes: hæc omnia dicens,*  
*Me tribuente seres, si me prostratus adores,*  
*Quantum peruersus, tantum peruersa locutus,*  
 195 *Scilicet: ut fragilis regni affectaret honores,*  
*Qui populis æterna parat, monstrumq; nephandum:*  
*Pronus adoraret, cuius super æthera sedes.*  
*Terra pedum locus est, quæ nullus cernit, & omnis*  
*Laudat in excelsis summissa uoce potestas.*  
 200 *Christus adhæc: tantum dominum scriptura deumq;*  
*Ius sit adorari, & soli famularier uni,*  
*His quoq; deficiens congresibus audet iniquus,*  
*Ter se se attollit anulo perstare superbo,* *Aberr.*

Terq; uolutus humo, fragili confidere bello.  
 Tunc assumpit eum sanctam sceleratus in urbem. 200  
 Et statuens alti supra fastigia templi,  
 Si natum genitore deo tete afferis, inquit,  
<sup>tu</sup> ~~de lap~~ Impiger è summo demissus labere tecto,  
 Nam scriptura docet, de te mandasse tonantem  
 Angelicis subiectus, eas ut tutior ulnis, -  
 Ad lapidem ne forte pedem collidere possis.  
 O quam cæca gerit nigro sub pectore corda,  
 Mens tenebris obscura suis, hunc ardua templi  
 Culmina & erectæ quamuis fastigia pinne  
 Credidit in preceps horrescere, maxima summi. 210  
 Curuauit qui membra poli, cœlosq; per omnes  
 Vectus in extrema descendit humillima terræ  
 Inferiora petens, sed non excelsa relinquens.  
 Dixerat, & ualidi confessus cuspite uerbi.  
 Quod tentare suum, dominumq; deumq; nequiret  
 Victoris fugit ora gemens, Tunc hoste repulso  
 Cœlicolæ assistunt proceres, cœtusq; micantes  
 Angelici Christo famulantur rite ministri.

## C O M M E N T A R I I.

**I**Nde quaterdenis. Quomodo post baptismum Iesu  
 Tentatur à diabolo. Ex Matt. ca. 4. Ex Luc. ca. 4.  
 Plenū sacro spiramine. Id est, spiritu sancto, à quo du  
<sup>et</sup> etus

Etus est in desertū. Insidijs. Id est, insidiās uel ex insidijs. Tentator. Qui Græce Στέλεχος hoc est, calūnīator interpretatur. Per artē. Id est per dolū, quo semper utitur. In opē panis. Id est, in pāne quo ieūno uentri opituleris. Tanq̄ nō semper. Quasi uelit dicere Sēdulius. quotidie hoc agit. Viscera terræ saxeā. Id est, terrā saxis permixtā. Aristis frugiferis. Pro spicis posuit, cū in culmo nihil sit fructuosius arista. Hac uoce Scilicet non in solo pane uiuit homo etc. Labefactus, id est, cōmotus & labans, hoc est, dubitans quid faceret. Altera arma. Id est, cōsilio. Virg. 2. Aenei. Et quere re cōscius arma. Vipereis uenenis. Quia nihil nisi qđ mortiferū est cogitat in hominē. Petit mōtana. Sedulus in hoc ordine tentandi Lucā sequitur. Quæ p̄reponste Matthæus proseq̄tur. Quantū peruersus. Quia qualis quisq; est talia loquitur. Scilicet. Verba sunt autoris ironice proferenda, quod per particulam scilicet designatur. Virgilius. Scilicet is superis labor est.

Super æthera sedes. Iuxta illud Psalmi 10. Dominus in cœlo sedes eius. Esaiae ultimo. Cœlum mihi sedes est, terra autem mihi scabellum pedum meorum. Et illud Matthei capite quinto. Non iurare, neque per cœlum, quia thronus Dei est, neque per terram: quia scabellum pedum eius est.

Quem

Quem nullus cernit. Ioan. cap. i. Deum nemo uidit unquam. Omnis potestas. Et per potestates intellige reliquos omnes ordines. Voce summissa. Psal. 73. Te decet hymnus deus in Syon. pro quo in Hebræo silentium in Syon habetur. Scriptura Deut. cap. 6. Dileges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua &c. His quoq; Superioribus duabus tentanda uijs. Inquis congregabis. Quia non erant ad certandum pares. Ter. Id est, tertio. Audet persistare. Id est rebellare. Confidere. In malam partem, & est Virgilij imitatio ex 4. Aenei. Ter se attollens cubitoq; innixa leuauit. Ter reuoluta toro est. In urbem sanctam. Quia in ea erat templum, & uerus Dei cultus. Fastigia. Pro pinnaculo uel pinna, posuit. Græcis est, οὐ πύρι diminutuum ab ala, quod in alaru morem motetur. Et pinna est summitas muri, uel alterius rei. Nam scriptura docet. Psal. 90. Quoniam deus mandauit de te, ut custodiant te in omnibus uijs tuis, in manibus portabunt te: ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Vlnis angelicis. Id est, intra complexum brachiorum. Mens obscura. Qualis est diaboli.

Cœca corda sub pectore nigro. Duplex metonymia est, pectus pro corde, & cor pro mente, que omnia in Diabolo nigra atq; depravata sunt. Hūc ardua tem pli

pli. Ordo est, diabolus credidit hunc esse Christum.

Horrescere. Id est, timere. Ardua culmina templi.

In præceps. Id est, in præcipitu subaudi posita. Et  
fæstigia pinne. Id est, pinnaculi. Quamuis erectæ. Id  
est, quantumuis arduæ. Curuauit membra poli. Cum  
carnē accepit, Ex Psal. 17. Inclinabit cœlos et descen-  
det. Humillima terræ. Id est, in terra quæ omnibus  
mundi partibus inferior est. Inferiora. Id est, humani-  
tate. Excelsa. Id est, diuinitatem. Confossus cuspidi  
uerbi, id est, saluatoris responso uictus. Quod nequi-  
ret, id est, non deberet. Victoris. Scilicet Christi. Cœ-  
licolæ proceres. Id est, angeli. Ministri cœtus angeli-  
ci micantem. Idem dicit alijs uerbis. Quod de piscatoribus dicit discipulos facit: similitud.

## DE ELECTIONE PISCATORVM

ad Apostolatum. [1-17-2]

Matth. 4. Marc. 1. Luæ. 5.

**P**rotinus ergo uiros ex piscatoribus aptos,  
220 Humanas piscari animas quæ lubrica mundi.  
Gaudia festantes tanquam uada cærula ponti 301  
Cœcaq; præcipites tranant incerta profundi  
Discipulos iubet esse suos, talesq; superne  
Conciliat uitæ, quos non uentosa loquendi  
Gloria, nec uana de nobilitate superbus  
Sanguis alat, sed fama tacens, humiliq; resulgens

Mente

<sup>"Nāqz et s̄t."</sup>

Mente nitor, cōcelo faciat de plebe propinquos  
 Nam quæ stulta potens elegit, ex infima mundi  
 Fortia confringens deus & sapientia perdens.

Commenta

**P**rotinus ergo. Quod ambulās Iesu iuxta mare  
 rīj. Galileæ uidit duos fratres, Petru et Andream et  
 paulo post Iacobū & Ioannē filios Zebedei: quos omi-  
 nes quatuor in disciplinatū uocauit. Ex Matt. cap. 4.

Protinus. Nō statim post diaboli tentationē, quia po-  
 stea rediit in Galileā, et moratus est Capernaum, et  
 inde uocauit discipulos. Ergo protinus. Id est, paulo  
 post. Viros ex pescatoribus. Ordo est. Iubet esse suos  
 discipulos viros ex pescatoribus aptos pescari ani-  
 mas humanas, quæ scilicet anime. Tanquam cerula  
 uaga, id est maria spacioſa huius mūdi, de quo in psal.  
 4. Hoc mare magnum & ſpatiosum. Tranant p̄cipites. Id est, mente perturbati quasi natando errāt.

Tales. Quasi dicat, simplices, mites, humilesq;. Glo-  
 rīa loquendi. Id est, nō oratores & philosophos. Su-  
 perbus ſanguis. Scilicet generosus, qui facit homines ſu-  
 perbos. Fama tacēs. Id est, obſcura et nō celebris. Nē  
 tor refulgens mente. Id est, quorū celebritas tota est in  
 animo. De plebe. Id est de infima cōditione. Stulta et  
 infima mūdi. Ex i. Cor. ca. 1. Perdēs sapiētia, id est, sa-  
 pientes huius mūdi. Perdā inq̄ sapientiā sapientum.

DE

## 12. DE PATERNA APPELLATIONE.

**Q**ui etiam celerem cupiens conferre salutem Pater no-  
230 Orandi præcepta dedit, iudexq; benignus fieri qui es  
Indulgenda peti breuiter iubet ut cito præflet in cœlis.  
Sic dicens: Orate patrem baptismate nostrum Matth. 6.  
Iure suum puerumq; homini concessit honorem  
Et quod solus habet cunctos permisit habere.  
Qui dominū cœli patrem memoramus in ipso  
Iam fratres nos esse decet, nec origine carnis  
Germanum tractare odium, sed spiritus igne  
Flagrantes abolere doli monumenta uetus.  
Atq; nouum gestare hominem, nec forsitan ab alto  
Degenerent terrena deo, cui nos duce Christo  
Fecit adoptiuos coelestis gratia natos.

\* Pr m q ex regis. Oro dom.  
ca: sanctil.

13. DE SANCTIFICATIONE NO<sup>o</sup>

Sanctifice-  
minis Dei, tur nomen

**S**anctificatur ubi Dominus, qui cuncta creando tuum. Luc.  
Sanctificat, nisi corde pio, nisi pectore casto. 12.

Vt mereamur eum nos sanctificare colendo.

Annuet ipse prior, sicut benedicier idem  
Se iubet à nobis, à quo benedicimur omnes

## 14. DE ADVENTV REGNI.

**A**dueniat regnū iamiam quoq; scilicet illud Aduenias  
Morte uacās, & fine carēs, cui nulla per aūū regnum  
Tempora succedent, quia nescit tempus habere, tuum.

Conti

Continuus sine nocte dies, ubi principe Christo  
Nobile perpetua caput amplectente corona.  
Victor opima ferens gaudebit præmia miles.

\* Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra.

## DE EFFECTV VOLVNTATIS DEI

Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra.

**H**oc iugibus uotis, hoc nocte dieq; precemur,  
Hilius ut fiat cœlo terraq; uoluntas, -  
Qui nūsquām uult esse nefas, hostemq; nocentem  
Utq; polo, sic pellat humo, ne corpora nostra  
Tanquam uile solum, saeuus sibi uendicet hydrus,  
Sed qui cuncta fouet plena pietate redundans  
Omnipotens, animas pariter conseruet & artus, -260  
Altera pars etenim cœli sumus, altera terræ.

## DE QVOTIDIANO PANE. PAN-

nem nostrū quotidianum da  
nobis hodie.

**A**nnonam fidei speramus pane diurno,  
Ne mēs nostra famē doctrine sentiat unquam  
A Christo iejuna suo, qui corpore & ore  
Nos saturat simul ipse, manens uerbumq; cibisq;  
Dulcia nam domini nostris in fauibus harent  
Eloquia, exuperantq; fauos atq; omnia mella.

DE DI-

## 17. DE DIMISSIONE DEBITORVM

Et dimitte nobis debita no-

stra sicut, &c.

**D**ebita laxari qui nobis cuncta rogamus.

Nos quoq; laxemus, proprij nam cautio uerbi

270 Spondentes manifesta tenet, grauiusq; soluti

Nec timur alterius si soluere uincla negamus,

Incipietq; pius decies millena talenta <sup>"prius"</sup>

Dimitten dominus, si nos affligere propter

Denarios centum conseruum senserit ullum,

Tradere confessim tortoribus, inq; feroci

Carcere constricti non permittemur abire,

Donec cuncta breuem reddamus adusq; quadrantem.

*¶ Et ne nos tibi.*

## 18. DE TENTATIONE VITANDA.

Et ne nos inducas in temptationem.

**N**on quia nos dominus lucis uia, semita pacis

280 In laqueos tentantis agat, sed cu mala nostra

Deserit, ire finit: nam quisquis retia mundi

Deliciosa sequens, luxus & gaudia blandæ

Perditionis amat: Deus hunc, uirtutis amator,

Linquit, & ingreditur qua se tentatio ducit.

*sæd il. si id Ab hac ergo*

Iugibus hanc igitur studijs uitemus & arctum *¶ Ex hac ergo prædere*

Corde petamus iter, tenuis qua semita monstrat *tro faciamus, & ardo?*

Ire per angustum regna ad cœlestia portam.

DE LIBERATIONE A MALO. SED  
libera nos à malo.

*\* Nut. I. c. 1. m. v. 19. R. 21.*  
*v. 2. c. 1. m. v. 2. R. 21.*

**S**i cupimus uitare malum, debemus adire  
Sectariq; bonum, hic quia liberat, ille trucidat,  
Hic alit, ille necat : nam quantum sidera terris :  
Ignis aquis : lumen tenebris : concordia bellis :  
Vita sepulturis : tantum bona longius absunt  
Dissociata malis, dextrum quicunq; necesse est  
Aut leuum gradiatur iter. Sed dextra bonorum  
Semita conspicuos uocat in sua gaudia iustos.  
Inq; tuos Patriarcha sinus : At lœua malorum  
Exercet poenas, &c ad impia tartara mittit,  
Ergo agnis ouibusq; Dei est hæc sola uoluntas  
Et bona libertas euadere torua cruenti  
Ora lupi, uitaq; frui per pascua Christi. *299*

## COM MENTARII.

**Q**uin etiam . Docet quemadmodum discipuli  
debeant orare, & exponit orationem domi-  
nicam, hoc est, Pater noster. Ex Matthæo cap. 6. Et  
Luca 11. Celerem salutem, breuiter orando, quam cele-  
riter præstabat. Indulgenda, id est, concedenda. Ba-  
ptismate. Quo facti sumus illius filij adoptiui. Iure  
suum, id est, per naturam. Proprium honorem, sci-  
licet, filiationis cōmunicauit nobis. In ipso fratres.

*Quia*

Quia si filij dei patris sumus, ergo Christi fratres. Ger-  
manū odiū. Ad illud referendū, qd' Cain Abel fratre oc-  
cidit. Origine mūdi, supplenda est præpositio in uel ab  
Spiritū igne, id est, amore. Nouum gestare hominem.  
Ad Ephes. 4. Induite nouū hominē qui secūdū deū cre-  
atus. Terrena degenerent à Deo .i. homines desinant  
esse filij dei: qui gratia Christo fecit nos filios adopti-  
tus. Sanctificetur ubi. Secunda petitio et legendum in-  
terrogatiue quasi dicat. Nusquam sanctificādus est, ni  
si in corde puro. Annuat ipse prior. Sensus est ut nos  
possumus illum sanctificare per gratiam præueniendo  
ut cum nos illū sanctificauerimus in nobis: tunc ille  
sanctificet nos in se. Sicut benedicier idem. Per simili-  
tudinem loquendi modum exponit, quod de sanctifica-  
tione dicit. Adueniat regnū tuū. Tertia petitio que est  
retributio iustorum. Quod subaudi regnum. Ad quod  
ipse respondet. Vacas morte, i. immortale. Fine carens  
id est, interminabile. Nulla tempora. Quia illius dura-  
tio non mensuratur tempore. Sine nocte dies. Quia  
ibi nulla est uiciſſitudinis obumbratio: sed lux que-  
dam inacceſſibilis, de qua i Timo. ca. . Principe Chri-  
ſto, qui est caput ecclesiæ, cuius nos sumus membra.

Nobile caput, id est, nobilitatum. Præmia  
opima, id est, sicut ſpolia opima dicebantur,

quæ de rege uicto ferebat rex uictor. Vtq; polo sic  
pellat humo,id est,sicut in cœlo & in terra,id est , si-  
cūt in anima iusti,ita & in carne quod statim decla-  
rat,dicens: Nec hydrus sc̄uuus,id est,serpens antiquus  
Vindicet sibi,id est, appropriet. Tanquam uile so-  
lum,id est, terram inertem, & alludit ad serpentis na-  
turam quæ terra uestitur,ut dicit Verg. Nigris exesa  
chelydris. Animas & artus. Quæ per cœlum & ter-  
ram intelliguntur. An nouam fidei. Quæ per panem  
quotidianum intelligitur, siue diurnū,& est quarta pe-  
titio. Ieiuna à Christo,id est, illius expers & uacua.  
Corpore & ore.i.sui corporis sacramento ,& uerbi  
prædicatione. Verbū & cibus. Quorū utrūq; ad ani-  
me refectionem pertinet. Dulcia nam domini. Ex Psal  
118. Quām dulcia fauibus meis eloquia tua super mel  
ori meo. Debita laxari. Quinta petitio est. Est autē la-  
xari debita.i.condonari & remitti nobis peccata no-  
stra: quibus eramus obnoxij atq; deuincti: nā laxare  
est, quod uinctum est soluere. Laxemus, subaudi ijs qui  
nos offendereūt. Nā cautio,id est instrumentū siue cōtra  
ctus corā tabellione et testibus in quo quis se obligauit  
Tenet sp̄odentes,id est, obligat. Soluti,id est, uenia con-  
donati. Vincula alterius,id est , alterum uenia profe-  
qui. Incipietq; pius. Hoc ex euangelio Matth. cap. 18.

De domi-

De domino qui remisit seruo debitori decem milia ta-  
lenta: isq; deinde conseruum debentem sibi centum de-  
narios cogebat ut redderet. Tradere. Ordo est incipiet  
tradere nos tortoribus. Abire scilicet e carcere. Ad bre-  
uem quadrantem, id est, nouissimum, ut euangelista di-  
cit. Non quod nos. Hæc est sexta petitio. Dominus lu-  
cis. Qui dixit Ioannis 8. Ego sum lux mundi. Semita pa-  
cis. De qua Luce 1. Ad dirigendos pedes nostros in vi-  
am pacis. In laqueos tentantis, id est, diaboli i Thimo-  
thei 6. Mala nostra, id est, nos qui mali sumus. Ire  
sinit. Tanquam desperans de nostra salute. Nam  
quisquis. Pluribus uerbis adhuc exponit quod dixerat  
Qua tentatio dicit. Quia derelictus à Deo trahitur  
aut ducitur à concupiscentia sua. Ab hac scilicet ten-  
tatione. Arctum iter, quia arcta est uia quæ dicit  
ad uitam. Matthæi cap. 2. Quæ sententia similis illi  
apud Hesiodum. Sudorem posuere Dei uirtutis ad ar-  
cem. Deinde subdit septimam petitionem dicens. Si cu-  
pimus uitare malum. Iuxta illud Psalmographi. De-  
clina à malo & fac bonum. sed hic genere masculino  
malum pro diabolo: bonum pro Deo accipere debe-  
mus. Nam quantum sidera terris. Comparationes  
sunt note. Dextrum aut leuum iter. Ut dextrum sit  
bonorum, leuum malorum. Persius. Surgente dextro

## 86 SEDVLII PRESBYTERI

monstrauit limite callem. Patriarcha. Scilicet o Abraham. In tuos sinus. Quo iusti descendebant ante passionē saluatoris. Nunc uerò per sinus Abrahā intelligimus regnū cœlorū: quo duce Christo et ipse per uenit. At leua malorum. Ex Vergilio 6. Aeneid. est sumptum. Est hæc uoluntas. Id est, esse debet. Bona libertas. Quia quemadmodum qui facit peccatum, seruus est pecati: ita ediuerso qui seruit Deo liber est uera libertate: ad quam sequitur gehenne fuga & æternæ beatitudinis consecutio.

*\*Explicit liber secundus. Incipit 2. Quod dñs per hanc aquam in vinum: - sād.*

## COELII SEDVLII

MIRABILIVM DIVINORVM

LIBER III.

DE AQVA IN VINVM CON-

uersa. Ioan. 2.*[2-8/331.]*

Rima sue dominus thalamis di-

**P**gnatus adesse.

Virtutis documēta dedit cōiuiaq;

præsens.

Pascere non pasci ueniens mirabile fusas

*"armit"* In uinum conuertit aquas, dimittere gaudent

Pallorem latices, mutauit lata saporem -

Vnde

Vnda suum, largita merum, mensasq; per omnes  
 Dulcia non nato rubuerunt pocula musto.  
 Impleuit sex ergo lacus, hoc nectare Christus,  
 Quippe ferax qui uitis erat, uirtute colona  
 10. Omnia fructificans, cuius sub tegmine blando  
 Mitis in occiduas enutrit pampinus uias.

## COMMENTARI.

**P**rima sue dominus. Quomodo Iesus uocatus ad  
 nuptias in Cana Galileae cum matre & discipulis  
 deficiente uino aquam in uinum mutauit. Ex Ioan. ca.  
 2. Thalamis. Id est, nuptijs. Documenta sue uirtu-  
 tis. Id est, experimenta sue potentie.

Mirabile. Interiectio est pro res miranda. Aquas  
 fusas. Intellige in hydrijs. Pallorem. Qui color est  
 uini optimi in genere uini albi, giluum appellat. Aulus  
 Gellius. Vnde leta. Cum transiret in aliam speciem.

Rubuerunt. Id est, in uinum rubrum mutata sunt, ut  
 quædam ex hydrijs aquæ in uinum giluum, quædam in  
 rubrum mutata sint. Non nato musto. Id est, non na-  
 tiuo: nam alias ex musto fit uinum. Sex lacus. Lacus  
 proprie sunt receptacula illa, in quæ defluuit mustum  
 ex torculari, sed hic pro hydrijs posuit. Hoc nectare  
 Id est, uino coelesti: nam nectar potus deorum est. Vitis  
 ferax, Ioan. 15. Ego sum uitis uera. Virtute colona.

**I**d est, uirtute & potestate sua agricolante. Pampinus  
mitis. Id est, uir iustus, ipso dicente: Ego sum uitis &  
uos palmites. Sub cuius tegmine. Id est, protectione:  
quia palmes nisi in uite non uiuit.

*(def. sād)* 2. DE FILIO REGVLI ABSEN-  
te domino uerbo sanato.

Ioannis. 4. [2.13.7349.]

*(a. visitat)* **P**ost regulus nato quidam moriente rogabat  
Flebilis, & supplex dominum quo uiseret ægrū  
Febre laborantem puerum, trepidamq; uetaret  
Labi animam de sede sua, tunc larga potestas -  
Credenti que nulla negat, nec dona retardat  
Velocem comitata fidem, sermone salutem  
Concedens facili, uiuit iam filius, inquit,  
Perge tuus. Quantum imperij fert iusio Christi  
Non dixit uicturus erit, sed iam quia uiuit - 20  
More Dei, qui cuncta priusquam nata uidendo  
Præteritum cernit, quicquid uult esse futurum.

*(a. Hactenus  
sād. quibus  
ad reuadent)* 3. DE EO QVOD DOMINVS LO-  
ca peragrauit cunctos sanan-

do languores, Matt. 4. & 9.

**I**Nde salutiferis incedens gressibus urbes  
Oppida, rura, casas, uicos, castella peragrans  
Omnia, depulsis sanabat corpora morbis. -

C O M =

## COMMENTARII.

**R**Egulus. De Filio reguli à saluatore nostro Ca  
pharnaum sanitati restituto. Ex Ioanne cap. 4

Quò uiseret. prout uiseret. Animam trepidam.  
Quia cuic; uiuere ipsum dulce est. De sede sua. Id  
est, de corpore, quod est quasi animæ domicilium.

Nulla negat. Quia fidelis nihil postulat, nisi quod ho  
nestum est. Comitata fidem. Quia dona statim se  
quuntur credentem. Facili sermone. Id est, solo uer  
bo. Perge. Per parenthesim dictum est, id est, uade et  
uide, an ita sit. Quantum imperij. Per admirationem  
legendum est, id est, quam imperiosa est. Prius quam  
nata uidendo. Videtur Sedulius intelligere quod  
cum Saluator noscer dixit Regulo: Filius tuus uiuit,  
non illico sanatus est. Sed postea ex eo quod iam erat  
illi præsens siue præteritum, quod apud alios erat fu  
turum, sed ex Euangelistæ contextu facile colligitur:  
quod qua hora dixit filius tuus uiuit: eadem & sanat  
tus est. Urbes. Omne oppidum est urbs præter Ro  
man, que non est oppidum. Rura que colun  
tur. Casas. Tuguria in agris. Vicos.

Qui muro non sunt circundati  
sicut castella que sunt mu  
ro cincta.

DE LEPROSO A DOMINO  
mundato. Matth. 8.[1.49.7316]

**E**cce autem medio clamans ex agmine turbæ  
Leprosus poscebat opem, uartosq; per artus  
Plus candore miser, Si uis domine, inquit, ab istis  
Me maculis mundare potes: uolo Christus ut inquit.  
Confestim redit una cutis, proprioq; decore 30  
Læta peregrinam mutarunt membra figuram,  
Inq; suo(magis est) uix agnitus ille colore.

## COMMENTARII.

**E**cce autem. Quomodo descendente Iesu de mon-  
te ubi longum sermonem fecit: mundauit lepro-  
sum. Ex Matt.ca.8. & Luc.cap.5. Plus miser cando-  
re miser. Id est, lepra candida, quam latini uitiliginem  
Græci ἀλφοῦ uocant proprie. nam lepra omnis foeda  
cutis deformatio est. Ut Christus inquit. Id est, dixit  
uolo mudare. Una cutis. Id est, cōtinuata et unius co-  
loris. Figurā peregrinā. Id est, aduenticiā & non pro-  
priā. Magis in suo colore. Id est, proprio et naturā  
li. Vix est agnitus. Ab ijs q illū antea cognoscebant.

DE SOCRV PETRI FEBRICITAN-  
te manus dominicæ tactu sa-

**F**orte Petri ualidæ torquebat lampadis æstu  
[1.49.7316]  
Febris

Febris anhela socrum, dubioq; in funere pendens  
 Saucia sub gelidis ardebat uita periclis,  
 Immensusq; calor, frigus lethale coquebat.  
 At postquam fessos domini manus attigit artus,  
 Igneus ardor abit, totisq; extincta medullis,  
 Fonte latentis aquæ cecidit uiolentia flammæ

## COMMENTARII.

**F**orte Petri. socrū Simonis Petri febricitantē do-  
 minus per impositionē manus curauit. Ex Matt.  
 cap. 8. Luc. 4. Aestu lampadis. Id est, calore febris.  
 Febris anhela. Id est, quæ illā præ nimio calore coge-  
 bat. Anhelare. Id est, crebro à spiritus ducere.

Periclis gelidis. Id est, mortiferis. Virgilius. Et cum  
 frigida mors anima subduxerit artus. Aut ad horro-  
 rem qui febrem præcedit referendum est. unde subdit  
 Frigus lethale coquebat. Fonte latentis aquæ. Id est,  
 Christi, qui est fons aquæ salientis in uitam æternam.  
 Ioannis cap. 3.

DE SPIRITUVM EXPULSIONE NI  
 grorum, & à diuersa populis clas-  
 de saluatis. Matth. 4. B. 1. 3. 97

**Q**uin etiam rabidas nigrorum depulit iras  
 spirituum, ne flatu atrox laceraret iniqua  
 Peste homines, operisq; Dei uexaret honorem,

Quem

## 93 SEDVLII PRESBYTERI.

Quem norat non esse Dei, passimq; cateruas  
 Ut prius innumeras pulso languore saluti  
 Reddidit, et uaria populus à clade leuauit.

## COMMENTARII.

**Q**uin etiam. Quod saluator noster dæmonia  
 habentes, et uarijs languoribus ægrotantes  
 curabat. Ex Matthæo cap. 4. Spirituum nigrorum  
 Id est, dæmonum. Operis dei. Id est hominis. Quem no  
 tat non esse deum. quid si legas nō esse reum. Id est, cul  
 pæ dignum, ut stet sensus. Ut prius. Id est, quemadmo  
 dum et prius fecit.

DE TEMPESTATE MARIS, IMPE  
 rio domini uerbi dei sedata. Matth, 8.

**I**nde marina petens, arentes gressibus algas Ex 31321  
 Pressit, et exiguae conscendens robora cymbæ,  
 Aequoreas intravit aquas, dominumq; sequentes  
 Discipuli, placido librabant carbas a ponto,  
 Iam procul à terris fuerat ratis, actaq; flabris  
 Sulcabant medium puppis secura profundum.  
 Cum subito sera surgit hyems, pelagusq; procellis - 10  
 Vertitur et trepidam quatunt uala salsa carinam.  
 Perculerat formido animos, seseq; putabant  
 Naufragia littoreis iam tendere brachia faxis,  
 Ipse autem placidum carpebat pectore somnum

Maiestas

*Maiestate uigil, qui non dormitat in euum.*

*Qui regit Israël, neq; prorsus dormiet unquam:  
Ergo ubi pulsa quies cunctis clamantibus una  
Voce simul miserere citus, miserere perimus,  
Auxilio succurre pio, nil uota moratus*

*Exurgens dominus, ualidis mitescere uentis  
Imperat, & dicto citius tumida æquora placat:  
Non erat illa feri pugnax audacia ponti,  
In dominum tumidas que surgere cogeret undas  
Nec metuenda truces agitabant flamina vires,  
Sed lætum exiliens Christo mare compulit imum  
Obsequio feruere fretum, rapidoq; uolatu  
Mouerunt auidas uentorum gaudia pennas.*

## COMMENTARI.

*Inde marina. Quomodo Christo, id est, naui dormiente ingruit tempestas ualida, qui à discipulis excitatus tempestatem sedauit. Ex Matth. cap. 7. & Lu ca cap. 7. Marina. Littora maris. Algas arentes.*

*Quas unde ad littus appulerant. Conscendens robora cymbæ, id est, cymbam roboream proprie aut ligneam, si largo modo accipiatur. Librabant carbasæ. Id est, moderabantur uela carbasina. Est autem Carbasus lini quoddam genus. Ponto placido. Id est, tranquillo. Puppis secura acta flabris. Id est, impulsa*

impulsu ventis: à flando dicta flabra. Fera hyems. Id est, tempestas ualida. Virgilius. Noctem hyememq; ferens. Vertitur. Miscetur & perturbatur. Vada salfa. Id est, maria dicta, quod per ea nauigantes uadant Perculerat. Id est, perturbauerat. Naufraga brachia. Id est, ipsi naufragi. Tendere. Id est, natando iactare. Maiestate uigil. Quia dormiebat humanitas, & uigilabat diuinitas. Canticorū 5. Ego dormio & cor meum uigilat. Quia non dormitat. Ex Psalmo. 111. Non dormitabit, neq; dormiet qui custodit Israël.

*Qui es. Id est sonus: quē admodum uigilia est labor.*  
 Virgilius. Dulcis & alta quies. Nil uota morans.  
 Id est non expectans ut discipuli cōciperent uota naufragorum more. Mitescere imperat. Id est, ut mitescant. Dicto citius. Id est, breuiori tempore quam dici posset, & est. Virgilius in Aeneid. Sic ait & dicto citius tumida aquora placat. Non erat. Sensus est, quod illauentorum marisq; concitatio non seuire uolebant in Christum: imò gestiebant illi inseruire atq; obsequi imperio illius. Audacia pugnax. Id est, ut pugnaret. Vires truces. Id est, terribiles. Flamina. Id est, uentos, ut supra flabra. Exiliens Christo. Id est, præ nimia Letitia illi exultans. Imum fretum. Id est, ab imis sedibus mare profundum. Obsequio. Id est, ut illi

ut illi obsequatur. Gaudia ventorū. Id est, uenti gau-  
dentes. Moverunt pennas. Venti namq; à poëtis fon-  
guntur alas habere. Iuuenal. Nam dum se continet au-  
ster. Dum sedet & madidas siccat in carcere peimas.

## 8 DE DVOBVS A LEGIONE D AE

monum curatis illis in porcos

missis. Matth. 8. Marc. 5. Luc. 8. E-4.13237

**I**n terea placido transuetus marmore, puppim  
Liquerat, & medios lustrabat passibus agros,

70 Cum procul è tumulis gemino stridore ruentes.

Pro filuere uiri, quos non mala dæmone pauco

Sed legio uexabat atrox, nexuq; cruento

Seua catenatis gestantes uincia lacertis

Angebant quoq; pœna duplex: heu dira furoris

7 Conditio, qui uim patitur magis ille ligatur,

Tunc domini præcepta tremens exire iubentis

Spiritus infelix, hominem non audet adire,

Effigiem reddens quam Christū cernit habere.

Sed pecus immunda gaudens lue, sœmper amicum

8 Sordibus atq; olido consuetum uiuere ceno,

Pro meritis petiere suis, tristesq; phalanges

Porcinum tenuere gregem, niger, hispidus, horrens,

Talem quippe domum dignus fuit hospes habere.

## COMMENTARII.

In terea

**I**n terea quo pacto saluator noscer in terra Geræ senorum duos demonia habentes liberavit. Ex Matheo cap. 8. Placido marmore. i. mari, ut supra. Viri profiliuerentur, scilicet illi duo dæmoniaci. atqui Marcus et Lucas unum tantum dicunt. Quos non mala. Repe te ab inferioribus uexabant. Pauco dæmone .i. pauci demones mali. Legio atrox, id est, tanta multitudo, quanta est militum in legione. Gestabant uincula. Non tunc: quia ruptis uinculis eò conseruerant: ut Lucas cap. 8. & Marcus cap. 5. narrant. Poena duplex, scilicet demonum & uinculorum. Magis ligatur. Cum furiosi ne uim inferant uinciri debeant: hi qui uim patiuntur: magis ligantur. Hominem. Eundemq; deum Christum. Effigiem, id est, oris uultusq; maiestatem. Sed pecus. Ordo est. Sed petiere pecus. Gaudens luc immunda, id est, gregem porcorum. Amicū. Sordibus Horat. Vixisset canis immundus uel amica lutofus. Phalanges, id est, legio illa. Liuius. Phalanges lingua Macedonum appellantur cunei. Vegetius. Phalangem dicit habere tria milia armatorum. Niger hospes, id est, demon siue genius niger.

DE PARALYTICO DIMISSIS  
protinus sanato peccatis

Matth. 9. [2-3. 1326.]

Intravit

**H**inc alias dominus pelagi delatus in oras  
 Intravit natale solum quo corpore nasci  
 Se uoluit, patriamq; sibi pater ipse dicauit:  
 Ecce aderant uiuum portantes iamq; cadauer  
 Bis bina ceruice uiri, lectoq; cubantem  
 Vix hominem cui uita manens sine corporis usu,  
 Mortis imago fuit, resolutaq; membra iacebant  
 Officijs deserta suis, fluxosq; per artus  
 Languida demissis pendebant uincula neruis.  
 Hunc ubi uirtutum dominus confexit egentem  
 Robore, peccatis primum mundauit ademptis,  
 Quæ generant augmenta malis, miseroq; iacenti  
 Surge, ait, & proprium scapulis attolle grabratum,  
 Inq; tuam descende domum, nil iussa moratus  
 Cui fuerat concessa salus, uestigia linquens  
 Tandem aliena, suis lætatur uadere plantis,  
 Vectoremq; suum grata mercede reuexit.

## COMMENTARI.

**H**inc alias . Quo pacto cum uenisset Iesus in pa-  
 triam suam Nazereth siue Capharnaum cura-  
 uit paralyticum. Ex Matth. cap. 8 atq; alijs tribus. Na-  
 tale solum, id est in patriam : sed Marcus cap. 2 dicit  
 hoc factum esse Capharnaum. Matthæus Nazareth ui-  
 detur innuere : cum dicit patriam suam cui astipulatur

h Sedulius

Sedulius. Sunt qui dicunt Capharnaum domini patriam, propterea quod erat civitas metropolis Galilee. Et ut Hieronymus ait miraculorum domini familiaris Nasci corpore. Atqui in Bethleem natus est, non Nazareth aut Capharnaum, ergo nasci pro concipi & educari accipiendo est. Pater ipse cum dixit Matth. cap. 2. Quoniam Nazareus vocabitur. Viuum iamque cadaver, id est, paralyticum qui & si uiuit non habet usum membrorum. Bis bina ceruice, id est, quatuor uiri ceruicibus illum portantes. Iuuue. Cum iam sexta ceruice feratur. Vix hominem. Idem dicit. Resoluta membra. Paralysis enim resolutio interpretatur. Fluxos per artus, id est, resolutos ut supra & quod sequitur. Neruis demissis, id est, resolutis. Egentem uirtutum. Prima ut illi peccata remitterentur: altera ut sanaretur. Nil moratus iussa, id est, exequens. Alienam uestigia, scilicet illorum a quibus portabatur. Vectorem suum, id est, seipsum: nam uestor est qui uehitur, uel uestorem suum, id est, grabbatum quo uehebatur. Mercede grata. Quia ab alijs uehebatur mercede sed non grata.

10. DE PRECE ARCHISYNAGOGI  
pro filia suscitanda. Matth. 9

Lucæ. 8.

**P**rincipis interea synagoge filia, clauso  
Functa die superas moriens amiserat auras  
At genitor cuius finis edax spem prolis adulteræ  
Sustulerat, sanctos domini lachrymansq; gemensq;  
Corruit ante pedes, uix uerba precantia fari  
Singultu quatiende ualens, miserere parentis  
Orbati miserere senis, modo filia dicens  
Unika uirgineis nec adhuc matura sub annis  
Occidit et misero patris nomen ademit:  
110 Affer opem, lapsamq; animam per membra refunde  
Qui totum prestare potes, hec inquit: et autor  
Lucis, ad extincte pergebat funera, gressum  
Vix populo stipante mouens, permixtaq; turbis  
Ibat inundantem mulier perpessa cruentem  
7. Que magnas tenuarat opes, ut sanior esset  
Exhaustaq; domo, nec proficiente medela,  
Perdiderat proprium pariter cum sanguine censem  
At ubi credentis iam sano in pectore coepit  
Diues adesse fides, medijs immersa cateruis  
120 Nititur auersi uel filum tangere Christi.  
Posteriusq; latens subitam furata salutem

h 2 Extremæ



Extrema de ueste rapit, siccisq; fluentis  
 Damnauit patulas audax fiducia uenias  
 Senserat ista deus, cuius de fonte cucurrit  
 Quod uirtus secreta dedit, furtumq; fidele  
 Laudat, & egregiae tribuit sua uota rapinæ.

**H** DE PRAEDICTAE SVSCITATIO-  
 ne puellæ, Lucæ 8.

**V**Entum erat ad mœsti lugentia culmina tecti,  
 Deslentemq; domū, moriens ubi uirgo iacebat  
 Extremum sortita diem, trepidusq; tumultus  
 Omnia lamentis uulans implebat amaris, - 130  
 Funereosq; modos cantu lachrymante gerebant  
 Tibicines plangorq; frequens confuderat ædes.  
 Ponite sollicita conceptos mente dolores,  
 Hic sopor est Saluator ait, nec funus adesse  
 Credite, nec somno positam lugere puellam. - 140  
 Dixerat, & gelidum constrictum morte cadauer  
 Spiritus igne souet, uerboq; immobile corpus  
 Suscitat, atq; semel genitam bis uiuere præstat.  
 Obstuپere animis inopinaq; uota parentes,  
 Aspiciunt, uersisq; modis per gaudia plaudunt. 140

COMMENTARI.

**P**rincipis] Quo pacto Iairus princeps synagogæ  
 rogat dominū, ut filiā suā mortuā suscitet, id qđ  
 fecit

fecit sed inter eundum mulierem hæmoroissam curauit  
 Ex Matth. cap. 9. Principis, Lucas nomen expressit Ia-  
 rum appellans. Clauso die, id est, finito. Verg. 2 æn.  
 Ante diem clauso componet uesper olympos. Auras su-  
 peras, id est, hunc aërem quem spiramus, qui respectu  
 inferorum superus est. Verg. 6 æn. Superasq; euadere  
 ad auras. Finis edax, id est, mors omnia consumens  
 rodensq;. Spem prolis, id est, filiam ex qua susce-  
 pturus erat nepotes. Vergilius. 2 æn. Quinquaginta  
 intus thalami spes tanta nepotum. Matura. Ad nu-  
 ptias. Vergilius 7. Iam matura uiro iam plenis nubi-  
 lis annis. Nomen patris. Quia pater & filia nomi-  
 na sunt ad aliquid dicta. Refunde anima, id est, iterum  
 redde. Auctor lucis. Qui est lux & lucis origo. Ad fu-  
 nera extinctæ, scilicet, puellæ. Vix mouens gressum po-  
 pulo stipante, id est, propter nimiam populi frequen-  
 tiam. Cruorem inundantem, id est, fluxum sanguini-  
 sis. Tenuarat opes. Distribuendo patrimonium me-  
 dicis & pharmacopolis. Domo exhausta, id est, re fa-  
 miliari evacuata. Censum cū sanguine, id est, patrimo-  
 nium cū sanguinis effusione. Sano in pectore. i. in cor-  
 de melius de religione uera sentienti. Fidens diues  
 id est, copiosa: quippe quæ fundamentum est aliarum  
 uirtutum. Immersa, id est, inioluta. Filum Christi.

Sub audi uestis, quod Euangelista dicit: Si tetigero fimbriam uestimenti eius. Posterius latens. Id est, latenter à tergo. Furata salutē. Quia furtim tetigit Christi uestem, unde cōsecuta est salutem subitam. De extrema ueste, id est, de fimbria siue limbo uestis. Audax fiducia. id est, mulier ex fidei fiducia audens.

Damnavit uenas patulas, id est, obligauit siue obturauit uenas apertas. Nā & damno, pro cōstringo siue obligo sēpe legitur. Autor Marcellus & Seruius in illud Virgilij. Damnabis tu quoq; uotis. Siccis fluentis, id est, exiccatis fluxibus sanguinis. Quod uirtus dedit. Hoc est quod Euangelista dicit: Et statim Iesus in semetipso cognoscens uirtutē, quae exierat de illo, aiebat. Laudat furtū, id est, mulierem quae sic inuenit salutem, dicens illi: Fides tua te saluam fecit. Rapiuae, id est furto, hoc est, mulieri sic furanti. Ventum erat. Accedit Saluator ad domum Archisynagogi, ut suscitet illius filiam. Moriens uirgo. Pro mortua.

Tibicen. Quod alijs in locis diximus, in funere puerorum siue puellarum solitos fuisse adhiberi tibicines, sicut in funere uirorum tubas. Papinius in funere Archemori: Tibia cui teneros suetum deducere manes.

Hic sopor est, id est, nō est mortua puella, sed dormit. Mortui quoq; in sacris literis dormire dicuntur: quia suscitantur.

*suscitandi sunt in die iudicij. Vnde & cœmiteriu Græce , hoc est, dormitorium dicitur, ubi Christiani sepeluntur. Positam somno. id est, dormientem. Cadaver constrictum, id est, congelatum. Igne spiritus. Contra id quod dixit morte gelida. Verbo. Nunc dicens: puella surge. Genitam semel. Aut conceptam aut natam. Bis uiuere. Semel in uentre matris atque iterum suscitante illam saluatore. Plangunt per gaudia . Quia prius per luctus: nunc per lætitiam, nam plangere tantum est percutere.*

## DE DVORVM SEQVENTIVM

atq; clamantium illuminatio

ne cœcorum. Matth. 9.

**I**Nde pedem referens geminos uidet ecce sequentes  
Cœcatos clamare uiros, fili inclyte David  
Discute nocturnas extinctis uultibus umbras,  
Et clarum largire diem. Quām credere tutum  
Quām sanum est cognosce Deum, iam corde uidebat  
Qui lucis sensere uiam, tunc cœca precantum.  
Lumina de diffuso ceu torpens ignis oliuo  
Sub domini micuere manu, tactuq; sereno  
Instaurata suis radiarunt ora lucernis.

## COMMENTARII.

**I**Nde pedē. Quod post suscitatā archisynagogi filiā  
restituit uisum duobus cœcis. Ex Matth. cap. 9.

Geminos cæcatos. Pro duos. Vmbras nocturnas. Id est, cæcitatem. Diem clarum. Id est lucem. Cognoscere deum. Quod non possumus facere nisi illuminat

Videbant corde. Id est, credebant intelligebantq.

Viam lucis. Illius que illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Tunc eum. Videbant deum. &c. Cæca lumina præcantum, Id est, oculi eorum qui petebant uidere. Micuerunt, id est, lumen acceperunt. Secus viam domini. Scilicet qua gradiebatur.

Ignis torpens. Id est, languens. Ora instaurata. Id est uisui pristino restituta. Tactu sereno. Scilicet salvatoris. Radiarunt suis lucernis. Id est, uiderunt proprijs oculis.

### 13 DE ENERGVMINO SVRDO

mutoq; curato. Luc. ii.

**H**is ita demissis aliis producitur æger, - 170  
Multiplici languore miser, qui uoce relicitus  
Auditu uacuus, solo per inania membra  
Dæmonie plenus erat, hunc protinus ordine sacro  
Curauit, uersis Deus in contraria causis  
Dæmonio uacuans, auditu & uoce reformans. - 5

### COMMENTARIJ.

**H**is ita. Dæmoniacus qui erat surdus & mutus  
liberatur: restituitq; uisui audiendi & loquendi.

Matth. cap. 12. His scilicet duobus cæcis. Multiplici. Scilicet silentio, surditate, dæmonio. Relictus uoce. Id est, destitutus sermone. Vacuus auditu. Id est, ex pers. Membra inania. Id est, inutilia. Causis uersis, Quia diuersorum effectuum & causas oportuit esse diuersas.

<sup>14</sup> DE P O T E S T A T E C V R A T I O-  
n i s d i s c i p u l i s d a t a . Matth. 10.

**N**ec minus interea proprios iubet omnia posse Discipulos, totisq; simul uirtutibus implens Ita ait, & tristes morborum excludite pestes.

Sed domus Israël (quia necdum nomine gentes

<sup>108</sup> Auxerat hoc omnes) cœlorum dicte regnum  
Dæmonijs auferre locum, depellite lepram.

Cunctaq; subductæ reuocate cadauera uitæ,

Sumpsistis gratis, cunctis impendite gratis,

Ac uelut hoc dicens: ego uobis quippe ministris

Seruandos cōmitto greges, ego deniq; pastor

Cum bonus, & proprios ad uictum largior agros

Nemo meis ouibus quæ sunt mea pascua uendat,

Hec in Apostolicas idèo prius ædidit aures

Omnipotens, ut ab his iam se se autore magistris

<sup>170</sup> In reliquum doctrina fluens, decurreret æuum,

Qualiter ex uno paradisi fonte leguntur

Quatuor ingentes procedere cursibus amnes,  
 Ex quibus in totum sparguntur flumina mundum.  
 Quisquis enim deitatis opus, quod non habet ex se  
 Sed domino tradente gerit, sub nomine puro  
 Suscipiet puro dispenset munere, posset  
 Ut dispensator, non ut mercator haberi.  
 Davidisq; modis uitam cantare futuram,  
 Intrabo in domini requiem: quia nescio mercem.

## COMMENTARII.

**N**ec minus. Discipulos mittit cum potestate cu-  
 randi omnes languores, fuscitandiq; mortuos:  
 idq; gratis, quia gratis eam potestatem ab ipso accepe-  
 runt. Ex Matth. cap. 10. Virtutibus. Potestatibus.

Excludite, id est, expellite. Sed domus Israël. Scili-  
 cet tantum non gentium. In via, inquit gentium ne abie-  
 ritis. Gentes omnes hoc nomine. Sensus est: nondum  
 gentes erant adoptatae in familiam Dei, que postea  
 uerè dictae sunt Israël abdicato populo Iudeorum.

Dicite regnum cœlorum. Hoc iubet illos prædicare.

Locum, id est, corpora que possident. Ac uelut  
 hoc dicens, id est, quasi uellet hoc dicere: Ego sum pa-  
 stor qui habeo agros proprios & pascua: uos autem  
 estis ministri & substituti pastores, qui non debetis  
 meis ouibus uendere pascua, que illis dedi gratis.

Doctrinæ

Doctrina fluens decurret. Scilicet, quod ea quae gratia à deo accipimus non debemus uendere. Qualiter Comparatio est, quod quemadmodū ex uno fonte qui est in paradiſo uoluptatis, deriuantur quatuor illa ingentia flumina: de quibus Gene. cap. 2. Ita ex Christo emanauit hæc præceptio. Scilicet, gratis accepisti, gratis date. Deinde per discipulos atque illorum successores propagata est Euangeliū doctrina in praesentem diem.

### DE MANV ARIDA IN SYNAGOGA ILICO RESTITUTA.

Matt. 13. Marc. 3. Luc. 6. [22.23.309.]

**E**x in conspicuā synagogā ingressus in aulam,  
Aspicit in ualidum denieſſo corpore mancum,  
Seminecem membris, non totum uiuere, cuius  
Arida torpentem damnārat dextera partem  
Imperioq; medens, gelidam recalcere palmam  
Præcipit, & reddi diuino more saluti  
Sicut semper agit, nil tollit & omnia reddit.

### COMMENTARII.

**E**x in. Quomodo Saluator in synagoga restituit sanitati manū quendā & corpus nō utile extinēt dextera. Ex Matt. ca. 12. Cōspicuā in aulā synagogā. Nā in tā celebri urbe necesse erat amplissimā fuisse extrectam

extructam synagogam. Demesso corpore. Id est, muti  
lato, ab eo quod est demeto, is. Horat. i. Sermon. Cau-  
damq; salacem demeteret. Seminecem. Id est, semimor-  
tuism, quia in parte uiuebat, in parte mortuus erat, un-  
de subdit, non totū uiuere, Damnarat, id est, inutilem  
fecerat. Medens. scilicet Christus. Praecepit impe-  
rio. Verbo tantum non adhibitis fomentis. Palmam  
gelidam, id est, torpentem & quasi quodam gelu im-  
peditam. Recalescere. id est explicari & extendi.

Diuino more. Scilicet uerbo solo aut nutu. Nil tol-  
lit. Scilicet pro mercede, aut nil diminuit. Reddit  
omnia, id est, restituit.

18. DE CAECI AC MVTI SANAS  
tione lunatici. Matth. 12. 24-3707

**E**N iterum ueteres instaurans lubricus artes  
Ille chelydrus adestr. nigri qui felle ueneni  
Liuidus humano gaudet pinguescere tabo.  
Quodq; per alternos totiens disperserat ægros - 190  
Virus, in unius progressus uiscera fudit.  
Cui uocem lumenq; tulit, triplici q; furore  
Saucia membra tenens, mutum quatiebat, & orbum  
Tunc dominus mundi, lux nostra & sermo parentis  
Sordibus exclusis, oculos atq; ora nouauit,  
Verbaq; per uerbum, per lumen lumina surgunt.

C O M /

## COMMENTARII.

**E**N iterum. Quod oblatum dæmoniacum, cæcum  
 & mutum, Saluator noster sanitati restituit. Ex  
 Matth. cap. 12. En iterum. Quia supra de altero dæ-  
 monium habente mentione fecerat. Ille lubricus che-  
 lydrus. id est serpens antiquus lubrica conuoluens sub-  
 lato pectore terra. Qui liuidus & colore & inuidia  
 utrungq; enim liuidus significat. Felle. In quo est inui-  
 dia sedes. Ouid. 2. Meta. Pectora felle uirent. Gau-  
 det pinguescere, id est, pascitur damnis hominū: quod  
 ipsum inuidiae est. Per alternos ægros, id est, alterna-  
 tim illos inficiens. Vocem & lumen, id est, usum lo-  
 quendi & audiendi abstulit. Furore. id est, damno.

Orbum. id est, lumine orbatum. Lux nostra, que illu-  
 minat omnem hominem uenientem in hunc mundum.

Sermo parentis, id est, uerbum patris, per quorū pri-  
 orem restituit cæco lumen per posteriorē muto usum  
 loquendi.

## 17. DE ERECTIONE MULIERIS

per annos 18. curuate. Luc. 13.

**V**enerat & mulier morbo contracta uetus  
 Non senio, tremebunda, gemēs, incurua caducis  
 vultibus, & solam despiciens cernua terram.

200 Quæ domino miserante iuges post octo deceniq;

Membra

Membra leuat messes, cœlumq; & sidera tandem  
Cernit, & ardentem solis reminiscitur orbem.

Totum erecta uidens, quia quos malus opprimit hostis  
Ima petunt: quos Christus alit, sine labe resurgunt,

## COMMENTARII.

**V**enerat. Quod incuruata mulierem erexit atq;  
reslituit saluator. Ex Luc. cap. 13. Contracta  
Id est, ut Euangelista dicit, Inclinata. Hos Græci bene  
uocant. Nam è ueris oītōs, est quando contrahitur  
collum, & retrorsum torquerti, aut reuerberare nō po-  
test. Morbo uetusto. Quo fuerat detenta duodecim  
in silice. annos. Non senio. Quo senes incuruantur. Cer-  
vi alij a filio. & nua, id est, in terrā prona. Messes, id est, annos con-  
tinuos. Totum orbem solis, id est, solem, qui sphericum  
corpus habet. Ardentē. Ex opinione antiquorū, qui  
totū æthera dicebāt esse igneæ naturæ. Erecta. Quæ  
prius erant incurua. Quia quos. Moraliter exponit.

18. DE QVINQVE PANIBVS ET DVO  
bus piscibus, uiris quinq; mi-  
lium saturatis. Ioan. 6.

**C**VMq; dehinc populum sese in deserta sequutum  
(Vt typicus Moses uerusq; propheta) uideret  
Antiquam sentire famam, maioribus actis  
Antiquam monstrauit opem, tunc alite multa

Carnis

Carnis opima dedit geminis modo piscibus auxit  
 Sufficiens tunc manna pluit, modo panibus amplum  
 Quinque; dedit uictum per milia quinque; uirorum  
 Cetera turba latet, numero nec clauditur ullo  
 Maxima paruorum legio, uel maxima matrum,  
 Quodque; magis stupeas, cophinos ablata replerunt  
 Fragmina bisseros, populisque; furantibus aucta  
 Quae redit à cunctis non est data copia mensis.

## COMMENTARII.

**C**VMque; dehinc. Quomodo ex quinque panibus  
 & duobus piscibus quinque milia uirorum do-  
 minus saturauit. Ex Matth. cap. 14. In deserta.  
 Vbi hoc miraculum Dominus fecit. Moses typicus.  
 Quo duce in deserto populus manna pastus est.

Maioribus actis. Id est, miraculis. Antiquam o-  
 pem. Id est, similem illi antique. Alite m<sup>a</sup>lta. Id est,  
 multis coturnicibus. Opima carnis. Id est, carnes opi-  
 mas & pingues. Auxit. Subaudi opem. Manna  
 sufficiens. Id est, quod sufficeret satisque esset.

Cetera turba. Quod Euangelista dicit exceptis mu-  
 lieribus & pueris. In illo numero. Scilicet, quinque  
 mille uirorum. Legio. Hic pro multitudine. Ma-  
 trum. Id est, mulierum, species pro genere. Quoque; ma-  
 gis stupeas. Hemistichium est. Iuuentalis in 6. Satyra.  
 Cophinos

Cophinos. Corbes ex uiminibus contextos. Quae re  
dit aucta. Quia plus redit à mensis quam fuit apposi=  
tum. Non est data. Scilicet cum in mensis positi sunt  
panes & pisces.

19. DE AMBULATIONE DOMI=  
ni super aquas, & Petro mer=

gente Domini manu leuato.

Matt. 14., Marc. 6.

**I**Amq; senescentem gelidi sub cœrula ponti  
Oceano raptente diem, cum pallor adesset  
Noctis & astriferas induceret Hesperus umbras.  
Discipuli solo terris residente magistro. 220  
Vndosum petiere salum, fluctuq; tumente  
Torua laborantem iactabant æquora puppim.  
Aduersus nam flatus erat, tunc noctis opacæ  
Tempore calcatas dominus super ambulat undas  
Et fasti premit arua freti, glauciæ fluentis.  
Circunfusa sacras lambebant marmora plantas.  
Miratur stupefacta cohors, sub calle pedestri  
Nauigeras patuisse uias, at Petrus amicam  
Doctus habere fidem, Christumq; agnoscere semper  
In medias descendit aquas, quem dextra leuauit. 230  
Labentem domini nil tanto in gurgite passum.  
Cui portus fuit illa manus, pelagiq; uiator

Liberæ

*Libera per uitreos mouit uestigia campos.*

## COMMENTARII.

**I**Amq; Quomodo saluatore in terra manente disci-  
puli nauigantes opprimebantur tempestate. Iesu  
ad eos ueniens superfluctus coepit illos consolari: &  
quod illius iussu Petrus se ad illum ex naui demisit. Ex  
Matth. cap. 14. Oceano rapiente diem. Descriptio  
est occasus solis qui in oceano uidetur mergi cum oc-  
cidit. Senescentem. Quia occasus solis respondet se-  
nectuti hominis. Sub cerula ponti, id est, sub pontum  
ceruleum, nam ille est color maris. Pallor, id est, ni-  
gror. Hesperus stella que alio nomine dicitur uenus:  
dicta hesperus cum post occasum solis uidetur. Um-  
bras astriferas. Quia astra nisi per umbras non uiden-  
tur. Solo magistro, id est, incomitato. Salum undosum  
id est, mare. Vergilius i. aeneid. Perq; undas superan-  
te solo. Torua eequora, id est, irata atq; perturbata, ut  
torua leena lupum sequitur. Aduersus, id est, non à  
puppe & secundus. Marmora glauci fluenti, id est, ma-  
ria glauca fluentiaq; est autem color maris in tranqui-  
litate glaucus, id est, uiridis. Lambebant, id est, leuiter  
tangebant. Verg. 2 æn. Lambere flamma comas. Co-  
hors discipulorum. s. sub calce pedestri, id est, sub plan-  
ta pedis, cuius est calx posterior pars. Vias nauigeras,  
i id est,

id est, per quas solæ naues eunt. Fidē amicā, id est fidē familiarem & sociam. Agnoscere quippe qui alijs ad dubitantibus dixit: tu es Christus filius dei uiui. Matth 16. In iurgite, id est, maris tempestate. Viator, scilicet, Petrus. Campos uitreos, id est, maria. Sicut Oui. 1 meata. Campoq; recepta liberioris aquæ.

20. DE CVNCTIS IN GENESAR. INF  
firmis sanitatis fimbriæ domi-  
nicæ tactu. Matth. 15.

**G**enezar inde soli domino ueniente coloni  
**G**infirmos traxere suos, ut fimbria saltem-  
Vix attacta Dei, morbis medeatur acerbis,  
Et quotquot tetigere iugem sensere salutem  
Quàm preciosa fuit quæ nunquàm uendita uestis  
Ipsa, omnes modici redimebat munere fili.

## COMMENTARI.

**G**enesar. Quomodo cum uenisset Iesus Genesar-  
Treh, omnes infirmi qui tangebant fimbriam uel  
stimenti eius sanabantur. Matth. cap. 14. Coloni habi-  
tatores, Soli Genesar, qui ab Hebræis dicta est Cene-  
reh, postea ab Herode in honorem Tiberij Cæsaris  
Tiberias dicta. Salutem iugem, id est, non tempora-  
riam sed perpetuam. Nunquàm uendita fuit, sub au-  
di. Sed an fuerit empta aut dono data saluatori nescio

Redime-

Redimebat, id est, à morbis liberabat.

DE FILIA CANANEAE A DOMINA  
no liberata. Matth. 15. Marc. 7.

**H**inc Tyrias partes Sydoniaq; arua petentem  
Anxia pro natæ uicio (quam spiritus atrox  
Vexabat stimulis) mulier Cananea rogabat  
Se canibus confess'a parem, qui more sagaci  
Semper adorat.e recubant ad limina mensæ,  
Assuetti refluas dominorum lambere micas.  
Vox humilis, sed celsa fides, quæ sospite nata  
De cane fecit ouem, gentisq; in sentibus ortam  
Compulit hebræi de gramine uestier agri.

## COMMENTARII.

**H**inc Tyrias. Ex Genesareth uenit Iesus in Phœnicen, quæ quondam fuit Cananæorum ubi sunt  
urbes præclaræ Tyrus & Sidon, ibiq; filia mulieris ca-  
nanitidis curata est. Matth. 15 Petentem .i. Christum  
euntem. Pronatæ uitio. Erat enim demoniaca. Quæ  
more sagaci. Festus. Canes, inquit, indagatores saga-  
ces sunt appellati, quia ferarum cubilia presentiunt.  
Odoratæ mensæ, id est, quam odore explorat. Ad  
limina.i. ad introitū siue ad finē mensæ. Refluas, id est,  
cadentes, aut retrofluentes. Silius lib. 5 Refluisq; recè  
procat festus. Vox humilis, scilicet, fuit huius mulieris.

## 116 SED VLII PRESBYTERI

Sed celsa fides, id est, alta, ut humile opponatur alto.  
 De cane. Cum per humilitatem se cani comparauit.  
 Ortam, scilicet, ouem ex cane factam. In sentibus gen-  
 tis, id est, inter gentilium spinas. Compulit, scilicet, fis-  
 des. Pascier de gramine agri. Perstat in transla-  
 tione eius quod dixit ouem.

22 DE DIVERSORVM TOTIVS VVL  
gi curatione morborum.

**A**lta dehinc subiens montis iuga plebe sequente  
 Milia cæcorum, claudorum milia paſsim. - 290  
 Leprososq; ſimul populos, furdasq; cateruas,  
 Inualidasq; manus, & quicquid debile uulgi  
 Venerat, in priscum componit motibus uſum  
 Et reuocata ſuis attemperat organa neruis.

## COMMENTARII.

**A**lta de hinc. Quod ascendens Iesu in montem  
 curauit multa genera languentium. Ex Matth  
 cap. 15. De hinc. Post Cananeæ filiā in Phœnice cura-  
 tam. Subiens, id est, ascendens. Quicquid dedile uulgi  
 id est, omnes ex uulgo aliqua infirmitate debiles. Mo-  
 tibus. Qui prius erant impediti, neq; poterant mem-  
 bra mouere. Attemperat organa, id est, diſponit  
 membra ſive instrumenta anime. Reuocata, id est,  
 restituta ſuis neruis.

DE

23. DE SATVRITATE QVATVOR MI  
lium uirorum, ex 7 panibus, paucisq;  
pisciculis. Matth. 15. Marc. 8.

250 **C**vmq; medens & grum refouet uirtute tumultum  
Tertia lux aderat, steriliq; in cespite nullum  
Contigerat plebs tanta cibum, nimiosq; labores  
Nutribat geminanda fames, si fauia callem  
Turba per ingentem dapibus iejuna rediret  
¶ Qua flexus pietate Deus, qui semper egentum  
Panis adest, uictumq; locis sine frugibus infert  
Pisciculis paucis, & septem panibus agmen  
Pauit enorme uirim, præterq; infirma secundi  
Sexus, & etatis saturauit quatuor illic.

270 Milia uescentum, plus ut mireris & auctas  
Disce fuisse dapes, epulas nutriuit edendo  
Vulgus & attritæ creuerunt morsibus escæ  
Relliqui asq; suas sportarum culmina septem.  
Expauit fugitiua fames, ubi fragmine sumpto  
¶ Vedit abundantem modico de semine messem.

## COMMENTARII.

**C**Vmq;. ] Alterum miraculum simile superiori  
de quinq; panibus et duobus piscibus, hic de se-  
ptem panibus & paucis piscibus. Ex Matth. cap. 15.  
Tumultu aegrum, id est, turbas agrotantes. In cespite

i 3 sterili

## 18 SEDVLII PRESBYTERI

sterili, id est, in deserto. Geminanda fames. Quia non modo primæ dantur fame ex præteritis diebus contra etiæ, sed etiam futura, dum quisq; rediret domum. Callem. i. uiam anfractuosam, qualis esse solet in locis desertis. Panis adest. Qui Ioan. 6. dixit: Ego sum panis uitæ. Si ne frugibus, id est, sterilibus. Agmen grande uirum, pro uirorum. Infirma secundi sexus, id est, alterius, hoc est, mulierum. Et ætatis. i. puerorum: quæ utraq; ætas & sexus debilis est. Edendo, hoc est mirandum quod consumentur dapes edendo: augenturq; Fugitiua fames. Finxit Ouid. in meta. Famem quasi deam quandam habitare in locis desertis, moresq; illius pulchre describit. Nunc uero dicit autor quod fames fugitiua, id est, quæ fugiebat turbas iam saturas. Expavit reliquias suas, id est, fragmenta quæ relicta fuerunt. Culmina septem sportarum, id est, septem sportas ad culmen summum plenas. Sumpto fragmine, id est, collectis fragminibus. De modico semine, id est, de septem panibus & duobus piscibus.

## 24 DE TRANSFIGVRATIONE DOMINI, &amp; Moysi pariter Heliaq; mon

strato, Matth. 17. Marc. 19. Luc. 9.

**N**ec tamen humano quauis in corpore Christum Matris ab occasu mortalia membra gerentem  
Clam

Clam fuit esse Deum, quia non absconditur unquam  
 Vrbs in monte sedens, modio nec subditur ardens  
 280 Lichnus, anhelantem, sed spargens altius ignem,  
 Cunctis lumen agit, radians nam testibus amplio  
 Discipulis fulgore tribus, uelut igneus ardor  
 Solis, in etheream uersus splendore figuram.  
 Vicerat ore diem, uestemq; tuentibus ipsam  
 Candida forma niuis domini de tegmine fulsit.  
 O meritam sublime trium, quibus illa uidere  
 Contigit in mundo, que non sunt credita mundo.  
 Quid quod, & Heliam, & clarum uidere Moysen  
 Ignotos oculis uiderunt lumine cordis,  
 290 Ut maior sit nostra fides, hunc esse per orbem  
 Principium ac finē hunc, simul Alpha uiderier hunc O,  
 Quem medium tales circumfusere prophete  
 Alter adhuc uiuens, alter stans limine mortis  
 Sidereoq; sono, meus est hic filius, aiens.  
 Ostendit uerbo genitum uox patria Christum.

## COMMENTARII.

**N**ec tamen.] Quo pacto corā tribus discipulis  
 transfiguratus est: apparueritq; cum eo Mo-  
 ses & Helias loquentes ex Matth. 17. Nec tamen. Or-  
 do & sensus est, nec tamen fuit clam, id est, occultum  
 Christum esse Deum quamvis gerentem ab occasu

matris, id est à matre mortali mēbra mortalia in corpore humano. Esse deum inquam. Quia urbs sedens. Id est, fundata, & est sumptum ex Matth. cap. 5. Non potest abscondi ciuitas supra montem posita, neq; ascendunt lucernam, & ponunt eam sub modio: sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt

Lychnus. Græce interpretatur lucerna, neque est ut uulgas putat ex cera aut seuo, sed quæ ex oleo temperatur. Nam testibus, Ordo est. Nam uersus splendore, id est mutatus in ætheream figuram. Fulgore amplexo. Velut ardor igneus solis. Vicerat ore, id est, oris splendore. Diem, id est, solem, & hoc tribus discipulis testibus, scilicet, Petro, Iacobo, Ioanne. Candida forma nimis fulsit de tegmine, id est, uestis mutata est in formam nūni: discipulis intuentibus ipsam uestem.

Quæ non sunt credita mundo, id est, incredibilia, aut ad illud respicit, quod mundus eum non cognovit. Massen hic scriptor recentē Græcam sequitur & latinam cum autores Græci & Latini nō Moysen, sed Mosem hunc uocent. Principiū ac finem. Alpha atq; O, id est ex Apocalypsi cap. i. Alter uiuens. Scilicet Helias. Limine mortis. Scilicet Moses. Hieronymus dat signum de cœlo Helia descendente, & Mose ab inferis resurgentem. Vox patria, id est, patris. Sidereo sono id est,

*id est, à ccelo descendenti. Verbo genitum. Imò uerbum genitum.*

25. DE LVNATICO CVIVSDAM  
filio patris supplicatione sal-  
uato. Matt. 17. Marc. 9. Luc. 9.

**P**ostquam corporeos uirtus regressa per artus  
Texit adoratam carnis uelamine formam  
Seq; palam dominus populis dedit, ecce repente  
Vir humilis mœsto deiectus lumina uultu  
300 Procedit, simplexq; manus, & brachia tendit  
Imploratq; gemens, unus mihi filius, inquit,  
Est domine: horrenda lacerat quem spiritus ira,  
Hec linquit, nisi mergat aquis, aut ignibus atris  
Opprimat, atq; animam dubia sub morte fatiget.

Nunc precor expulso miseratus utring; furore  
Redde mihi, uel redde sibi, ne cæca potestas  
Expellat trepidam subtracto lumine uitam.  
Dixerat, & genua amplectens genibusq; uolutans  
Herebat, dominusq; pio iam pectore uotis

310 Annuerat, tunc prædo furens, ac noxius hostis  
Cui possessa diu est alieni fabrica iuris  
Peruasa migrare domo compulsus in iram  
Tollitur accensam, correptaq; corpore membra  
Nititur & frustra domino prohibente laborans

i s Fugit

Fugit in obscuras pueru iuente tenebras.

## COMMENTARII.

**P**ostquam corporeos. Post transfigurationem Christus demoniacū curauit. Ex Matth. cap. 17 Virtus diuina, scilicet, in qua resplenduit. Regressa, id est, se recolligens recipiensq; Formam adoratam. Tunc, scilicet, à tribus discipulis alias adorandam. Deiectus lumina. Syncdoche, id est, habens lumen deiecta. Vnus filius unus. Hæc geminatio unicum significat. Spiritus lacerat. Euangelista lunaticum dicit, ut idem sit lunaticus & demoniacus. Aquis aut ignibus. Matthæus. Nam sepe cadit in ignem & cerebro in aquam. Miseratus utrumq; scilicet, me atq; illum. Redde mihi. Subaudi filium. Redde sibi. Subaudi seipsum, quia ille non est sius: qui non est dominus suorum membrorum actionumq; suarum. Cæca potestas, id est occulta uis demonis. Subtracto lumine, id est, amissa luce huius uitæ. Volutans. Pro uolutatus, aut quemadmodum euangelista dicit genibus prouolutus, & est participium praesentis in significatione passiuæ, quod & Verg. posuit in Geor. Tardaq; Eleusine matris uoluentia plauftra. Et in eo dem. Silqua quassante legantem. Votis, scilicet, patris orantis pro filio. Fabrica iuris alieni, id est, domus alterius

rius domini. Domo peruasa, id est, quam uiolenter insuit. Carpere, id est, uexare ac torquere. Frustra laborans. Quia puer non potuit nocere. In obscuras tenebras. i. ad inferos, ubi est illi domiciliū proprium.

20. DE STATERE REPERTO IN ORE  
piscis ad soluendum domino iubente tributum. Matth. 17.

**R**Ex etiam solus regum, & dominus dominorum  
Non designatus Petro piscante tributum  
Soluere Cæsareum, medij de gurgite ponti  
Hamum ferre iubet, gerulum didragmatis aurei  
320 Incola mox pelagi pendentia fila momordit,  
Iussa tributa ferens, grauiorq; onerante metallo.  
Vilis honor piscis precio maioris peperit.

## COMMENTARII.

**R**Ex etiam solus. Quod ex gentibus tributū ius-  
sit Iesus solui didrachmon in ore piscis inuen-  
tum. Ex Matth. cap. 17. Rex regum. Qui dixit Re-  
gnū meū non est de hoc mundo. Ioan. 18. Ideò sol-  
ui tributum Cæsari imperat. Hamū ferre, id est in ma-  
re hamum mittere: qui pisces aduncaret: in cuius ore  
inueniendum esset didrachmon, unde tributum Cæsa-  
ri solueretur. Didrachmatis auri. Potest fieri ut di-  
drachma & drachma fuerint ex auro: si ad pondus  
referantur

## 224 SED VLII PRESBYTERI

referantur, alias drachma monetæ genus non est, nisi ex argento: sed tunc non drachmatis, sed drachmæ mittit genitium. Incola pelagi, id est, piscis. Iussa. A Christo persolui. Vilis honor, id est, parui precij. Pependit. Scilicet ex hamo.

27. DE EO QVOD DISCIPVLIS DE  
priuatu percontantibus humili-

lem dixit fore maiorem.

Matth. 18. Marc. 9. Luc. 9.

**D**iscipulisq; suis se percontantibus aula  
Cœlestis regni maior quis possit haberis,  
Ut Deus & doctor: mirabilis omnibus inquit,  
Celsior est humilis cunctisq; potentior ibit,  
Qui cunctis subiectus erit seseq; minorem  
Demissa ceruice gerit, uelut iste uidetur  
Paruulus, & monstrat puerum consistere paruum  
Scilicet ingenium teneri sectemur, ut æui - 330  
Non annis, sed mente iubet, quia mollior ætas  
Nil pompe mortalis amat, non ambit honorem,  
Nec resupina tumet, sic puræ semita uitæ  
Quantum prona solo, tantum fit proxima cœlo:  
Mens etenim uergens, altum petit, altaq; uerget  
Inferiorq; gradus, quo uult descendere surgit.  
Ecce humilem dominus de stercore tollit egentem  
Et facit

Et facit egregios inter residere tyrannos:

At contra tumidum pugnaci menti rebellem

340 Precipitem cœlo sub tartara iusit abire.

Parua loquor si facta Dei per singula currat,

Et speciale bonum cum sit generale reuoluam.

## COMMENTARI.

**D**iscipulisq; Interrogatus Iesus à discipulis, quis esset maior in regno cœlorum, statuto in medio puer dixit: oportere effici quasi parvulum illum uolenti intrare in regnum cœlorum. Ex Matth. ca. 18. Se percontantibus, id est ipsum interrogantibus.

Demissa ceruice, id est, non dura & contumaci, sed prona & humili. Iste parvulus. Quem ut dicit Euangelista, Iesus statuit in medio discipulorū. Ingenium aui teneri, id est, mores etatis puerilis. Non annis sed mente. Quia ut dicit Arist. Nihil refert etate quis iuuenis sit an moribus, & ediuerso cani hominis sapientia illius. Sap. 4. Quia mollior etas, id est, tenera, hoc est puerilis. Nil Pompæ mundalis. Ecce puerorum mores. Non ambit, id est, non ambitiosus. Resupina. Id est, erecta, quod est contrariū humilitati. Semita uite puræ, id est, incedentes puri sicut pueri per semitam uitæ: puer nang; à puritate dicitur. Prona solo, id est, in terram inclinata & humili. Mens uergens, id est, inclinata.

inclinata absolute. Luca. in primo. Vergentibus annis  
 Alias actiue. Ut Verg. in 4. Frontiq; inuergit uina sa-  
 cerdos. Quod, id est, ea parte qua. De stercore. Psal.  
 117. De stercore erigens pauperem. Tyrannos. Hic  
 pro reges accipit. Verg. 4 æn. Pars mihi pacis erit  
 dextram tetigisse tyranni. Mente pugnaci, id est,  
 contumaci & elata. Per singula. Quia quantum= cunq;  
 dixerò minus est. Bonum speciale quod intra  
 genus continetur. Quia bonum quanto communius  
 est tanto diuinius existimandum.

## COELII SEDVLII

MIRABILIVM DIVINORVM  
 LIBER IIII.

DE DIVITE REGNVM DEI IN-  
 trare non potente. Math. 19.

Marc. 10. Luc. 18.

A M placidas Iordanis item trans  
 gressus harenas  
 Iudeæ sectatus iter, sine nomine  
 moestum

Vulgus & innumeræ releuans à clade cateruas,  
 Suscepit infirmos, & dat discedere sanos.

Nd

Nil igitur summo de se sperantibus unquam  
Difficile est conferre deo, cui prona facultas  
Ardua planare, & curua indirecta referre,  
Et quicquid natura negat se iudice prestat.  
Namq; foramen acus, sicut penetrare camelus  
Membrorum p̄e mole nequit, sic diues opima  
Fertilitate tumens, tenuem non poscit adire  
Coelestis regni ducentem ad limina callem,  
Ni genitor rerum (qui mundum lege cohercet  
Et nulla sub lege manet, cui condere uelle est,  
Quem frons nulla uidet, sed totum conficit) ipse  
Hoc impossibile est homini dixisset, & alto  
Posibile est ius omne deo, multisq; molestum  
Divitibus tandem faceret mitescere censum  
Nam proprias bene tractat opes, cœloq; recondi  
Thesauros uult ille suos, ubi quicquid habetur  
Non mordax erugo uorat, non tinea sulcat,  
Hæc male defossum simulatur furibus aurum,  
Ieiunis quicunq; cibum fitientibus haustum  
Hospitibus tectum, nudis largitur amictum,  
Solatur nexos in carcere, perfouet ægros  
Atq; alijs largus, sibi tantum constat egenus,  
Nec dubie in cœlum substantia peruenit illa  
Quæ Christo collata datur sub paupere forma

Quæ

*Quæ dñmis augmenta capit, quæ spargitur ut sit  
Quæ perit ut maneat, quæ uitam mortua præstat.*

## COMMENTARI.

**I**Am placidas. Primo autor dicit difficulter diuitem intrare in regnum cœlorum. Ex Math. 19. Item. Pro iterum. Arenas Iordanis, id est, ripas arenosas. Iter Iudeæ, id est, uenit in eam partē Iudeæ, quæ est trans Iordanem. Vulgus sine nomine, id est, ignobiles quosdam homines. Suscipit, id est, ad suam curam admittit. Discedere, id est, ut discedant. Ardua planare, id est, altas res planas facere. Indirecta. Ex Esaia cap. 40. Erunt praua indirecta, & aspera in vias planas: nam prauum dicitur quod est distortum.

Præstat se iudice, id est se arbitro & rerum domino & in cuius arbitrio sunt omnia. Nanq;. Exponit quo modo intelligendum sit illud quod Euangelista dicit. Facilius est camelum per foramen acus transire, q̄ diuitem intrare in regnum cœlorum. Pro mole, id est, pro magnitudine. Callem. Ut sape diximus uiam angustam. Coercet, id est, coarctat & continet. Sub legge. Quia est solutus à legibus. Condere uelle est, id est, omnia quæcunq; uoluit fecit. Psal. 113. Frons nulla uidet. Quia Deum nemo uidit unquam. Ioannis 1. Molestum diuitibus. Quia non omnes diuites gaudent facere

tere censem, & augere patrimonium. Faceret mitescerere censem, id est, uilescerere & non crescere in infinitum. Bene tractat. Subaudi, aliquis ex numero diuitum. Vbi id est, in quo, in cœlo. Mordax erugo, id est, flos aëris qui corrodit numismata ærea. Ex Matth. cap. 6. Nolite thesaurizare uobis thesauros in terra ubi ærugo & tinea demolitur. Tinea sulcat, id est, corrodit, consumentq;. Male defossum, id est, furto, non ex uenis naturæ libus, quia iure effoditur. Ieiunis. Qui misericordiae opera enumerat, quorum materia sunt diuitiae. Sibi egenus. Iuuinalis. Esto ut nunc multi diues tibi pauper amicis. De eo dixit qui contrarius est misericordi. Illa substantia, id est, ille census siue patrimonium. Sub paupere forma. Ex Matth. cap. 25. Quod fecistis unide his fratribus meis minimis, hoc est, pauperibus: mihi fecistis. Damnis augmenta capit, id est, cum distribuitur: augetur. Spargitur ut sit, id est, ut permaneat. Perit, id est, perire uidetur cum reuera maneatur. Mortua, id est, perdita opinione aliorum.

2. DE DVOBVS CAECIS POSCEN-  
tibus à domino illuminati.

ri. Matth. 9. [2.17.329.]

**P**Ræterea dominus geminos considere cæcos,  
Dum quoddam transiret iter, comitâte caterua.  
k Conficit,

Conficit, extinctæ poscentes munera formæ  
Flebilibusq; uagas implentes uocibus auræ,  
Nec cunctata solens pietas inferre salutem.

Quæ sentit flagrare fidem, mox lumina tangens  
Euigilare iubet, quæ somnus presserat ingens,  
Atq; diu clausas reserans sub fronte fenestræ,  
Ingredientie die fecit discedere noctem.

Hinc repetita sacri gradiens per moenia templi  
Lumina cæcatis dedit & uestigia claudis.

## COMMENTARII.

**P**RETEREA dominus. Egresso Iesu ex Hiericho facti sunt illi obuiam duo cæci, quos sanitati restituuntur, aliaq; deinde mirabilia fecit. Ex Matth. cap. 20. Geminos cæcos, id est, duos. Considerare. Quia sedebant secus viam. Quoddam iter, scilicet ex Hiericho Hierosolymas. Formæ extinctæ, id est, oculorum excætatur. Auræ uagas. Per quas solent uoces diffundi. Solæ pro solita. Fidem illorum cæcorum. Lumina euigilare, id est oculos aperiri & uidere. Somnus ingens, id est, nox perpetua, contra illud quod dixit euigilare. Fenestræ clausas. Translatio est nota ut mors intravit per fenestræ nostræ. Hier. 9. Die. i. luce. Nocte. i. tenebras. Repetita, id est, quæ sepe repetebat frequentabatq; & hoc sumptum est ex eodem Matth. cap. 21. Lumina & uestigia. i. oculos & pedes.

DE

**3. DE SANATIONE CAECORVM,**  
claudorum multorum, & arefa-

cta uerbo ficalnea. Matth. 21.

Marc. 11. Luc. 17.

**T**'Alia Dauidicam post facta reliquerat urbem,  
Bethaniæ uicina petens, eademq; reuersus  
Clarescente die properabat uisere tecta:  
Ecce autem medijs astans sublimis in aruis  
Fronde a ficus erat, cuius in robore nullum  
Repperit esuriens lustrato stipite pomum  
Arboreisq; comis: iam nunc ex germine uestro  
Nullus ait fructus reliquum generetur in æuum,  
Confestim uiduata suis ficalnea succis  
Aruit, & siccis permanxit mortua ramis.  
Omnis enim quicunq; Deo nil fertile nutrit,  
Ceu sterilis truncus: lignis æquabitur ustis:  
At iustus palme similis florebit amœnæ  
Semper habens frondes, & tanquam Libana cedrus  
Multiplicandus adest, & uertice sidera tangit.

## COMMENTARI.

**T**'Alia Dauidicam. Iesus ē Bethania in urbem Hie  
rosolymā rediens esurijt, cum uerò ad sicū arbo  
rem accessisset: ut inde ficos decerperet, non inuentis  
indixit illi sterilitate et cōtinuo arefacta est. Matth. 21

Vrbem Dauidicā. Sic enim Hierusalē , uel potius Syon appellatur urbs David. Vicina petens. Distat enim Be thania à Hierosolymis duobus milibus passuum, Hieronymus & Eusebius autores. Eadem die, scilicet , intra 25. horas postquam uenit in Bethaniam. Clarescente, mane, dicit euangelista. Frondea pro frondosa. Verg. Nemo inter frondea turbam . Nulli pomum. Recte deficis pomum dicitur. Ait comis arboreis, id est, frondibus arboris. Ex uestro germine. Proprietē germen ut erūpunt fructus. Suis succis. Alimentis unde uirescit. Sic cis. Sine alimento. Omnis. Quae sequuntur moraliter dicta. Lignis ustis. Pro uredis. Palme similis. Ex Psal. 91. Iustus ut palma florebit, et sicut cedrus libani multiplicabitur. Sidera tangit. Quippe qui cedro cōparatur, quae in Libano mōte mirū in modū in sublime crescit.

## DE M V T O REDDITA LO= que la dæmone pulso. LUC. 11.

**P**ost oblatuſ ei uirtutem ſenſit herilem  
Inſanus ſermone carens, quem fauicibus atris  
Angebāt, uis clauſa mali, uitiumq; tacendo  
Prodiderat. Sed cuncta ſolens infirma leuare  
Conditor obſeffa pepulit de fauce latronem,  
Et uoci patefecit iter, nexuq; ſoluto  
Muta diu tacitas effudit lingua loquelas.

Post ob-

## COMMENTARII.

**P**ost oblatu*s*. Iesu*m*utum i*n*fanum eundemq*z* de*m*  
*m*oniacum curauit, sed de quo hic loquatur mu*t*o non uideo, cum pr*ae*sertim ponit particulam conti*n*uatiuam, post, sed si ordinem non serues. Potest intel*ligi* de illo de quo Matth. 12. Et Luc. 11. Virtutem heri*l*em i*.d*. domini. Sermone carens, id est, mutus. Vis mali*clausa*, scilicet, d*æ*mon. Tacendo prodiderat uitium. s*f*. per signa qu*e* faciunt oppressi a*d**æ*monibus. Latronem d*æ*monem fauces, illius occupantem. Nexus soluto*id* est, faucibus expedito.

DE DIMISSIS MVLIERIS PECCATIS qu*e* dominicos pedes lauit, lachrymis ter sitq*z*; capillis. Luc. 7.

**P**ost dominus pharis*æ*a petens coniuia coen*æ*  
*orantis* dapibus sese impartiuit amici,  
Tunc mulier (quam fama nocens & plurima uite  
Mordebat delicta sue) clementia supplex  
Corruit amplectens uestigia, queq*z* profusis  
Irrigat incumbens lachrymis, & crine soluto*Tergere* nec cessat, nec sacras lambere plantas,  
Vnguento fragrante fouens, sententia donec  
Leta Dei (quem ferre manu*m* non penitet unquam  
Si nos peniteat ueterem qu*e* fuisse ruinam)

Vade fides mulier tua te saluavit ab omni  
 Dixisset, quodcunq; malo gesisse uideris.  
 Vtere pace mea, magna est medicina fateri  
 Quod nocet abscondi, quoniam sua uulnera nutrit  
 Qui tegit, & plagam trepidat nudare medenti,  
 En polluta diu modicum purgata receſbit  
 Per gemitum propriq; lauans in gurgite fletus  
 Munda suis lachrymis redit, & detersa capillis.

## COMMENTARII.

**P**Ost Dominus. Cœnanti Iesu in domo Pharisæi,  
 Maria unxit pedes, ab eoq; est peccatorum suo  
 rum uenia donata. Ex Luc.ca. 7. Cœna pharisea, cō  
 uiuia, id est, pharisæi qui illū invitauerat. Impertinuit se  
 Id est, cōmunicauit se. Mordebat. Stimulabat, quia  
 male audiebat, id est infamata erat. Vestigia clement  
 tia, id est, domini clementis. Incumbens, id est prona  
 ad illius pedes. Läbere plantas, id est, osculari. Fo  
 uens ad recreationē inungens. Sentētia dei lata, id est  
 letā faciēs mulierē sicut ecōtrario. Iuue. De nobis post  
 hæc tristis sententia fertur. Et est ordo donec senten  
 tia lēta dei dixisset. Vade mulier. Tua fides saluabit  
 te ab omni malo, quodcunq; uideris gesisse, & per pa  
 renthesim interposuit: quē non pœnitet ferre manū, iu  
 xta illud Job 14. Operi manū tuarū porriges dexte  
 ram

ram. Si poeniteat nos quæsiſſe ueterē ruinam, id est,  
incidiſſe in aliquā peccati foſsam. Vtere pace tua. Pro  
eo quod est, uade in pace. Abscondi, id est, si abscons  
datur. Trepidat, id est, timet. Lauās, subaudi ſe, quan  
quam elegantius dicitur, ego lauo, q̄ ego lauo me. De  
tersa, id est, mundata ſuis capillis.

7. DE DAE MONIS EXPVLSIONE  
fatentis ipsum eſſe Christum

Matt. 8. Marc. 5. Luc. 8.

**I**amq; Capharnæ synagogam intrauerat urbis  
Rite docens populos, quem cum uidiffet iniquus  
Humano ſub corde latens, clamore proteruo  
Spiritus infremuit, quid nobis & tibi dicens :  
Perdere nos heu Christe uenis (Scio deniq; qui ſis,  
Et sanctum cognosco Dei, nec plura locutus  
Imperio terrente tacet, hominemq; reliquit  
Pulsus & inuacuas fugiens euauit auras.

7. DE DATO LANGVORIBVS REME  
dio, & silentio imperato.

**H**ic etiam uarijs finem languoribus eſſe  
Fecit, & exclusos ſemper reticere coēgit  
Dæmonas, ac talem prohibet ſe pandere teſtem.  
Olim quippe ferox, & nigræ mortis amator  
Ille nocens anguis, deiectus culmine cœli.  
Cum pompis ſocijsq; ſuis, omniq; nefandæ

Agmine militiæ Christum quem nouerat illic  
Conspicit in terris, uelamine carnis opertum,  
Et gemit esse homini dominum uirtutisq; amicum.

## COMMENTARII.

**I**Amq; Capharneæ. Docente Iesu in synagoga, quæ erat Capharnaum, agnoscēs illum dæmon uexabat hominem, iussus est à saluatorē tacere. Ex Marc. cap. 4. & Luc. 4. Iniquus spiritus, id est, dæmon. Infre mūt, id est uociferatus est. Quid nobis & tibi, id est quid tibi commune nobiscum. Qui sis, quia es Christus. Semen dei, id est, te genitum à patre deo. Imperio terrente, Quia interminatus est illi Iesus, atq; imperauit, ut taceret, hoc est, ne se apud multitudinē pro deret. Auras uacuas. Opinione uulgi quod uacuum appellat, illud quod non est plenum corpore solido. Fecit finem. Quia cum exclusione dæmonum exclusit quoq; morbos comitantes. Talem testem, scilicet improbum atq; mendacem. Olim, scilicet cum primum creatus est, antea quam caderet. Amator mortis. Nō mortis simpliciter: sed eorum quæ mortem consequuntur. Anguis nocens, Qui sub anguis specie decipit mulierem. Illic, id est, in cœlo ubi erat. Vela mine carnis, id est sub specie humana. Gemit. Dolet ex eo quod hominū generi inuidet, atq; multo magis ex quo tempore

Tempore carnem nostram suscepit. Dominum uirtutis, id est tanta potestatis.

## DE M V T O E T S V R D O, Q VI

ad tactum manus Dominicæ,  
et locutus est, et audiuit.

Marc. 7.

**D**Vmī; Tyri transgressus iter, Sydonia rursus  
Arua legēs, placidas dominus calcaret hare=  
Curauit gemino miserum spiramine clausum (nas  
Qui uocem non ore dabat, non aure trahebat,  
Sidere exq; manus ruptis penetralibus omnes  
Attaciu patuere fores, letusq; repente  
Audiriq; loquens meruitq; audire loquentes.

## C O M M E N T A R I I.

**D**Vmī; Tyri. Venit Iesus in Phœnicem, ubi mu=  
tum, eundemq; surdum sanitati restituit. Ex  
Marco cap. 7. Sidonia arua rursus. Quia supra di=  
xerat, illum uenisse in fines Tyri et Sidonis. Clasum  
geminò spiramine, id est, habentē duo spiramenta clau=  
sa, hoc est, gutture fauibusq; per quas loquimur, et  
auribus quibus uocem trahimus. Non ore dabat. Lo=  
quendo. Non aure trahebat. Audiendo. Omnes fores  
patuere. Scilicet os atq; aures quae sunt quasi quedam  
ianue. Attaciu. id est, pulsatione. Manus sidere ex.

k 5 Id est,

38 SEDVLII PRESBYTERI

id est, Christi. Ruptis penetralibus, id est, claustris,  
hoc est, impedimentis.

DE CAECO IN CVIVS OCVLVM  
expuit dominus, et sanatus est.

Marc. 8. Luc. 19.

**T**u quoq; uirtutis sensisti munus herilis  
Procumbens oculis, cuius in lumina Christus  
Expuit, et speciem simulacra mortis ademit.

COMMENTARII.

**T**u quoq; In Bethsaida Galileæ ciuitate Domi-  
nus cœcum illuminauit expundo in illius ocu-  
los. Ex Marc. cap. 8. Tu quoq; procumbens oculis, id  
est, cui oculi procubuerunt, hoc est, prociderunt. In  
lumine, id est in oculis. Mortis simulacra. Quia cœci-  
tas est mortis similitudo.

DE COPIA PISCIVM QVÆ  
duas impleuit, domino iu-  
bente, nauiculas. Luc. 10.

**H**inc maiora docens populus cœlestia, uerum  
Se reserat sermone Deum, turbasq; frequentes,  
Quæ nimis irruerant, cupiens uitare parumper  
Stagna petit, paruaq; sedens Simonis in alna,  
Littore sistentem firmabat ab æquore plebem,  
Et dictis iam finis erat, tunc altius actam

In pelagus

An pelagus iubet ire ratim, uastoq; profundo  
 Retia demitti pescantia, quæ nihil omnem  
 Claudere per noctem uacuo potuere labore  
 Simon paret ouans, & aquosis gentibus instans  
 Linea claustra iacit, tantumq; immanis apertos  
 Impleuit capture sinus, ut præda redundans  
 Turbaret geminas cumulato pisce carinas.  
 Nam socia istic puppis erat, sic maxima sæpe  
 Gaudia non ferimus, propensaq; uota tenemus.  
 Quodq; Deo facile est, homines optare nec audent.

## COMMENTARI.

**H**inc maiora Iesus in nauiculam concendit, unde populos docebat. Petrus uero cū rete in mare iecisset, nihilq; cœpisset, iussus à Saluatore iterum iacere, magnam uim piscium extraxit. Ex Luc. cap. 5. Nimis i. plures. Stagna petit. Scilicet Genesareth, qd<sup>r</sup> alias stagnū Tyberiadis appellatur. In Simonis alno. Lege Simonis in alno, ut stet uersus: nā Simō penultimā genitiui producit. Alnū uero pro nauicula posuit permetonymiā pro nauī factā ex alno arbore. Sistentē plebē, id est stantē. Firmabat. Scilicet in fide suis sermonib. Finis, id est finierat sermonē. Altius, id est, in mare profundius. Claudere, id est, in rhete cludere. Labore uacuo, id est ocioso & uano. Aquosis gentibus

bus, id est, piscibus in aquis uiuentibus. Linea claustra, id est, retia ex lino, quibus pisces clauderentur: nam claustrum à claudendo dicitur. Immanis captura, id est, maxima, Virgilius 6. Aeneid. Posuitq; immnia templa. Sinus, id est, Rhetis receptacula. Turbaret. Nam tanta fuit piscium uis, ut nauiculae penè mergerentur. Nam ut dicit Euangeliſta, duæ erant illic. Propensaq; uota, id est, maxima, ut quod hic contigit de piscium in altitudine quod erat optandum, sed parvus absuit quin onustæ nauiculae mergerentur.

### DE SVSCITATO VNICO FILIO uīduæ matris. Luc. 7.

**T**Alibus insignis uirtutibus ibat in urbem,  
Quæ sit dicta Naym, populo uallatus opimo  
Et grege discipulum, miserum tunc cominus ecce  
Conspicit afferri iuuenem, gelidumq; cadauer,  
Pluribus exequijs, et inani funere passum.  
Triste ministerium, cuius fors inuida matrem  
Iamdudum uiduam, gemina uiduauerat urna.  
Nec remorata diu pietas, inimica doloris  
Auxilium uitale tulit, tactoq; feretro  
Surge ait ô iuuenis, parensq; in tempore dicto  
Mortuus assurgit, residensq; loquensq; reuixit,  
Atq; comes geneticis abit, nam funere torpens

Et

Et licet amisse passus discrimina uitæ,  
Non poterat famulus, domino clamante tacere,  
Nec uita præsente mori, mox agmine uero,  
Deponens trepidum rediuiuo tramite luctum.  
Candida felicem reuocauit pompa parentem.

## COMMENTARII.

**T**Alibus insignis. Cum uenisset Iesus in ciuitatem Naym, uidit iuuenem efferri per portam qui maris misericordie permotus mortuum uitæ restituit. Ex Luca capite 7. Naym. Oppidū est, distans à monte Tabor contra meridiem duobus milibus passuum. Eusebius & Hieronymus autores. Opimo populo. Id est, copioso. Grege discipulum. Pro discipulorum. Afferre cominus, id est, propè. Triste ministerium Hemistichium est Virg. 6. Aeneid. Sors inuidia. Forma quæ uisa est inuidere mulieri. Gemina urna. Pruna in qua mariti cineres compositæ, & altera nunc filij compositura erat. Pietas inimica doloris. Quæ nō patitur miserum diu dolere. Parens dicto, id est, obediens. Virg. 1. Aenei. Paret amor dicto charæ genetricis. Adsurgit. Ad uerba loquentis surgit. aliás adsurgere est ad uenientem honoris gratia surgere. Virg. 2. Georg. Tmolus adsurgit, quibus & rex ipse Phanaeus Funere torpens, id est, motu & sensu carens. Ilicet. Fe

stus

## 142 SED VLII PRESBYTERI

stus. Sine dubio interpretatur. Virg. 2. Aeneid. Ille est  
ignis edax. Vita praesente, id est, Christo, qui est uia,  
ueritas & uita. Ioan. cap. 14. Agmine uero. Scilicet  
domum unde funus extulerant. Reciduo tramite, id est  
remenso. Pompa deponens luctum, id est, uestes lugubres.  
Candida, id est, sumptus uestibus candidis. Re=  
uocauit, id est, reduxit. Fœlicē. Cui tantū boni euenit.

12. DE SEPTEM DAE MONIIS MARIA  
ria iuſſione Dominica de=  
pulsus. Lucæ 8.

**N**ec tibi parua salus Domino medicāte Maria,  
Multiplici læſum curauit uulnere ſenſum,  
Quam fera ſepenis rabies inuaserat armis,  
Dæmonico cuneata globo, ſed ſquameus anguis  
Imperiosa ſacri fugiens miracula uerbi.  
Corde tuo depulsus abit, uolucresq; per auras  
In chaos infernæ lapsus penetrale gehennæ  
Septem ingens gyros ſepena uolumina traxit.

## COMMENTARII.

**N**ec tibi. Ex Marc. cap. 16. & Luc. cap. 8. quo  
pacto Saluator Magdalenam à ſeptem demo=  
nibus curauit. Non parua salus. Imò magna, quippe  
que profecta eſt ab ipsa ſalute mudi. Multiplici uul=  
nere, id est ſeptem animi peſtibus, quas ſepte dæmones  
intulerant,

intulerant. Quā inuaserat sfera rabies cuneata. id est  
in cuneū instrūcta quasi militarem. Nam cuneus agmī  
nis cuneati formam habet. Globo dæmonico, id est,  
acie congregata et condensata. Squammeus anguis.  
id est, dæmon, q sub serpentis specie hominem decepit.

Miracula imperiosa, id est, imperiū mirabile. Ver-  
bi sacri, id est, Christi, qui est uerbū patris. Lapsus.  
Cadens siue descendēs. In chaos. Vbi nullus ordo, sed  
sempiternus est horror. Gehenna inferna. Hoc nōmi-  
ne saluator noster primus inferos appellauit, alioquin  
gehenna uallis Ennon interpretatur, quē locum Deus  
in libris Regum, et in Ieremia se impleturum cadaueri-  
bus minatur, atq; inde saluator noster allegoricos ge-  
hennam locum poenarū quas mortui subibunt, pulchre  
uocat. Septem gyros. Ex Virg. s. Aeneid. sumptus est  
hic uersus: Et per gyros et uolumina spiras intelligit.

## 13 DE MISSIONE SEPTVAGINTA

duoruī discipulorum. Luc. 10.

**N**eue redundantē cumulato germine messēm.  
Exiguis dominus fineret languere colonis  
Discipulos alios quorum mens conscientia recta  
Puraq; simplicitas numero meritoq; resulgens  
Aurea libra fuit, uelut agnos præcipit inter  
Sanguineos properare lupos, assunite dicens

Intra

Iura potestatis, nullum timeatis ut hostem  
 Vipereasq; minas, & scorpion, atq; inimica  
 Omnia, uirtutis sensu calcate fideli.  
 Nulla meis famulis feritas aduersa nocebit,  
 Nec tantum hoc gaudete uiri, quid spiritus ater  
 Subiaciat uobis, quantum quod nomina uestra  
 Scripsit in æterno coelestis litera libro,  
 Ius est quippe dei, uitam præponere factis,  
 Nam merito cessante bono, miracula nil sunt,  
 Quæ faciunt plerunq; mali, quibus arbiter orbis  
 Nescio uos dicturus erit, discedite cuncti  
 Artifices celerum, rebus qui semper iniquis  
 Diuinum simulastris opus, sic tempore Mosi  
 Carminibus quidam uanis Memphitis in oris,  
 Signa dabant non sponte Dei, sed imagine falsa,  
 Visibus humanis magicas tribuere figuræ.

## COMMENTARII.

**N**éue redundantem. Quo pacto Saluator dedit  
 duodecim discipulis suis facultatē ejiciendi dæ  
 monia, & curandi morbos. Ex Matth. cap. 10. habes.  
 Ne dominus fineret messem redundantem, id est, co-  
 piosam. Ex eodem Matth. cap. 9. Mësis inquit multa,  
 operarij uero pauci, id est, multi sunt ægroti, medici  
 uero pauci. Languere, id est ægrotare. Exiguis co-  
 lonis

Ionis, id est. paucis operarijs: et metaphora sumpta ab agricolis. Discipulos alios. Ordo et sensus est. Saluator præcipit alios discipulos properare, uelut agnos inter lupos sanguineos, id est, cruentos. et tamē per parenthesim. Quorū fuit mens conscientia recti. i. iusticie, et est hēmisticum Vergili ex i. Aen. Et quorū fuit pura similitudinē, id est, non stolidā aut subdolā, & quorū fuit libra aurea, aut statera: per quam significatur iusticia; aut pondus duodecim unciarū, ut reseratur ad numerum Apostolorū. Resulgens dixit: quia aurea. Dicens discipulis, quos mittebat: assumite, &c. Sensu uirtutis fideli. Quia hæc potestas non potest nisi ex uirtute fidei prouenire. Scorpionum inimica uenena. Ut stet uersus, lege. Et scorpij inimica uenena. Feritas, id est ferarum seuitia. Nec tantum. Hoc ex Luca. cap. 10 Sumptum est: ubi dicitur. Ecce dedi uobis potestatem calcandi supra serpentes, & scorpiones, & super omnem uirtutem inimici: & nihil uobis nocebit, uerunt tamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus uobis subiicitur, gaudete autē quod nomina uestra scripta sunt in cœlis. Spiritus ater. Diabolus. Aeterno libro. i. in libro uitæ, de quo Apoc. cap. 21. Non intrabunt: nisi quæ scripti sunt in libro uitæ. Ius Dei, id est, lex diuina præcipit. Preponere uitæ factis, i. uitæ innocètiâ, miraculis

1

Ex Matth.

## 146 SED VLII PRESBYTERI

Ex Matth. cap. 7. Multi dicent in illa die: Domine, do mine in nomine tuo dæmonia elecimus, et tunc confite bor illis, quia non noui uos. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Bono merito, id est, bonis ope ribus. Faciunt plerunq; mali, sicut Pharaonis sapientes qui per incantationes & ipsi fecerunt miracula. Exo. 7. Arbitr̄ orbis, id est, mundi opifex idemq; iudex. Ne scio uos. Ex Matth. ut diximus cap. 7. Tempore Mose Varijs modis declinatur; sed hic per primam græcam nostramq; declinationē. Moses Mosæ. Sicut Anchises Anchise. Carminibus uarijs incantationibus. Verg. Carmina uel coelo possunt deducere lunam. Quidam sapientes, ut diximus Pharaonis. In oris Memphitis id est, in terra Memphite, id est, Aegyptia ubi fiebant ea miracula: nam Memphis ciuitas est Aegypti non longe à Babylone Aegyptia, quæ nunc Cyrus dicitur Sponte dei, id est, permissione diuina. Sed imagine fal sa: quia illi non erant ueri serpentes, sed apparentes ui sui hominum.

## 147 DE HYDROPOICO SABBATIS IN domo Pharisei domino iubente sanato. Luc. 14.

**P**ost Phariseorum cuiusdam principis intrat Clarificare domum, non escam sumere tantum

Ad

Ad quam tunc facilis conuenerat ille precatu,  
 Hic homo perspicuo distentus uentre tumebat  
 Plenus aquis grauidamq; cutem suspenderat aliud  
 Inclusam paritura necem, iam membra fluebant  
 Accrescente sinu, miserosq; infusa per artus  
 Turgida perflatum macies tenuauerat ægrum,  
 Inq; uteri spacium totus conuenerat hydrops  
 Non tulit hanc speciem mundi Pater, & sua transit  
 Sabbata non curans, hominem curare paratus  
 Quem uoluit magis esse suum: nam sabbata propter  
 Condita sunt hominem, non est homo sabbata propter  
 Tunc pius humentem siccata corporis unda  
 Iussit abire luem, fluidus mox uiscera morbus  
 Deserit & uacue resident in pectore fibre  
 Carnalemq; lacum, pestis lymphata reliquit.

**P**ost Phariseorum. Quomodo in domo principis Commenta  
 phariseorum die sabbati curauit hydropicū. Ex rij.  
 Luc. cap. 14. Clarificare. Illustrare, quia locus ubi ali-  
 quod miraculū fit, efficitur illustris. Ad quā domū siue  
 escā, hoc est, conuiuiū. Facili precatu, quia facilius sal-  
 uator precibus dabat locū. Homo distentus. i. nō mon-  
 do plenus, sed refertus. Aliud suspenderat cutē. Graui-  
 dam sub audi aqua. i. uenter ipse suspensus est ex nimio  
 tumore, quale est illud Persij. Pinguis aqualicus pro-  
 penso sesquipedē extat.      l. 2. Paritura

Paritura necem, id est, mortem allatura. Et macies infusa per artus, quia crescente alio decrescunt membra reliqua, et est hemistichiū Verg. ex s lib. Aen. Totosq; infusa per artus. Mens agitat molem. Totus hydrops, id est, humor ille aqueus. Non tulit hanc specie. i. hanc rei indignitatem, & est Ver. 2. Aen. Non tulit hanc speciem furiata mente Chorembus. Mundi pater. i. creator. Transit, id est, profanat, transgrediturq; Sua sabbata. Nā in Exodo & in Leuitico sua sabbata frequenter appellat. Non curans. Repete iterum sabbata. Magis suū. Subaudi quam sabbata. Propter hominem. Ut tali die cessaret à labore, & uacaret diuinis. Luem humentē. i. pestem illam ex nimio humore prouenientem Morbus fluidus. Ad aquæ naturā rettulit. Fibrae. i. uenae tenues per quas labitur humor. Resident, id est, contrahunt cum antea prominenter. Pestis lymphata, id est, aquæ. Lacum carnalemq;. Nam tres hydropis species sunt: tympanitus, ascitis, hyposarcea, de qua nunc loquitur, unde subcarnea interpretatur.

DE DECEM LEPROSIS DO-  
minica iussione munda-  
tis. Luce. 17

**C**ooperat interea dominus Galilea per arua  
Transgrediēs sancto qd'da pede tangere castrū  
Hunc

Hunc procul ut uidere decem maculosa gerentes  
 Leprosi portenta uiri, quos corpore foedo  
 Discolor obscenis turpabat poena figuris,  
 Praeceptor miserere potes, namq; omnia Iesu  
 Clamantes dixerat simul, tunc flexa potestas  
 Quæ nunquam pietate uacat, clementior infit:  
 Itē sacerdotum conspectibus ora referite,

## COMMENTARI.

**C**oeperat. Quod ingrediens in quoddam castello  
 Cum occurserunt ei decem uiri leprosi, &c. Ex  
 Luca cap. 17. Gerentes portenta maculosa, id est, le-  
 præs uarijs coloris. Vnde subdit poena discolor, id est,  
 morbus unde in Leuitico genera leprarum ex colore  
 distinguuntur. Potestas, id est, Christus qui est patris  
 brachium per quem operatur, & cui data est omnis  
 potestas. Matth. ultimo. Infit, dicit.

## 16. Vnius ex decem gratitudo.

**C**umq; uiam peterent, subito mundata uiciissim  
 Mirantur sua membra uiri, uariumq; tuentes  
 Esse nihil sese pariter speculantur, & omnes  
 Explorat proprias alterno lumine formas  
 Ex quibus ut grates agerent pro munere tanto  
 Vix unus reduci conuersus transte, pronus  
 Sternitur ad terram, dominum uirtutis adorans,

Atq; sacerdoti uero sua protulitora,  
 Deniq; pontificum princeps, summusq; sacerdos  
 Quis nisi Christus adest, gemini libaminis autor  
 Ordine Melchisedech, cui dantur munera semper  
 Que sua sunt, segetis fructus & gaudia uitis.

## COMMENTARII.

**C**Vmq; uiam.] Ex eodē argumēto sumpto ex eo  
 dem Euangeliſta. Nihil uariū, Ut supra dixi-  
 mus uarij coloris: sed omnia erāt unicoloria. Alterno  
 lumine, id est, alternatim se afficiētes oculis. Reduci-  
 tramite, id est, via illō reducēte, actiue alioq; paſſionem  
 significat, ut Virg. i. Aene. Nanq; tibi reduces socios  
 classenq; relata. Dominū uirtutis. Scilicet ad miracu-  
 la facienda. Vero sacerdoti. Nā qui præcesserūt figu-  
 rati erāt, puta Melchisedech et Aaron. Pontificū prin-  
 ceps. Idē est quod summus sacerdos, adest, pro est, hoc  
 est cōpositum pro simplici. Autor gemini libaminis,  
 id est, institutor sacrificij, cuius materia duplex est pa-  
 nis: uidelicet uissuq;. Munera, id est, sacrificia. Ordi-  
 ne Melchisedech. Ex Psal. 109. Tu es sacerdos in eyc

Que sua sunt. Si igitur sua sunt, non dantur, sed red-  
 duntur. Fructus segetis, id est, panis. Et gaudia ui-  
 tis, id est, uinum quod letificat cor hominis. Ex Psal-  
 mo. 103.

17 DE CAECO TYMAEI FILIO IM=  
portunitate clamoris illumi-

nato. Marc. 10. Luc. 18.

**C**VM residens cæcus Tymæi filius illud  
Propter iter, dominū per quod cognouerat ire  
Vociferans crebro lumen clamore petisset,  
Nec populo prohibente tacens, accedere iussus  
Ad dominum, palpante manu uisumq; recepit,  
Et nullo docente redit, quam fortiter instat  
Importuna fides, quicquid res dura negarit  
Sola frequens uotis oratio præstat honestis.

18 DE EO Q VOD TRES AB INI=  
tio panes noctis silentio cla-  
mans importune extorsit.

Luca. II.

**V**NANIMEM panem sic ille petebat amicum  
Qui foribus clausis per opac a silentia noctis  
Obnixeq; diu confidenterq; neganti,  
Vocibus assiduis precibusq; extorsit anhelis.

## COMMENTARIU.

**C**VM residēs. ]Quomodo restituit integritatē lu-  
minis Timæi filiū à natali cæcū. Ex Luc.ca. 18  
Propter illud iter. i. iuxta illud iter. Virg.in Euc. Pro-  
pter aquæ ruū viridi procumbit in ulua. Et est ordo,

cum uociferans, neq; tacens populo prohibente illum clamare. Palpante manu, id est, per tenebras explorante. Nullo docente, id est iter, per quod dominum rediret, monstrante. Fides. Qualis fuit in cæco. Res dura, id est, difficultas. Sic Virgilius i, Aeneid. Res dura & regni nouitas, Votis honestis. Nō improbis, qua lia sunt eorū qui petunt bona fortunæ. Vnanimum amicum. Ex Luca capite ii, Quis uestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte &c. Per opacæ silentia noctis, id est per noctem silentem & opacam. Precibus anhelis, id est, laboriosis.

DE SAMARITANA QVAE A QVAM  
dare dubitans peritura, agnoscēs  
sua Domino pandente commissa, pos=

stulat sempiternā, Ioan. 4, 12. 7347

**P**Ræteriensq; uiae dominus loca Samaritanæ  
Humanam flagrante sitim collegerat aestu  
Fonsq; perennis aquæ, modicam desiderat undam.  
Ut biberet, quia corpus erat, tunc accola gentis  
Stans mulier, daruum puteo quæ traxerat haustum.  
Cum dare cunctatur peritura munera lymphæ.  
Agnoscens propriam numeroſo coniuge uitam,  
Orat inexhausti tribui sibi dona fluenti  
Aeternam positura sitim, qua nemo carere

Dignus

Dignus erit domini, nisi mersus iurgite Christi  
Percipiat placidas anime, non corporis undas.

## COMMENTARII.

**P**Ræteriens, Quod Saluator cum iter faceret per Samariam, atq; ex via fessus ad puteum collecta siti sederet, cum muliere Samaritide collocutus est multa. Ex Ioan. cap. 4. Humanam sitim, id est qua parte homo erat, unde languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Esa. 53. Fons perennis aquæ de quo Psalmo 35. Apud te est fons uitæ. Et Esaïæ 12. Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris.

Quia corpus erat, id est homo corporeus. Tunc accolla gentis, quid si legas incola. Paruum haustum, id est, breuem urnam. Lymphae periturae, Non qualis illa de qua Saluator tunc dixit. Fiet in eo fons aquæ salientis in uitam æternam. Numeroso coniuge. Quippe que uiris quinq; nupserat. Fluenti inexhausti, id est, fluminis perennis. Gurgite Christi, id est, baptizante spiritu sancti. Animæ. Quoniam ex anima lauitur. Non corporis. Quoniā effectus sacramenti non corpore, sed anima terminatur.

**D**E CVLPA MVLIERIS IN ADVLTERIO deprehensa, sub conditione ulterius non peccandi soluta. Ioan. 8.

**D**umq; sui residens media testudine templi  
 Ore tonans patrio, directi ad peruvia callis  
 Errantem populum monitis conuertit amicis,  
 Ecce trahebatur magna stipante caterua  
 Turpis adulterij mulier lapidanda reatu,  
 Quam Pharisæa manus placido sub iudice sistens  
 Cum damnare parat, plus liberat, omnibus illis  
 Nam simul è turbis, proprio sine crimine nullus  
 Accusator erat, saxum qui missile primus  
 Sumeret obscene feriens contagia mochæ  
 Nec poterat quisquam festucam uellere paruam  
 Ex oculo alterius, proprio qui lumine grandem  
 Sciret inesse trabem, profugus sic ille recepit  
 Impetus, & clemens donat sententia culpam.  
 Iam non peccandi sub conditione solutam  
 Nam uomitum quicunq; suum canis ore relabit.  
 Nec ueterem studet hic ueniam, nec habere futuram,  
 Huius damna tenens, huius compendia perdens.

## C O M M E N T A R I I .

**D**umq; sui. ] Quo pacto mulierem adulterā Saluator absolvit. Ex Ioanne capite 8. Dumq; residens. Subaudi Saluator. Media testitudine templi. Ex Virgilio 1. Aeneid. Tum foribus duræ media testudine templi. Sui, id est, sibi dicati. Ore tonans patris

patris. Quia ipse uerbum patris est. Ecce traheba= tur. Versus est cōpositus ex duobus hemistichijs Vir gilianis. primum ex 2. Aeneid. Ecce trahebatur passis Priameia uirgo. Alterum ex 1. Aeneid. Magna iuuēnū stipante caterua. Lapidanda. Ex lege Mosis Leui. ca. 20. Sistens. Statuens. Omnibus illis: quia illorū com paratiōe mulier iustior est inuēta. Saxū missile, id est mittendū. Feriens contagia moechæ, id est, moecham, que malo exemplo aliarū peccauit. Festucā paruam. Ex Matth. cap. 7. Quid uides festucā in oculo fratriis tui, et trabē in oculo tuo nō uides. Quisq; illorū accu satorum. Vellere festucam, id est, damnare peccatū le ue. In proprio lumine, id est, oculo suo. Grandē tra= bē, id est, maius peccatū. Impetus, id est, Phariseorū furibundus conatus. Clemēs sentētia. i. clementis iudi= cis censūra. Donat culpā, id est, remittit peccatū. Sub cōditione. Nam mulieri Saluator dixit: Vade, & iam amplius noli peccare. Nā uomitū. Hoc sumptū est ex Proverb. ca. 26. Sicut canis inquit q; reuertitur ad uo= mitum suū: sic imprudēs qui iterat stultitiā suam. Ca nis ore, id est, ad morē canis. Veterē uenia. Quoniam illam perdit, & nō est dignus uenia futura si pec= cauerit. Damna huius, id est, uenia prēteritæ. Perdens compendia huius, id est, futuræ uenia, & po sit

*suit compendia pro utili & commoda re, sicut dispensia, sunt detrimenta.*

**21 DE ILLUMINATIONE CAECI NATI & IPSIUS MYSTERIO FACTI.**

*Ioan. 9.*

**I**Nde means genitum cernit considere cæcum  
**Q**ui male prægnantis dilapsus uentre parentis  
**In** lucem sine luce ruit, tunc sanguinis ille  
**C**onditor humani, mundiq; orientis origo  
**I**mperfecta diu proprij non passus haberi  
**M**embra operis, natale lutum per claustra genarum  
**I**lliniens, hominem de ueteri semine supplet,  
**N**ec uisum tamen ante capit, quam uoce iubentis  
**A**ccepta domini Syloam uenisset ad undam.  
**E**t consanguinei uotus medicamina limi  
**P**ura oculos fouisset aqua, mox ergo gemelle  
**V**ultibus effulgent acies, tandemq; merentur  
**I**gnotum spectare diem, cognoscite cuncti  
**M**ysticæ quid doceant animos miracula nostros.  
**C**æca sumus proles miseræ de fœtibus Eue  
**F**ortantes longo natas errore tenebras  
**S**ed dignante Deo, mortalem sumere formam  
**T**egminis humani, facta est de uirgine nobis  
**T**erra salutaris, que fontibus oblita sacris,

*Clara*

*Clara renascentis referat spiramina lucis.*

## COMMENTARII.

**I**Nde means. Quomodo Saluator cæcum, à die genitū  
ture sue restituit luci. Ex Ioanne cap. 9. Inde, id  
est, à templo ubi cum Pharisæis disputauit. Genitum  
cæcum, id est, natum. Male dilapsus, id est, infeliciter  
ortus. In lucem, siue luce, id est, in hanc uitalem au-  
ram siue lumine oculorum. Conditor sanguinis hu-  
mani, id est, generis. Virgilius. Nec puerum nostri ge-  
neris, nec sanguinis edunt. Origo, id est, principium.

Membra imperfecta, id est, orbata lumina. Proprijs  
operis, id est, hominis quem creauit. Natale lutum,  
id est, connaturale, quia homo ex luto factus est. Vnde  
et Adam dictus ab Adama, quod ex Hebræo terra  
interpretatur. Per claustra generum, id est, palpebra  
rum, que sunt quasi ianuae oculorum. Suplet, id est,  
quod deest apponit. De semine ueteri, id est ex mate-  
ria de qua primum creatus est. Ad undam Siloam.  
Vade inquit Dominus, et laua in natatoria Siloë: et  
subdit Euangelista, quod interpretatur missus. Limi  
consanguinei, id est eiusdem naturæ, ut dixit. Fouis-  
set, id est, recreasset lauissetq;. Gemelle acies, id est,  
orbes oculorum pares. Effulgent uultibus, id est, in fa-  
cie splendent. Ignotum diem, id est, solem quem nun-  
quam

quām uiderāt. Cognoscite cuncti. Ad cognoscendam allegoriam hortatur. Nam per cæcum intelligimus genū humanū, quod iam inde ab initio mundi tenebris inuolutum à via recta declinauit. Sed dignante Deo. Quando uenit plenitudo temporis, cum misit deus filium suum, natum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret. Ad Gal. cap. 4.

Tegminis humani. Ad Philippenses cap. 2. In similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo, humiliauit semetipsum. Terra salutaris, id est, Christi humanitas, que salutem attulit toti generi humano. Abluta fontibus sacrī, id est, baptis̄mate, à peccato originali mundata, non in Christo, sed in nobis qui cum illo sumus unum corpus mysticum. Referat spiramina clara, id est, fenestras aperit. Lycis rescentis, id est, ex cecitate restitutæ.

## 22 DE LAZARO QVADRIDI VANO mortuo suscirato. Ioan. II.

**B**EETHANIÆq; solum repetens, intrarat, ibiq;  
LAZARUS occidua tumulatus forte iacebat.  
Iam quarto sine luce die, claususq; sepulchri  
Marmore, corruptum tabo exalabat odorem,  
Flebat germanæ, flebat populatio præsens,  
Flebat & omnipotens, sed corpore non deitate,

Exani-

Exanimesq; artus, illa pro parte dolebat  
 Qua moriturus erat, lachrymisq; impleuit amicum  
 Maiestate deum, quid credere Martha moraris  
 Quidue Maria gemis, Christum dubitatis, an unum  
 Posset ab infernis hominem reuocare cauernis?  
 Qui dabit innumeras post funera surgere turbas,  
 Ergo ubi clamantis domini sonuit tuba dicens:  
 Lazare perge foras, magno concussa pauore  
 Tartara dissipiliunt, Erebi patuere recessus,  
 Et tremuit lethale chaos, mortisq; profundae  
 Lex perit, atq; anima proprias repetente medullas  
 Cernitur ante oculos uiuens astare cadauer.  
 Postq; sepulchram tanquam recreatus honorem  
 Ipse sibi moriens, et posthumus extat et haeres.

## C O M M E N T A R I I.

**B**ethaniæq; solum. ] Quo pacto precibus so-  
 rorum permotus Iesus Lazarum ex quadri-  
 duo mortuum uitæ restituit. Ex Ioanne capite un-  
 decimo. Bethaniæ solum. Villa siue potius uicus erat  
 Lazaris ororumque eius secundo à Hierosolymis mi-  
 liario montis Oliueti, autor Eusebius. Occidua for-  
 te. Quia statutum est hominibus semel mori. Sepul-  
 chri marmore, id est, marmoreo sepulchro. Exha-  
 labat. Spirabat. Populatio præsens, id est, Iudæi  
 qui

qui uenerant ut sorores consolarentur, & posuit in proprie populationem pro populo. Sed corpore, id est, qua erat homo, non qua deus erat. Artus exanimes, id est Lazarum mortuum. Dolebat illa pro parte. Scilicet humanitate, quam assumpsit. Impleuit amicum, id est, sparsit Lazarum quem amabat. Quid moraris credere. Nam uidebatur subdubitare, cū Christo pollicenti fratribus suscitationē, respondit: Scio quod resurget in nouissimo die. Quid ué Maria gemis. Prostrata ad pedes Saluatoris. Dubitatis, deest particula interroganti ne uel an: ut sit sensus, an dubitatis quod Christus &c. Tuba. Quia uoce magna clama uit: Lazare ueni foras. Tartara disiliunt, id est, inferi dehiscunt. Ereb recessus, id est, inferorum penetralia. Lœthale chaos, id est, mortis locus. Lex perit. Quia contra legem mortis Lazarus ab inferis est revocatus. Medullas, id est, corporis loca ubi est animæ sedes. Cadauer uiuens. Non quòd cadauer uiuat, sed quod cadauer quod fuerat mortuum, nunc uiuit homo. Post honorem sepulchralem, id est, post exequias in honorem defuncto peractas. Ipse sibi ordo est. Mortuus recreatus extat sibi posthumus & heres, id est, sibi ipsi successor & superstes: nam posthumus est, qui mortuo patre nascitur. Extat, id est, permanet.

D E S E S

**D**E SESSIONE ASELLI, ET DE  
turbis deum laudantibus. Matth.

21. Marc. 21. Luc. 19. Ioan. 12.

**V**Tq; caduca uagi contemnens culmina secli,  
Monstrarerit se rite Deum, non curribus altis  
(Qui pompæ mortalis honor) rapidisq; quadrigis  
Puluerium sulcavit iter, nec terga frementis  
Ardua pressit equi, faleris qui pictus & ostro  
Ore cruentatum mandendo concutit aurum.  
Sed lento potius gestamine uilis aselli  
Rectori suffecit honos, leuis ungula cuius  
Ut tanto sessore decus mirabile portans,  
Nobilior sub fasce foret, non illius impar  
Qui patulo Christum licet in praesepi iacentem  
Agnouit tamen esse Deum, plebs omnis adorans  
Insolito molles subiecit tramite uestes,  
Dicite gentiles populi cui gloria regi  
Talis in orbe fuit, cui palmis compta uel unquam  
Frondibus arboreis, laudem cœlestibus hymnis  
Obuia turba dedit, domino nisi cum patre Christo,  
Qui regit æthereum princeps in principe regnum  
Cui sanctus semper conregnat spiritus æque

**V** COMMENTARII.

**V**Tq; caduca. Quod Iesu Lazaro suscitato uenit  
m Hierosoly=

Hierosolymas, ubi magnifice fuit suscep*tus* ac clamantibus cunctis: Osanna filio David. Ex Matth. ca. 21 et Ioan. cap. 12. Utq; aduca. Ordo est, ut Christus monstraret se deum, non sulcavit iter puluereum equo sed asello parui prae*cij*, &c. Contemnens culmina, id est, superbia. Secli uagi, id est, fluctuantis in hoc magno mari & spacio. Monstraret se deum, contemnendo ea que ab hominibus magni aestimantur. Curribus altis more triumphantium. Quadrigis rapidis, id est, quatuor equis sub curru iunctis. Iter puluereum. Quia puluis excitatur equorum cursu. Equi frementis, hinniens. Verg. i Georg. Tuq; o cui prima frementem fudit equum. Pictus & ostro, id est, stragulo purpureo. Et est Vergiliij 4 Aen. Ostroq; insignis & auro. Stat sonipes & frena ferox spumantia mandit. Lento gestamine. Quia asinus ingressu lentus est. Verg. i Georg. Tardi costas agitatur aselli. Rectori. Sessori. Leuis ungula. Atqui asellus ut dixit tardus est, quomodo igitur nunc leuis dicitur, sed posuit leuis pro uilis ut supra. Foret nobilior sub fasce, id est, quod gestatio illa Christi honorifica esset ipsi asino uehenti. Fascem uero posuit pro onere. Verg. in Bucco. Ego hoc te fasce leuabo. Non illius, scilicet, asini, alluditq; ad illud Esaiæ cap. 1. Cognouit bos possessorem suum, & asinus

~~sinus~~ præsepe domini sui, quod est adimpletum in eo  
quod scribit euangelista, quod reclinavit iesum recens-  
natum in præsepio, quia non erat locus in diuersorio.

\* Qui peratulo in præsepe. Lego patula, ut stet ratio  
Grammaticæ, nam hæc præsepis dicitur: ut apud Ca-  
tonem & Varronem sæpe. In solito tramite, id est,  
insueto: quia nunquam tale aliquid est factum, in ho-  
norem hominis mortalis. Cui regi. Ac si dicat nulli.  
Cui sub regi. Turba compta, id est, ornata sive  
coronata palmis uel frondibus arboreis. Obuia. In  
occursum procedens. Dedit laudem hymnis cœlesti-  
bus, id est, soli deo debitiss: ac si dicat. Nulli nisi Christo  
domino nostro per redēptionem. Cum patre. Cui  
equus datur honos. Qui princeps, scilicet pater.  
Regit regnum æthereum. In principe, id est, in filio

per quem omnia creauit & in quo omnia  
moderatur ipso dicente: Mihi  
data est omnis potestas  
in cœlo & in  
terra.

m 2 COELII

## COE L I I S E D V L I I

MIRABILIVM DIVINORVM

LIBER V.

I. DE EO QVOD PROPINQVANTE  
 Pascha exclamante domino; Pater cla-  
 fica nomen tuum. Paterna ei sit cœlitus uoce  
 responsum. Ioan. 11 C<sup>o</sup> 12.

A S inter uirtutis opes, iam proxima Paschæ  
 H Cœperat esse dies, domini cum gloria uellet  
 Ponere mortalem, uiuamq; resumere carnem  
 Non aliam, sed rursus eam quam munere plenam  
 Lucis, ab infernis releuans ad sidera duxit,  
 Exclamansq; palam, Pater ista memet in hora  
 Saluifica, sed in hanc ideo ueni tamen horam  
 Clarifica nomenq; tuum per magnaq; cœlo  
 Vox resonans uenit per nubila: clarificauit  
 Clarificabo iterum, quid apertius est, patre teste,  
 Cœlo assertore. Ac nec sic cognoscere Christum  
 Gens uoluit Iudea Deum, pars esse cerebat  
 Hoc tonitrum, pars angelicam crepuisse loquela,  
 O gens cæca oculis, ô gens durissima corde.  
 Nam tonitus potuit Christum, siue angelus ullus,

Autorem

**A**utorem generasse suum, qui nomine Patris  
**A**uditore responsa daret, sed ab ore tonantis  
**N**atum agnoscens, populus quo crederet astans  
**V**ox emissâ suo respondit consona uerbo

## COMMENTARII.

**H**as inter uirtutis. Quod ante sex dies paschæ quo tempore habitu triumphali intravit Hie = ro solymas adstantibus discipulis & alijs ex populo Ie su dicente. Pater clarifica me : ex hac hora uenit vox de cœlo dicens: & clarificauit & iterum clarificabo Ex Ioanne cap. 12. Inter uirtutis opes, id est, diuine potentiae miracula. Domini gloria, id est, dominus ut ita dixerim glorioſus. Carnem mortalem, id est, hominem moriturum. Viuam, id est, immortalem post resurrectionem. Non aliam. Sed eandem numero quale est illud Job. Quem uisurus sum ego ipse & non alijs. Ideo subdit. Sed eam quam plenam munere, id est, locupletatam inferorum spolijs. Duxit ad sidera. Cum post resurrectionem cœlos ascendit

A lucis infernis. Non quod apud inferos sunt arbores, sed allusit ad etymon nominis quo per κέρας αὐτίφρεον dicitur lucus, quasi luce carens. Verg. 6. Aen. Lucis habitanus opacis. Cœlo assertore .i. uoce de cœlo descendere, et iunxit genus masculinū neutro

m 3 sicut

sicut illud tempus repertor. Suū autorem, id est, conditorem omnī rerum. Nomine patris. Scilicet cum filius illum patrem uocauit. Suo uerbo, id est, filio.

## 2. DE HUMILITATIS EXEMPLIO

quo pedes seruorū dominus

lauans, nec Iudam excepit tradi-

torem. Ioann. 13.

**A**nnua tunc sacræ celebrās per munera cœna  
Paschales ex more dapes, humilemq; ministrū  
Se faciens, & grata suis exempla relinquens  
Assurgit famulisq; libens famulatur, & omnem  
Linteolo accinctus tantum inclinavit honorem,  
Discipulis ut sponte lauans uestigia cunctis,  
Nec Iudam exciperet, quem proditionis iniqua  
Nouerat autorem, sed nil tibi gloria sœue  
Traditor illa dabat pedibus confistere nudis  
Qui sensu pollutus eras, uelut omne sepulchrum  
Exteriora gerens albæ uelamina formæ,  
Sordibus interius foedoq; cadauere plenum.

## COMMENTARII.

**A**nnua tūc sacræ.] Quod Iesus à cœna surges  
depositus uestes, & accepto lintheo misit aquā  
in peluum et cœpit lauare pedes discipulorum. Ex Io-  
anne cap. 13. Celebrās. Scilicet Christus cū discipulis  
suis.

suis. Paschales dapes, id est, agnum illum paschalem.  
 Ex more iuxta legis praeceptum. Exod. 12. Per officia annua. Quia phase quotannis celebrabatur. Afsurgit. A coena surgit. Tantum honorem. Quamvis erat Christi dei hominisq;. Nec Iudam: Quia et ipsi pedes quoq; lauit. Illa gloria. Quod Christus tibi pedes lauerit. Nil dabat. Pro non dabat. Sensu. Mente Velut omne sepulchrum. Ex eo quod Saluator comparat hypocritas sepulchris à parie exteriori depictis ab interiore scatentibus uermibus.

DE CONSECRATIONE PANIS ET  
 uini, & proditore tinti panis por  
 rectione monstrato, quem dicit melius  
 fuisse non nasci.

Matth. 26. Luc. 22. Marc. 14.

Ioannis. 13. [f. 13. 7. 490.]

sceleris / p  
**N**ec dominum latuere doli, scerilisq; futuri  
 Prodidit autorem, panem cui tradidit ipse  
 Qui panis tradendus erat, nam corporis atq;  
 Sanguinis ille sui postquam duo munera sanxit,  
 Atq; cibum, potumq; dedit quo perpetue nunquam  
 Esuriant, sitiantq; animæ sine labore fideles  
 Protinus in Iudam sedes ubi liuor habebat,  
 Spiritus intravit teterrimus, armiq; sumens

In dominum seruile dedit consurgere bellum.

Pactus grande nefas parua mercede: neq; illi.

Culpa datur precio, sed inherenter crima factio

Tantundem sceleris, terrena numismata sumens

Argenti, paruo cæcatus munere gesbit.

Quantum cuncta simul terrarum regna, marisq;

Divitias, omnemq; nagi cum nubibus æthram

Si caperet, gesturus erat: neq; enim bona mundi

Sufficerent, magno fuso pro sanguine Christi.

Qui pater est mundi, qui fecerat hunc quoq; nasci,

Atq; utinam sterili damnatus matre nequisset

Natalem sentire diem, nec luminis huius

Hausisset placidas flabris uitalibus auras

Aeterno torpore latens, miseroq; fuisset

Sors melior nescire datam, quam perdere uitam.

Aut male fuisus humo, confestim munera lucis

Perderet, ut puluis quem uentus projicit ingens

A facie terræ, rapidisq; uolatibus actus

Spergitur in uacuas nebulis obscurior umbras.

+ INVECTIO IN IVDAM, QVOD  
dux & signifer armatorum  
signo tradidit.

**T**u ne cruenta, ferox, audax, insane, rebellis  
Perfide, crudelis, fallax, uenalis, iniique,

Tardi/

Traditor immritis, ferè proditor, impie latro,  
 Preuius horribiles comitaris signifer enses,  
 Sacrilegamq; aciem, gladijs, sudibusq; minacem  
 Commoueas, ori ora premis, melleq; uenenumq;  
 Inseris, & blanda dominum sub imagine prodis,  
 Quid socium similas, & amica fraude salutas,  
 Nunquid terribiles aut pax coniurat in enses,  
 Aut truculenta pio lupus oscula porrigit agno.

## COMMENTARI.

**N**ec dominum. ] Quod Iesus discipulis suis dicens, quod unus ex illis esset eum traditurus, seq; inuicem aspicerent: Ioannes admonitus à Petro recumbens supra pectus domini, accepit responsum. Ille inquit est: cui ego panem intuitum porrexero. Ex Iohanne cap. 13. Deinde autor inuehitur in proditorem.

Latuere doli. Virg. 1. Aeneid. Nec latuere doli fraterem Iunonis & iræ. Prodidit autorem, id est, Ioanni releuauit illum esse cui panē esset porrecturus. Panis tradēdus. Ego sum inquit panis uiuus, qui de cœlo descendit. Duo munera sanxit, id est, statuit hoc sacramentū sub materia panis & uini. Quo perpeti. i. continuato illo cibo & potu, nam perpes siue perpetuum significat aliquid continuatum. Fideles sine labe, id est, sine peccato. Protinus in Iudam. Ait namq; Euani

gelistा. Et cum accepisset bucellam: introiuit in eum sa-  
thanас. Liuor habebat sedes, id est, habitabat ini-  
dia, que fuit illum prodendi causa. Arma sumens in  
dominum, id est, cōfilia rebellandi & descendendi à do-  
mino. Virg. 2. Aeneid. Et querere conscius arma. Bel-  
lum seruile. Quod serui mouent contra dominos, qua-  
lia fuerunt multa apud Romanos. Illi precio scilicet  
paruo. Quia nō in precij quātitate est culpa, sed in fa-  
cto. Tantundē sceleris. Ordo est. sumens terrena nu-  
mismata argenti, id est, triginta argēteos, cœcatus par-  
uo munere. tantundē sceleris ges̄it, quantū gesturus e-  
rat si caperet cuncta regna &c. Aethrā, id est, aetherē  
aliās aetheris est splendor. Sufficerent. Scilicet ad em-  
ptionem. Qui pater est mundi, id est, creator. Hūc  
nasci, id est, per quem & in quo est creatus. Atq; uti  
nam sterili. Ex eo sumptū est quod Euangelista scribit  
Christū dixisse de proditore. Væ homini illi per quē  
filius hominis tradetur, bonū erat ei, si natus nō fuisset  
homo ille sterili matre, id est, quod genitus non fuisset  
sed quomodo damnatus si nō est, nimirum: quia hoc  
ipsum nō fuisset malum, quod ille postea designauit, ut  
ille apud Ciceronem in Tusculanis argumentatur.

Nec luminis huius. Ex Vergilio 1. Aeneid. Auras ui-  
tales carpis. Flabris uitalibus. Scilicet spiritibus af-  
flando

flando dictis in quibus est hominis uita. Torpore, id est, motus & sensus priuatione. Sors melior. Idem sed alijs uerbis dicit. Aut male fatus, id est, infeliciter natus, in terra positus ex antiquorum consuetudine, qua recens nati in terra sisteabantur, et tamen leuabantur, unde est dea Leuana. Augustino in 4. de ciuitate.

Vt uentus. Ex Psalmo 1. accepta est hæc comparatio. Actus. Excitatus & commotus. Volatibus rapidis, id est, uolucribus uentis. Obscurior umbris. Ob pulueris spissitudinem. In uacuas nebulas. In aëris inanitatem, in qua nebulæ consistunt. Tu ne crante. Acerbe inuehitur in proditorem appellans illum multis infamie nominibus. Præuius comitaris. At contraria sunt, præire & comitari: sed stare possunt simul diuersis rationibus: nam quia præcedit dicens alios esse præuius, quia iungit se Centurioni est comes

Ore ora præmis, id est, oscularis. Sub imagine blanda, Sub osculo quod est signum pacis. Pax nō coniurat in enses, id est, nunq̄ pax & bellum possunt stare simul. Porrigit oscula. Sed aperta fronte adoritur.

7 QVOD TRADITVS AB SCISAM

auriculam dominus tangendo reddiderit seruo. Marc. 9.

Luc. 22. Ioann. 18. [4.16.79057]

Tardis

**T**raditus ergo uiris operator sanctus inquis.  
 Consuetam non liquit, opem, puerōq; reuulsam.  
 Ense Petri(ne qua pius à pietate uacaret)  
 Reddidit auriculam, nec enim vindicta tonanti  
 Conueniens humana fuit, qui milia patrem  
 Angelicas sibimet legiones poscere posset  
 Plus duodena dari, si mallet sumere poenas  
 De meritis, quam sponte suas ignoscere plagas,  
 Tunc parci mucrone iubet, quia uenerat ipse  
 Ponere pro cunctis animam, non tollere cuiquam.

## COMMENTARII.

**T**raditus.] Quod Petrus amputauit auriculam  
 uni ex Satellitibus nomine Malcho, quam Iesu  
 illi restituit &c. Ex Matth. cap. 26. Consuetā opem.  
 Quia semper miseris opitulari consuevit. Puer, Id  
 est, seruo principis sacerdotū: nam puer pro seruo fre  
 quenter accipitur etiam in sacris literis. Vindicta hu  
 mana, id est, more hominum expetita. Quia milia. Or  
 do est, qui posset patrem poscere dari sibi duodena mi  
 lia legiones angelicas, ex corrupta loquendi consuetu  
 dine pro duodecim legiones milenos milites continen  
 tes, aut ternos milenos. Ponere animam, Quod solus  
 Christus potuit facere. Iuxta illud Ioannis cap. 10. Po  
 testatem habeo ponendi animam meam, & iterum su  
 mendi eam.

DE

DE PRAEDITIONE QVOD PE-  
trus ante galli cantū ter esset

Dominum negaturus.

**I**Amq; Petro clara iamdudum uoce fatenti  
 Cum domino se uelle mori, prius aliger, inquit:  
 Quām gallus cantet, hac me ter nocte negabis,  
 Non reprobando fidem, sed prædicendo timorem.

## COMMENTARII.

**I**Amq; Petro. ] Affirmanti Petro se nō deserturum  
 Christum etiam si alij discipuli desererent, dixit,  
 quod ter erat illum negaturus antequām gallus canta-  
 ret. Ex Matth. cap. 26. Fatenti. Profitenti. Gallus  
 aliger. Ad differentiam Galli sacerdotis Cybeles, aut  
 uiri ex Gallia. Non reprobando fidem, id est, non tam  
 ut reprobet: quām ut prædicendo timorem inuinci-  
 bilem confirmet.

DE FALSIS TESTIBVS, ET CON-  
 CIONATO contra dominum Cai-  
 pha præsidente concilio.

Matth. 22. Marc. 14.

**C**ontinuo ad tristes Caiphæ deducitur ædes  
 Ille sacerdotum fuerat tunc deniq; princeps,  
 Et princeps scelerum, namq; hoc residente cathedra  
 Pestifera, falsis agitatum testibus ardet.

Conciliū

Concilium, iamiamq; uolant mendacia mille  
 In dominum, uanis hominum conflata labellis,  
 Et pereunt leuitate sua, uelut ignis oberrans  
 Arentes stipulas, uires cui summa cremandi  
 Materies infirma rapit, uictoq; furore  
 Labitur inualidæ deformis gloria flammæ.

## COM MENT ARI I I.

**C**ontinuo.] Quod Iesus ducitur ad domū principis sacerdotum, qui uocabatur Caiphas, apud quem insimulatur à falsis testibus. Ex Matth. cap. 26. Vastas ædes. Amplas. Princeps scelerum. Is enim dixerat: Expedit ut unus homo moriatur pro populo. Cathedra pestifera. Ad illud Psalmista respicit In cathedra pestilentie non sedit, et subintelligitur, in prepositio. Concilium agitatum. Congregatum et cōmotum. Mendacia conflata. Falsa testimonia confita. Labellis uanis, id est, mendacibus. Virg. i. Aeneid. Vani docuere parentes, quod Seru. exponit pro mendacibus. Leuitate sua. Quia non constant sibi ipsis: et subdit similitudinem, uelut ignis oberrans stipulas, sub. perit. Cui. Scilicet igni. Materies infirma. Qualis est arentium stipularum. Rapit uires, id est, subtrahit. Cremandi summa, id est, in maxima queq; si contingenteret sibi solidior materia, uicto furore.

rore. Primo illo impetu. Gloria deformis. Quia breui  
momento euanescit.

**D**E SACRILEGIO QVO DOMI-  
num sputis, palmis & colaphis il-  
luserunt. Matt. 17. Marc. 15. Ioan. 18.

**P**Ostquam nulla dolis patuit uia, brachia tolli.  
Armat in insontē sæuus furor, heu mihi quantis  
Impedior lachrymis, rabidum memorare tumultum  
Sacrilegas mouisse manus, non deniq; paſſim  
Vel colaphis pulsare caput, uel cædere palmis  
Aut ſpuere in faciem plebs execranda quieuit,  
Ille tamen patiens subiecto corpore totum  
Sustinuit, noſtræq; dedit ſua membra ſaluti,  
Namq; per hos colaphos, caput est sanabile noſtrum  
Hæc ſputa per dominum noſtram lauere figuram  
His alapis nobis libertas maxima plauſit.

## COMMENTARII.

**P**Ostquam nulla dolis. Quod Iesuſ illuſus eſt à Iu-  
dæis colaphisq; & palmis caſus. Ex Matth. ca.  
26. Nulla uia. Quia nullum eſt inuentum uerum te-  
ſtimoniū. Armat, id eſt, parat. Tollit brachia, id eſt,  
ad tollendum brachia, ut alapis cædant. Non deniq;  
Ordo eſt, plebs execranda Iudeorum non quieuit, id  
eſt, ceſſauit mouiffe manus &c. Subiecto corpore,  
id eſt

exposito ad omnia ludibria, nostræ saluti, iuxta illud  
Esaie cap. 63. Verè languores nostros ipse tulit, & do-  
lores nostros ipse portauit, & quæ sequuntur. Liber-  
tas plausit nobis, id est, arrisit: cum antea essemus in  
seruitute.

DE NEGATIONE PETRI, SED  
fletu culpa soluto.

**A**T senior cui cuncta potes prædixerat autor  
Que uentura forent (quoniā transire nequit  
Infectum quod Christus ait) se prorsus adesse  
Ipsius ex socijs, semel ac bis terq; negauit  
Et gallus cecinit: completa est sanctio Christi,  
Et sensus rediere Petri: memor ille malorum  
Immemoris damnauit opus, gemituq; sequente  
Culpa fugit, cedunt lachrymis delicta profusis  
Et dulcem ueniam, fletus generaſcis amari.

COMMENTARII.

**A**T senior .] Quod Petrus iuxta domini præ-  
scriptum magistrū & dominum ter negauit.  
Ex Matth. cap. 26. & est ordo. At senior negauit se-  
mel, bis & ter se prorsus esse ē socijs ipsius: Et posuit  
adesse pro esse, hoc est, cōpositum pro simplici, & per  
parenthesim interposuit, quoniā quod Christus ait, id  
est, dixit. Nequinuit, id est nō potuit esse. Infectū, id est  
nō

non factum. Sanctio, id est, decretum & statutū. Sensus  
rediere, qui fuerant sōpiti: quod Euangelista dicit. Re=   
cordatus est Petrus uerbi Iesu. Memor malorū. s. quod  
Christum abnegauit. Damnauit opus immemoris; id est  
pœnituit illum quod fuerit oblitus promissi. Delicta ce=   
dunt, id est, uincuntur. Fletus amari. Ad illud quod  
euangelista dicit: Et egressus foras fleuit amare.

10. DE RELATO SACERDOTIBVS  
à Iuda precio, ac suspendio eius

Matth. 26. Luc. 22.

**I**Amq; dies aderat, nocturna mœstior umbra  
Flagitium uisura nouum, tenebrisq; remotis  
Pandebat populis Iudeæ crimina gentis  
Mox igitur dominum Pilati ad mœnia duci  
Nexibus astrictum, Iudas ut uidit iniquus  
Diriguit, scelerisq; sui commercia reddens  
Incassum facti premium, non facta reliquit  
Quidnam etenim prodest, illic trepidare timore  
Nullus ubi timor est, aut que confessio retro  
Lucet in inferno, cum iam demissa securis  
Arboris infandæ radicibus, exitialem  
Que peperit fructum, feralia germina uertat  
Funditus & dignis pereant mala robora flammis  
Continuoq; trucis correptus mente furoris,

n se quoq;

Se quoq; morte petit, tanquam tunc sanior esset  
 Cum scelus ulcisci præcurreret, ipsaq; diræ  
 Guttura uocis iter, cuncti que uendere mundi  
 Ausa redemptorem, nodatis faucibus angens  
 Infelicem animam laqueo suspendit ab alto,  
 Lenior ira quidem tanto pro crimine culpæ  
 Cunctorum cui nulla foret, par poena malorum,  
 Exitus hic mortis, tamen & sublime cadauer  
 Ostendit populis, quanto de culmine lapsus  
 Pridem discipulus, qui est nunc reus, alta relinquens  
 Sidera tartareum descendit ad usq; profundum  
 Tunc uir apostolicus, nunc uilis apostata factus.

## COMMENTARII.

**I**Amq; dies. ] Quomodo posteriori die Iesus ductus  
 Est ad Pilatum ut reus mortis ageretur: Iudas quo-  
 que penitentia ductus sceleris admissi laqueo se suspen-  
 dit. Mœstior. Tristitia temporis à nobis sumitur secun-  
 dum affectus. Pandebat. Quasi uelit dicere quod sce-  
 lera noctis hesterne latebant in tenebris: que uero  
 nunc gerentur populo teste, fient. Ad moenia Pilati,  
 id est, ad ædes siue prætorium: nam & de priuatis æ-  
 dibus etiam moenia dicuntur. Verg. 2. Georg. Fusi  
 per moenia teucri. Conticuere. Nexibus astrictum  
 id est, modis colligatum. Dirigit, id est, obstipuit.

Commer

Commercia sceleris, id est, tringinta argenteos prodita  
tionis precium, quanquam commercium est mercium  
commutatio. Incassum, id est, inuanum. Reliquit.  
Apud principes sacerdotum in templo. Non sacra,  
id est, proditionem factam. Trepidauerunt timore.  
Ex Psal. 13. Quoniam illic trepidauerunt timore, ubi  
non erat timor: quasi dicat. tunc oportuit Iudam ti-  
mere, cum aggrediebatur scelus: quia timor est per-  
turbatio de malo futuro. Confessio in inferno. Ex  
Psal. 6. In inferno quis confitebitur tibi. Demersa se-  
curis, id est, impacta radicibus ut arbor procumbat.  
Ex Matth. cap. 2. Iam securis ad radicem posita est,  
omnis arbor que non facit fructum bonum: excidetur  
et in ignem mittetur. Vertat, id est, euertat. Feralia ger-  
mina unde mites fructus debuit germinare: et produ-  
xit feros. Iuxta illud Esa. 5. An quod expectavi ut face-  
ret uias, et fecit labruscas. Mala robora. Iuue. Sterilis  
mala robora fici. Mente furoris, id est consilio furioso  
Petit se morte, id est, consciscit sibi mortem. Tunc san-  
or esset. Ac si dicat, tunc fuit infanior cum properauit  
ulscisci scelus. Angens, id est, constringens. Guttura ap-  
positiue uocis iter. Verg. æn. V dæq; uocis iter. Infœlia-  
cem animam. i. se inselicem. Lenior ira, id est, uindicta  
appetitus, id quod præcedit pro eo quod sequitur.

Sublime cadauer, id est, in aëre pendens. De quanto culmine lapsus, id est, de quanto dignitatis gradu cædens. Pridē, id est, olim. Nunc reus, scilicet, crimine proditionis. Apostata, id est, deficiens & absistens à domino eius cui obseq̄ debet, ab ~~exsarcere~~ qd̄ est absisto

DE CRIMINE QVOD SE DOMINUS regem dixerit esse, Matth.

26. Marc. 19. Luc. 22.

"mortis. salid. T  
Media. A. A. B. T  
med. T Barabbas.

**A**T dominus patiens cū præsidis ante tribunal staret, ut ad iugulum ductus mitissimus agnus Nil inimica cohors, in fontis sanguine dignum Comperiens, regem quod se rex dixerat esse Obiicit, & uerum mendax pro criminе ducit, Nec mirum, si iura Dei gens perfida uitet Imperiumq; neget, lucos quæ semper amauit, Idola dilexit, simili nam more furentes. Tunc coluere Baal, nunc elegere Barabbam Damnatoq; pio, conseruatoq; proteruo Mutauit per utrumq; uiam sententia iustum, Autor mortis erat iussus, qui sumere lucem. Autor lucis erat, iussus qui sumere mortem Credite iam Christum, pro cunctis credite passum, Quid dubitatis adhuc, en sectus terga flagellis Subditus opprobrijs, poenas amplectitur omnes

Ne

Ne dignus sentire necem ceu latro periret.

## COMMENTARII.

**A**T dominus.] Quod Iesus stans ante præsidis tribunal accusatur Iesæ maiestatis, qd' dixisset se Iudeorum regem. Ex Matth. 28. Mitiſſimus agnus Iuxta illud Eſaie cap. 4. Sicut ovis ad occisionem duſtus est, et quaſi agnus coram tondente: se obmuſtſet. Mendax: ſcilicet, cohors Iudeorum, quia paſtrem habet mendacem. Ioannis cap. 8. Verum duſcit pro crime: quia rex erat, ſed accusatur ueritatis. Iuxta illud Iuuendis. Accuſator erit. Qui uerum dixerit hic eſt. Imperium neget. Detrēctet. Ido- la. Rechte producit penultimam, tametsi alio in loco posuit eandem breuem, et quod Hebrei coluerunt idola plenum eſt uetus instrumentum. Dilexit lucos, id eſt, ſylvas arborum alicui Dei conſecratas, quod à deo prohibetur. Exodi capite. 34. Confringe inquit eorum ſtatuaſ lucosq; ſuccide. Et in Deutero. capite ſeptimo. Lucos ſuccidite et ſculptilia, et ſepe in alijs locis horum lucorum meminit. Baal. Qui et Bel et Beel frequenter in ſacris litteris ap- pellatur à quo populum Iſraël adulteratum dominus frequenter conqueritur. Barabbam. Qui erat inſignis latro, ſeditiosus et homicida et eſt notan-

da literatura quod per unum r scribitur, et accentus acutus in penultima. Pilatus donat plebi legiq; Barabbam, interpretatur nanq; filius patris, autor Ambrosius super Lucam. In Hebreo tamen, autore Hieronymo super Matthaeum. Barabbas, hoc est filius magistri legitur. Sententia Pilati postulantibus Iudeis.

Per utruq; scilicet, per Iesum & Barabbā. Autor mortis. Quia homicida erat Barabbas. Autor lucis id est, uitæ Christus. Credite passum pro cunctis. Iusta illud Esa. 63. Vulneratus est propter iniqtates nostras. Et illud: Propter sceler a populi mei pcussi eum.

## 12. DE ABLVTIONE MANVM

Pilati. Matth. 27.

**H**eu falso torua patrum, segete cæsura nepotum  
Heu facinus Pilate tuum, quod gesseris uno  
Crimina iudicio uigili si mente notares,  
Non solas lauisse manus, sed corpore toto  
Debueras sacrum uenia spectare lauacrum  
Corporis insontem, fistis sub preſide regem,  
Preponisq; humana deo, qua morte teneris  
Qui dominum numerosa cruci per uulnera figis?

## COMMENTARII.

**H**eu falso torua.] Quod Pilatus cū apud Iudeos nihil proficeret, lotis manibus Iesum flagellatio tradit

tradidit illis ut crucifigeretur. In quem satis acerbe.  
 Autor inuehitur. Falx torua. An irata ut quod est per  
 sonæ detur instrumento, an potius legendū falx curua  
 qualis est messaria. De cuiusmodi falce loquitur. Ioā.  
 Apocal. cap. 14. Nepotum. Ad illud respicit quod  
 scribit Euangelista. Sanguis eius super nos & super fi-  
 lios nostros. Sacrum lauacrum. Baptisma quod te to-  
 tum ablueret. Corripis ad mortem rapis. Sub præ-  
 side, id est, sub te qui præses es. Post uulnera. Quia  
 flagellatum, crucifigendum dedit.

**DE CHLAMYDIS COCCINEAE**  
**& corone spineę, & harundi**  
**nis mysterio. Matth. 17. Marc. 15.**

*Luc. 23. Ioan. 19.*

**C**VMq; datus fœuis ad poenam sanctus abiret  
 Militibus, rubri uilem sub tegmine cocci  
 Vestitur chlamydem, species ut cuncta cruenta  
 Mortis imago foret, spinis circundedit amplum  
 Nixa corona caput, quoniam spineta benignus  
 Omnia nostrorum suscepereat ille malorum,  
 Implet harundo manum, sceptru quod mobile semper  
 Inuolidum, fragile est, uacuum leue, moxq; alienos  
 Deponens habitus, proprium suscepit amictum  
 Scilicet humane positurus tegmina carnis

n 4 Et si

Et sumpturus item nil iam ut mutabile ferret  
Post mortem propria cum maiestate resurgent  
Humano ponens mortalem tegmine carnem.

## COMMENTARII.

**C**VMq; datus. ] Quod milites quibus traditus est  
Jesus, crucifigendum induerūt eum chlamydem  
coccineam, & plectentes coronam de spinis posuerunt  
super caput eius, & arundinem in manus eius collo-  
carunt. Ex Matth. cap. 27. Vilem chlamydem. Non si  
tuit esse uilis, id est, parui præcij si chlamys erat, et po-  
coccinea, sed uilis exponendum est, in uilipendium Chri-  
sti adhibitam. Mortis imago. Quia mors illa crue-  
ta erat, ideo induitur ueste coccinea. Sic Virg. 5. Aenei  
Purpureosq; facit flores. ad imitationem inquit Serui-  
us sanguinis, in quo est anima. Amplum caput. Hone-  
stum, unde & amplitudo pro honore. Spineta nostro-  
rum laborum. Iuxta illud Esaiæ. Vere languores no-  
stros ipse tulit & dolores nostros ipse portauit. Ha-  
rundo. Pro sceptro qd' mudi huius designat levitatem  
Mobile. Qualis est harundo. Alienos habitus. Chla-  
mydem scilicet illam purpuream. Propriū amictum.  
Quod significabat, quia depositurus erat carnem hu-  
manam, & postea resumpturus. Item pro iterum.  
Nil tam mutabile. Quia resurgens cum corpore glo-  
rifica

rificato, iam non est moriturus. Ponens carnem mortalem, et subaudi resumens eandem immortalem, quæ quidem est tegmen humanum sub quo diuinitas latet.

Nec sine. Quod posteaquam Iesus perductus est in caluariæ locum porrexerunt ei felle uinum admixtum quod cum gustasset, noluit bibere. Ex Matth. cap. 27.

Sine diuino moderamine. Videlicet ut adimpleretur illud Psal. 68. Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potauerunt me aceto, quod etiam significabat, quod breui tempore morte erat degustatus tristem saporem, id est amarum. Virgilius 1. Georg. Tristes lupinos dixit, quod Seruius exponit amaros.

#### DE VINO CVM FELLE MIXTO.

tacto labijs & remoto.

Matth. 27. Ioan. 19.

**N**Ec sine diuino constat moderamine gestum,  
Quod uinū cum felle datū, tristemq; saporem  
Suscipiens, tetigit labijs, et ab ore remouit,  
Quippe necem paruo degustatus amarum.  
Tempore quam reduci contemnere carne pararet.

#### COMMENTARI.

**N**Ecem amaram. ] Eccles. ca. 41. O mors quam amara est memoria tua. Carne reduci. Restituenda simul et glorificanda: nā reduces dicuntur à peri.

n 5 culo.

culo liberati. Contemnere mortē. Quid mors illi ubi  
tra non dominabitur. Ad Rom. cap. 6.

DE SALVTIFERAE CRVCIS  
quadripartita positione.

**P**rotinus in patuli suspensus culmine ligni  
Religione pia mutans discriminis iram,  
Pax crucis ipse fuit, uiolentaq; robora membris  
Illustrans proprijs, pœnam uestiuit honore,  
Suppliciumq; dedit signum magis esse salutis  
Ipsaq; sacrificans in se tormenta beavit,  
Neue quis ignoret speciem crucis esse colendam  
Quæ dominum portauit ouans ratione potenti  
Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis  
Splendidus autoris de uertice fulget Eous  
Occiduo sacrae lambuntur fidere plantæ  
Arcton dextra tenet, medium leua erigit axem,  
Cunctaq; de membris uiuit natura creantis,  
Et cruce cōplexum Christus regit undiq; mundum.

## COMMENTARI.

**P**rotinus. ] Quod Iesus crucifixus est, que cū fue  
rit nocētum pœna ignominiosa in Christo nobis  
utata est. Ex Mattheo. capite. 27. Patuli ligni in  
aperto positi et expassi. Mutans iram religione, nisi  
si mendum aliquod subest hoc in loco uult significare  
quod

quod crux quæ solebat esse ignominiosa seruorum poena ab iratis dominis inficta, nūc mutata est in honorificam religionē. Fuit pax crucis, id est, conciliauit nobis crucem, unde & nos prædicamus Christum crucifixum Iudeis quidem scandalū, gentibus autem stultitiam. Violenta robora, id est, crucem ex labore quæ mortem violentam inferre solebat. Illustrans, id est, clariorem faciens. Poenam uestiuit honore, id est, quod antea erat ignominia conuersum est in honorem. Esse colendam. Ex eo scilicet quod omnia complebitur. Ouans. Triumphans cum Christo uictore.

Ratione potenti, id est, efficaci & maxima. Colligit id est, cōplectitur. Orbis quadrati, id est, in quatuor mundi cardines diuisi. Eous, id est, oriens, unde & Eos aurora. De uertice. Fingit perinde ac si Christus cruci applicitus, omnia cōtineat foueatq;. Occiduo sīdere, id est, sole occidenti. Lambuntur leuiter. Arcton. Partem septentrionalem. Medium axem, id est, meridionalē polum. Cuncta natura, id est, omnes res naturales, hoc est, cœlum & omnia quæ sub cœlo sunt.

DE TRILINGVI TITVLO SV-  
per caput regis Iudæo-  
rum posito.

Scribitur

**S**cribitur & titulus Iesu rex hic Iudeorum est  
Quò nihil à deitate uacet: nam cœlitus actum  
Hoc Hebræa refert, hoc Græca, Latinaq; lingua.  
Hoc docet una fides, unum ter dicere regem  
Huius in exuuijs sors mittitur, ut sacra uestis  
Intemerata manens, à Christo scisma ueraret

## COMMENTARII.

**S**cribitur et titulus. ] Quòd Pilatus præcepit scri-  
bi titulum, in quo significaretur causa cur sit af-  
fixus cruci, idq; Græce, Hebraice & Latine, quæ om-  
nes tres lingue Hierosolymis erant notæ, et quod mi-  
lites sortiti sunt uestes Christi. Ex Matth. cap. 27.

Quò nihil uacet, id est, ut omnia sint plena diuino  
mysterio. Nam cœlitus actum, id est, diuinitus huius  
gestū est, ut in nomine Iesu omne genu flectatur cœle-  
stium terrestrium & infernorū, et omnis lingua con-  
fiteatur quod Christus est in gloria patris. Ad Philip.  
cap. 2. Ter dicere regem, id est, in tribus linguis, He-  
braica, in qua est scripta religio: Græca, in qua sapien-  
tia humana: Latina, in qua potentia romana, quæ om-  
nia in Christum collata sunt. Intemerata, id est, inte-  
gra & non discissa: nam cum milites uellet illam inter-  
se diuidere, dixerunt: Non scindamus eam, sed sortia-  
mur de illa cuius sit. Schisma, id est, diuisionem, à

XVII

*q̄ illo, quod est scindo, non ut uulgas nunc loquitur  
schisma.*

17 DE SORTIONE VESTIS NON  
scisse, & duobus latronibus.

**Q**uin etiam insontis latere ex utroq; cruentos  
Constituere uiros, meritū licet omnibus unū  
Non faciat similis quamvis sententia, namq;  
Inter carnifices sancto pendente latrones  
Par est pena trium, sed dispar causa duorum  
Hi mundo sunt quippe rei, pro crimine multo  
Huic reus est mundus, saluatus sanguine iusto,  
Supplicijsq; tamen rerum dominator in ipsis  
Iura potestatis non perdidit, æquus utrumq;  
Iudex namq; tuens, hunc elegit, hunc reprobauit  
Amborum merita præcelso examine pensans,  
Vnus enim quem uita ferox, nec morte reliquit,  
In dominum scelerata mouens conuicia dictis  
Mordebat proprijs, & tanquam setiger hircus,  
Ore uenenoso uitem lacerabat amoenam,  
Alter adorato per uerba precantia Christo  
Saucia deiectus flectebat lumina, tantum  
Lumina, nam geminas arcebant uincula palmas,  
Quem dominus ceu pastor ouem deserta per arua  
Colligit errantem, secumq; adducere gaudet,

*In campos*

In campos paradise tuos, ubi flore perenni  
 Gramineus blanditur ager, nemorunq; uoluptas  
 Irriguis nutritur aquis interq; benigne  
 Conspicuos pomis non deficientibus hortos  
 Ingemit antiquum serpens habitare colonum,  
 Ambo igitur uarium diuerso calle latrones  
 Aggressi facinus, uiolentum grande patrarunt  
 Infernas addit ille fores, addit iste supernas,  
 Ille profunda petens penetrauit claustra gehenna  
 Abstulit iste suis cœlorum regna rapinis.

## COMMENTARI.

**Q**uin etiam.] Quod duo latrones cum Christo sunt crucifixi. Ex Matt. ca. 27. Insonti, id est cū innocēte. Cunctos uiros. i. homicidas, unum id est, causam cur pateretur. Similis sentētia. Quia omnes tres sunt cōdemnati, sed ex diuersis causis.

Mundo sunt rei, id est, toto mūdo ideo morte sunt digni ob multa illorū crima. Reus mundus, id est, obligatus ex iusta seruitute obnoxius propter redēptionē. Nō perdidit iura potestatis. Quia cū sit à deo constitutus iudex uiuorū et mortuorū. Act. ca. 10. Alterū absoluit et alterū condēnauit. Tuens. Intuēs. Examine præcelso pēsans. Translatio ab ijs sumpta, q; in statera appendūt. Virg. In uiro bono iusto trutinæ se examine

minc pensat. Nec more reliquit. Ex Virg. 6. Aeneid.  
 Ferox non ipsa in morte relinquunt. Dictis proprijs,  
 id est, suis et tali persona dignis. Setiger hircus, id est  
 qui uestitur noī lana sed setis. Similitudo est. Nā quem  
 admodū hircus infigit dentē venenatū uiti; ita & hic  
 latro in Christū. Virg. 2. Georg. Duriq; uenenū Den-  
 tis & admorso signata in stirpe cicatrix. . Vitem a-  
 mœnā, id est, Christū qui se uitē uoluit appellare. Ioan.  
 ca. 15. Ego sum uitis uera. Saucia lumina, id est, mori-  
 entia lumina habēs in humū deiecta. Lumina nam ge-  
 minas. Ex Virg 6. Aeneid. de Cassandra. Quē erran-  
 tem. Ex Luca cap. 15. de oue quæ aberrauit ex grege  
 centū ouī. In campos paradise tuos. Paradisus hor-  
 tus interpretatur, sed per paradisum intelligimus sta-  
 tum innocentiae, in quo primi parentes sunt creati, &  
 in paradiſo uoluptatis à deo positi, unde per peccatum  
 deieicti sunt. Gramineus ager. Perstat in translatione

Antiquum antiquū colonum. Primū parentem. Quē  
 deus posuit in horto uoluptatis, quid si legas antiquus  
 serpens. Iuxta illud Apocal. cap. 12. Draco ille ma-  
 gnus serpens antiquus, qui uocatur diabolus. In-  
 gemit. Quia inuidia diaboli mors introiuit in orbē ter-  
 rarum. Variū facinus alter. Scilicet pessimū facinus  
 alter preclarū facinus. Diuerso calle, id est, tramite,

quan-

quanquam ille qui tendit ad inferos latus sit, qui ad superos arctus. Ex Matth. cap. 7. Grande uiolentum, id est, grandem uiolentiam: quia malus latro per uiolenta latrocinia sua descendit ad inferos, bonus latro per violentiam ascendit ad superos. Ex Matth. cap. 11. Regnum cœlorum uim patitur, & uiolenti rapient illud.

**18. DE TENEBRIS HORARVM DILECTIONIBUS.**

Matth. 27. Marc. 15.

**I**n terea horrendæ subito uenere tenebre  
Et totum tenuere polum, mœstisq; nigrantem  
Exequijs texere diem, sol nubæ choruscis  
Abscondens radios, tetro uelatus amictu  
Dilituit, tristemq; infecit lucribus orbem,  
Hunc elementa sibi meruerunt cernere uultum  
Auxilijs orbata patris, loetata per ortum  
Mœsta per occasum. Nam lux ut tempore fuisit  
Nascentis domini, sic hoc moriente recepsit,  
Non absens mansura diu, sed mystica signans  
Per spacium secreta suum, quippe ut tribus horis  
Cœca tenebrosi latuerunt sidera cœli,  
Sic dominus clausit triduo tulit antra sepulchri.

COMMENTARII.

**I**n terea.] Quod à sexta hora usq; ad nonam tenebre factæ sunt super uniuersam terram. Ex Matth.

cap. 27.

cap. 27. Mœstis exequijs, id est, quasi in exequias funerales. Texere diem, id est, diei lucem operuerunt. Tetro amictu. Verg. i Georg. Cum caput obscura niti dum ferragine textit: & quod subdit. Supraq; æternam timuerunt secula, nocte. Delia. Luna à Delo insula, ubi cum Apolline est nata. Suberat terris. Qui si tunc ple na erat luna, quod uidelicet quartadecima die mensis pascha celebratum est: neceſſe quoq; fuit solem hora diei sexta esse in culmine cœli, & lunam in angulo noctis medie. Elementa. Sol cum cæteris mundi elementis. Cernere sibi, quasi dicat, induere sibi uultum lugubrem. Auxilijs patris, id est, Christi qui est sol iusticie. Lætata per ortum. Quia tempore natalis lux orta est mundo. Luc. cap. 2. Quod statim declarat dicens: Nam lux ut tempore fulsit nascentis domini. Non diu mansura absens. Quia tantum per tres horas obscuratus est sol, quod significabat per tres tantum dies saluatorem in sepulchro permansurum.

19. DE TERRÆ MOTU EIVSDEM  
temporis. Matth. 27.

**N**Ec tellus sine clade fuit que talia cernens  
Funditus intremuit, dubioq; in fine, supremum  
Expauit natura modum, ne cogeret omnem  
Suminus apex inferna petens succumbere molem,

Autoremq; sequens per tartara mundus abiret  
 Sed pietas immensa uagas properabat ad umbras  
 Perdita restituens, non consistentia perdens.

## COMMENTARII.

**N**ec tellus.] Quod domino moriente factus est  
 terre motus. Ex Matth. cap. 27. Talia cero-  
 nens, id est, tam indigna. Sine dubio. Nam uisa est  
 natura dubitare de suo fine, cum ipse deus natura pa-  
 teretur. Supremum modum, id est, finem. Summus  
 apex petens inferna, id est, Christus qui est in sum-  
 mo rerum omnium apice constitutus. Cogeret o-  
 mnem molem, id est, omnia traheret secum ad infe-  
 ros. Autorem. Subaudi suum per quem omnia facta  
 sunt. Per tartara. q.d. in antiquum chaos confunde-  
 retur. Vagis umbras. Ex more poëtarum loquitur quæ  
 faciunt animas per inferos uagari. Restituens perdita  
 id est, nō tam ut consistentia linqueret, quam ut perdita  
 restitueret.

20. DE ACETO IN SPONGIA IAM  
 domino in cruce pendentí por-  
 recto. Matth. 27. Ioan. 19.

**N**ulla tamen tanti meruerunt signa pericli  
 Qui dominum fixere cruci, quin insuper hau-  
 Cum peteret sitiens, unus de plebe nefanda (stum  
 Penit

Peniculo infusum calamo porrexit acetum  
 Mameribus populis in deteriora uolutis,  
 Conueniens liquor ille fuit:nam dulcia uina  
 Sicut in horrendum cum conuertuntur acetum,  
 A mensis projecta iacent,sic tempore prisco  
 Gens accepta Deo,nunc est odiosa propago.

## COMMENTARII.

**N**Vlla tamen. ] Quod quamvis elementa sunt  
 mota suo autore moriente : qui fixere Christi  
 cruci non sunt permoti, quin potius acetum illi porre-  
 xerunt. Ex Matth. cap. 27. Cum peteret sitiens , quod  
 factū est cum Iesus dixisset sitio. Ioan cap. 19. Peniculo  
 Euangelistæ spongiam dicunt infusam aceto illius ori  
 appositam. Sed peniculi, autore Festo Pōpeio, dicuntur  
 spongiæ longiores propter caudæ similitudinem: nam  
 penis caudam significat. Mameribus populis, id est ,  
 nothis siue spurijs , & ex fornicatione procreatis . q.  
 uelit dicere illegitimis, & est mamer hebraica dictio.  
 Conueniens liquor , & in quo sit conueniens, statim  
 subiungit. Gens accepta deo. Deuter. cap. 7. Te ele-  
 git deus ut sis ei populus peculiaris . Propa-  
 go odiosa, genus homini deo atq; perini-  
 de gentibus iniuisam .

21. DE MORTE DOMINI IN QVA  
petræ scissæ sunt, & cæteris signis  
tunc peractis. Matth. 27.

**E**RGO ubi cuncta boni completa est paſſio Christi  
Ipſe animam proprio dimiſit corpore sanctam,  
Ipſe iterum ſumpturus eam, quia mortuus idem  
Idem uiuus erat, membris obeuntibus in fe  
Non obeundo deo, cuius uirtute retrorsum  
Inferne patuere uiae, ruptæq; pateſcunt  
Diuina compage petræ, rediuiua iacentum  
Corpora sanctorum, fractis abiere ſepulchris  
In cineres animata ſuos ſubitoq; fragore  
Illud ouans templum, maioris culmina templi  
Procuuiſſe uidens, ritu plangentis alumni.  
Saucia diſciſſo nudauit pectora uelo,  
Interiora ſui populis arcana futuris  
Iam reſeranda docens, quia lex uelamine Moſi  
Tecta diu, Christo nobis ueniente pateſcit.

## COMMENTARII.

**E**RGO ubi cuncta. Quod mortuo Christo multæ  
corpora sanctorū ſurrexerunt et uenerūt in ſan  
ctam ciuitatem, & alia miranda que tunc contigere.  
Ex Matth. cap. 27. Dimiſit animam. Ex Ioan. cap. 10.  
Potestatem habeo ponendi animam, & potestatem  
habeo

habeo iterum sumendi eam. Mortuus quantum attinet  
 ad humanitatem. Viuus quantum ad diuinitatem,  
 quod ipse statim declarat. Membris carne. Patuere  
 retrosum. Ita ut animæ quæ apud inferos erat, colloca-  
 tæ possent duce Christo redire ad superos. Petræ.  
 Sepulchrum, scilicet. Diuisa compage, id est, lapidum  
 sepulchri iunctura. Rediuiua, id est, uitæ restitu-  
 ta. Iuuenialis. Rediuius pullulet arca numus. Su-  
 bitoq; fragore. Ex ruptura ueli, uel potius superli-  
 mitaris, ut in euangelio Matthæi Hebraico legitur  
 superliminare templi scissum est. Illud templum  
 ouans, scilicet, quod fuerat à Salomone extructum  
 applaudens Christo morienti. Maioris templi, id est,  
 Christi qui se templum quoq; appellauit cum dixit  
 Ioannis cap. 2. Soluite templum hoc, et in tribus die-  
 bus excitabo illud. Procubuisse, id est, mortuum ef-  
 fe. Nudauit pectora. Translatio sumpta ab ijs qui  
 in funere suorum scindunt uestimenta, et tundunt  
 pectora palmis. Interiora sui, id est, adita: ubi erat  
 arca testimonium. Exodi capite 26. Facies inquit  
 uelum, intra quod pones arcam testimonij: quo et  
 sanctuarium, et sanctuarium sanctuarij diuidentur.  
 Lex tecta uelamine Mose, aut lex Mose, que tecta  
 erat uelo, sicut et arca testimonij: quo scisso arcana

0 3 patuerunt:

## 198 SEDVLII PRESBYTERI

patuerunt, aut de uelamine intelligit, quod Moses ori  
prætendit, de quo Apostolus in epistola ad Cor. secun  
da cap. 3. Non sicut Moses ponebat uelamen super fa  
ciem suā &c. Veniente nobis, id est, causa nostra hos  
minem assumens. quid si legas, nobis morienti.

22 INVECTIO ADVERSVS  
mortem. Ozea. 3.

**D**ic ubi nunc tristis uictoria, dic ubi nunc sit  
Mors stimulus horrenda tuus, que semp opis  
Instaurata malis, cunctas inuadere gentes (mis  
Pœnali ditione soles, en pessima non tu  
Peruenis ad Christum, sed Christus peruenit ad te  
¶ Cui Cum t̄ licuit sine morte mori, quiq; omnia gignens  
Omnia constituens, te non formauit, ut esse  
Semine uipereo, culpa genetrice crearis,  
Et uenia regnante peris. —

## COMMENTARII.

**D**ic ubi nunc.] In mortem que generi humano  
dominabatur ante Christi passionē inuehitur.  
Ex. Cor.ca.2. Absorpta est inquit mors in uictoria  
ubi est mors uictoria tua? ubi est mors stimulus tuus,  
stimulus mortis peccatiū est &c. & est ordo. O mors  
horreda tuis stimulus dic, ubi nunc est tristis uictoria.  
inquam

Tristis inquam ab effectu, aliâs leta est. Hor. 1. Cita  
mors uenit aut uictoria leta. Instaurata. Renouata &  
repetita. Opimis, id est, copiosis. Pœnali. Quia mors  
peccati fuit poena. Non tu peruenis ad Christū, qua-  
si ad inuitū: nam oblatus est, quia ipse uoluit, unde sub-  
dit. Sed Christus peruenit ad te, scilicet uolens. Sine  
morte. Quia mors illi ultra nō dominabitur. Ad Ro.  
cap. 6. Culpa genetrice. Quia subdit, Stipendiū pec-  
cati mors est. Semine uipereo. Quia propter inuidi-  
am diaboli est introducta, cum in specie serpētis Euām  
decepit. Venia regnante, id est, misericordia dei, qui  
nobis largitur ueniam.

23. EX CHRISTI LATERE SAN-  
guine cum aqua fluxisse.

**I**Am spiritus artus  
Liquerat ad tempus, patulo iam frigida ligno  
Viscera pendebant, & adhuc furor arma ministrat  
Cuspide perossum violat latus, eq; patent  
Vulnere, purpureus crux, & simul unda cucurrit  
Hæc sunt quippe sacrae pro religionis honore  
Corpus, sanguis, aqua, tria uitæ munera nostræ,  
Fonte renascentes membris, & sanguine Christi  
Vescimur, atq; ideo templum Deitatis habemur,  
Quod seruare Deus nos annuat immaculatum.

Et faciat tenues tanto mensore capaces.

## COMMENTARII.

**I**Am spiritus. ] Quod mortuo Christo, cum latus ilius fuisset perforatum cōtinuo exiuit sanguis & aqua, unde sacramenta ecclesiæ uim habent. Ex Ioannis cap. 19. Ad tempus. Quos resumpturus erat die tercia. Furor arma ministrat. Ex Virg. 1. Aenei. Hæc sunt. Ordo est, hæc tria sunt munera uitæ nostræ, scilicet corpus, sanguis & aqua. 1. Ioan. cap. 5. Hic est qui uenit per aquam & sanguinem. Templum deitatis 2. Cor. 3. Nescitis quia templum dei estis. Tenues, id est, pauperes & indignos. Capaces tanto mansore, id est, dignos in quibus per gratiā Christus inhabitet.

## 24. DE CVSTODIENDO MO-

numento. Matth. 27.

**E**Rgo ubi depositi thesaurum corporis amplum Nobilis accepit domino locus ille iacente Nobilior surgente tamen: generatio fallax Augebat sub corde nefas, quod nocte silenti Discipuli Christum raperent, & abisse referrent Ter redeunte die, sicut prædixerat ipse Quo stimulante metu, uigilum munimina poscunt Plura dari, sœuaq; locum obsidione teneri, Si nondum post uincula crucis, post uulnera ferri

Post

*Post obitum mortis, numerosa cæde cruentum.*

## COMMENTARII.

**E**rgo ubi.] Quod Christi corpus mandatum est sepulture, ex quid Iudæi fecerint circa eius custodiam timetes ne surriperetur à discipulis. Ex Mattheo cap. 28. Locus ille nobilis. Monumentum quod Joseph uir nobilis exciderat in petra, ubi ipse mortuus sepeliretur. Thesaurum amplum, id est, honorificū uel potius magnum. Nobilior, Quia maior fuit gloria sepulchri, resurgentem redditis quam fuisset retinentis Augebat nefas. Cum potius debuerit admissorū pœnitentiam agere, dicentes, scilicet. Quod discipuli rapserent Christum, id est, rapturi essent, et referrent, id est, dicturi essent. Abiisse, id est, surrexisse die tertia. Minimina, id est, defensores et custodes. Obsidione. More illorum qui arces aut oppida obsident.

Si nondum, Pendet sensus usq; in locum illum peioribus aptos et c. Vincula crucis, Quibus Christū cruci affixisti. Vulnera ferri. Clauorum et lancearum.

## 24. INVECTIO IN IVDAEOS.

**C**arnifices impletis opus, nec creditis illum Qui totiens imis animas produxit ab umbris Posse suam reuocare magis, peioribus aptos Consilijs armate dolos, signate sepulchrum,

Ponite custodes, monumento aduoluite saxum  
**Q**uis poterit seruare deum, cui cardine rerum  
 Cuncta patent, undis habitat, per tartara regnat  
 Et coeli de nube tonat, **Q**uid sœu tumultus  
 Excubijs deperdis opus, quid niteris illam  
 Explorare fidem, cui non uis credulus esse?

## COMMENTARII.

**C**arnificis opus.] Qui solet dānatos plectere.  
**C** Peioribus cōfilijs. Sub quā illum prius, morti  
 tradidistis. Cardine rerū. Deest pr̄positio in aut ex  
 ut sit in cardine rerū, aut ex cardine rerū, hoc est, ex  
 ipsius mundi penetralibus, quibus orbis innititur.

Per tartara. iuxta illud Psalmographi. Si descendes=ro in infernū ades. Et coeli de nube. Imitatur Lucanum in i. Pharsalie. Tarpeia de rupe tonas. Deperdis o=pus tumultus i. tumultuosum. Excubijs. Excubādo ui=gilans ad custodiā sepulchri. Explorare fidē. Volēs experiri certitudinem rei, cui non es fidē adhibiturus.

## 26. DE RESVRRECTIONE CHRI-

sti. Matth. 28. Marc. 16. Luc. 29.

Io. annis. 20.

**C**ooperat interea post tristia sabbata felix  
 Irradiare dies, culmen qui nominis alti  
 A domino dominante trahit, primusq; uidere

Promes

Promeruit nasci mundum, atq; resurgere Christum  
 Septima nam Genesis cum dicat sabbata, claret  
 Nunc orbis caput esse diem, quem gloria regis.  
 Nunc etiam proprij donans fulgore trophei  
 Primatum retinere dedit, hoc luminis ortu  
 Virgo parens, alicq; simul cum munere matres  
 Messis aromaticæ, noctu uenere gementes  
 Ad tumulum, uacuumq; uident iam corpore factum,  
 Sed plenum uirtute locum. Nam missus ab astris  
 Angelus, amoti residebat uertice saxi  
 Flammeus aspectu, niueo + preclarus amictu,      ‡ uestitus  
 Qui gemina specie terrorem, & gaudia portans  
 Cunctaq; dispensans custodibus igne minaci  
 Venerat, in forma Christum querentibus alba.  
 Ille igitur dominum calcata uiuere morte,  
 Angelica didicere fide, perterritus autem  
 Miles in ancipiti retinet discrimine uitam,  
 Deserta statione fugax, testisq; timoris  
 Vera refert gratis, sed post data munera fallit.  
 Discipulumq; globum placidi sub tempore somni  
 Clam sibi nocturna Christum abstraxisse rapina  
 Compositus simulator ait, fare improbe custos  
 Responde scelerata cohors, si Christus (ut audes  
 Dicere) concluso furtim productus ab antro

Sopitos

Sopitos latuit, cuius iacet intus amictus.  
 Cuius in exuicias sedet angelus, an ne beati  
 Corporis ablator, uelocius esse putauit  
 Soluere coniectum, quam deuictare ligatum,  
 Cum mora sit furtis contraria, cautius ergo  
 Cum domino potuere magis sua linteal tolli,  
 Mentita est uox uana sibi, tamen ista figuram  
 Res habet egregiam, Iudaeis constat ademptum,  
 + pectiore Quem nos deuoto portamus + corpore Christum.

## COMMENTARII.

**C**oeperat.] Quo pacto saluator tertia die pos-  
 ste aquam passus est, resurrexit a mortuis. Ex  
 omnibus Euangelistis. Tristitia sabbata, id est, post di-  
 es tristes, nam sabbatum aliquando pro die quocunq;  
 accipitur, ut Luc. cap. 18. Ieiuno tis in sabbato. quid si  
 legas post tertia sabbata. Culmen alti nominis, id est,  
 dignitatem, quippe quæ denominatur dominicus a do-  
 mino. Mundum nasci. Quia tali die mundus est crea-  
 tus, in eodemq; Christus resurrexit. Genesis qui liber  
 est primus legis, cuius capite 2. legitur. Copleuit deus  
 die septimo opus suum quod fecerat, et requieuit die  
 septimo et c. Caput orbis, id est, principium. Glo-  
 rria regis, id est, rex glorificatus. Fulgore trophæi,  
 id est, triumphum more triumphantium pre se ferens  
 sanctorū

sanctorum animas resurexit. Primum. Ut sit pri-  
mus in ordine dierum. Virgo parens. Hoc non dicunt  
Euangelistæ. Ioannes Mariam Magdalene tantum di-  
cit uenisse. Matthæus adiungit altera Mariam. Mar-  
cus duabus adiungit tertiam. Messis aromaticæ. Ad  
illud quod scribit Marcus, quod Maria Magdalene,  
& Maria Iacobi & Salome emerunt aromata ut ue-  
nientes ungerent Iesum. Noctu. Ioannes cum adhuc  
tenebræ essent, & ceteri Euangelistæ diluculo mulieres ue-  
nisce ad monumentum scribunt. Plenum uirtute, id est  
miraculis, quæ non poterant nisi diuina potentia fieri.  
Ab astris. De cœlo ut inquit Matthæus. Amoti.  
Quod ipse angelus amouerat, nō quod resurgēte Chri-  
sto fuerit reuolutus ut pictores effingunt: nam quid at-  
tinet Christum in gloria sua resurgentem euoluere la-  
pidem sepulchri. Angelus. Ut Matthæus & Marcus  
dicunt, unus, ut Lucas & Ioannes, duo. Flammeus.  
Erat enim ut scribit Euangelista aspectus eius sicut ful-  
gur, & uestimentum sicut nix. Gemina specie. Scili-  
cet terribili in custodes sepulchri milites: nam præ ti-  
more eius exterriti sunt custodes. Et gaudia. Discipu-  
lis & mulieribus. Cuncta dispensans, id est, distribu-  
ens, scilicet, hos deterrens, illos consolans. Igne minaci  
id est, fulgore illius. Calcata morte, id est, superata.

luxta

Iuxta illud Prophetæ. Ero mors tua ò mors, morsus tuus inferne. Statione deserta, id est, uigilia et custodia

Gratis, id est, non accepto munere. Postquam data munera. Scilicet à Iudeis, quia ut scribit Euangeliſta. Principes sacerdotum grandi pecunia milites corrupunt, à discipulis Christum fuisse subreptum ipsis dormientibus. Compositus simulator, id est, subornatus ex composito falso testimonium proferens. Inprobè custos, id est, falso testē inuehitur instans conjecturis. Productus. Subreptus. Antro. Sepulchro. Latuit sopitos, id est, dormientes custodes. Amictus. Linteamina & sudarū quibus fuerat corpus inuolutum. Ad eximias, id est, iuxta spolia. An ne beati, ac si dicat nō est uerisimile. Mētita est. Ex psal. 26. Insurrexerūt in me testes iniq. et mentita est iniquitas sibi. Vana uox i. mendax. Virg. i. Aenei. Van docuerē parētes. Ademptū Iudeis i. ab illorū custodia subductū. q. d. quē illi amiserūt nos inuenimus. Acto. 13. Vobis oportebat primum loqui uerbum dei: sed quoniam repellitis illud, ecce conuertimur ad gentes.

27 DE ABIECTIONE SYNAGO<sup>gæ</sup>, & uocatione Ecclesie.

**P**Lange sacerdotes perituros, plange ministros,  
Et populum Iudea tuum pro talibus ausis.

Non

Non tuba, non uncus, non tam tua uictrix grata est  
 Quæ nam bella tibi clanget tuba rege perempto?  
 Quis tuus unctus erit, quæ uerum + amiseris unctum? + occideris  
 Victima quæ dabitur, cum uictima pastor habetur?  
 Discendat synagoga suo fuscata colore  
 Ecclesiam pulchro Christus sibi iunxit amore,  
 Hæc est conspicuo radians in honore Marie  
 Quæ cum clarifice semper sit nomine mater  
 Semper uirgo manet, huius se uisibus astans,  
 Lucae palam dominus prius obtulit, ut bona mater  
 Grandia diuulgans miracula, quæ fuit olim  
 Aduenientis iter, haec sit redeuntis & index.

## COMMENTARII.

**P**lange sacerdotes. ] In Iudeos Christi occisores  
 inuenitur, ostendens quanta bona amiserit, &  
 in quo damna incurserint. Sacerdotes & ministros  
 perituros. Quia Iudeorum sacerdotium quod erat pe-  
 nes Leuitas translatum est in Christum qui est sacer-  
 dos secundum ordinem Melchisedec. Ad Hebreos capi-  
 tulo 7. Pro talibus auctoribus id est, quæ talia es au-  
 facere, & est clausula uersus Virgiliani 2. Aeneidos.

Tuba. Qua utebantur sacerdotes ad conuocandum  
 populum & in bello ad inuadendas pugnas.

Uncus. Quia sacerdotes & reges ungebantur,  
sed

sed uictio illa translata est in sanctum sanctorum, hoc  
est, in Christum ex prophetia Danielis cap. 9. Vici-  
tima, id est, quia in eius locum altera erat successura ui-  
ctima, id est, Christus pro omnium peccatis immolan-  
da Pastor. Qui Ioan. cap. 10. dixerat: Ego sum pastor  
bonus. Habetur uictima, id est, sacrificatur. Fuscata  
suo colore, id est, denigrata non aduentitio sed suo-  
nam cū Ecclesia in Canticis dicit. Nigra sum sed for-  
mosa, subiunxit: Nolite me considerare quod fusca sim  
quia decolorauit me sol, quod Ecclesia quæ succedit sy-  
nagogæ & peculiariter uirgo deipara potest recte de-  
se dicere. Clarifico, id est, preclaro. Prius obtulit.  
Hoc Euangelistæ nō narrant, est tamē uero perquam  
simile. Aduentis. Cum ex ipsa carnem suscepit. Re-  
deuntis, id est ad superos resurgentis ab inferis.

28 DE AGNITIONE DOMINI  
in fractione panis.

**M**ox alijs coniuua potens in fragmine panis  
Agnitus eniuit, qui uerus panis apertis  
Semper adest oculis, fidei quos gratia claros  
Efficit, ut dominum uiuentem cernere possint  
Cum foribus clausis resideret turba fidelis,  
Sepe dehinc proprios diuersi temporis horis  
Discipulos manifestus adit, uescientibus illis,

Extem-

Extemplo nunc ora ferens, nunc p̄scis obusti  
 Atq; faui mandens epulas, quō rite doceret.  
 Corporeas res esse dapes, seseq; uideri  
 In membris, quibus ante fuit, formidine rursus  
 Plebis apostaticæ, dominum que cæca negasset  
 Pace salutantis sese intulit, atq; foratas  
 Expandens palmas, nudat latus, ast ubi Thomas  
 Cui Dydimus cognomen erat, cum fratribus una  
 Non fuerat, dubiamq; fidem sub corde gerebat  
 Donec rursus eo pariter residente ueniret,  
 Qui nunquam subtractus erat. Tunc limine clauso  
 Constitit in medio, non dignatus apertum  
 Discipulo monstrare latus, tactuq; probari  
 Vulneris, & mentem patienter ferre labantem,  
 Agnitus hinc potius, quod sit dubitantis amicus  
 Quisquis enim artifices cæca sub imagine fraudes  
 Instruit, & uanas cupit exercere figuræ,  
 Non uult agnisci, non uult sua facta requiri,  
 Ut lateant sub nube dolii, nebulaq; recludens  
 Omnia sollicitos odit simulatur amicos.

## COMMENTARII.

**M**ox alijs. Quod saluator adiunxit se comitem  
 duobus discipulis euntibus ab Hierosolymis  
 Emmauita: agnitusq; est ab illis in fractione panis. Ex

**L**uca cap. 24. Alijs. Duobus, scilicet, illis discipulis. Verus panis. De quo Ioan. cap. 6. Panis uerus qui de cœlo descendit. Apertis oculis. Nam euangelista dicit: quod aperti sunt oculi eorum. Viuente, id est, Christum de quo Luc. 24. Quid queritis uiuentē cum mortuis. Sepe dein. Quid saluator uisus est postea discipulis alijs præbens seipsum uidendum, tum manifeste, tum multis argumentis. Ex Luca in apostolica historia

Vescientibus illis. Ad illud respicit quod Lucas scribit. Et conuescens præcepit illis ab Hierosolymis ne discederent, quanquam in Græco non conuescens, sed conuersans legitur, hoc est, συναθηκούσις. Ora ferens, id est, ueram faciem prese ferens. Piscis obusti, id est, affi, et mellis. Ex Luca capite 24. Seseque uideri. Subaudi doceret.

Formidine rursus. Quod cum fores essent clausæ propter metum Iudeorum uisus est Iesus, discipulis. Ex Ioan. cap. ult. Turba fidelis, id est, Christi. Pace salutantis, id est, dicens pax uobis, et c. Expediens palmas, id est, expeditas ostendens. Et latus, lancea per foissum. Didimus. Ex Græco interpretatur geminus. Dubio sub corde. Dicebat enim nisi uidero in manibus eius figuram clauorum, et mittam manum meam in latus eius non credam. Nunquia subtractus erat.

Ipso

Ipsò Christo dicente Matth. cap. ult. Ego uobis cum sum omnibus diebus usq; ad consummationem seculi. Probari, id est, in experimentum se præbere. Mentem labantis, id est, dubitationem amici titubantis. Agnitus hinc. Ex uulnerum commonstratione. Factus est amicus. q. d. quod hoc fecit, ut amicum dubitantem conseruaret. Quisquis enim, sensus est, qui fraude quam piam uult decipere: laborat ne in furto deprehendatur, & omnia sub tenebris inuoluit. Fraudes artifices, id est, artificiosas passiue. Persius. Artificemq; tuo ducit sub pollice ulni. Figuras uarias, id est, res fictas & non ueras: nam figura ueritatis est imago. Sua facta requiri, id est, examinari. Sub nube: sub tenebris ut lateant dolii. Recludens omnia, id est, claudens, cum recludere sit potius aperire. Vergilius. Veteres tellure recludit. Thesauros. Simulator, id est, qui simulat id quod non est. Solicitos, id est, curiosos & diligentes.

PISCANTIBVS PETRO, THOMA  
& filijs Zebedei dominum  
apparuisse. Ioan. 21.

**G**Narus item dominus Petro pescate per æquor  
**G**Cum socijs captum esse nihil: dimittere lina  
In dextras hortatur aquas, mox gurgite clauso

Pendula fluctiuagam traxerunt retia prædam,  
 Per typicam noscenda uiam:nam retia dignis  
 Lucida sunt præcepta dei, quibus omnis in illa  
 Dextra parte manens concluditur, ac simul ulnis  
 Fertur apostolicis, domini ad uestigia Christi.

30 DE HOC, QVOD DISCIPVL LI CO-  
 gnouerunt Christum in comedisti-  
 one piscis aſi, ac eius myſte-  
 rio. Lucæ. 24.

**N**ec piscis prunæq; uacant, & panis in uno  
 Discipulis inuenta loco, quis nā ambiget unam  
 His rebus constare fidem, quippe est aqua piscis  
 Christus adest panis, sanctus quoq; ſpiritus ignis,  
 Hinc etenim abluimur, hinc paſcimur, inde sacramur,  
 Tunc epulis præceptor eos inuitat edendis  
 Alloquijs de more pijs, mensamq; petentes  
 Vnanimes, nota domini pietate fruuntur.  
 Et Christum sensere suum, modicoq; paratu  
 Postquam uicta fames, & surrexere relicts  
 Rite thoris, an corde Petrus ſe diligat alto  
 Explorat dominus, Petrus annuit, ergo nitentes  
 Pastor amans augere greges, operario in omni  
 Parte bono commendat oues, commendat & agnos  
 Hæc terno sermone monens, ut terna negantis

Culpa

Culpa recens, parili numero purgata maneret.

## COMMENTARII.

**G**Narus.] Quomodo piscanti Petro cum Thoma & duabus filiis Zebedei Iesus uisus est in littore, qui cum nihil coepissent iussa saluatoris misit rhetor in dextram nauigij partem, unde facta est magna piscium captura, &c. Ex Ioan. cap. 21. Cum soeijs, scilicet, Thoma, Iacobo, Ioanne, Nathanaele, Gnarus, id est, sciens nihil esse captum. Lina rhetia. Ex libro. Gurgite clauso. Quippe qui nihil piscium illis dederat. Rhetia pendula, id est, predentia cum extrahuntur ex mari. Prædam fluctuagam, id est, pisces per mare uagantes. Noscenda. i. quæ rhetia figurata aliquid significant, aliud quam qd' præ se ferunt. Nam rhetia dignis. i. electis siue prædestinatis. Lucida præcepta. Ex Psal. 18. Præceptum domini lucidum illuminans oculos in dextra parte manens, ad illud respicit quod legitur Matth. cap. 20. Statuet oues à dextris & hædos à sinistris, & quæ sequuntur. Nec pisces dicit enim euangelista, quod cum discipuli descendissent in terram uiderunt prunas & piscem superpositum & panem quæ omnia quid significant exponit. Nam piscis est aqua per quam regeneramur. Panis. Qui descendit de cœlo quo pascimur. Pruna, id est, ignis spiritus

tus sanctus quo sanctificamur. De more. Quo illos  
consueuerat alloqui cum inituri erant cœnam. Boni  
tate domini, id est, largitate quadam profusa. Suum  
Christū, id est quo frequenter usi sunt in conuictu et fa  
miliaritate. Relicis rite toris, hoc est cum gratiarū  
actione. Alto corde, id est, medullitus & ex animo.

Explorat, id est, inquirit. Petrus annuit, id est, assen  
titur, dicens: Tu scis domine quia ego amo te. Pastor  
amans, id est, cupiens. Greges nitētes, id est, pingues  
nam pinguitudinem sequitur nitor. Bono operario,  
id est, Petro omni ex parte bono, quippe q plus quam  
alij Christū amabat. Terno sermone, id est, triplici  
admonitione: ut Ioan. scribit. Ut qui ter negauit, ter fa  
teretur se plurimū amare: terq; illi Saluator tanquam  
fideli dispensatori oves suas commendaret.

**CHRISTVM DISCIPVLIS SVIS**  
apparuisse, de pace uera præcepta  
inculcans. Ioan. 14.

**I**Nde sequenda docens pacem omnes inquit habete  
Pacem ferte meam, pacem portate quietam  
Pacem per populos monitis dispergite sanctis.  
Et mundum uacuate malis: gentesq; uocate.  
Finibus ē cunctis, latus qua tenditur orbis.  
Iussis mando meis omnesq; in fonte lauari.

COM#

## COMMENTARI.

**I**Nde sequenda quod Iesus apparuit discipulis dices:  
**P**ax uobis, & instituit illos omnibus in rebus quas  
erant facturi, baptizarentq; omnes gentes: in nomine  
patris, & filij, & spiritus sancti, ex Ioan. & ceteris in  
fine suorum euangeliorum. Pacem meam. Ioan. ca. 14.  
Pacem relinquo uobis, pacem meam do uobis.

Gentesq; uocate. Matth. cap. ultimo. Euntes in uni=  
uersum mundum prædictate Euangelium omni creatu=   
ræ. Lauari in fonte, id est, baptizari. Verg. in Buc.  
Omnes in fonte lauabo.

**32** ASCENDISSE AD COELOS CHRIS=   
tum præsentibus discipulis, prædican=   
di potestate data. Marc. 16.

**H**Aec ubi dicta pio dominus sermone peregit.  
Bethaniæ mox arua petit: coramq; beatis  
Qui tantum meruere uiris spectare triumphum  
Aetherea euectus abit sublimis in auræ.  
Ad dextram subit ipse patris, mundumq; gubernat.  
Iure suo, qui cuncta tenens excelsaq; & ima.  
Tartara post cœlum penetrat, post tartara cœlum  
Illi autem leti cernentes uultibus altas:  
Ire super nubes dominum, tractusq; coruscos.  
Vestigijs calcare suis, uenerantur, adorant.  
Sidereasq; uias alacri sub corde reportant,

Quas cunctos doceant, testes nam iure fideles  
 Diuine uirtutis erant, qui plura uidentes,  
 Innumerabilium scripserunt pauca bonorum,  
 Nam si cuncta sacris uoluissent tradere chartis  
 Facta redemptoris, nec totus cingere mundus  
 Sufficeret, densos per tanta uolumina libros.

## COMMENTARII.

**H**AEC ubi dicta. ] Quod postea quā Saluator ad monuit discipulos faciendorum, duxit illos in Bethaniā, & benedicens illis in cōlum assumptus est. Ex Luc. cap. 24. Subit. Ascendit. Mundumq; gubernat. Ipso dicente. Mīhi data est omnis potestas in cōlō & in terra. Matth. cap. ultimo. Post cōlum, id est, trans cōlum: quia non continetur cōlō diuina mīestas. Et post cōlum tartara: quia ubiq; est per præsentiam, & inane quod ultra cōlum cogitamus implet. Vias fidereas, id est, ipsi discipuli. Iuxta illud Luc. cap. 24. & Acto. cap. 1. Vos eritis mihi testes in Hierusalem &c. Qui plura uidentes. Ad illud respicit quod scribit Ioannes in calce sui Euangelij. Multa qui dem et alia signa fecit Iesus in cōspectu discipulorum suorū suorum: que non sunt scripta in hoc libro. Bonorum, id est, miraculorum. Cingere, id est, cōplecti.

EXPLICIT LIB. V. PASCHALIS

CARMINIS SEDVLII.

**I**N C I P I T H Y M

N V S E I V S D E M , I N Q V O C A R M I  
ne reciproco dimidium uersus pri  
ni, finem cōpletebitur uersus secundi,

**C**Antemus socij, domino cantemus honorem,  
Dulcis amor Christi personet ore pio.

Christo-Neb.

**P**rimus ad ima ruit magna de luce superbus,  
Sic homo cum tumuit, primus ad ima ruit.

**V**nus ob meritum cuncti periere minores,  
Saluantur cuncti unius ob meritum.

f. tūrq; oēs

**S**ola fuit mulier, patuit qua ianua loetho,  
Et qua uita redit, sola fuit mulier.

**F**rater iniquus erat, iustum qui perculit olim,  
Damnator Christi, frater iniquus erat,

**T**ransitus ille + monet, quid prima amisit origo, + docet  
Quid uentura parent transitus ille monet.

**A**rca uelatur aquis, homines ne perderet æquor  
Ne pereant homines, arca leuatitur aquis,

benatur

**S**ume pater populos, pro nati uulnere cunctos,  
Cum sumis Christum, sume pater populos.

**H**ostia summa patris, tacitis signata figuris,  
Quam referat Christus, hostia summa patris

**C**laudicat ecce uidens, dominū dum præualet hæres,

p s Aspera

## 214 SEDVLII PRESBYTERI

- Aspera gens Christum claudicat ecce uidens. 20
- ¶ Reppulit ille famem, distractus crimine fratrum,  
¶ à Iuda Venditus est Christus, reppulit ille famem.
- ¶ Perfidie corde peris, dum uastant omnia plagæ.  
Dum cessant plagæ, perfide corde peris.
- ¶ Agnus ab hoste sacer, reuocauit sanguine patres,  
Sanguine nosq; refert agnus ab hoste sacer.
- ¶ Obruit unda nefas, populo gradiente per æquor,  
Nunc populis mundis obruit unda nefas,
- ¶ Murmurat impietas, manna ueniente refecta,  
Panis adest Christus, murmurat impietas. 30
- ¶ Plebs sibi dura caput terræ cultoris adoptat  
Abstulit heu Christum, plebs sibi dura caput,
- ¶ Lex dedit indicium ueteris de crimine pœnæ  
Quodq; salus ueniat, lex dedit indicium
- ¶ En lapis irriguis faciare incredule fonte  
Qui Christum reprobat, en lapis irriguis,
- ¶ Carpitur igne sacro munus uotumq; piorum  
Seditiosa tribus, carpitur igne sacro.
- Regna beata patris, legis non contigit hæres  
Iesus dispensat, regna beata patris. 40
- ¶ Destruit arca Dei muros, dum circuit hostem,  
Sic hostem mundi, destruit arca Dei.
- ¶ Area uellus habet madido, sed uellere sicca est

Siccum

Siccum tota madens, area uellus habet

**23** Vincis honore Dei promisso munere gentes

Affectum natæ, uincis amore Dei.

**24** Tu decus omne tuis, qui sternis cæde Goliam

Qui uincis mundum, tu decus omne tuis

**25** Maxima dona dei cuncti cecinere Prophetæ

**30** Impleuit Christus maxima dona Dei.

**26** Pondera dura tulit, mandatum legis & iram

Gratia mandati pondera dura tulit

**27** Virgo Maria nitet, nullo temerante pudorem

Post partum pueri, uirgo Maria nitet

**28** Filius hic hominis fit maxima questio mundi

Nobiscum Deus est filius hic hominis.

**29** Gaudia magna Dei mundus hæc sentit, & ambit,

Respsuit heu mundus gaudia magna Dei.

**30** Signa mouent populos cernunt magnalia cæci

**50** Nulla tamen duros, signa mouent populos

**31** Aspera mors populis, ligno deductæ cucurrit

Ausertur ligno, aspera mors populis

**32** Ipse tulit dominus, pro poenit. munera seruis

Pro seruis poenas, ipse tulit dominus.

**33** Vita beata necem miseris auertere uenit

Pertulit à miseris uita beata necem,

**34** Lumen adesse Dei persensit tartarus ingens

Nec cernunt homines, lumen adesse Dei.

**35** Mors fera per hominem miserum sibi subdidit orbem.  
Subdita contremuit, mors fera per hominem

**36** Suscitat ecce genus, morti pater ille prophanus  
Ad uitam Christus, suscitat ecce genus.

**37** Hic populus dominum dura ceruice negauit,  
Suscepit primus, hic populus dominum.

**38** Sanguine læta redit fuso gens impia Christi  
Gustato Christi, sanguine læta redit

**39** Crimina cuncta suis terrenus contulit autor  
Dissoluit Christus, crima cuncta suis.

**40** Libera corda sibi facinus deuinixerat olim  
Nunc reficit Christus, libera corda sibi.

**41** Fortia uincla dedit peccati sæua potestas  
Dulcis amor Christi fortia uincla dedit.

**42** Iamq; super astra sedet, cuncti exultate fideles.  
Perfide quid sæuis, iam super astra sedet

**43** Mortuus ille tonat, cœlum terramq; subegit  
Quid facient hostes, mortuus ille tonat.

**44** Pellitur umbra die Christi ueniente figura  
Christus adit gentes, pellitur umbra die.

**45** Te properare docent, & signa & secula prima  
Nos sacra quæ gerimus, te properare docent,  
Vnicus adueniens firmavit uota piorum,

Vota

Vota dedit nobis, unicus adueniens.

**P**assio Christe tua, compleuit munera legis,

Munera nostra replet, passio Christe tua.

**H**ic homo qui Deus est, spes est antiqua piorum

Spes in fine pijs, hic homo qui Deus est.

**M**unus erat fidei, toto credentibus aeo

Qui dedit ut credat, munus erat fidei.

*f. Marus*

**T**e ueniente Deus, mundanus concidit error

**O**ccubuit mundus, te ueniente Deus.

*f. Occidit at*

**G**ratia plena Dei est, quæ totis gentibus extat

Ascendant sectæ gratia plena Dei est

*f. Ascendit*

**S**ola columba redit, quæ totum circuit orbem

Discedant corui, sola columba redit

**A**dueniet dominus, dare digna pijs mala prauis

Credite iam miseri, adueniet dominus.

**V**isio Christe tui, tormentum & poena malorum est,

Gloria cuncta bonis, visio Christe tui.

**G**loria magna patri, semper tibi gloria nate,

**C**um sancto spiritu, gloria magna Patri.

### COMMENTARII.

**C**Antemus socij. ] Sunt qui dicunt hoc opuscule

lum non esse editū à Sedulio, sed inter illius scri

pta inuentum, quod satis est, ut Sedulij putetur esse.

Nam & aliorum scriptorum opera non alia ratione

*certis*

certis autoribus accommodatur, nisi quod illorum nomine pretitulata inueniuntur. Carmen est invitatorium ad diuinas laudes canendas, in quo ueteris Testamenti miracula cum Noui miraculis comparat: atque iuicundissima repetitione eodem hemistichio uersum penthametrum claudit quo hexametrum incipitur.

Cantemus honores, id est, laudes. Ore pio, id est, religioso. Personet Christo, id est, in honorem Christi. Primus superbus, id est, lucifer, qui propter superbiam ad inferos deturbatus est. Primus homo, id est, Adam, cu[m] tamuit, ex admonitione diaboli putauit ex pomis esitatio[n]e se futurū deo parem. Vnius ob meritū, id est, peccatum primi hominis. Minores, id est posteri

Vnius ob meritū, id est, Christi: nam meritū & in bonum et in malū accipi potest. Sola mulier, id est, Eua que nos morti obnoxios fecit. Sola mulier, id est, uirgo deipara, que nobis ad uitā iter patefecit. Frater iniquus, id est, Cain, q[uod] Abel testimonio Salvatoris iustum occidit. Frater iniquus, id est, Iudas Iscariotes, qui Christū prodidit. Transitus ille, i.e. primi hominis præuancatio. Prima origo, i.e. homo in statu innocencie creatus. Transitus ille, id est, Christi ad coelos ascensio, quo & nos uenturi sumus. Arca leuatur, id est machina illa in modū nauis assu dei à Noë fabricata,

Arca

Arca levatur, id est, Christus qui sumpta humanitate nos saluavit. Summe pater, id est, o Abrahā qui propter ea quod non dubitasti filium tuū Isaac sacrificare est tibi multarum gentium ex semine tuo re promisso. Genesis cap. 22. Sume pater populos. Quos tibi filius per sanguinis sui redēptionem tibi recōciliavit. Hostia summa patris, id est, Isaac quem pater hostiæ destinavit, que figura erat Christi pro nobis immolandi. Quam Christus reseravit, id est, aperuit.

19 Claudicat ecce uidens. De Iacob intelligit, qui posteaquam cum angelo luctatus est. Pede claudicavit. Quia emarcuit neruus foemoris eius. Genesis cap. 22. Videns dominum. Nam subdit, uocauitque Iacob nomen loci illius Phanuel dices: Vidi dominū. &c

20 Hæres scilicet re promissionis primum factæ Abram. Aspera gens. Scilicet Iudeorū quæ deū exacerbavit. Claudicat uidēs, id est, præuaricatur et uidens Christum nō uidet malignitate obcæcata. Repulit ille famē. Scilicet Joseph, qui venditus à Iuda fratre cōsentientibus reliquis fratrib. in Aegyptū ductus atq; Pharaone rei frumentariæ præfectus futuræ fami prospexit. Ex Gene.ca. 37. Venditus à Iuda. Scilicet Iscariote, qui uendidit Christum. Perfide corde peris. De Pharaone intelligit: qui post consumpta omnia plaza

plagarum genera Hebreos abeuntes insecurus fluctibus maris obrutus est. Corde peris. Ad illud respicit quod scriptura dicit. Induratum est cor Pharaonis.

Perfide corde peris. De diabolo superato morte Christi potest intelligi, uel de eo eodem iuda proditione qui se laqueo suspendit. Agnus ab hoste. De agno typico intelligit, quem iussit deus populo Israël assumere quartadecima die primi mensis, qui significabat uerum agnum, qui pro salute hominū immolatus est. Ex Exod. cap. 12. Conduxit patres. Id est, patriarchas ex captiuitate Aegyptiaca. Obruit unda, id est, fluctus maris rubri. Mersit nefas, id est, nefarios Aegyptios.

Obruit unda nefas, id est tollit peccatum originale per baptisma. Murmurat impietas, id est, populus impius atq; deo rebellis. Manna ueniente, id est, cadente de cœlo. Exod. cap. 17. Panis Christus. Qui dixit: Ego sum panis uiuus qui de cœlo descendit. Murmurat impietas. Obtrectans facta Christi. Plebs sibi dura caput. De uitulo intelligit, quem populus sibi conflauit dum Moses faceret in monte moram. Exod. 32. Cultoris terræ caput, id est, uitulum animal ad arandum natum. Abstulit caput. Christum scilicet qui omnium est caput mysticum quem à se alienauerunt. Lex dedit in licium. De lege ueteri intelligit, que tota ad poenæ

poene rigorem intendebat. Lex dedit indicium, scilicet  
 euangelica, cuius autor fuit Christus saluator, que con-  
 dita est misericordia. En lapis irriguus. De petra Oreb  
 ex qua erupit aqua percutiente istā Mose baculo. La-  
 pis irriguus, id est, Christus lapis angularis, ut inquit  
 apostolus qui fecit utraq; unum, ex quo erumpit aqua  
 37. saliens in uitam æternam. Ioan. cap. 4. Carpitur igne  
 sacro munus, id est, holocaustū, qd' absumentur igne  
 de cœlo descendente. Seditiosa tribus. f. Datan, Abiron  
 & qui murmurauerunt contra Mosen, ex quorum nu-  
 mero ducentos quinquaginta ignis de cœlo combusit.  
 39. Legis hæres, id est, populus Isræl cui facta est repro-  
 missio. Christus dispensat. Quia abdicato populo  
 Israëlitico adoptatur in regnum cœlestē populus gen-  
 tilis. Destruit arca Dei. Quæ septies circunducta Hie-  
 richo corruit. Ex Iosua cap. 6. Arca Dei, id est, Chri-  
 stus qui ut dictum est per arcam significatur. Area  
 uellus habet. Ex libro Iudicum cap. 6. de uellere Ge-  
 deonis quod in area posuit, madefactumq; est, terra  
 circumiacente sicca, atq; iterum terra madefacta  
 est uellere manente sicco, quod utrumq; significat fœ-  
 cundæ uirginitatis incorruptionem. Vincis hono-  
 re Dei. Ex libro Iudicum capite undecimo, quomodo  
 septe iudex Isræl uouit se sacrificaturum quod-

## 316 SED VLII PRESBYTERI

cunq; ex domo sua primum illi occurreret : si filios  
 Amon debellaret : cunq; filio primum illi occurrisset  
 illam ex uoto deo immolauit. Effectum natæ. Legō ef-  
 fectum quia filiæ amorem religioni pos̄posuit. ¶ Qui,  
 sternis cæde Goliam. Ex primo Regum cap. 17. Quo  
 pacto David Goliam philistæum superauit in certamis  
 ne singulari. ¶ Tu decus omne tuis. Ex Verg. in Buc.  
 usurpauit hoc hemistichium. Qui uincis mundum. Hic  
 est Christus. Maxima dona dei, id est, beneficia homi- 49  
 ni conferenda restituendo illum pristino statui : quod  
 prophetæ prædixerunt, & Christus impleuit. Pon-  
 dera dura tulit, id est, attulit lex Mosis. Et iram.  
 Nam præcipiebat sœuendum esse insontes: Sed gra-  
 tia mandati, id est, lex gratiæ, hoc est, euangelij. Tu-  
 lit, id est, abstulit pondera dura, Christo dicente : Iu-  
 gum meum suave est, & onus meum leue. Filius hic 55  
 hominis, id est, puer ex uirgine natus. Fit questio  
 mundi, scilicet, aliud sentiente appellando  
 fabri filium, cum peccatoribus consuetudinem haben-  
 tem. Nobiscum deus est. Ad illud respicit quod scri-  
 bitur Esaïe cap. 7. Vocabitur nomen eius Immanuel  
 quod interpretatur nobiscum deus. Mundus percepit 57  
 & ambit, id est, continent ex Ioan. cap. 1. Iu[m] mundo erat  
 & mundus eum non cognovit. Signa mouent populos 59  
 id est,

id est, gentes qui miraculis permoti crediderunt. Du= 5  
 ros populos, id est, iudeos dure ceruicis & rebelles.  
 Mors ligno dedicata, id est, ex eo quod Adam de fru= <sup>adulta</sup>  
 tu ligni quod erat in medio paradisi comedit. Auer= 10  
 tur ligno, id est, cruce atq; Christi passione. Ipse tulit  
 dominus. Pro contulit munera seruis pro poenit, quas  
 ab illis passus est. Ipse tulit dominus poenas, id est, per  
 tulit pro seruorum redemptione. Vita beata, id est,  
 Christus qui huiusmodi uitam homini attulit. Auer= 15  
 tere necem, id est, prohibere mortem, que ut dicit A= 20  
 postolus stipendum peccati est. Lumen dei. Iuxta il= 25  
 lud Esaie cap. 9. Habitantibus in regione umbræ mor= 30  
 tis lux orta est eis. Lumen Dei. Iuxta illud Ioannis  
 capite 1. Et uita erat lux hominum, & lux in tenebris  
 lucet. Per hominem, id est, per primum parentem.  
 Per hominem, id est, per Christum qui mortem mo= 35  
 riendo destruxit. Pater iste prophanus, id est, diabo= 40  
 lus. Suscitat genus, sub audi humanum adigendo ad  
 mortem. Per hominem, id est, per primum paren= 45  
 tem. Per hominem, id est, per Christum qui mortem  
 moriendo destruxit. Pater ille prophanus, id est, dia= 50  
 bolus. Suscitat genus. Sub audi humanum adigendo ad  
 mortem. Dura ceruice. De Iudeis duræ ceruicis popu= 55  
 lo loquitur. Hic populus, scilicet, gentilis. Gens

impiæ Iudeorum, scilicet, qui Christum morti tradidere. Sanguine lœta redit. Subaudi gens Christia= 75  
norum refecta sanguine Eucharistiæ. Autor terrenus, 77  
id est, Adam ex terra formatus, qui mortem intulit mundo. Christus, scilicet, secundus Adam, id est,  
homo. Facinus definxerat, id est, peccatum Adam 79  
quod illum ex libero fecit seruum. Christus reficit,  
id est, restituit ex seruitute libertatem. Fortia uincula. 81  
Quibus homines per peccatum, quasi compedibus  
sunt impliciti. Et quibus arctissime per charitatem  
Christo copulamur. Cœlum terramq; subegit. Mat= 85  
thæi cap. ultimo. Mihi data est omnis potestas in  
cœlo & in terra. Pellitur umbra die, id est, fi= 87  
gurata in lege ueteri reserantur in lege euangelica.  
Addit gentes. De uocatione gentium, & abdicatione  
Iudeorum plenum est testamentum uetus. Te pro= 89  
perare docent, id est, prophetæ significabant Chri=  
stum breui nasciturum ex uirgine. Sacraq; gerimus,  
id est, lex euangelica, quæ significat breui futurum di= 91  
em iudicij. Vota priorum, id est, desideratus à san= 93  
ctis patribus. Unicus, id est, dei filius. Compleuit mu= 93  
nera legis. Ipso Christo attestante in passione cosum= 95  
matū est. Spes priorū, id est, prophetarū. Spes cum fine 97  
id est, quem finem nos speramus. Munus fidei, id est, 97  
merces

merces et præmium. Qui dedit, id est, per gratiam  
 fecit. Concidit mundus, id est, hominum uitia: nam  
 in hac significatione plerunque in sacris literis acci-  
 pitur. Totis gentibus. Quia peculiariter apud gen-  
 tiles gratia manet. Sola columba, id est, Christia-  
 na simplicitas. Et alludit ad illud quod scribitur in  
 Genesi capite octavo. De corvo et columba. Iuves-  
 nalis. Dat ueniam corvis uexat censura columbas.  
 Que autem sequuntur patent.

## SEDLII PRESBY-

TERI HYMNVS IAMBICVS DI-  
 meter de Christo, succincte ab in-  
 carnatione usq; ad Ascensionem, eius  
 opera complectens.

**A** solis ortus cardine      *An* *πανταρηθος*  
 Ad usq; terræ limitem      *εως τερρος*  
 Christum canamus principem      *Χριστοντα*  
 Natum Maria uirgine.      *γον μαρινη*

**B** Beatus autor seculi.      *B*  
 Seruile corpus induit.  
 Ut carne carnem liberans  
 Ne perderet quos condidit

q , Castæ

Castæ parentis uiscera

Cœlestis intrat gratia.

Venter puellæ baiulat

Secreta quæ non nouerat.

Domus pudici pectoris

Templum repente fit dei.

Intacta nesciens uirum

Verbo concepit filium.

Enixa est puerpera

Quem Gabriel prædixerat.

Quem matris aluo gestiens

Clausus Ioannes senserat.

Fœno iacere pertulit,

Præsepe non abhorruit,

Paruocq; lacte pastus est,

Per quem nec ales esurit.

Gaudet Chorus cœlestium,

Et angeli canunt deo,

Palamq; fit pastoribus

Pastor creator omnium.

Hostis Herodes impie.

Christum uenire quid times;

Non arripit mortalia,

Qui regna dat cœlestia.

Ibant

Ibant magi, quam uiderant  
Stellam sequentes præuiam.  
Lumen requirunt lumine,  
Deum fatentur munere.

Caterua matrum personat,  
Collisa deflens pignora.  
Quorum tyrannus millia  
Christo sacrauit uictimam.

Lauacra puri gurgitis  
Cœlestis agnus attigit.  
Peccata quæ non detulit,  
Nos abluendo, sustulit.

Miraculis dedit fidem,  
Habere se deum patrem,  
Infirma sanans corpora,  
Resuscitans cadauera.

Nouum genus potentiaæ,  
Aquæ rubescunt hydriæ.  
Vinumq; iussa fundere  
Mutauit unda originem.

Orat salutem seruulo  
Flexus genu centurio.  
Credentis ardor plurimus  
Extinxit ignes febrium.

Petrus per undas ambulat,  
Christileuatas dextera.

Natura quam negauerat,  
Fides parauit semitam.

¶ Quarta die iam foetidus,  
Vitam recepit Lazarus,  
Cunctisq; liber uinculis  
Factus superstes est sibi.

Riuos cruoris horridi  
Contacta uestis obstruit.  
Fletu rigante supplicis  
Arent fluenta sanguinis.

Solutus omni corpore  
Iussus repente surgere,  
Suis uicissim gressibus  
Aeger uehebat lectulum.

Tunc ille Iudas carnifex  
Ausus magistrum tradere  
Pacem ferebat osculo  
Quam non habebat pectore.

Verax datur fallacibus,  
Pium flagellat impius.  
Cruciq; fixus innocens,  
Coniungitur latronibus.

Xero

Xeromyrrham post sabbatum  
 Quædam uehebant corpori,  
 Quas allocutus angelus  
 Viuum sepulchro non tegi.

Hymnis uenite dulcibus  
 Omnes canamus subditum  
 Christi triumpho tartarum,  
 Qui nos redemit uenditus  
 Zelum draconis inuidi.  
 Et os leonis pessimi  
 Calcauit unicus dei,  
 Sesecps coelis reddidit.

## COMMENTARII.

**A** Solis ortus. ] Hymnus hic à Sedulio composi-  
 tus est, constatq; dæmetro iambico, digestusq;  
 est per tria & uiginti tetrastica, que incipiuntur se-  
 cundum ordinem alphabetarium, in quod luserunt  
 plerunque instrumenti ueteris autores: nam & Da-  
 uid Psalmum centesimum decimum octauum, & Sa-  
 lomon librum Proverbiorum, & Hieremias Threnos  
 hac serie composuit. Aduertendum tamen et si autor  
 sua inuentione delectatus k literam suo in loco po-  
 nat, dicens: Katerua matrum personat, non sic de-  
 bere scribi, sed per c literam. Quintilianus namque

libro 1. eos reprehendit, qui dicebant cum sequeretur  
 a uocalis loco c, k debere scribi, ut: Kartago, kaput,  
 & quod hoc in loco Sedulius scribit caterua, & sub=  
 dit causam cum c litera sit, quæ in loco k successerit.  
 Præterea quod scribit hymnus sine aspiratiōe in prin=  
 cipio, cum omnis dictio ab ypsilo incipiens, aspiretur.  
 Sunt autem omnia manifesta: nisi quis dubitet, quid sit  
**Xeromyrrha**: nam cū sit duplex myrrhæ genus, ali=  
 ra facta, id est, stillatitia, & altera ficitia, erit  
**Xeromyrrha**, id est sicca myrrha, erit op=  
 nor quæ ex ligno myrrhæ eli=  
 ciur eo modo quo **Xylo**  
 balsanum.

Faustus Andrelinus Forobiusis Lectori Salutē?

Cave, milletor, cave, inquit: ne tā castū tāq̄at solita poēta ridiculo illa hi=  
 falo deponat: Sit enim atq̄ib[us]t[er] liber. Funeris p[ro]p[ter] Hipp[on]i poēta cele=  
 bre p[ro]p[ter] de Euseb[io] in Historia liber primus. Siquid alio vellet posse, vel ipso effoz  
 i caria deprauata fuerit: id publica quod[em]diam aq[ue] lectione nō investigari  
 p[er]mitte[re]. Tunc cū ex Christianis p[er]ib[us] Christianus natu[us] et funeris  
 a Christiano p[er]tul[us], de Christiana fide differente, Nocturna doxato ma=  
 m[us] agato diuina. ne s[ecundu]m q[ui]tulos, sed poëtas tu oratores vell[egere]  
 vel audiire videaris: nūc ille p[ro]fecto p[ro]loringus rem flingit, est, q[ui] diuina  
 mysteria eleganti carmine illustrata nō ignorare. Ex hoc nō solu[m]  
 mihi ip[s]i, dixi enī tri Alfonso Hipp[on]i, doctiss. quidē theologo agenda sum  
 nō vulgari[us] grā. Ex eo enim iam diu qualitatem à me generosu[m] accip[er]i  
 acceptis publicatis nō sine maxima diligentia interpretabor:  
 Ut ex officina mia nō ta[ct]ecularis, q[uod] sacra lira exisse ceteratur.

Hermannus Breyeri Monasteriensis In p[ro]p[ter] Hipp[on]i  
 ad epigramma ad Lectorem.

Nectite Pierides pederas, & corripite lauros  
 Castalia liquidas porrigit atra aquas.

In solitoq[ue] nomen tollat inca leta virore:

Quo scit alatus Dellerop[us] fontis equus.

Permissus mibiis irrorat et grammata h[ab]entur  
Littera Cephisi come Thalia tui

Cyrrae forat flores violas: plilia circu[us]:

Spirat immensis delphica rura rosis.

Aura tui flatu, tota regione susurret,

Silenti tacropis robora quer na fuisse;

Imponit, tunc

pendet, aperte

B. E. 17. Diagno-

sis de solle de

Dante p[ro]prio Astrologi-

m[od]o d[omi]ni, f[est]i[us] e[st] v[er]o:

Primo ordinu[m] iudic[em]o.

Si f[est]i[us] domino

Primo ordinu[m] iudic[em]o.

# IV VEN-

## CI PRESBYTERI

HISPA NI POET AE CHRISTIANI

LIB. III. de historia Euan-

gelica, emendati ex multis

erroribus purgati.

Imponens per immen[di] Euangelicae legis maiestatem  
heroicis versibus concludens.

Apud Ioa. p[re]f[er]it. in vicinarii facili apud leta amittere.

Applandat redi[us] felix Hispana funere,

Neglectu[m] cuius[em] spirabor edebat opus.

Qui modo canicie cultus abrupte breatos

Induit. a forma pristina metra jnd.

Fulget & pallidis ibero[rum] coma digna corynatis,

Et manus aurata pulsat eburna hyra.

Desine mirari, supplex si monerit Orpheus

Tartara, & inferniflible numen agri.

Vana quide sat hac: sed gloria tanta funere

Aduollet, aetheren qui mouet ore Deum:-

I V V E N C I  
COMMENDATIO IVVENCI  
& operum eius.

D. Hieronym. de illustrib. uiris.

Iuuencus nobiliſimi generis Hispanus, presbyter,  
quatuor Euangelia hexametris uersibus ad uerbum  
penē transferens, quatuor libros cōposuit: & nonnulla  
eodem metro ad Sacramentorum ordinem pertinentia,  
floruit sub Constantino principe.

*Gregorius Turonensis his  
Floribus 24.1. cap. 34. vbi de Con-*  
*stantio 34. Imperatore.* Idem in epistola ad Magnum  
urbis oratorem.

*Vigil ad hoc ipsum  
historiographus* Iuuencus presbyter sub Constantino hystoriā do-  
mini Saluatoris uersibus explicauit, nec pertimuit Eu-  
angelij maiestatem sub metri leges mittere.  
*in Chronicis scriptis Eusebii*

*bis. A. Viximopri-* Idem super Matthæum.

*Pulcherrime munera sacramenta Iuuencus Presby-*  
*mo enim dies Im-* ter uno uersiculo comprehendit dicens: Aurum, thus,  
*perij anno His-* myrrham, regiūq; hominiq; Deoq; dona ferunt.  
*nymus pbr ad;*

*dit, indicat Iuuencus poeta Euangelium libri conseruasse, rogante supra*  
*dicho Imperatore:* PETRVS CRINITVS DE VI-  
ta Iuuenci Hispani.

**I**VUENCUS poëta, natione Hispanus, familia insigni  
maximeq; illustri natus est, ut ab Hieronymo tradi-  
tur. Præcipue floruit imperantibus Cōstantio & Con-  
stante: qua tempestate in eloquentia apud Latinos cla-  
ri fue

ri fuerūt Tiberianus, Nazarius, & Flavius Vopiscus qui de gestis Romanorum principū libros composuit, Inter alia poēmata quæ dicuntur ab eo edita, scripsit quatuor Euangelia hexametris uersibus, qua in re maiori diligentia usus est in seruāda rerū historia, quam in demonstranda ingenij sui elegantia. Idem. Iuuencus aliquot hymnos fecit, quibus facile indicavit se optime meritum de religione Christiana. Neq; dubiū est fuisse illum inter sacerdotes Christianos, ut ueteres autores testantur. Diuus Hieronymus alicubi repetit Iuuenci carmina, cunq; ut eruditū et elegantē poëtā cōmendat.

### IOANNES TRITENHEY M ABBAS

Spanhemensis in libro de scri-  
ptoribus Ecclesiasticis.

Iuuencus præsbyter, natione Hispanus, uir nobilis atque doctissimus philosophus, poëta, rhetor & theologus insignis, & non minus conuersatione quam scientia scripturarū, ecclesiæ uenerabilis. Edidit pro ædificatione legentiū tam metro q̄ prosa multa præclarā uolumina, sed pauca ad noticiam meam peruererunt. Legi opus insigne quod hexametris uersibus cōposuit de quatuor Euāgelijs: libros quatuor. Immortale nihil mundi compage tenetur. De Sacramentis libros duos.

Cætera

cōposuisse dicitur ad manus nostras nō uenerūt. Clā-  
ruit sub Cōstantino Magno et filijs eius. Anno Domini  
ccc. xxx. Baptista Mantuanus.

Volo ante istorū oculos Iuuencū Hispanum statue-  
re, quē inter illustres uiros et in doctissimorū Christia-  
norū catalogo Hieronymus enumerat, ut accidat eis  
quod à Persio dicitur. Virtutē uideant intabescātq; re-  
licta, Prodite ô zoili nostri. Videte uirum sacris initia-  
tum, mysterijs lauro coronatū, misis undiq; cinctum,  
lyram tenentē, currite ad rarum hoc et grande specta-  
culum: sed cauete ne repente culpetis, laudatur à Hie-  
ronymo: hic igitur immensam Euangelicæ legis maiest-  
atem uersibus includit herotis.

S. 14

## FRANCISCVS PETRARCHA IN

Bucolicorum suorū egloga decima, que  
laurea occidens inscribitur.

Tum pinea late  
Sylua uirens dulcesq; oleo, gremioq; decorum  
Clara souens roseo puerum stat limine virgo.  
Hec matrona fuit hortis, quæ lecta remotis  
Vimineis calathis templo aurea poma sacravit.  
Mira loquarq; supra fidem, sed carmina uidi  
Hic hominis pariterq; aquilæ, bouis atq; leonis  
Hispanum nostra modulantem uoce Iuuencum.

Te

IVVEN

**IVVENCI HISPA  
NI PRESBYTERI IN QVATVOR  
Euangelia Dominicalia,** *Christi. fastus.*  
**PROLOGVS.**

**I**Mmortale nihil mundi compage tenetur,  
Non orbis, non regna hominum, non aurea Roma,  
Non mare, non tellus, non ignea sidera cœli.  
Nam statuit genitor rerum irrevocabile tempus, *Non ali.*  
Quo cunctum torrens rapiat, flamma ultima mūdum. *et*  
Sed tamen innumeros homines sublimia facta,  
Et uirtutis honos, in tempora longa, frequentant,  
Accumulant, quorum famam laudesq; poëtae. *+ et*  
Hos celsi cantus Smyrnæ de fonte fluentes,  
Illas Minciadæ celebrat dulcedo Maronis. *+ decurrit*  
Nec minor ipsorum + discurrat gloria uatum, *See Fauibus*  
Quæ manet æternæ similis, dum secla uolabunt,  
Et uertigo poli terras atq; æquora, circum, *Voluit F.*  
Aethera sidereum iusto moderamine uolent.  
Quod si tam longam meruerunt carmina famam,  
Quæ ueterum gestis hominum mendacia neglectunt,  
Nobis certa fides, æterna in secula laudis  
Immortale decus tribuet, meritumq; rependet,

*Mam*

Nam mihi carmen erunt Christi uitalia gesta,  
**I** populos Diuinum in † populis falsi sine crimine donum.  
sic F. Nec metus, ut mundi rapiant incendia secum  
romane fidelitatis  
st. bernardini dicitur Hoc opus, hoc etenim forsitan me subtrahet igni,  
MATTH 24. Tunc, cum flammiuoma descendet nube coruscans  
romane fidelitatis  
st. bernardini dicitur Iudex altithroni genitoris gloria Christus.  
Ergo age sanctificus aſit mihi carminis autor  
Spiritus, & puro mentem riget amne canentis  
Dulcis Iordanis, ut Christo digna loquamur.

### COMMENTARII IODOCI Badij Ascen.

**I**Mmortale nihil &c.] In hoc prologo, seu potius  
præcentu autor proponit, & inuocat non sine o-  
peris sui, ob argumenti præcellentiam immerita com-  
mendatione, ut certe pudori eſſe debeat Christiani  
nominis Poëtis, tam paucos in uinea Euangelica la-  
borasse, ut sint qui comperta ueritatis luce errorum  
umbras nebulosas adhuc ſectentur. Sed miſſa hæc fa-  
ciamus. Autor in hoc proloquo facile ostendit, quo  
ſit ingenio præditus, & q̄ auream habeat in carmina  
uenā, niſi ea fidei, quæ captiuat omnē ſenſum & ſobri-  
etati euangelicæ cohibere malit. Vix enim quiq̄ aut  
ſententiosius, aut delitiosius hoc Proœmio inuenias.

Confirmat

Confirmat autem illud Maronis in Georg. 2 Illum nō  
populi fasces : non purpura regum flexit. &c. Non  
res Romanæ perituraq; regna, &c. In quo secundum  
diuum Augustinum in propria persona loquens Poë=ta.  
Est romana regna peritura dicit : cum in persona  
falsi Iouis dicat Aeneid. 1. de Romanis. His ergo nec  
metas rerum, nec tempora pono. Imperium sine fine  
dedi. Sunt igitur regna Romæ peritura. unde dicit in  
arte Flaccus. Debemur morti nos nostraq;. Item. Mor  
talia facta peribunt. Et ut Fortunatus ait. Omnia præ  
tereunt præter amare deum. Et ut ueritas in Euange=lio.  
Cœlum & terra transibunt. Ordo autem hic est  
Nihil tenetur immortale, id est, incorruptibile, compa=ge,  
id est, in cōpactione & cōstructione mundi, scilicet  
uniuersi quantū est de natura eius. Non orbis, scilicet  
terræ est sup. immortalis non regna hominum, non  
Roma aurea, id est pulcherrima, unde Maro. Scilicet  
& rerum facta est pulcherrima Roma. Non mare re=pete  
semper est immortale : non tellus, non sidera ig=nea,  
id est de natura ignis aut ignei coloris. Nam geni=tor  
rerum, id est creator omnium deus, statuit tempus  
irretrahibile, id est, quod à nemine reuocabitur, quo  
flamma ultima, scilicet ignis cōflagrationis torrens, id  
est, per modum torrentis æstuans aut torrens, id est ar  
dens

dens. rapiet cunctum, id est, simul totum mundum. Sed  
 tamē, id est, nihilominus facta sublimia, id est prestantia.  
 Et honor, id est, decus uirtutis, id est, uirtuti debitus  
 frequentat, id est, celebrant innumeros homines in tem-  
 pora longa, scilicet usq; ad consummationē seculi. Quo-  
 rū, scilicet, hominū poētæ accumulat, id est, acumulans  
 augent famā & laudes. Celsi cantus, id est, altisoni  
 uersus fluentes de fonte Smyrnæ, id est, Homeri Smyr-  
 nei sup. celebrant hos, id est, quosdam ex illis & dulce-  
 do, id est, camena Maronis, id est, Virgili. Minciadæ  
 id est, accolæ Mincij fluuij apud Mantuam fluentis, et  
 ita ab eo denominati celebrat illos, id est, alios. Nec, id  
 est, & nō et gloria ipsorum natū, id est, poëtarū, scilicet  
 Homeri & Maronis, nō discurrunt minor quam eorum qui  
 cecinerūt, que, scilicet, gloria manet similis æternæ nō  
 tamē est æterna dū secula, id est, tempora uolabunt, id  
 est, celeriter transibunt. Et dū uertigo, id est, motus po-  
 li, id est, celi uoluet iusto moderamine, id est, mensura  
 & pondere ac numero æthera, id est, cœlū sidereū, id  
 est, stellatū circū terras atq; æquora. quod si [ respicit  
 ad se ] carmina quæ necnūt mendacia gestis ueterū ho-  
 minū, id est, id est, poëtica mergerunt tā longā famā fis-  
 des, id est, persuasio. certa fundata super firmā petrā:  
 tribuet nobis immortale decus [ Iuxta quod Hierony-

mus: discamus scientias in terris que nobiscum manebunt  
 & in cœlis] in secula æternæ laudis, et respondet me-  
 ritum, id est, premium. Nam gesta uitalia, id est, ad uitam du-  
 centia, aut æterna Christi: appositorie donum diuinum  
 in, id est, erga populos. Sine crimine falsi, id est, falsita-  
 tis. Erunt mihi carmen, id est, materia carminis. Nec  
 metus sup. est quia uerba Christi non transitunt. Ergo  
 age. invocat facies mentionem non fontis musarum, sed lor-  
 danis in quo uis mundatua cōperta. Cetera patent.

## IVVENCHI PRESBI-

TERI DE EVANGELICA HI-  
 STORIA LIBER PRIMUS.

DE PARENTIBVS ET CONCE-  
 ptione Ioannis Baptistæ præcur-

foris Domini, Lucæ. 1

Ex fuit Herodes Iudea in gente  
 cruentus,

Sub quo seruator iusti templique sa-  
 cerdos

Zacharias, iucibus cui templum cura tueri,

Digesto instabat lectorum ex ordine uatum.

+ Cuius inhærebat thalamis dignissima coniuncta,

<sup>qua uerba Evangelia scri-  
 bi ex membris don-  
 atibus fratrum foris  
 Deinde peribit tam  
 bapta. et ipsius puer  
 foris donum corporis.</sup>

Vicitas F.

† F.

Huius

Cura ijs ambobus parilis, moderaminis æqui,  
 Ambos annexos legis præcepta tenebant.  
 Nec fuit ijs soboles, iam tunc uergentibus annis :  
 Gratius ut donum iam desperantibus esset.  
 Sed quum forte adytis arisq; inferret odores - 10  
*iussus* Zacharias, + iuſus cœlo descendere aperto  
*\* iuſus.* Nuntius, & soli iussas perferre loquelas.  
 (Cætera nam foribus plebes astrata rogabat, )

## COMMENTARI

**R**ex fuit Herodes. Exprimit principium euangelij Lucæ dicentis . Fuit in diebus Herodis regis Iudeæ sacerdos quidam nomine Zacharias, de uice Abbia. &c. Rex cruentus: ut qui tot innocentibus trucidatis, ne proprio quidem filio pepercit. unde dicunt Augustum dictitare solitu: se male esse porcum quam filiu Herodis: quia cū inter Iudeos uiueret suilla carne abstinebat, non tamen erat Iudeus . Qui ideo commemoratur rex, ut quia sceptrum ablatum erat à Iude, uenturū sciamus qui mittendus erat iuxta prophetiam Iacob . Gene. 49 Non auferetur sceptru de Iude & dux de semore eius , donec ueniat qui mittendus est: & ipse erit expectatio gentium. Seruator , id est, obseruator iusti, id est, iusticie: & sacerdos non tum ut multi uolunt summus . Vicibus, id est, per uices: sic enim seruebant . Ipse autem erat de uice Abbia

bia. Ex ordine uatum, id est, prophetarum di-  
gesto, id est, in seriem reducto. Instabat scilicet  
officio uicis sue. Coniunx, scilicet, Elizabeth de filia-  
bus Aaron: moderaminis, id est, temperamenti æqui.  
id est, æquitatis, hoc est iustitiae: quia erant ambo iu-  
sti. Precepta legis tenebant ambos. Significantius quā  
si diceret ambo tenebant præcepta, ut uis præceptorū  
dei significetur: urgentibus, id est, tendentibus ad fi-  
nem ætatis. Gratius, &c. pulchra est ratio. Adytis san-  
ctis sanctorum. Odores, id est, incensum thus. Astrata  
iuxta fores orans prostrata: quia omnis multitudo  
populi erat orans foris.

**Q** Vid tibi terribilis concusi corda pauore.

Quens Angelus tu-

Visus: tum lœti sermonis munere placat?

gratia pla-

Iam me propicius rerum pater unicus, alto

cet

A cœli solio tibi nunc in uerba uenire

Præcipit: & chara tibi mox de coniuge natum

Promittit, grandis rerum cui gloria restat.

20. Plurima qui populis nascendo gaudia quæret,

Sobrius æternum, clausum quem spiritus ipsis

Visceribus matris complebit numine claro.

Istius hic populi partem magnamq; docendo

Ad uerum conuertet iter dominumq; deumq;

Continuo primus noscet, plebemq; uocabit.

Nomine Ioannem, quem tu uocitare memento.

Illi confusa respondit mente sacerdos.

Aemula promissis obssistit talibus ætas:

Nec senibus so boles poterit contingere fessis

Quām deus auertens primeuo in flore negauit. 30

addit: Hæc trepidans uates, cui talia nuntius fert.

Si tibi mortalis sobolem promitteret illus.

Ad desperandum forsitan cunctatio mentis

Debuerat tardis hærens infistere uerbis.

Creator Nunc ego, quem dominus cæli terræq; repertor.

Ante suos uultus uoluit parere ministrum:

Auribus ingratia hominis uisq; receptus

Summi iussa dei non contempnenda peregi.

Quare promissis manet irrevocabile donum

Sed tibi claudetur rapidæ uox nuntia mentis, - 40

Donec cuncta dei firmentur munera uobis.

et se te Hæc ait et subito tenues se misit in auras.

neris immi/ Interea populus miracula longa trahebat,

scuit auris. Quid tantum in templo uellet cessare sacerdos.

de F Egressus trepidæ numen uidisse supernum

Nutibus edocuit, miseræ et dissipidia uocis.

redijt Inde domum, remeat completo ex ordine uates

Officio, amissamq; leuant promissa loquela,

Nec dilata diu uenerunt munera prolis.

*Anxia sed uentris cælabat gaudia coniunx*

*Donec quinq; cauam complerent lumina lunam.*

## COMMENTARII.

**Q**uid tibi. Ordo est. Et nuncius qui Græce dicatur ἔγγειος, missus proferre soli, id est, ad solum Zachariam [ nam cætera plebes, id est, plebs astrata sup. erat ad orandum, foribus, id est, iuxta fores et ita foris] loquelas, id est, mandata dei rogabat. i. interrogabat eum quod. i. ad quid ego uisus tibi terribilis cœcuisti corda. s. tua pauore, tu id est, deinde placat, id est mulcet & lenit eum munere, id est, officio sermonis læti. Dixit enim: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudi ta est deprecatio tua. Rerum pater unicus, id est Deus qui solus omnium uisibilium & inuisibilium creator est, propicius, id est, misericors, aut miseratus uenire in uerba, id est, ad te loqui, grandis rerum, &c. Erit enim magnus coram domino, & multi in nativitate eius gaudebunt. Sobrius, quia abstemius, uinum & ficeram non bibet numine claro, id est, spiritum prophetae, quia, Et spūsancto replebitur adhuc ex utero matris suæ. Et multos filiorum Israël conuertet ad dominum deum ipsorum. Si Euangeliū Luce conferas nihil sit obscuritatis. Confusa mente: dixit enim unde hoc sciam? Ego enim sum senex, &c.

Emula, id est, aduersatrix & inimica talibus pro-  
missis, scilicet de filio generando. Deus auertens, id est  
indignatus aut designatus non tali munere. Hæc tre-  
pidans, id est, cum trepidatione sup. respondit uates  
scilicet, futurus. Quando canet. Benedictus dominus  
deus Israël &c. Cunctatio, id est, dubitatio & mora  
in credendo. Nunc ego, scilicet, Gabriel dixit enim:  
Ego sum Gabriel qui asto ante deum &c. Peregi, id  
est, plene exposui Iussa, id est, mandata dei. Donum, sci-  
licet, dei, id est, filius dono dandus: uox nuncia men-  
tis, quia uoces sunt signa conceptuum mentis, quæ rapi-  
da est: quia unico momento coelos penetrat. Interea  
populus trahebat, scilicet, animo, id est, agitabat longa  
miracula. Qui, id est, cur, uel ad quod &c. Nutibus  
quia mutus effectus erat. Dispensia, id est, amissionē le-  
uant loquela, id est dolorem de amissione leuans lo-  
quelle. Cauam quia rugosam lunā, id est, donec quinq;

\* Anniversario MAJ essent peracti menses.

*rix. Luc. i. 2.* ANGELVS GABRIEL MITTITVR  
à Deo ad Mariā uirginē. *Luc. i.*

*als Tunc F.* **N**unc maiora de hinc idem mandata minister  
Detulit, ad Mariæ demissus uirginis aures.  
Hec deßponsa suo per tempora certa propinquo:  
Abdita uirgineis caste pubescere tectis

Et

- Et seruare diem, iussis permissa parentum.  
 Ad quam tranquillum sermonem nuncius + Infert.  
 Salve + progeniem terris paritura salubrem.  
 Desine conspectā mentem turbare uerendo  
 Nam tua concipient coelesti uiscera iussu  
 Natum, quem regnare deus per secula cuncta  
 Et propriam credi sobolem, gaudetq; iubetq;  
 Huic(ubi sub lucem dederis) sit nomen Iesus:  
 Ad quem uirgo dehinc: pauido sit incipit ore.  
 Nulos conceptus fieri sine coniuge dicunt,  
 Vnde igitur sobolem mihi nunc sperabo uenire?  
 Nuncius haec contra, celeri sermone profatur.  
 Virtus celsa dei circumuolit aut obumbrans,  
 Spiritus et ueniet purus, lectissima uirgo.  
 Ac tibi mox puerum casto sermone iubebit  
 Magnificum gigni, populis quem credere sanctum  
 Supremiq; dei natum, uocitare necesse est.  
 Sic cognata tibi, sterilis quae credita cunctis.  
 Zacharie coniux, mortali germine nuper  
 Aevo defessis auxit miracula membris.  
 Sextus adest mensis, parent sic omnia iussis.  
 Virgo dehinc, domino famulam nunc esse iubenti  
 Ut tua uerba sonant, cernis seruire paratam.  
 Nuncius abscedens uacuis se condidit auris.

**N**unc maior amandata, quas cōmissiones uulgas  
uocat: maiora quia maior est dominus quod  
seruus, rex quam p̄aco, deus quam homo. Idem, scili-  
cet, Gabriel qui in annūciatione dominica nominatur  
ut in negocio excellentissimo, unde eternū meruit no-  
men. Detulit, id est deorsum à throno trinitatis in con-  
clave uirginis tulit. Ad aures, ut per quas conceptura  
erat. Suo propinquo, id est, consanguineo Ioseph: quia  
ambo fuerunt de domo Dauid, aliter Christus non fu-  
isset naturalis filius, nec de fructu uentris Dauid: sed  
tantū legitimus. Desponsa: quod euangeliū dicit despon-  
sata, utens pro desponsa, semel enim fuerat desponsa.  
Permissa iūsis, id est, ex mandato et uoluntate paren-  
tū Iacobim et Annae: Pubescere, id est effici nubilis ca-  
ste: quia in tectis uirginis, id est, inter uirgines deo in-  
tēplo usq; ad annos pubertatis seruientes. abdita, id est  
abstrusa, & ablata à cōspectu uirorū. Ad quā, scilicet,  
Mariā uirginem. Tranquillū, pacificū: quia salutauit  
eam salubrem, quia saluatorē. Conspectu: euangelium  
tamen dicit turbatam in sermone, quia frequenter uide-  
rat angelos: sed nunquam talia audierat gaudet, scili-  
cet, quantum ad se. Ex beneplacito suo, quia ipse est  
de quo dicit: in quo mihi complacuit. & iubet quan-  
tum

tum ad uirginem : hoc est filius, altissimi uocabitur. Ie-  
sus bene trisyllabum, & secunda longa, & Marie ea  
de breui posuit. Dicūt, scilicet, omnes physici. Circum-  
uolitabit, id est, superueniet in te. Purus, nō corrumpēs  
sed purificans. Lectissima, id est electissima, quem ne-  
cessē est populis : credere, id est, ut credant, si uolunt  
salui esse. Mortali germine, id est, ex semine hominis  
mortalis. Anxit miracula: quia supra naturae uires con-  
cepit. Defessis effetis aeo, id est senio, aut etate semili  
Omnia iussis, scilicet, dei : quia non erit impossibile a=  
pud deum omne uerbum. Vacuis auris, id est, euanuit  
ab oculis eius.

## 3. VISITATIO BEATAE MARIAE

Luc. i.

80 **I**LLA deinceps rapidis Iudeam paſſibus urbem,  
Zachariæq; domum penetrat, grauidamq; salutat  
Elizabeth: clausæ cui protinus anxia proliſ  
Membra uteri gremio motu maiore resultant,  
Et simul + exiluit mater concuſſa tremore, + exilij  
Diuinæ uocis completa afflamine sancto  
Et magnum clamans, felix ô foemina ſaluc,  
Felicem gestans uteri ſinuamine foetum.  
Vnde meam tanto uoluit deus æquus honore  
Illustrare donum quam mater numinis alti

Viseret

Viseret? Ecce meo gaudens in uiscere proles - 90  
Exultat, Mariæ quum prima affamina sensit.

**F**eredit si= Felix que confusa fidem mox affore uerbis,  
nem mox Quod deus ad famulos, magnum dignando, locutus  
affore uer= Illa trahens animum per gaudia multa pudore  
bis Suppresso, uocis pauititia dicta uolutat. -

Rependere Magnificas laudes animus, gratesq; celebrat  
Spiritus Immenso domino mundi, uix gaudia tota  
iste capit Ipsam te caperent, quod me dignatus in altum  
Erigere ex humili celsam, cunctisq; beatam  
Gentibus, & seclis uoluit deus æquus haberi. - 100  
Sustulit ecce thronum seuis, fregitq; superbos.

Largifluis Immensis humiles opibus ditauit egentes.

Tunc illic mansi, ternos ex ordine menses,  
remeat Ad propriamq; domum repedat iam certa futuri.

### COMMENTARII.

**I**lla dehinc Mira breuitate transit ad narrationem  
de uisitatione Mariæ. Nam per ea que dicit dat  
intelligere ea, que nō dicit, ut post habitum cōsensum  
statim grauidam effectam, & mox Elizabeth uisisse.  
Rapidis passibus: abiit enim cum festinatione: nam ne  
scit tarda spiritus sanctus molimina. Penetrat, id est  
penitus intrat. Sequitur autem textum euangelicum fe  
re ad uerbum. Membra anxia, id est, commota & ex  
ultans

ultantia pre gaudio . Exiluit quia exclamauit uoce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres. Sinuamine, id est complexu recuruo. Vnde meam, &c. id est. Et unde hoc mihi ut ueniat , mater domini mei ad me. Felix quae credit finem , &c. Sunt qui legant. Felix que confisa fidem mox affore uerbo,id est que confisa es fidem id est promissum aut fidelitatem, &c. dicere posset. Exultauit ubi tua primum affamina sensit. Tuque; beata fidem domini quae uerbo habuisti. Perseverientur enim tibi quae promiserit ille . Ordo est, felix= quae confisa sup . es fidem, id est effectum affore mox uerbo , quod deus locutus sup. est, ad famulam sup. suam dignando, id est, dignam facies, aut repugnando magnum, id est, magnifice, ut sit pro aduerbio positum aliter diceret magnis aut magno, unde & uirgo dictu= ra est : quia fecit mihi magna , &c. Magnificat laudes celebrat, hoc est animus magnificat dominum. Vix tota gaudia mundi caperent te ipsum : aut ad deos id dicit, aut ad animum: qui a exultauit spiritus meus in deo salutari meo. Thronum, id est, solium, quia depo= suit, &c. Futuri scilicet partus, aut monitus ioseph. Re= pedat, id est redit pedibus, tamen ut pie creditur post nativitatem Ioannis.

## 4. NATIVITAS SANCTI IOHANNIS BAPTISTÆ.

Luce. 1.

**I**Amq; aderat tempus, quo sarcina deserat aluum -

Elizabedh, liquidas soluenda in luminis auras

Ad partus fama tantos collecta cucurrit

Turba propinquorum, per gaudia mira frequentes

Concelebrant, nomenq; iubent genitoris habere.

Abnuit hoc genitrix, sed Iohannes uocitetur - 113.

Ingeminat, placuit muti tunc iussa parentis

+ scriptoq; Consulere in + scripto rogitantq; edicere nomen.

rogant. Sed pro mira fides, tabulis quum scribere tentat

Implicitam soluit per uerba sonantia linguam.

+ assueta. Mox etiam + assuetam penetrant spiracula mentem.

Compleatusq; canit uentura conscientia dicta.

+ Concelebrent cuncti laudes, gratesq; frequentent.

Astrorum & terræ, pontiq; hominumq; parenti,

Visere qui uoluit, propriamq; absoluere plebem.

En beat antiquam gentem, cornuq; salutis - 120

Erecto, indulget Davidis origine lumen.

Hoc est quod prisci cecinere ex ordine uates,

Hæc est illa salus, quæ nos ex hostibus atris

Eripit, ut iuste iusto seruire queamus.

Et tu parue puer, sanctius dignusq; propheta - 1

Diceris

Diceris: dominum mox + progrediere uiando.

+ prægres

Illiū et populum duces per lumen apertum.

dieri

Errorem per te ffernent, mortisq; tenebras,

Abrumpent omnes tua qui præcepta sequentur.

Ex hinc secretis in ualibus abdita semper

Vita fuit puerō, donec poscentibus annis,

Vatis ad officium, pleno pubesceret aeuo.

### COMMENTARII.

**I**Amq; aderat. Prosequitur nativitatē diui Baptiste, et prophetiam Zachariæ in circuncisione pueri. Aderat, quia impletum est Elizabet tempus parendi. Sarcina, id est, onus, scilicet, proles soluenda, id est, edenda turba collecta. fama, id est, per famam iubent. scilicet, die octauo. nomen genitoris, scilicet Zachariæ Iohannes primū producit, more Græcorum. Ingeminat id est, affectanter dicit, iussa, id est, uoluntatem, in scripto, unde postulans pugillarem scripsit, dicens: etiam uoce. Iohannes est nomen eius. Tabulis scilicet ceratis, hoc est pugillaribus. implicitam, scilicet prius innexam & impeditam. spiracula, id est, diuinæ inspiratio- nes & potestates prophetandi. Complexus, scili- cet spiritus sancto. conscientia uenturi, id est, rerum futurarum. concelebrent, cuncti, quia Benedictus dominus deus Israël. Parenti, id est, patri, & creato-

creatori propriam, id est, suam, scilicet populum Israël. Beat, id est beatificat, quia erexi cornu salutis. Et tu puer, scilicet. Iohannes, diceris, id est, uocaberis progredivere, id est preibis uiando, id est, eundo. lumen aperatum, quia uisitauit nos illuminare, id est, ut illuminet ihs qui in tenebris, &c. Ex hinc pertransitum percurrit uitam Iohannis Baptiste, sicut & Lucas. Puer autem crescebat & confortabatur spiritu: & erat in desertis, usq; in diem ostensionis sue ad Israël, quod hic dicit uatis ad officium. Pleno aeuo, quia ubi creuerat in uirum.

*relinq[ue] F)* 7. JOSEPH COGITAT [DI-  
mittere Mariam.

Matthæi. 1.

*sc F. jn 11. Jnd  
Jn 12. Deut.  
ego nly Dederas  
opponit f. pluto.* **I**nterea Mariæ sponso miracula mentem sollicitant, manifesta uteri quod pondera uidit, Et secum uoluit, qua nam ratione propinquæ dedecus oppressum cœlet, thalamosq; recuset. Talia tractanti torpescunt membra sapore. *Jop. F* Mox stertente: dei uox est audita monentis.

*l Sam F)* **T**u sponsas capias. uacat omni pactio fraude. Spiritus impleuit sancto, cui uiscera foetu. - 140

Hanc cecinit uates uenturam ex uirgine prolem. *ll. Prot. F)* Nobiscum deus est, cui nomen protinus ille

Hæc

Hec præcepta sequens, seruat sponsalia pacta.

Aliud exemplare hos uersus sic habet. *Famulus & fidei*

Audiuimusq[ue] Dei super horrida somnia uocem,

Accipe coniugium nullo cum crimine pactæ.

## COMMENTARII.

**I**n terea &c. Recitat quomodo Ioseph cum esset uir iustus, & nollet uxorem traducere, id est, diffamarre traducendo, cogitabat eam occulte dimittere: Non tamen licet autor id sentire uideatur: omnes ita interpretantur ut putarit eam uitio suo grauidam: sed cum non posset tantum peccati in ea credere, sciret tamen de se non concepisse, cogitabat eam occulte dimittere neque excusans, nec accusans eam. Miracula nesciuit tamen esse miracula, uoluit duarum syllabarum à uoluo, id est, cogitauit. Propinquæ, scilicet coisanguitate Dei monentis, scilicet, per angelum. Pactio, id est, contraetus matrimonialis. Vacat, id est, uacua & immunis est. Vates, scilicet, Esaias, nobiscum deus, id est, Emanuel, ut notum per ignotum. *# In die nativitatis salvatoris nostri Iesu Christi.*

## DE NATIVITATE SALVATORIS

*ris nostri. Luce, 2. [2-3.]*

**S**ED cum forte & nouus capitū discussio census & tum + Cesareq[ue] Augusto iussus per plurima scribi: & noui Descriebatur Syria, quam iure regebat + Cæsaris

**C**us sis per Cyrius: proprij cui tota per oppida fines  
plurima ter Addebat populi, uires nomenq; + genusq;.

**ræ.** Vrbs est Iudeæ Bethleem: Dauida canorum

+ proprios Quæ genuit, generis censum, quæ iure petebat. - 150

**F**"lā/..d/..hē Obtulit hic illum, genus hinc quod uterq; tradebat

Desponsamq; sibi scribens, grauidamq; professus:

+ cōplures Hospitium amborum Bethleem sub moenibus urbis

**A**ng/..f..q..d..d.. Augusti fuerant per parua habitacula ruris

**s**ueldat fuerat) Illic virgo nouum + completo tempore factum

Edidit, & leni pannoso tegmine motu

Texit, cui durum cunas præsepe ministrat.

### COMMENTARII

**S**ed cum forte nouus. &c. Describit nativitatem  
dominicam de qua Lucæ 2. Exiit edictum à Cæsa-  
re Augusto, ut describeretur uniuersus orbis. Hæc de-  
scriptio prima facta est à preside Syrie Cyrino. Et  
ibant omnes, ut profiterentur singuli in suam ciuitatē.  
Ascendit autem & Ioseph à Galilea de ciuitate Nazar-  
eth in Iudeam ciuitatem Dauid, quæ uocatur Beth-  
leem, eò quod esset de domo & familia Dauid  
ut profeteretur cum Maria despontata sibi uxore  
prægnante. Factum est autem cum essent ibi impleti  
sunt dies ut pareret. Et peperit filium suum primo-  
genitum, & pannis eum inuoluit & reclinavit in præ-  
sepio

sepio, quia non erat ei locus in diuersorio . Hæc canit. Ordo in principio est. Sed cum census nouus, apposito rie discussio, id est, disquisitio capitum, id est, quot capita essent sub Romano imperio . Et iussus, id est, imperatus sub Cæsare Augusto . Scribi per plurima scilicet, loca mundi [ unde quod dicit Lucas uniuersus orbis intelligitur illius regionis ] describebatur Syrie id est, in Syria: quā, &c. Dauid accusatiuus à Dauid Dauidos . Nouū foctum, quia ex spiritu sancto conceputum. Cunas, id est, cunabula.

## ANGELVS NATIVITATE M

Christi pastoribus nunciat

Lucæ secundo. 2.7.

- C**irca sollicitæ + pecudes custodia noctis +  
**P**astores tenuerunt uigiles per pascua lata  
 Ecce dei monitu + iussus descendere cœlo +  
 Nuntius ac + subito terror tremefacta pauore +  
 Prostrauit uiridi pastorum corpora terræ. *xw̄eov*  
 Talis & attonitis cœlo uox missa cucurrit.  
 Ponite terrorem mentis, mea sumite dicta  
 Pastores, quibus hæc ingentia gaudia porto.  
 Nam genitus puer est, Dauidis origine clara, *i. pag. 329. v. plaut.*  
 Qui populis lucem mox lèticiamq; propaget.  
 Hoc signum dicam, puerum quod cernere uobis

Iam licet implentem gracili præsepia uoce.

¶ Talia dicenti iunguntur millia plebis - 170

Cœlestis cunctiq; Deum laudantq; rogantq;

Talis e& uniti uox agminis aëra complet:

¶ Gloria supremum comitetur debita patrem,

In terris iustos homines pax digna sequetur.

¶ Et simul ijs dictis, cœli secreta reuisunt.

Pastores properè uenient, puerumq; iacentem

+ frequen= Præsepis gremio cernunt, post inde + sequentes

tes Dispergunt late celebris uaga semina famæ

Mirantes laudant, letantes constupuerunt,

Omnia nocturnis monitis quod uera recurrant. - 180

### COMENTARII

Circa sollicitæ. Prosequitur illud ibidē. Et pasto-  
res erant in regione eadem, vigilantes & custo-  
dientes uigilias noctis super gregem suum. Et ecce an-  
gelus domini stetit iuxta illos & claritas dei circun-  
fusit illos. Et timuerunt timore magno. Et dixit illis  
angelus: Nolite timere. Ecce enim euangelizo uobis  
gaudiū magnū, quod erit omni populo: quia natus est  
uobis hodie saluator, qui est Christus dominus in ciuita-  
te David. Et hoc uobis signū. Inuenietis infantē pannis  
inuolutū: et positū in præsepio. Et subito facta est cum  
angelo multitudine militie cœlestis laudantiū deū et di-  
centium

centiū: Gloria in altissimis deo: & in terra pax homi-  
nibus bone uoluntatis . Et factū est ut discesserunt ab  
eis angeli in cœlū. Pastores loquebantur adiuicem .  
Transieramus usq; Bethleem, & uideamus hoc uerbum  
quod factū est, quod fecit dominus, & ostendit nobis  
Et uenerunt festinantes, & inuenierunt Mariam et Io-  
seph & infantē positiū in præsepio. Videntes autē cog-  
nouerunt de uerbo quod dictū erat illis de puero hoc .  
Et omnes qui audierunt mirati sunt, & de his quae di-  
cta erant à pastoribus ad ipsos. Maria autem conser-  
uabat omnia uerba hæc conferens in corde suo . Et re-  
uersi sunt pastores glorificantes, & laudantes deū, in  
omnibus quæ audierant & uiderant sicut dictū est ad  
illos: hæc dicit. Ordo est. Custodia noctis sollicitæ , id  
est , sollicitantis, aut si est aduerbium . custodia noctis  
circa pecudes tenuit pastores uigiles sollicite . Per pa-  
scua læta, id est pinguis. Ecce nuntius , id est angelus  
uisus est, sup.eis Descēdere, id est labi. cœlo, monitu dei  
ac terror prostrauit corpora pastorū uiridi terræ,  
id est, in uiride terrā. Tremefacta pauore subito. Et ta-  
lis uox cucurrit missa celo, id est, cœlitus. attonitis, scil=   
licet pastoribus. &c. Propaget, id est, gignet et produ-  
cet. Gracili uoce infantili uagitu. Plebis tapinosis, id est  
humilitas sermonis est: quia euangelium dicit. militiæ

cœlestis. Talis uox. Valla autem docet græce non esse  
hominibus bona voluntatis: sed hominibus bona vo-  
luntas, aut beneplacitum. Reuisunt, id est, repetant: qui  
discesserunt ab eis in cœlum. Veruntamen semper ui-  
debat faciem dei, unde non dixisse: reuisunt. Semina  
fame celebris, id est, Rumores bonos. Nocturnis moni-  
tis, id est, iuxta monita nocturna. Dicimus autem hec  
monita monitorum: unde his monitis, & hi monitu-  
monituum, rarius autem monitibus.

### S. CIRCVNCISIO DOMINI Lucæ :

**V**iderat octauam lucem puer, ecce recidi-  
Ad morem legis, nomenq; aptare necesse est.  
Impositumq; illi (monitis cœlestibus olim  
Quod Marie uox missa deo præcepit) Iesus.

### COMMENTARII

**V**iderat octauam. Prosequitur circuncisionem  
dominicā ea breuitate, qua & euangelista qui  
dicit: Et postquam consummati sunt dies octo ut cir-  
cideretur puer, uocatum est nomen eius Iesus.  
Quod uocatum est ab angelo priusquam in utero  
conciperetur, hæc dicit. Ordo est. Puer, scilicet natus  
nobis, uiderat lucem, id est, diem octauam, scilicet à  
natiuitate sua, id est, factus est diei unū octo, ut consum-  
mati

mati sunt dies octo : ecce necesse est , non necessitate simpliciter dicta : non enim dator & autor legis erat sub lege de necessitate , sed de sua uoluntate : quia non uenerat soluere legem , sed adimplere , necesse inquam est puero . recidi pro circuncidi ad morem legis , scilicet . Genesis 17 . Et aptare , id est , indere & applicare illi nomen . Et impositum est illi , sup . nomen Iesus . Quod uox missa deo . i . à deo praecepit Mariae . olim , scilicet , nouem mensibus , antequam nasceretur . monitis coelestibus , id est , per monita celestia .

## PVRIFICATIO MARIAE .

Lucæ . 2 .

**S**cipserat antique Moses moderamina legis  
Inter que primos prisco de sanguine uatum  
Obseruare dedit foetus offerre sacrando .  
Implumesq; simul ferre ad delubra columbas .  
Hæc ubi per Mariam templo seruata feruntur ,  
Ecce senex Simeon , dignus comprehendere + sensu  
+ Cœlestes uoces , cui quondam prescia rerum  
Virtus prodiderat , quod carcere corporis ægri  
Deposito , mortem liber requiemq; uideret .  
Cum primum cœli laudem terræq; salutem  
Omnia quem uatum spondent oracula ) Christum  
Vidisset templo solennes ferre + palumbos .

+ sensum

+ Cœlestis

uocis

+ columbas

s 4

Isq;

Isq; ubi curuo defessus corpore templum  
 Iam grauior penetrat, monuit quod spiritus autor.  
 Ecce simul paruum gremio genitricis Iesum  
 Ad templum sensit uenisse trementibus ulnis. - 200  
 Accepit puerum, letusq; hæc dicta profatur.

*V. artis* + atris Nunc nunc me famulum dominus, nunc liberet + ars  
 Corporis è uincis, finemq; imponere verbis (Etis  
 Dignetur cum pace suis, en splendida nostros  
 Lux oculos tua circumstat, radijsq; resulget,  
 + addit Quam cunctis hominum lustratis mentibus + addet  
 Israëlitarum cumulatae gloria plebis.

Hinc ait: Hæc quid uirgo tibi tam mira uidentur?  
 Quid tantum Mariæ stupuerunt pectora matris?  
 Hic puer ad casum populus datur, iste renasci - 210  
 + vide infra + Concedet populis, illi signum esse negabunt,  
 Fœderis: hi contra cœlo uenisse tenebunt.

Liuor edax faciet: Lætum ut percurrat amarum  
 Atq; tuam fulgens animam ( mihi crede ) machera:  
 Quo pateant tecti tenebrosa uolumina cordis. - 220

Hec ait in Simeone Deus, uox ecce prophetæ  
 Foemineam sancto complet spiramine mentem.

Anna fuit natu grauior, quam in flore iuuentæ  
 + Destituit + Constituit uiduam mors immatura mariti.  
 Hinc fruitur casta charo pro coniuge uita, - 230

Con-

Continuoq; Dei cultu, que numine ducta  
 Cognouit Christum, & simili sermone locuta est.  
 Vnde ubi solennem pueri pro nomine legem  
 Compleuit genitrix, & Ioseph omnia mirans,  
 Ad patriam leti + repedant, puerumq; reportant. + redeunt  
**Aliud exemplar supra positos uersus**  
 sic habet: nam exemplaria in multis uariant. *Fabius Br. Cor.*  
 Concedet populis, dicta in contraria signum, *Exod. 24. 12.*  
 Istius adueniet percurrens debita leto,  
 Atq; animam matris ferro fulgente machera.  
 Quo pateant tecli &c.

## COMMENTARII.

**S**cipserat antique Moyses, legi potest & Moses  
 Sut in Iuuendale. Sanē hanc legem habemus Exod.  
 24. Deutro. 1. Leuitici. 5. & 12. Primos, id est, proge-  
 nitos, quia omne masculinum adaperiens uuluam. Sa-  
 crandos, quia sanctum domino uocabitur Implumes,  
 quia adhuc pullos, ut qui non euolārint. Ad delubra,  
 id est, templum domini. Sunt autem propriè in quibus  
 erant simulachra delibrata, id est, decorticata, que in  
 templo iudeorum non erant, sed transferimus ad om-  
 nia templa. Ferūtur, id est, offeruntur. Ecce. q. d. de im-  
 prouiso, comprehendere sensu mentis diuinæ & spiri-  
 tussandi per donum prophetie. Carcere corporis, sic

ss Paulus

Paulus quoq; uocat, & Cicero de somno Scipionis.  
 Cum primum,id est,cum tamen antea,uel ubi primum  
 uel simul ac quod dicit Lucas: non uisurum se mor-  
 tem nisi prius uideret Christum domini. Palumbos fo-  
 lennes,id est,ex lege institutos,dicuntur & palumbes,  
 curuato corpore,ex senio: unde silicernium hominem  
 decrepitū uocant,quod inuitus silicem cernat. Gremio  
 diceret Valla,sinu,nisi forte dum pars superior in bra-  
 chis recubabat,inferior in gremio fouebatur. Nam  
 gremium est sub uentre ad femora.Simul,id est,statim  
 postquam.Nunc nunc,geminatio affectum notat,ara-  
 cus uinculis,quia corpus est quidam carcer animi.No-  
 tum autem est canticum Simeonis: Nunc dimittis &c  
 Ad casum,id est,in ruinam multorum.Renasci per bap-  
 tismum,signum esse negabunt.Insignum cui contradi-  
 cetur,scilicet,ab infidelibus & perfidis Iudeis.hi,sci-  
 licet,fideles.liuor,id est,intuicia scribarum & sacerdo-  
 rum.Macheret,id est gladius sup.percurrat,tecti,id est  
 inscrutabilis deus,scilicet spiritus.Anna filia Phanue-  
 lis.charo,id est dilecto.

10. MAGI CVM MVNERIBVS

ueniunt. Math.2. Ex. 6.

**G**ens est Eoi Phebo orto proxima regni  
**G**astrorum sollers,ortusq; obitusq; notare:

Huius

Huius primores nomen tenuere Magorum :

Hinc lecti proceres, Solymas per longa uiarum

23 Deueniunt, regemq; adeunt, orantq; doceri

Que regio imperio puerum Iudea teneret.

Iam genitum, se se stellæ fulgentis ab ortu

Admonitos uenisse uiam, quo supplice dextra

Exortum terris uenerabile numen adorent :

24 Territus Herodes, uatum legumq; peritos,

Quiq; prophetarum ueterum præsagia noscunt

Imperio accitos : iubet omnia + querere legis.

+ acquirere

+ Quo pateat, que sint genitalia mœnia Christo,

+ quis

Omnia uenturum spondent quem oracula uatum,

24 Tunc manifestatur, Bethleem quod membris illum

Micæus. 3.

Progigni maneat, cui sacrau dicere plebem

Israëlitarum sancta uirtute necesse est.

Tunc iubet Herodes Persas pertendere gressum,

+ colendum

Inuentumq; sibi puerum monstrare + uidendum.

+ iterum. 4. 772

Ecce + uie medio stellam præcurrere cernunt

Sulcantem flammis auram, que in culmine summo

Restitit, & pueri lustrata habitacula monstrat.

Gaudia magna Magis redeunt, sidusq; saluant.

Et postquam puerum uidere sub ubere matris

+ F

25 Deiecti prono texerunt corpore terram :

Submissiq; simul mox mystica munera promunt

Aurum

*"H."*  
*"calcibz. F"*

Aurum, thus, mirham, regi<sup>q</sup>; deo<sup>q</sup>; homini<sup>q</sup>;  
 Dona ferunt: totam mox horrida somnia noctem  
 Sollicitant: seumq; iubent uitare tyrannum.  
 Deniq; diuersis Herodis callibus aulam.  
 Diffugunt: patriamq; magi rediere latentes.

## COMMENTARII.

**G**ens est Eoi. Ordo est gens regni Eoi, id est, ori-  
 entalis. Proxima phœbo, id est, soli orto, id est,  
 dum oritur. Sollers, id est, perita notare, id est, in notis  
 & secto puluere signare ortus et obitus, id est occasus  
 astrorū primores, id est, primates aut optimates sal-  
 tē in philosophia. Huius scilicet gentis, tenuere nomen  
 magorū, ut in Perside. Proceres, id est, præstantissimi,  
 quasi regnū sustentatores. lecti, id est, delecti ad hoc de-  
 ueniunt. Hinc, id est, ex hac gente et regno Solymas, id  
 est. Hierusalē, alijs Solyma dicent. Per longa, id est,  
 longinquitatē uiarū. & adeunt regē, scilicet, Herodē.  
 & orant, id est, præcantur dōceri, quæ regio Iudæa, id  
 est, Iudaicā. teneret puerū iā genitū. Imperium, id est,  
 ad imperiū, id est. ubi sit, qui natus est rex Iudeorū, et  
 sup. dicunt aut dicentes [Est aut honesta eclipsis] se se  
 admonitos ab ortu stelle fulgentis uenisse iā, id est, fe-  
 cissee iter. quo, id est, ideo, ut adorēt numen uenerabile  
 i. deū uenerabilē exortū terris. Herodes territus iubet  
 peri-

peritos uatū et legū.i.legisperitos. Et qui noscunt præ sagia,id est,prognostica prophetarū ueterū.accitos.i. uocatos. Ad se,imperio,id est,per imperiū regiū.Iubet dico querere, id est , inquirere omnia,id est ,x digia et ænigmata legis. Alij habēt omnia,sup.scripta legisquo id est,ut pateat . que moenia sint Christo genitalia.i. nativa.i.ubi debeat nasci. quē scilicet Christū . omnia oracula,id est,responsa & prophetica dicta uatū respondent uenturū.Tunc manifestatur.s. à legisperitis et interpretibus prophetiarū.quod maneat,id est,firmū et fatale sit,illū,p gigni. Moenibus . id est,intra moenibus id est,intra moenia;nescia tamen an habuerit moenia, cū etiam noctu fuerit peruia pastoribus ad casam saluatoris.ab angelo missis.Bethleē,scilicet,patria David cui,scilicet,gignendo in Bethleē necesse est , propter prophetiā,Micheæ s.ducere sancta uirtute ,sanctā plebē Israëlitarū,quia scriptū est.Et tu Bethleē terra Iuda nequaq̄ minima es in principib⁹ Iuda . Ex te enim exiit dux qui regat populū meū Israël. Herodes iubet tunc,scilicet,postquam cognouit ubi Christus deberet nasci,Persas,id est,magos qui apud Persas dicuntur sapientes,ut apud Græcos philosophi . Pertendere ,id est perficere cursum scilicet,suū,& monstrare sibi uidendum : inō adorandū puer inuentum.Ecce scilicet profecti

profeci ab Herode. Magi. sup. cernunt stellā præcūr-  
rere. i. perire, sup. in medio uiae, scilicet, faciēdæ. sulcan-  
tē, id est, intersecantē. flāmis, id est, radijs claris. aurā,  
id est, aérē. quæ scilicet. stella restitit, i. mansit stans. in  
summo culmine, id est, uertice domus, ubi erat puer. &  
monstrat habitacula pueri. lustrata, id est, illuminata  
magna gaudia redeunt Magis, quia gauſi sunt gau-  
dio magno ualde. Et salutant ſidus, scilicet, apparens  
& postquam uidere puerum sub ubere matris. ipſi de-  
iecti, id est, prostrati, texerunt terrā corpore, scilicet,  
ſuo. prono. i. in terrā declinato, & ſummiſi promunt  
ſimul munera myſtica, id est, rē diuinam celantia, unde  
ferunt dona aurū regi, thus deo, myrrā homini mo-  
rituro, diuersis callibus, id est, uijs, calcibus diuersis  
ab Herode, rediere in patriam.

II. JOSEPH AB ANGELO PER VISVM  
admonitus, cum puerō & matre eius in  
Aegyptū fugit, & infantes occiduntur. Mat. 2. [2-7]  
**I**psum etiam puerum monitis cœleſtibus actus  
Aegyptum cum matre ſimul tranſportat Ioseph.  
At ferus Herodes ſibimet ſuccedere credit,  
Quem callens astris queſiſſet cura magorum. - 200  
Quorum præauto diſceſſu follicitatus,  
Crudele tinxit Bethleemica compita cæde

Infantes mandans, teneramq; sub ubere plebem  
Innocuam, in sinibus rigido succumbere ferro.

Hec etiam cedes olim præscripta manebat  
Nam pius hanc uates diuino numine doctus, Hier. 3. p. 31. F.  
Complorat + misere sobolis pro funere matres + misere  
Horrenda grauiter pulsabunt ethera uoce  
Ast ubi sopitus furor est, & seua tyrami.  
270 Infantum + roseo feritas satiata cruento.  
Extinxisse putat cunctos, quos primus & alter  
Annus lethiferi miserandus cesserat eui.

Septimus uersus in alio exemplari  
ita habet.

Infantes cunctos teneramq; sub habere plebem  
Euelli ferro, nullo sub crimine culpæ 1. f. 7. obverse

Item 12 uersus sic.

Horrendis grauiter coelum pulsare querelis.

#### COMMENTARI.

**I**psum etiā puerū, &c. trāsportat Aegyptū, id est, ad  
Aegyptū, quia nō trans Aegyptū. Sibimet succedere  
met uacat, ut sit. credit, id est, ueretur succedere. sibi. i.  
quod succedat sibi. sup. is uidelicet Christus, quē cura  
Magorū, callēs. i. perita. quæfisset astris. i. per indicium  
astrorū, quorū. s. magorū. ipse sollicitatus discessu præ  
cauto. i. ut ipse putauit pcallido, et ut herū prius cauto  
id est.

id est, ab angelis admonito et sancto, cōpita, id est, ui-  
cos et locos cōmunes quos multi simul petūt. Cēde, id  
est, nece uiolenta. In sinib⁹, id est cōplexu matrū. Va-  
tes, scilicet Hieremias, ut recitat Euangeliū. Tunc  
adimpletū est quod dictū est per Hieremiā prophetā.  
Vox in Rama audita est ploratus, et ululatus multus  
Rachel plorans filios suos, et noluit cōsolari, quia nō  
sunt. Hier. 3. et 31. et Tren. 1. Voce horrendo, scilicet  
tyranno. Ast ubi non uidetur plenus sensus nisi lega-  
tur. Ibi, id est, tunc, aut nisi transeat cōstructio ad se-  
quentia, et tunc tamen eſſent subobscura, ut sit. Ast  
ubi furor tyranni est sopitus, id est, sedatus et seu  
feritas tyrāni satiata roseo cruento infantū, putat extin-  
xisse cūctos, scilicet, infantes, quos primus et alter. i. se-  
cūdus annus eui lœtiferi, id est, mortiferi. cesserat. i. cō  
eſſerat: existens, miserandus. Ioseph urgetur, et c.

12. REGRESSIO IE SV CHRISTI EX  
Aegypto. Matthæi. 2.

**M**irandis rursus deuinclitus membra sopore  
Ioseph: urgetur monitis, Mariam puerumq;  
Aegypto ad patriam uectare, ubi Nazara felix

+ prædicto Olim + prædictum puero dedit addere nomen.

*Osee. xi. F* Dixit et alterius quondam prænuncia uatis  
+ instincta Vox + instructa deo, ueniet mea proles

*Hymn. b. 5 F*

Aegyp-

Aegypto ex alta terris lumenq; salusq;  
 280 Crescebat rapidis annorum gressibus infans,  
 Occurrens æuum sapientia præueniebat + gratia  
 + Omniaq; in uultu & uerbis ueneranda + micabant + micabat

## COMMENTARII.

**M**irandis. Ut dixi obscure continuetur, hæc par-  
 ticula cum superiori, unde mallæ seorsum iege-  
 re sic. Ioseph deuinctus, id est irretitus et astrictus mem-  
 bra, id est, habens membra sua deuincta sopore, id est,  
 somno. urgetur rursus monitis mirandis. uectare, id  
 est, ut uectet Mariæ et puerū Aegypto, id est, ex Aegy-  
 pto ad patriā, scilicet ipsorū in Galilea: ubi Nazara  
 scilicet urbs, quæ et Nazareth dicitur felix, scilicet tan-  
 ta prole. dedit addere, id est addidit. aut conceſſit pue-  
 ro ut addat. nomen prædictum olim. id est multo ani-  
 te: quia scriptum erat: quoniam Nazareus uocabitur  
 Et uox prænuntia, id est, prognostica alterius uatis  
 scilicet Oſeæ, id est. dixit quondam mea proles,  
 ueniet ex alta Aegypto: quia ex Aegypto uocauit pue-  
 rum meum. Sapientia præueniebat, quia non nisi in ap-  
 parentia hominum accipiebat incrementum, à primo  
 enim instanti in omni sapientia ipſe, qui patris sapien-  
 tia est, perfectus erat.

t Jesus

<sup>tet</sup> IESVS INVENTVS IN MEDIO DO

ctorum subditus erat Marie & Ioseph, Luc. 2 [2-3]

\* seruare † pascere. E) **E**Tiam bisseros æui comprenderat annos

Cum pasce ritum + seruando ex more parentes

\* letis Ad templum + leti puerum perducere festis

Omnibus annorum uicibus de more solebant.

Ergo aderant pasche pariter, cunctisq; diebus

Festorum impletis, patriam remeare parabant

Tum puer in populo comitis uestigia matris

Deseruit, templiq; libens secreta petiuit. - 290

Illum per uicos urbis, perq; abdita tecta

\* itineris Perq; + uiae stratas, per notos, perq; propinquos

Querebat genitrix: sed lux ubi tertia uenit,

\* corone Ad templum properè remeat, uatumq; + choreis

Necr. Inuenit insertum: legumq; obscura senili -

Tractantem coetu: uix admiratio digna

De pueri uerbis scriibus fuit: at pia mater,

\* queso Nata ait, amissum lachrymis te + quero profusis

Anxia cum genitore gemens, que causa parentum

Secernit gressu, templiq; in sede retentat? - 300

\* Ille autem, quid me tantum, quid queritis? inquit

An nondum sentis genitrix quod iure paternis

Sedibus & domibus natum est habitare necesse.

Hec ait, et gressum sociat, patriamq; reuicit

Nec

Nec genitrix tanti persensit pondera uerbi,

Ordine cuncta tamen cordis secreta + reseruant.

At puer obsequijs apte prædulcibus ambos

Ad proprium semper cogens + uectabat amorem

+ reseruat

*nec te tua F. e. dinge*

*par. 7*

100-434.

COMMENTARII

**E**T iā bissenos, id est, factus erat annorū 12. De more, id est, cōsuetudine. Libēs autē uoluntarius quia libēter ingrediebatur templū patris sui, aut ex industria deferens matrem, ut esset in ijs quæ erant patris. Tertia, id est, tertius dies. Choris, id est, choris legendū tamen putem coronæ uatum, id est, peritorū uaticiniorū, scribarū et legis peritorū. senili cōetu seniū uix digna, id est, satis ampla: quia maior erat sapientia in uerbis pueri, quam admiratio in presbyteris. te queso, id est, frequenter quero. legerem tamē quero. Secernit, id est, separat à congressu parentum. Se. dibus & domibus, id est, in ijs quæ patris mei sunt. quod forte non de domo, sed de doctrina intelligendum esset. Persensit, id est, non intellexit, quia, Et ipsi non intellexerunt uerbum, quod locutus est ad eos. Reseruant, quia & mater eius conseruabat omnia uerba haec in corde suo. At puer obsequijs, quia erat subditus illis & proficiebat sapientia & etate & gratia apud deum & homines.

t 2

De

14. DE BAPTISATE IOANNIS IN  
Iordanē, & de uictu et habitu eiusdem  
Christus baptizatur, cœlū aperitur, uox patris  
auditur. Mathæi. 3 Marci. 1 Luce. 3

Ioannis primo. [2.9.]

**I**n terea ueteris scripti per debita currens ]  
Omnia seclorum series promissa trahebat. - 310  
Zachariae soboles desertis uallibus omnes  
Ad deponendas maculas clamore uocabat,  
Fluminis ut liquidi caperent miranda lauacra

+ Quæis + Quis animæ species abluta sorde niteret.

*Esaia. xiij. F.* Esaias uates cecinit, quod numine iussus,

Vox late resonat desertis uallibus amplas

Sternit eam stratas, omnis fit recta uiarum

+ digne ue- Semita, quæ domini + plantis calcanda beatis.

*Stigia. ge-* Subsident colles uallis complebitur omnis.

stet Corriget anfractus callis bona linea recti. - 320

Corporeisq; oculis lumen tractare serenum

Omnibus indulget genitor dominusq; salutis.

Ergo aderant populi, passimq; hinc inde ruentis

Complebant ripas audiq; lauacra petebant.

### COMMENTARII

**I**n terea. Ordo est. Series, id est, ordinata processio  
seclorum, pro seculorum, id est, temporum, currens  
per

debita ueteris scripti, id est, antiqui testamenti, hoc est  
 facies quæ in lege ueteri prædicta erat. Trabebat, sup.  
 secum, aut exercebat omnia ponmissa, scilicet per os  
 prophetarū à deo Soboles Zachariae, s. Ioannes Bapti-  
 sta, etc. Ad deponendas maculas, id est ad pœnitentiam  
 & baptismum. Quis, id est, quibus lauacris, sternite iam  
 stratas, scilicet uias. Dicit illud: Ego uox clamantis in  
 deserto, &c. Anfractus, id est, indirectas & obliquas  
 uias, i. bona linea, id est, sententia recti callis. Lumen se-  
 ferenu, scilicet, Christū solē iustitiae, quia uidebit omnis  
 caro salutare dei. Vnde Ioannes prodens ipsum digito  
 dixit: Ecce agnus dei, ecce qui tollit pecata mundi, etc  
 Indulget, id est, indulgenter et multum benigne conce-  
 dit. Est autem propriè indulgere se prouum exhibere  
 & incumbere. Lauacra, bene penultimam producit.

**T**exta camelorum fuerant uelamina setis      # Edere locustas, so-  
 Et zone pellis medium cinxere prophetam      latus ruralibus annis. F.  
 Avis qui solitus ruralibus esse locustas      sic Nebris edere  
 Et tenuem uiculum + sylvestria mandere mella:      + prebent  
 Isq; ubi tot populos diuersis sedibus ortos,      U/3. v. 3. Sylvestria  
 330 Irruere ad fluum cernit: sic increpat ore.      do. 27. mella  
 Vipere & gentis soboles, quis debita uobis  
 Supplicia, urgenteſq; iras euadere monstrat:  
 Sed facite o miseris fructum (si pœnitent) aptum

Nec generis uestri tollat fiducia mentes.

Nan potis est dura superum rex cote creare

Progeniem, quando soboles sua degener errat,

Proxima roboreis iamiam radicibus instat

aciesq; le= Cunctorum ante oculos + acies sublata securis.

uata Cædentur sylue steriles, ignemq; fovebunt.

Nunc ego præteritas maculas in flumine puro - 340

Abluere institui ueniet, se fortior alter

Cuius uincula pedum non sum contingere dignus,

Abluet ille homines sancto spiramine mergens,

Flammarumq; globis purgabit noxia corda,

Illi⁹ et manibus ruralis pala tenetur, -

Et propria ipsius purgabitur area frugum,

Horreaq; implebit secreti copia farris

Aeternusq; leues paleas populabitur ignis.

Hæc ait: et properis per syluam passibus ipsam

Cernit Iordanis ueneranda lauaca petentem. - 350

Sed uetat increpitans uates, et talia fatur.

Tu ne meis manibus digneris mergier undis,

Cum tua me melius possint purgare lauaca?

Dixit Iohannes: cui talia reddit Iesus.

Nunc sine, nam decet hoc: sic sancta per omnia nobis

Justiciæ consestandus complebitur ordo.

Hæc

Hæc memorans, utreas penetrabat fluminis undas  
 Surgenti manifesta dei præsentia claret.  
 Scinditur auricolor + septemplicis æthera cœli  
 Corporeamq; gerens speciem, descendit ab alto  
 Spiritus aëream simulans ex nube columbam,  
 Et sancto flatu corpus perfudit Iesu  
 Tunc uox missa dei longum per inane cucurrit,  
 + Ambitumq; undis Christum, flatuq; perunctum  
 Alloquitur te nate hodie per gaudia testor  
 Ex me progenitum, placet hæc mihi gloria prolis.

+ cœli sep  
templicis  
æthra  
+ Ablutum

## COMMENTARII.

**T**exta, id est, contexta uelamina, quæ erant non  
 ad pomparam aut delicias: sed ad honestatem, &  
 necessitatem tegenitorum membrorum causa. Setis, id  
 est, præduris pilis. Et zone pellis, id est pellicine aut  
 ex pelle confectæ. Edere locustas: nullo modo stat:  
 quia edere, & locusta primam corripiunt. Dic  
 ergo, qui solitus esse, id est, comesse & man-  
 ducae locustas, id est, ut quidam uolunt fabas  
 syluestres. Nam de infectis non recipitur cum carne  
 non uesceretur. Et solitus mandere mella sylvestria:  
 appositorie uitum tenuem, id est, exilem: sicut Aen.  
 23. Victu infelice Baccas: lapidosaq; corna Dant rami

Tot populos. Expressius dicit euangelista. Videns autem multos phariseorum & saduceorum uenientes ad baptismum suum dixit eis : Progenies uiperarum, quis demonstrabit uobis fugere àuentura ira ? Facite ergo fructum dignum pœnitentiae . Et ne uelitis dicere ista. Nos patrem habemus Abraham. Dico enim uobis, quoniam potens est deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae. Sed frustra euangelium quod in manibus est repeto. Quando, id est, quandoquidem sua, id est, propria ipsius . sublata, id est, sursum ducta, ut fortius feriat : acies ipsius securis, uincula pedum, id est, corrigia calciamentorum. Flammamq; globis, id est, in spiritu & igni. Ruralis pala apud Matthæum legimus uenitabrum. Est autem pala ut Varro docet, instrumentum rusticum à pangendo dictum. Populabitur, quid comburet. Properis, id est, festinis. Ethera, nominatiuus est ab accusatiuo nominis ether huc ethera, unū fit hæc ethera sicut ab hunc statera, hæc statera, ab hunc createra hæc createra, ab hanc cassidem uel cassida, hæc cassida &c. Est autem splendida pars cœli, unde dicitur auricolor, i. habens colorem auri, cœli septemplicis: quia septem sunt planetæ, aut quia septem diebus tempora distinguimus. Nam sunt qui decem cœlos constituant.

Aëream

Aëream columbam, id est, aërei coloris, perunctum fla  
tu, id est, spiritu sancto.

15. POST IEIVNIVM QVADRAGIN/  
ta dierum & noctium, Iesus ten-  
tatus est, & uicit. Math. & Luc.

4. Mar. 1. [2. 10.]

**N**+ Vnc petit umbrosos montes, & lustra ferā, + Tum  
Obsequiumq; illi patris præbere ministri  
Certabant, rabidi mox liuor demonis + atram + ater

370. Cum terrore rapit mentem, nec defuit ægro  
Tentandi interea Christum uersutia fallax.

Quadraginta illi fuerant ex ordine soles,  
Ex quo nulla cibi potusue alimenta dabantur,  
Sed contexta simul firmi ieunia cordis,

Terrarum ad regnum mentis secreta tenebant,  
Tunc epulas demum monuit conquirere corpus.  
Horrendi interea sceleris fallacia tentans  
Si te pro certo genuit deus omnibus, inquit  
His poteris saxis forti sermone iubere.

380. Vsim triticei formamq; capessere panis.

Christus ad hæc fatur : Nil me iam talia terrent, dicit: 8.  
Nam memini scriptum: + quod non sit sola datura. + quoniam  
Vitam creditis facilis substantia panis. non sola te  
Sed sermone Dei complet pia pectora uirtus. nebit.

t 5 Rursus

Rursus at ille dolos uersutis artibus aptans -  
 Nectere tentator properat: nam mœnibus urbis  
 Mox inferre pedem sensit, uis liuida Christum  
 T̄ suasit Culmine marmoreo + tendit consistere templi,  
 Tunc sic aggreditur uocis fallente ueneno.

Si deus est uerē genitor tibi, culmine templi. 390  
 Aëra per uacuum saltu iacula bere corpus  
 Testis erit scriptura tibi que spondet aperte

T̄ tale Mandatum summi genitoris + id esse ministris  
 Ut lapsum studeant casu defendere corpus  
 Et famulis manibus curent tua membra leuare,  
 Ne lapidis lœdat summas offensio plantas.

Reddidit ijs dictis Christus contraria dicta.  
 Me meminisse magis scriptii cœlestis oportet.  
 Ne uires domini fidens audacia tentet.

Rursus in abrupti montis consistere celsis. 400  
 Mox furibunda magis sensit fallacia Christum.

+ tolli Ostendens + illi fulgentia regna per orbem,  
 Cernis, ait, que sit tantarum gloria rerum?  
 + tuo Cuncta + tibi possum iam iam concedere + regna,  
 T̄ regno Talia donantem si me ueneratus adores.

Tum sic instantem dictis reiecit Iesus,  
 Effuge pestiferi rabies uæsana ueneni.  
 Uereat ut semper nobis immobile iussum,

Vt iustus coeli dominum deuotus adoret,  
 410 Vnius & famulans ueneretur nomen in æuum.  
 Talibus excussus, fugit per deuia dæmon.

## COMMENTARII.

**N**unc, id est, postquam baptizatus est. Minister  
 patris, id est, angelii. Egredi scilicet, dæmoni ma=le  
 alato in Christum. Soles, id est, dies. Monuit corpus  
 quia postea esuriit. Si te, &c. id est, si uerè filius dei es  
 quod nō sit sola, quia non in solo pane uiuit homo &c  
 Culmine in pinnaculo. Iaculabere, id est, dei scies. Famu=lis, id est, famulantibus. Sensit consistere. Nō dicit ergo  
 quod diabolus eū apportauerit, sed quod illic eū inuen=nerit, unde illud: Iterum assumpit eum diabolus, &c.  
 Interpretantur sicut illud. Assumpit Iesus discipulos  
 suos, non portandos, sed comites: ac diabolus Christum  
 non comitem, nec portandum, sed ducem aut assequen=dum. Reiecit, id est, reppulit. Iussum, id est, mandatum  
 dei, sic apud Aulum Gellium legitur. Lex est generale  
 iussum. Valla uult in singulari dici hic iussus huius  
 iussus. In plurali, hæc iussa iussorum, quod quidem fre=quentius fit, tamen & hoc iussum legitur, unde est plu=rale hæc iussa &c. Excussus, quasi, cetero cui insiste=rat tentabundus.

Iesus

IESVS IOANNE CAPTO,  
secessit in Galilæam.

Matth. 4. Marc. 1.

**Esa. 9.  
Nepthalim. F.** **I**LLE ubi Ioannem cognouit carceris umbris  
cōrda dolo Submersum, tristi compreßit + corde dolorem.

**re** Finibus & statuit Zabulonum ponere sedes,  
Ut dictum Esaïæ concurreret ordine secli. -  
Terra Zabulonum, & regio cui Nephthala nomen.  
Et uia trans pelagus longe Galilæaq; rura.

Trans & Iordanem gentes populiq; tenebris  
Inclusi : magnum lumen subitumq; uidebunt.  
In mortisq; illis umbra residentibus alma - 420  
Exoritur fidei resplendens luce uoluntas  
Ergo instare dei regnantis munera Christus  
Nunciat, increpitans præconia larga salutis.

#### COM MENT ARII.

**I**LLE ubi Ioannem. Matthæus sic. Cum autem audisset  
Iesus quod Ioannes traditus esset, secessit in Galilæa  
& relicta ciuitate Nazareth uenit, & habitauit in ci-  
uitate Capharnaum maritima, in finibus Zabulon &  
Neptalin, ut adimpleretur quod dictum est per Esa-  
iam prophetam. Terra Zabulon & terra Nephtha-  
lim uia maris trans Iordanem Galilææ, gentium po-  
pulus qui ambulabat in tenebris uidit lucem magnam,

Ec.

¶. Finibus, id est, in finibus Zabulonum. declinavit  
latine. Nephthala, legitur in Euangelio Nephthalim,  
sed uocem fngit congruam metro, sicut prius Nazar= =  
ra. Pelagus, id est, mare & Iordanem. In mortisq;  
¶. Quia habitantibus in umbra mortis, aut in um= =  
bra & morte, lux orta est. Alma uoluntas Dei, ut in= =  
intelligatur de qua luce locutus sit propheta. Increpi= =  
tans clamitans. Poenitentiam agite. Appropinquabit  
enim regnum coelorum.

17. PETRVM ET ANDREAM IOHAN= =  
nem & Iacobum piscatores  
conuocauit. Mat. 4. Mar. 1. [2-11]

PRAETERIENSQ; uidet ponti per littora fratres.

¶. Præsolidum Simonem, dignum cognomine Petri  
Andreamq; simul sinuosa uolumina lini  
Piscibus insidias disponere marmoris undis.

Nunc inquit pisces capit is maris æstibus altis.

Sed me si libeat sectari, fortia uobis

430. Prouenient hominum præ pulchra indagine lucra,

. Illi confestim firmato pectore certi

Retibus abiectis, pariter præcepta sequuntur

¶ Post + geminos Iacobum Iohannemq; marinis  
Insidias gregibus maculoso innescere textu

+ fratres F.  
as 25. 1. 1800.  
001

Ut uidit, similemque dedit de littore uocem -  
 Illi Zebedeum genitorem in puppe relinquunt,  
 Illico sestantes pulcherrima iussa salutis.

## COMMENTARII.

**P**ræteriensque &c. Agit de uocatione Apostolorum  
 præsertim quatuor in titulo nominatorum Præ-  
 solidum Simonem: hunc secuti pañsim Simonem secun-  
 da breui proferunt cum etiam Valla autore in opere  
 quod de translatione noui Testamenti edidit, deberet  
 penultima produci: sicut ab Horatio. Pythias emula-  
 ci lucrat à Simone talentum. Quinetiam deberet di-  
 ci Simeon, ut idem afferit non Simon. Similiter Ant-  
 dreas deberet secundam corripere, quam hic & se-  
 quaces eius producunt. Sinuosa, id est, habentia mul-  
 totos sinus, hoc est retia. Marmoris, id est, equoris mar-  
 morei coloris. Maro. Et quæ marmoreo fert monstra  
 sub equore. Aestibus, id est, æstuantibus undis & in  
 freto. Fortia lucra, quia fortius est corda hominum  
 quam piscium corpora irretire. Confestim, id est, sta-  
 tim quasi cum festinatione. Pariter, id est, pariformis-  
 ter, aut simul ac præceperat Iesus. Post geminos: er-  
 rant qui fratres præponunt, quia si gemini sunt fra-  
 tres intelliguntur, & uersus non patitur, quia licet la-  
 cobum more errantium trissyllabum & secunda bre-

Mi ponas, adhuc abundaret syllaba. Scandes ergo sic.  
 Post geminos Iacobum, Ioannemq; marinis. Est enim  
 Iacobus quatuor syllabarum uox, quarum tertia lon-  
 ga, unde Claudianus. Ne laceres uersus dux Iacobe  
 meos. Post, id est, postea gregibus marinis, id est, pisci-  
 bus, quos gregatim agere dicitur Protheus. Textu ma-  
 culoso, id est, retibus, in quibus sunt plage et ligna  
 maculosa. Similem uocem, scilicet: Venite post me et  
 faciam uos fieri pescatores hominum. Zebedeum. bene  
 penultiman corripit.

## 18. IESVS GALILAEAM CIRCUS

iens poenitentiam praedicat

et uarios languores hominum

curat. Matth. 4. Mar. 3.

Ioann. 6.

**E**x in per terram Galilææ sancta serebat.  
 (Inſinuans populis) regni præconia Christus.

44 Donabatq; citam inualidis ægrisq; medelam,  
 Et mox crebra procul, Syriam iam fama tenebat.  
 Mille sonans linguis præsentia munera Christi,  
 Deniq; certatim languores tabe perebos  
 Diversisq; malis nexos, quis longa dolore

Absunt.

Absumpsit populans membrorum robora tabes.  
 Monstrabant Christo facilis sed munere cunctos  
 Reddebat properè miranda ad gaudia sanos,  
 Iamq; animè ipsius morbijs sauiq; furores,  
 Et lunæ cursum comitata insania mentis  
 Discessere, graui sermonis pondere iussa. - 450  
 Illum stipantes miracula magnam mouentem  
 Mixtae sectantur turbae. Solymijs Syriq;  
 Et Iudea frequens populus Galileaq; plebes,  
 Quos & lordanis dirimit stagnante fluento.

## COMMENTARI.

**E**xin, id est, deinde, aut postea, aut ut dicit Matheus: Exinde coepit Iesus prædicare & dicere pœnitentiam agite, &c. Præconia, id est prævia canica, aut prima noua, regni, scilicet coelestis. Citam, id est, subitam, non operatione herbarum, aut alterius uirtutis naturalis, sed diuina uirtute que præsens est. Syria, in qua Iudea est. Perodos absumptos & corrosos tabe, id est, lenta corruptione. nexos, id est, implacitos. populans, spoliants. robora, id est, uires. Facili munere, id est, cito credentibus concessò beneficio. Lunæ cursum comitata insania, id est, lunaticorum. Pondere, id est, uirtute ac maiestate. Solymi, id est, Hierosolymitani, & Syrij ex alijs regionibus Syriae.

Plebes

Plebes & trabes nominatiui sunt antiqui pro quibus per syncopam dicimus plebs & trabs. Iordanis dirimit, quod dicitur de trans Iordanem.

19. DE OCTO BEATITUDINIBVS ET  
multis alijs per ordinem.

Matth. 5. Luc. 6.

**H**os populos cernens, præcelsa in rupe resedit,  
Ac sic discipulis gremium cingentibus infit, *¶¶F*  
Felices humiles, pauper quos spiritus ambit,  
Illos nam cœli regnum sublime receptat.

His similes mites, quos mansuetudo coronat

400 Quorum debetur iuri pulcherrima tellus :

Hic modo lugentes, solatia digna sequentur.

Pabula iusticie qui nunc potusq; requirunt.

Illos plena manet saturandos copia mensæ *Das. av. F)*

Felix qui miseri doluit de pectore sortem

410 Illum nam domini miseratio larga manebit.

Felices, puro cœlum qui corde tuentur

Visibilis deus ijs per secula cuncta manebit.

Pacificos deus in numerum sibi prolis adoptat *com. F)*

Felices nimium, quos insectatio frendens

420 Propter iusticiam premet: ijs mox regia cœli

Pandetur: gaudete operum quos iusta tenentes

Vrgebit preceps stimulis iniuria scuis,

Plurima nam merces uobis seruatur in æthra,  
Namq; prophetarum fuit insectatio talis.

## COMMENTARII.

**H**os populos, &c. Prosequitur sermonē domini in monte, de quo præclare Augustinus scripsit In rupe præcelsa. i. in mōte. Ascendit enim in montem Gremium cingentibus, id est, in circuitu sedentibus. Infat. i. loquitur aut dicit. Felices humiles, etc. i. Beati pauperes spiritu. His similes, id est, etiā felices et beati. Requirunt, id est, qui esuriūt & sitiūt iusticiā. Qui doluit sorte miseri. i. qui misericors est. Manebit, id est. certe sequetur. Manebit. i. futurus persistet. Prolis. i. filiorū suorum. Nam pacifici filij dei uocabuntur. Præceps id est, præcipitanter persequens. In æthra, id est, splendore cœlesti. Insectatio, id est, persecutio, hoc est. Sic enim persecuti sunt, & prophetas qui fuerūt ante uos.

20. APOSTOLOS SAL TERRAE VO-

cat. Matth.5. Marci.9. Luc.13.

**D**iscite uos hac in terra salis esse saporem, - 5  
Hic sapor, amissa si iam uirtute senescit,  
Quæ salis absumptos acuet substantia gustus,  
Nec quisquam uani post hæc superest salis usus:  
Ni longe abiectum cuncta ut uestigia calcent.

## COMMENTARII.

**D**iscite uos, &c. hoc est. Vos estis sal terræ, quod si sal

**S**i sal euauerit, in quo salietur quod hic dicit: si sene-  
scit. Vani, id est, inutilis & infatuati. Calcent, id est,  
conculcent. Allegoricos uult discipulos, qui lumen alio  
rum futuri erant, non infatuari, nec despere.

**E**. IDEM LVMINA MVNDI DICVN  
tur. Matth. 5. Marci. 4.

Lucae. 8. & 11.

**V**os estis mundi clarum (ne abscondite) lumen,  
Nam + qui præcelsis impostā rupibus urbem + quis  
Occultare queat? uestrum sed lumen ad omnes  
Proueniat, rerumq; decus sub luce serena  
Ponatur, cunctis genitori gloria uestri  
Laudetur celsi thronus est cui regia cœli.

COM MENTARII.

**V**os estis mundi, &c. ne abscondite. Poëtice. Nā  
oratorie diceret: ne abscondatis. Impostam.  
pro imposta, sicut Maro repositum pro repositum di-  
xit. Genitori gloria. i. Sic luceat lux uestra, corā homi-  
nibus ut uideāt opera uestra bona, et glorificēt patrem  
uestrum qui in cœlis est. Si dicas id alibi uetat dicens  
Matth. 6. Attendite ne iusticiā uestrā faciatis corā ho-  
minibus, ut uideamini ab eis, alioquin mercedē nō habe-  
bitis apud patrē uestrū qui in cœlis est, &c. Dicā non  
opus bonum in publico uetari, sed laudis captationem

unde hic non dicit ut uideant opera uestra bona sim-  
pliciter nam addit. Et glorifcent patrem uestrū, hoc  
est, ut non querant gloriam suam, sed gloriam dei.

Quo circa dicere posset interpres, ut uidentes opera  
uestra bona glorifcent patrem, &c. Est enim de co-  
pulato prædicato, ut Dialectici dicunt.

22. QVOD NON VENERIT SOLVE-  
re legem sed adimplere. Matth. 5.

**N**on ego nunc priscas leges dissoluere ueni,  
ad qz F) Vertere, nec ueteres ponūt quē iussa prophetæ  
Omnia nam uobis per me complenda manebunt.

Vera loquor, donec cœli terræq; marisq;  
Interitus ueniat, legis ne litera saltem - 490  
Aut apicis parui gracilis distinctio deerit  
Omnia quin fiant digesto ex ordine secli.

Jacob. 2.) Si quis enim minimam mandati soluere partem  
minimi F) Ausus erit, pariterq; homines suadendo docebit,  
Hic minimi nomen cœlesti in sede tenebit. - 5  
At quicunq; operis proprij moderamina seruans,  
In uiolata, simul tradet præcepta priorum:  
Magnus erit, magniq; feret trans sidera nomen.

COMMENTARII.

**N**on ego nunc priscas, id est, prisci seculi Mosi  
datas, aut per eum latas. Ponunt que, id est,  
ea iussa

ea iussa, que ueteres prophete ponunt. Complenda manebunt. Euacuata tamen est lex quo ad ceremonias legales, et quo ad figuralia, ut sunt circuncisiones. Neomeniae. Abstinentia a non ruminantium carne. Debet erit, id est, non peribit. Est autem duarum syllabarum: quia id ferè obseruant, ut quoties de sequatur sum incipiens ab e, ex utraq; natura una syllaba unde legitur deest monosyllabum. Non deest prolato iejunus uenditor auro. Ne litera, id est, ne unū quidem elementum.

## 23. DE HOMICIDIO. MATTH. V.

Exodi, 20.

**A**Vdistis ueteris iussum moderamine legis,  
500 Humano si quis macularit sanguine palmas  
Ille reus ferro persoluet uindice poenas,  
Ast ego præcipiam ne quis consurgere in iras  
Audeat: atq; odio fratris feruente moueri  
Nam reus hic æquo poenas sub iudice reddet.  
Nec minor illorum conuitia flamma sequetur:  
Qui fatui miseri uécient sub nomine fratrem.

Exod. 20

## COMMENTARI.

**A**Vdistis, et c. hoc est, quia dictum est antiquis  
nō occides, et c. omnia habetur, Matth. 5. Nec  
minor flama, utpote gehennæ. Conuitia. Contumelias  
præsertim cum iniuria. Cient, id est, uacant aut appellant.

u 3

DE

## 24 DE OBLATIONE.

Matthei 5.

**S**in offerre uoles, uenerans altaria donis,  
**E**t tua tunc tacitæ mentis penetralia tangent:  
**Q**uod tibi sit cum fratre domi suscepta simultas.  
**M**unera cuncta adytis illic admota relinque: - 500  
**E**t prius ad pacem properans transcurre petendant.  
**F**raterno demum iam conciliatus amori,  
**O**ffer grata deo tranquillo pectore dona.

## COMMENTARII.

**S**in offerre uolens. Hoc est. Si ergo offers munus  
**T**uum ad altare, et ibi recordatus fueris: quia frater  
**t**uus habet aliquid aduersum te: relinque ibi munus tuum  
**a**nte altare, et uade prius reconciliari fratri tuo, et  
**t**unc ueniens offer munus tuum: quasi dicat, tunc acce-  
**p**tum erit. Vnde hic dicit: Offer grata deo. Simultas  
**e**st factio occulta. Adytum posuit pro altari. Cum sit  
**q**uod adire non licet, ut sancta sanctorum.

25 ADVERSARIO, VIRTUTI SCILI-  
**c**et & rationi quæ uitij aduersantur  
**c**onsentendum esse in uia, hoc est, in uita,

et rationis dictaminibus parebi-

mus. Matth. 5. Luc. 12.

**E**ST tibi præterea semper contraria uirtus.

Corporis

Corporis hæc casti celeri curetur amore,  
*bpt. F)*  
 Dum rapida tecum graditur per compita uite,  
 Accusabit enim polluti corporis usus,  
 Et te sublimi statuet sub iudice uinculum.  
 Damnatum rapient ad uincula seu ministri,  
 Nec prius è tenebris + solueris carceris atri  
*+ mitteris*  
 Ultima quām minimi reddatur portio nummi.

## COMMENTARII.

**E**T tibi &c. Hoc est, Esto consentiens aduersari⁹  
 ario tuo, dum es cum eo in uia, ne forte tradat te  
 aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro, &  
 in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies in/  
 de donec reddas nouissimum quadrantem. Quis igi-  
 tur sit aduersarius, cui consentiendum est, exponit au-  
 tor dicens: quod uirtus aut conscientia bene instituta.  
 Solueris, id est, liberaberis.

## 26. DE ADVLTERIO.

Matth. 5. Exod. 20.

**H**AUD ignota, reor, uobis stat cautio legis,  
 Corpus adulterio prohibens: sed nūc mea iussa  
 Occulta interne frenent molimina mentis.  
 Nec minus optati quām facti poena luenda est.

## COMMENTARII.

**H**AUD ignota. Quia audistis q̄ dictū est antiquis

Non moechaberis. Ego autem dico uobis: quia omnis qui uiderit mulierem ad concupiscentiam eam, iam moechatus est eam in corde suo. Molimina, id est, conatus & affectiones. Optati. Cum pleno consensu.

27. DE OCULO ERVENDO, ET  
manu amputanda. *[Matth. 5.]*

*¶ Et* **S**i te forte oculi dextri laqueauerit error,  
Autorem miseræ properans conuellito labis.  
Et iaculare procul, nam membrum perdere præstat  
Exiguum: flammis quam totum tradere corpus,  
Perpetuisq; animam pariter conuoluere pœnis. - 530  
Et si dextra manus mentem per deuia dicit,  
† præstat Erroris causam † magis utile uellere ferro  
decidere. Quam totum æternis corpus concedere flammis.

COMMENTARII.

**S**i te forte &c. Prosequitur textum Euangelicum,  
Quod si oculus tuus dexter scandalizat te, erue  
eum & projice abs te &c. Laqueauerit, id est, irre  
tuerit laqueo concupiscentiae præue. Iaculare, id est  
projice. Est enim iaculor deponentale. Mem  
brum perdere præstat, id est, melius  
est, non tamen oculum, sed abu  
sum eius eruendū intelligit.

Vxorem

**28.** V**XOREM** NON NISI OB ADVL= terium dimittendam. Matth. 5. & 19. <sup>"9.F.)</sup>

Marc. 10. Luc. 16. Deut. 24.

**P**ermittunt ueteres, si quis connubia rumpit. + præcipiūt  
Scribere dissidium iuris feralia uerba <sup>"9.F.)</sup>  
Sola fieri recte discedet adultera tectis, <sup>Viri F.)</sup>  
Ast alie maneant: nam casti iura pudoris  
Autore amittet mulier deserta marito.

COM MENT ARI I.

**P**ermittunt ueteres. ] Sunt qui legant recipiunt,  
sed re corripitur. Dissidium iuris, id est, libellos repudij. Feralia, id est, mortalia uerba. Sola adultera, id est, propter adulterium. Mulier deserta autore marito, id est, repudiata legitime ab eo. Amittet iura casti pudoris, id est, non ducetur ab alio, quia qui dimissam duxerit, adulterat.

**29.** DE IVRAMENTIS.

Matth. 5. Leuit. 19.

**A**ntiquæ leges prohibent periuria linguis.  
Sed nostris cedat iurandi audacia iussis.  
Nec fas est homini cœlum iurare per altum,  
Quod sedes Domini, nec + que uestigia gestat + quod  
Terra dei: Solimæue urbis uenerabile nomen,  
(Quod regis magni patria est) iurabitur unquam.

u 5 Nec

298. IV VENCI PRESB. LIB. I.

Nec caput in proprium cuiquam iurare licebit, -  
Namq; potestatem minimi non esse capilli  
Cernitis, albumue, aut nigrum mutare colorem.

COMMENTARII.

**A**ntique &c. Audacia iuriandi, scilicet in uerbo, unde dicit: Ego autem dico uobis non iurare omnino, neque per coelum, quia thronus dei est: neque per terram, quia scabellum est pedum eius: neque per Hierosolymam, quia civitas est magni dei: neque per caput tuum iuraueris &c.

30. QVALIS ERIT RESPONSIO, ET

"Ioann" que uerba interrogati reddemus

Matth. 5. Iacobi 5.

**E**ST est sufficiat, quod non est, dicere non est.

**E**Quod superest istis totum fallaciter aegrotum suggerit obreptans animo uis tetrauenientem. - 330

COMMENTARII.

**E**ST est sufficiat. Quia quod abundantius est, a malo est, id est peccato aut incredulitate.

31. QVALEM QVIS INFLIXERAT

poenam, talem ipse sustinere cogebatur: par pari ueteri lege referebatur.

Matth. 5. Exod. 21. Leuit. 24.

Deutero. 19.

Permula-

**P**eruulgata diu legis præcepta tenetis,  
Lædentem semper similis vindicta sequatur.  
Sed tranquilla malum melius patientia uincet  
Aci si quis partem palma percusserit oris  
Mox aliam partem uultus præbere memento  
Auferat aut tunicam si quis uia iudicis instans  
Cede libens, pariterq; ferat tua pallia secum.

## COMMENTARII.

**P**eruulgata &c. Peruulgata, inquit, est lex, qua  
uim uia repellere licet, & talionem inferre, sed  
Euangelicū consiliū monet: Si quis te in unā maxillam  
percusserit eidem alterā præbeas. Et si quis tunica ab-  
stulerit, ut eidem & pallium adferre permittas potius  
quam litem foucas. Omnia aut Euangelium confrē-  
ti nota sunt. Sicut & sequens particula.

**H**OSTI VRGENTI AD INFE-  
sta ac molesta inseruiendum  
esse. Matth. 5.

**S**i te forte aliquis passus per mille iubebit  
Ire uiam: grauis atq; oneris perferre laborem.  
Mox perges, aliudq; uiae comitabere duplum.

**D**E ELEEMOSYNIS ER O=

**S**Si quis egens poscet, uel si simulabit egentem

Ex

Ex animo miserans largire, aut mutua si quis  
Orabit, tribue, & mitem ne subtrahe uultum.

## COMMENTARII.

**S**i quis egens &c. Hoc est. Qui petit à te, da ei, &  
S uolenti mutuare à te, ne auertaris

## 34 INIMICI DILIGENDI SVNT.

Matth. 5. Luc. 6.

**N**ec tibi sit placitum, solis succurrere amicis,  
*pi. F*

Aut cæcis odijs inimicos ducere dignos -  
Quin ego præcipuam semper blando esse per omnes  
Obsequio, præcibusq; deum mollire benignis  
Pro uita ipsorum, qui uos excindere gaudent:  
Aduerfisq; truces animis odijsq; sequuntur.

Nam genitor uester communia lumina solis - 570

Communesq; dedit pluuias, iustisq; malisq;

Quod si coniunctos tantum ueneramus amicos,

Quis locus hic iuste poterit mercedis haberis?

Seruit amicitie tantum gens dedita lucris

+ perfecto Sed uos + perfecti, similes estote parenti. - 5

## COMMENTARII.

**N**ec tibi sit placitum, id est, ne placeat tibi, aut  
ne satis esse ducas. Odijs cæcis, id est, excæcan  
tibus lumen mentis. Præcipuam. Consulendo potius  
quam indicendo, aut mandando. Excindere. Perse  
qui & euertere, ut excinditur urbs.

*deo f. a. Non ego  
naturam tuam ero  
pergit / Aperte in  
Ostentatio*

**35.** OSTENTATIONEM IN ANEM IN Sicubi iusti  
bonis operibus uitandā esse.

Matthæi 6.

cīe pande=  
tur iusta fa  
cultas.

**S**i tibi iusticiæ pendetur pulchra facultas,

+ Diuites oculos hominum: nam nulla manebit

Merces in cœlo, que factum tale sequatur.

Applaudet tantum sterilis iactatio vulgi

+ deuitare

Deuitate F.

**580** Sed quod dextra facit: facias nescire sinistram

Conueniet, iustis meritis tunc digna rependet

Occulti solus scrutator præmia cordis.

### COMMENTARII.

**S**i tibi pendetur. i. impendetur et concedetur à deo  
Pulchra. i. honesta facultas. Iusticiæ. i. iustorū o= perum. Diuites oculos hominum: nam nulla merces manebit in cœlo, que sequatur factum. Tale. Scilicet coram hominibus. Iactatio, id est, extollentia. Sterilis, id est, infœcunda & inutilis. Vulgi, id est, uilis populi, applausu, sup. tali. Tantum, id est, tantummodo Sed conueniet, ut sup. facias. Sinistram sup. manum. Ne scire. quod facit dextra. Et tunc solus scrutator, id est deus qui solus scrutator est. Occulti, id est, secreti cordis, rependet præmia digna meritis iustis.

**36.** CAPTATIONEM LAVDVM / H V= manarū in oratiōe declinandā  
ac euitandam. Matth. 6.

Sunt

*det*  
**S**Vnt quos prætumida tollit iactatio mentis.

Et precibus proprijs gaudet aſſistere turbas

Multifluisq; diem uerbis ducendo fatigant.

His uotis pompa fructus succedit inanis.

*dan*  
*s. fui*  
Sed secreta domus precibus penetralia castis

Claudentur, paucisq; deum uenerabere uerbis.

Scit pater ipſe, tibi quæ fit trepidatio cordis.

Nil absente deo loquimur, nil abdita clausum - 90

Pectoris antra tegunt, præſens Deus omnia certit;

His igitur uotum placeat concludere uerbis.

### COMMENTARII.

**S**I quos &c. Docet ex Euangelio formā orandi. Aſſistere, id est præſentes esse fructus inanis. quia beatitudinem impediens. Paucis uerbis, quia breuis oratio penetrat coelos. Trepidatio, id est, quid cor trepidas petat, his scilicet sequentibus, in quibus continentur omnia, quæ nobis expetenda sunt.

### 37. ORATIO DOMINICA.

Math. 6. Luc. 11. *[2-12]*

**S**idereo genitor residens in uertice coeli,

Nominis oramus ueneratio sanctificetur

In nobis pater alte tui, tranquillaq; mundo -

Adueniat: regniq; tui lux ampla patescat.

Sic coelo ut terris fiat tua clara uoluntas,

*Vitalisq;*

Vitalisq; hodie sancti substantia panis  
 Proueniat nobis: tua mox largitio soluat  
 Innumera indulgens erroris debita prau:  
 Et nos haud aliter concedere fœnora nostris. <sup>m</sup>  
 Tetrisæua procul tentatio dæmonis absit:  
 Eq; malis tua nos in lucem dextera tollat.  
 Tunc etenim genitor populis delicta remittet  
 Si uestra alterni uobis peccata uelitis <sup>cedere. F)</sup>

Credere nec durum erratis intendere peclus. <sup>Commenta</sup>

**S**Idereo genitor. Prosequitur uersibus orationem <sup>rj.</sup>  
 dominicam. In nobis sanctificetur. Quia sancta est  
 in se. Sancti panis. Interpretatio est de quo pane in=  
 telligamus. Largitio, id est, larga remissio aut cle=  
 mentia. Absit procul. Non à tentando, sed ab indu=  
 cendo & uincendo. Intendere, id est, indurare per  
 odium & iracundiam. Alterni, id est, alter alterius.  
 credere in confessione aut cedere, id est remittere.

33. DE IEIVNIO. Matth. 6. <sup>[2-10]</sup>

**S**Vnt etiam pergrata deo ieunia plebis,  
 Sed propriam multifaciem foedare laborant, <sup>[2-10] f. vicinia</sup>  
 Quò uanam captent hominum ieiunia famam. <sup>crimen. F</sup>  
 Tu uero & grato crimen + madefactus oliuo, <sup>+ nitefactus</sup>  
 Lætantem puris de fontibus ablue uultum  
 Ut solus genitor deuoti pectoris aptum

Seruiliūm

Seruitium cernens, laudet, meritumq; rependat.

## COMMENTARII.

**S**vnt etiam.] iuxta Euangelium docet modum ie*n*andi. Madefactus crinem. Habens caput uni*ctum*. Pro qualitate tamen religionis, id est, non dis*mulans* te magis extenuatum quam sis: sed solito (dum modo temperatus sit) utens niture.

TERRENO THESAVRO NON  
esse innitendū sed cœlesti.

Matthæi 6.

**V**Anum est defossis terra inuigilare talentis,  
Ilic erugo & tineæ dominantur edaces.  
Cunctaq; diripiunt fures egesta latebris.  
Condite thesauros uobis de uertice cœli  
Non erugo illos tineæne, aut horrida furum  
Pactio diripiet uobis ubi condita res est  
Ilic corda etiam simili ditione tenentur. - 620

**L**uc.ii. Corporis est lumen quo publica lumina cernis,  
Sed si pura acies oculis simplexq; uidebit,  
Clare totius splendebunt corporis artus.  
Si uero nequam fuerit, prauumq; uidebit,  
Obscuræ incumbent super omnia membra tenebrae.  
In nigras lumen sed si conuertitur umbras,  
Ipsis horror erit quantus, sine luce tenebris?

N E M O

40. **N**EMO POTEST DVOBVS DOMI<sup>t</sup><sub>n</sub> + SUPER EOE F)  
nis seruire; nimiam curam de esca  
et uestimentis ē corde eliminandam &<sup>t</sup> eliminād F) incipit  
ne plus æquo solliciti simus. Matih.<sup>t</sup> verimus. F

6. Luce. 16.

**N**emo potest dominis æque seruire duobus,  
Vnius aut odijs cedet, uel cedet amori.

530. Nec pariter dominum seruus patietur utrumq;

Haud unquam poterit quis diuitijsq; deoq;

Inseruire simul, sed uos hæc iussa tenete,

Sollicitet proprio ne uos pro corpore uestis,

Neu faciles uictus ægra disquirite cura.

Mathe. 6.  
Lue. 12.

5. Nónne animam pluris facimus quam corporis escas?

Haud dubitet corpus quisquam præponere uesti?

Acrias spectemus aues, non uomere presso

Terga soli subigunt, iaciunt nec semina farris,

Aut segetum culmos incurua falce recidunt

540. Prouenient tamen his faciles potusq; cibiq;

Nónne Deo magis est hominum curatio cordi?

Nec dignum fuerat, uestis suspendere curam

Pectoribus: si nunc habitam transire figuram.

Per se nemo potest aut quicquam imponere membro

5. Cernite per pingues agros ut lilia florent,

Non ulli tamen ijs unquam incubuere ligones,

Nec Salomona grauem, quum regni diuitis aula  
Afflueret: talis contexit gratia uestis.

Quod si pratorum fruticumq; uarentia leta  
Ipse deus uestit: nostris obnoxia flammis - 530

Cur uobis potior non est fiducta patris?

Ergo cibum, potum, uestemq; & inania cuncta  
Gentibus infidis terrenam linquite curam.

Vos potius digne coelestia querite regna,

Iusticiamq; dei: spontanea cetera currunt.

Craftina nec uobis curetur copia rerum:

Quisq; dies sibimet satis est pro fraude diurna.

Aliud exemplar uersum 16 & 17

sic habet.

F. VI

Pectoribus nostris, num sicubi talia possint  
Incrementa suis homines imponere membris?

#### COMMENTARI.

**N**emo potest. Nota sunt omnia. Pluris facimus,  
.i. maiore precio, & est honestus sermo facio  
pluris aut minoris. Nec dignū fuerat, id est. Et de ue-  
stimentis qui solliciti estis, &c. Si nunc habitam, &c.  
hoc est. Quis autem uestrum cogitans potest adiucere  
ad staturam suam cubitum unum? Ligones, id est, in-  
strumenta quibus terra colitur: dicitur autem secun-  
dum Varronem quod eō propter latitudinē quod sāb  
terra

terra est facilius legitur, quasi sit dictum à legendō ligō, pro lego. Nec Salomona grauem, id est, potentem & sapientem regem. Est autem actius sicut à Platō Græco fit, hunc Platona, et à nominatiuo Ciceron, hūc Cicerona. Nam quæ nos in o masculina habemus, Græci in on habent. Qūum, id est, quando. Fruticumq; , id est, & uirgultorum. Virentia, id est, uireta. Nostris flammis, id est, exustioni solis quem deus oriri facit. Quisq; dies, &c. Sufficit diei malitia sua.

4. NON ESSE TEMERE IUDICANDUM, & de festuca, & trabe in oculo,  
(&) margaritas non ante porcos ponendas. Matth. 7. Lucæ 6.

**I**udicium uestrum fugiat damnatio sœua,  
Nam dominus uestri iuris documenta sequetur,  
Quæcumq; in terris statuetis tempora capti: + Quæ uos  
Hæc eadem uobis genitor seruabit in æthra:  
Mensuram tibi quam ponis, portare necesse est:  
Cernis adhærentem festucam in lumine fratri,  
Nec tamen in proprio tignum consistere sentis.  
Atq; oculum prius alterius purgare laboras?  
Diripe sed proprio fallax de lumine tignum, \*frabam F)  
Tum minimam alterius curabis demere aristam.  
Ne canibus sanctum dederitis: ne uelitis <sup>u. r. f. - u. l. F)</sup>

Turpiter immundis iactare monilia porcis

Namq; illa in ceno pedibus subiecta iacebunt : - 670  
Conuersiq; canes uasto uos uulnere rumpent.

"Intra F)

## COMMENTARII.

**I**udicium uestrum, &c. id est, nolite iudicando ~~com~~  
demnare quenquam. Quod euangeliū dicit. Nolite  
iudicare & non iudicabimini, nolite condēnare & nō  
condemnabimini. In quo enim iudicio iudicaueritis iu-  
dicabimini: & in qua mēsura mēsi fueritis remetietur  
uobis. Sed ut dixi frustra repeto euangeliū uestri iuris  
i. quo usi fueritis. Quecunq; tempora, id est, tēporalia  
iudicia. Capti .s. illecebris & diuitijs huius mundi, ob  
quas multi male iudicant. In æthra. i. in coelo. Lignum  
significans dicit euangelium trabem, quæ magna  
est: unde trahalis clavis pro firmissimo uinculo acci-  
pitur, nescio tamen an legendū sit tignum, sicut postea  
fallax de lumine tignum, ubi mendose scriptum. Offen-  
di trabem. Nam trabes & trabs trabis primam cor-  
ripiunt. Nec canibus sanctum dederitis. Sic apud En-  
num, quod citat in primo officiorum Cicero: Nec mi-  
aurum dederitis. Sicut apud Ouid. Cum maris Io-  
nij transferitis aquas. Et apud eundem. Vitam dede-  
ritis in undis. unde interdum in singulari reperitur  
is coniunctui etiam in tertia coniugatione produci.

Ut apud Horatium. Cuncta manus auidas fugiunt ha-  
redis amico. Quæ dederis animo. Monilia euange-  
lium dicit margaritas, quæ monilibus inesse solent.  
Conuersiq; sues. Euangelium docet legendum esse ca-  
nes, dicens: Et canes conuersi dirumpant uos.

**PETENDVM QVAERENDVM**  
& pulsandum esse. Matth. 7.

Luc. 11. Ioan-  
nis 16.

**P**oscenti dabitur quærens inuenta tenebit:  
Pulsantiq; aditus foribus pandetur apertis.

Vos homines natis panem poscentibus omnes

Num lapidem dabitis? pescem ué potentibus anguem?  
Vos inquam rigidi, quibus alte est insita cordi  
Duricies: uestris dabitis semper bona natis.

Indulgens + homini genitor bona mitia digne

+ he

Quam prestare magis gaudet poscentibus æquis?

**Que** cupitis uobis hominum benefacta uenire, Tyobia

Hæc eadem uestro cunctis præstate fauore

Hæc legis summa est: hoc ius dixere prophetæ.

COMMENTARI.

**P**oscente, id est, petenti. Natis, id est, filijs. Quam  
id est, quanto magis. Genitor, id est, pater  
coelestis. Hæc legis summa est, id est. Omnia ergo

x 3 quæcumq;

312. IVVENCI PRESB. LIB. I.

que cunq; uultis ut faciant uobis homines, & uos faciat  
te illis: hec est enim lex & prophetae.

*ceteris primis* 43. LATA EST VIA, QVAE DVCIT  
ad perditionem. Matth. 7. Luc. 13.

*L. i. Quam F.* **I**Te per angustam iusti super aethera portam,  
Quod lata & spaciofa via est, quae limite laeo  
Preruptum conuoluit iter caligine mortis,-  
Innumeræq; illam penetrant per prona cateruæ.

44. ANGVSTA EST VIA, QVAE DV-  
cit ad uitam. Matth. 7.

**V**Italis uastis stipatur semita saxis  
Celsaq; uix paucos ducet per scrupula uirtus.  
Ac si quos nimium fallax illexq; malorum  
Planicies suavit, deformi lubrica lapsu: - 190  
Arripit hos pronosq; trahit uelut impetus amnis  
Aut dacer sonipes ruptis effrenus habenis,  
Aut rectoris egens uentosa per æquora puppis.

*Thesopis Ep. 477.* OUTIORVM PROGREDIENS YUGRIA COMMENTARII.

**I**Te.] Id est, intrate. Quod, id est, quia lata est ex c.  
Semita uitalis. i. dicens ad uitam. Celsa. i. ardua.  
Scrupula. i. lapidosa ubi sunt scrupi, acuti lapilli pedes  
offensantes. Planicies. i. via plana & lata. Fallax et  
illex, i. illectrix malorum. Quia boni non sequuntur, aut  
ad mala: quia ad perditionem illicias. Lubrica. i. in qua  
nisi dixeris, quod amnis. f. ex. oswaropp. insciunt

nesciunt pedes consistere. Sonipes, id est, æquus pedibus sonans: quia stare loco nescit. Ventosa. Concitata uento. Haec autem similitudines autoris sunt.

¶ DE PSEUDO PROPHETIS ET  
hypocritis. Matth. 7.

**O**bseruate illos, falso qui nomine uobis  
Insidias faciunt, appellanturque prophetæ  
Hos ouium species uestit, sed sœua luporum  
Pectora fraude tegunt, lacerantque inculta trahentes  
Agmina credendum, sœuus quos decipit error.  
Fructibus è proprijs noscuntur talia monstra:  
Quenque petat finem fallax doctrina, uidendum est.  
Quapropter rerum molitus perspiciatur  
Nam neque de tribulis fucus, nec sentibus uvas  
Proueniisse unquam ruris per terga notastis,  
Utque arbor proprio uestitur germine pomi  
Sic dolus illorum, fructu monstrante patescit.

## COMMENTARII.

**O**bseruate.] Quod Euangeliū dicit: attendite à  
falsis prophetis. Eleganter dicit obseruate, sicut  
Comicus: Obserua Daū quid agat. Obseruamus autem  
aliquem duobus modis: aut uenerationis gratia, ne  
eum offendamus, unde sit obseruantia: aut suspicio-  
nis, ne ipse nos offendat: aut decipiatur sicut hic.

Falso, id est, ficto. Appellantur & tamen non sunt ue-  
ri prophetæ. Sæua pectora, Fraude luporum. Agm  
na. Scilicet ouium, id est simplicium & innocentium.

Talia monstra, aliud in corde & aliud in ore haben-  
tia, quod monstri simile est, unde & lupos uocat domi-  
nus. Quem finem, id est, quod institutum ac proposi-  
tum. Mollitio, id est, laboriosus conatus. Terga ru-  
ris, id est, per superficiem terræ, aut potius per margi-  
nes aruorum. Proprio germine, aut proprij pomi.

*+Sup 60c F)* 46. NON OMNIS QVI DICIT MIHI

Domine domine, intrabit in reg-  
num cœlorum. Matth. 7.

*"fis F)* N On ego palpantū uerbis & honore mouebor,  
Nec me quod dominū præblāda adulatio dicit  
Præmia cœlestis capiet spontanea sedis;

Olli sed merito gaudebunt munere regni,  
Qui faciunt nostri genitoris iussa uolentes. - 710

Adueniet mox summa dies, quæ iure sœuero  
Præmia iusticiæ tribuet: sceleriq; gehennam,

Tum mihi multorum clamabit talia fletus:

Nōnne tuo quondam nobis sub nomine uirtus  
Extitit, & nostris parebant omnia iuſſis? - 7  
Sæpe etiam nostra est uox annumerata prophetis:  
Seruinitq; tuo nobis sub nomine dæmonis?

Tunc in

Tunc iurabo illis, quod talis cognita nunquam  
Vita mihi est hominum: gestis quæ sordet inquis.

## COMMENTARII.

**N**on ego, inquit, dominus. Hoc est, non omnis qui dicit &c. Monebor, id est, afficiar miseratione. Præmia spontanea, id est, mea sponte conferenda. Olli, id est, omnes illi. Imitatio est Virgili dicens li. 6. Igneus est ollis uigor. Volentes, id est, non coadili: quia fata uolentem ducunt, nolentem trahunt, ut dicit Seneca. Summa, id est, extrema & ultima, ut Aeneid. 2. Venit summa dies & ineluctabile tempus Dardanæ. Iustitia. Iustis operibus. Virtus. scilicet factiendi signa & miracula. Iurabo. Matthæus dicit: confitebor. Gestis inquis dicerem factis: quia de priuatis loquitur.

## 47. DE DOMO EDIFICATO SV=

per petram uel harenam.

Matth. 7. Luc. 6.

**Q**uisq; meis monitis, auresq; et facta dicabit,  
Hunc æquabo uiro, solidis fundamina saxis  
Ponenti: librata super que moenia surgent.  
Illa domus pluuijs uentisq; illæsa manebit,  
Torrentumq; minas firmato robore uincet:  
- Hærent t immoto quoniam fundamine petræ.

x s

Qui

**Q**ui uero auditu tantum mea iussa tenebit,  
Diversisq; procul factis per lubrica perget:  
Hunc similem faciam uolucri, qui fulcit arena  
Fundamenta domus, cui mox ut flamina uenti  
Et pluia effusis cœpere incumbere riuis, - 730  
Omnis subuerso procumbit pondere moles.  
**I**nsequiturq; graui tectorum strage ruina.

## COMMENTARII.

**Q**uisq;. ] Pro quicunq; dicabit aures, sup. Su  
as, id est, audiet monita mea. Et facta i. faciet  
secundū ea. Equabo i. equiparabo, aut assimulabo. Li  
brata, id est, æquali libramine extorta. Torrentum,  
id est, subitorum amnium, à nominatiuo torrens. Pe  
træ, id est, rupis aut saxi, id est, fundata sunt super  
firmam petram. Auditu tantum, id est, ea non faciens  
Lubrica, id est, lasciva & casum parantia. Volucris,  
id est, cito uolubili, Strage, id est prostratione. Omi  
nis, id est tota moles: scilicet ædificij.

48 DE ADMIRATIONE IN POPVLO  
orta ex uerbis Iesu Christi.

Matth. 7. Marc. 1. Luc. 2. &amp; 4.

**T**ALIA dicentem magna admiratio plebis  
Immensem stupuit, quoniam transcederet alte  
Doctrinam ueterum, Christo concessa potestas. - ,

COM/

## COMMENTARII.

**T**Alia dicentē. ] Hoc est. Et factū est, cum cōsum-  
masset Iesu uerba hēc, admirabantur turbæ su-  
per doctrinā eius. Erat enim docens eos, sicut potesta-  
tem habens, & non sicut scribæ eorum & pharisei.

**49. IESVS DESCENDENS DE MON-**  
te leprosum curauit.

Mathæi. 8. Marci. 1. Lucæ. 5. [3-4.790]

**D**Eniq; linquentem celsi fastigia montis  
Stipabat gaudens populorū turba sequentum,  
Ecce sed horrenda confixus uiscera tābe,  
(Quem toto obfessum fœdarat corpore lepra)

**74. Procubuit uenerans iuuenis, Christumq; precatur.**  
Ut careat tandem languoris pondere tanti,  
Sufficiat uoluisse tuum: tum dextera Christi  
Attactu solo purgauit lurida membra,  
Incolumiq; dehinc + celaret gaudia ius̄bit  
Et legi parens + offerret munera templo.

## COMMENTARII.

+ celare  
hec  
+ offerri

**D**Eniq; ] Id est, cū aut̄ descēdisset Iesu de mon-  
te &c. uide principiū 8. cap. Matth. Fastigia  
id est, summitatem. Stipabat, dense sequebatur. Con-  
fixus uiscera, id est, habens uiscera confixa. Sufficiat  
uoluisse tuum, id est, si uis potes me mundare..

Lurida

Lurida, id est, aspera & scabiosa. Celaret, id est, ut  
occultaret, dixit enim ei. Vide nemini dixeris, sed uia  
de ostende te sacerdoti.

**50. QVOD PVERVM CENTVRIONIS.**  
paralyticum curauerit.

Matth. 8. Luc. 7.

**I**Nde recedenti supplex se protinus offert  
Centurio: & precibus proiectus talibus orat.  
¶ Impubis pueri cruciatur spiritus æger:  
Cuius cuncta tepens membrorum munia languor  
Dissoluit, uitamq; tenet iam poena superstes. - 770  
Sed iussu miserere precor, nam tecta subire  
Crimina nostra uetant, uite lucisq; parentem.  
Nunc uero satis est iubeas remeare salutem.  
Subiectos mihi saepè uiros, sic nostra potestas  
Officijs uerbo iussis parere coëgit. -  
¶ Dixerat, ille uiri motus precibusq; fideq;  
Talia conuersus populo dat dicta sequenti:  
¶ Haud unquam tamem memini me gentis autæ  
Inuenisse fidem, sed ueris dicite dictis:  
Quod multos homines diuersis partibus orbis - 760  
Progenitos, coeli regnum sublime uocabit:  
Cum patribus nostris uitali accumbere mensæ.  
Progenies quorion eæcis dimersa tenebris.

Dentis

- Dentibus horrendum stridens, fletumq; frequentans,  
 Perpetuis pœnam cruciatibus acta subibit.  
 + At tibi iam iuuenis mentis uirtute fidelis, + Ac  
 (Ut credis) ueniet fructus cum luce salutis.  
 Dixerat, & dicto citius cum uoce loquentis  
 Ad puerum celeris + percurrunt munera uerbi,  
 770 Ingressusq; domum miles properante recursu: + transcur  
 Preuenisse dei laetatur dona medentis.

## COMMENTARII.

**I**nde recedenti. Matthæus dicit. Cum autem introi-  
 set Capharnaum, accessit ad eum Centurio. Pre-  
 cibus proiectis. Imo proieclus. Impubis, id est, non-  
 dum pubescentis. Pueri, id est, ministri. Munia, id  
 est officia seu obsequia: erat enim paralyticus. Crimi-  
 na nostra, id non sum dignus &c. Parentem, id est,  
 autorem. Motus, id est, affectus miseratione. Aut mo-  
 tu, id est, affectu miserationis in puerum. Vocabit.  
 Quod in gentibus uerificatur. Multi autem sunt uo-  
 cati, pauci uero electi, sed Euangelium loquitur de elec-  
 tis: quia dicit: Multi ab oriente & occidente uenient  
 & recumbent cum Abraham & Isaac in regno coe-  
 lorū. Nec obstat quod alibi dicit paucos electos: quia  
 multi & pauci per respectum dicuntur. Multi respe-  
 cti Iudeorum sunt electi ex gentibus: et pauci respectu  
 omnium

omnium uocatorum. Acta. id est subacta scilicet pro  
genies patrum. Horrendum, pro horrende.

SOCRVM PETRI FEBRICITAN=  
tem tactu liberauit. Matth. 8.

Marc. 1. Luc. 4. [3-1]90]

**A**nghela, id Edes inde Petri sanctus penetrabat Iesus  
Cuius anghela socrus æstu, febriq; iacebat.  
est, anhelas viq; illi dextram tetigit saluator Iesus  
et anheli= Sana ministerium præbebat scemina mensis. 775.  
tū trahens.

## LIBER SECVN=

DVS IVVENCI PRESB. DE  
Euang. Hist.

DE PLVRIMIS CVRATIS, ET SCRIBA  
uolenti eū sequi, cui dicit nō habere  
filiū hominis ubi caput suum reclinet.

Matthæi 8. Lucae 9. [3-6]91 (tū

Amq; dies prono decedens lumine pon

I Inciderat: furuāq; sup nox æmula pallā  
Sidereis pictā flāmis, p inane trahebat,  
Cū multos homines, mētis languore ru-

"winet/F)  
Deuictasq; animas scelerata dæmonis arte (entes,  
Certatim populi cæca iam nocte ferebant:

Sed

Sed uerbum Christi tanto languore remoto,  
Omnibus indulgens, præbebat munera patris.

## COMMENTARII.

**I**Amq; dies etc.] Mere poëtice & delitiose describit quod habetur Matth. 8. Vespere aut facto obtulerunt ei multos dæmonia habentes, & ejiciebat spiritus uerbo, & omnes male habentes curauit &c. Dies intiderat pontum. Quia sol, qui causa diei est, uidetur imperitisstantibus ad mare in ipsum decidere. Vnde Maro Aeneidos 2. Quid tantum oceano properent se tingere soles, hyberni. Furuam, id est, nigram, unde furem dictum uolunt, quod in obscuro rem agat.

Pallam, id est, chlamydem, id est, tenebras: quia nox <sup>2.</sup> nox alia ca  
est umbra terræ. Palam flammis fidereis, id est, stel= ma circuolat  
lis nocte apparentibus. Per inane, id est, per aërem.  
Hoc autem principio nihil est cultius aut deliciosius,  
unde nisi religione astrictus fuisset, non deerat autori  
spiritus poëticus. Palla autem est uestis muliebris, ut  
pallium uirilis apud Græcos præsertim: nam Romani  
toga utuntur. Mentis languore. Quia obfessi erant  
dæmonijs. Scelerata, id est, iniqua & scelerosa. Dæ-  
monis, id est, spiritus callidi. Cæca iam nocte, id est,  
cum esset nox obscura. Quæ cæca, id est, excæcas di-  
citur, quod nō sinit uidere. Indulgens. i. se beneuolū &  
misericor-

misericordem exhibens. Præbebat munera patris, id est, curauit omnes uirtute paterna, sed & propria in quantum idem erat cum patre.

**E**cce sed exortus maior cum luce tumultus  
Gratantis populi, cum turbis anxius ille,  
In mare ueliuolum celsam deducere iussit  
Discipulis puppim, precibus tum scriba profusis  
Nauigio sancti pariter poscebat abire.

¶ Olli, tibi Christus ait, quò me tu scriba sequeris?  
Vulpibus in saltu rupes excisa latebram -  
Præbet, & aëreis avibus dat sylua quietem,  
Ast hominis nato, nullis succedere tectis  
Est licitum, gentis sic sunt molimina uestrae.

## COMMENTARII.

**E**cce sed exortus. Describit quod sequitur in Euangelio. Videas aut̄ Iesus turbas multas circum se, iussit discipulos ire trans fretum. Et accedens scriba ait illi. Magister sequar te quocunq; ieris. Et dicit ei Iesus. Vulpes foueas habent & uolucres cœli nidos: filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet.

Gratantis, id est, gratulantis. Veliuolum, id est, in quo uela uoluuntur aut uolant: est autem Virgilianum epitheton. Discipulis. Dici posset ut in Euangēlio, discipulos, sed utrumque admittit grammatica,

Excisa

**E**xcisa aut uetustate exesa, aut unguibus & dentibus  
uulpinis cauata. Quietem, scilicet in nidis. Nato, id est  
filio hominis, scilicet, Marie molimina, id est conatus,  
id est, tanta auaricia in uobis est.

**2. IESVS DISCIPVLO PRECEPIT**  
ut se sequatur, patre inhumato <sup>151</sup>  
relicto. Math. 8. <sup>cum</sup>

**T**unc è discipulis unus sic ore rogabat.  
Ultima defuncto debentur munera patri.  
Hinc spacium tribuat nobis tua sancta uoluntas,  
Ut liceat miseri genitoris condere corpus.  
Christus ad hec + callem potius comitabere nostrum  
Et sine defunctis, defunctos condere terra.

## COMMENTARII

**T**unc de discipulis. Prosequitur illud ibidem. Alius  
autem de discipulis eius ait illi: Domine, permitte  
me primum ire, & sepelire patrem meum. Iesus  
autem ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos sepelire  
mortuos suos. Sine, id est, concede.

**3. IESVM IN NAVI DORMIENTEM**  
excitant discipuli, ut tempesta-  
tem sedaret. Mat. 8. Mar.

**C**onscenlunt nauem, uentoq; inflata tumescunt,  
4. Luc. 8. [3-7/92]  
Vela

Vela suo: fluctuq; uolat stridente carina

Postquam altum tenuit puppis, consurgere in iras

Pontus: & immensis hinc inde tumescere uentis

Ventorum rabies: mixtis hinc inde procellis

**I**nstat + Coepit: & ad cœlum rapidos sustollere montes.

Pontus & abruptos tollit trans sidera montes

Et nuic mole ferit puppim: nunc turbine proram,

+ receptant illisq; super laterum tabulata + receptat

Fluctus + dissectoq; aperitur terra profundo

+ disiectio Interea in puppi somnum carpebat Iesus.

**F.** Illum discipuli pariter nautæq; pauentes

Euigilare rogant: pontiq; pericula monstrant

**I**lle dehinc: quām parua subest fiducia uobis?

**I**nfidos animos timor irruit, inde procellis

Imperat: & placidam sternit super æquora pacem.

**I**lli inter se timidis miracula miscent

**Ser. F.** Colloquijs: quæ tanta illi est permissa potestas.

**Dicit. F.** Quodue sit imperium, cui sic freta concita uentis,

Erecteq; nimis submittant colla procellæ.

#### COMMENTARII.

**C**onscendunt nauem. Graphice describit tempestatem subortam, & à domino sedatam. Consurgere in iras, id est, inflari & turbare ut solent irati Procellis, id est, undis uentosis, à procellendo dictis

Ad

Ad cœlos, hyperbole est, ut ibi. Ter spumam elisam & rorantia uidimus astra. Sustollere, id est, sursum ferre. montes, id est, aquarū globos. Puppim, id est, posteriorem partem nauis. Proram, id est, anteriorem dictam, quod proruat sulcando aquas. Illisos, id est, fractos fluctus. Tabulata, id est, ex tabulis concinnata nautarum solaria. Dissecto, id est, fisso & interciso. Profundo, scilicet aquarum. Maro. Terram inter fluctus aperit. Carpebat, id est, aude sumebat. quam, id est, o quantum parua. Sternit, id est sternendo indicat pacem, id est, tranquillitatem.

## 4. IN TERRA GERASENORVM

dæmonia expellit ab homine  
quibus nomen Legio, & in porcos  
mittit. Mathei. 8 Marci. 5

Lucæ. 8 [3-319]

**I**Am Gerasenorum steterat sub littore puppis,  
Ecce sed egresso iuuenis (mirabile dictu)  
Occurrit miseram cui mentem spiritus ater  
Horrenda implebat lacerans uirtute furoris.  
Illi grata domus, tetrica habitare sepulchris,  
Nec poterat rapidum quisquam retinere furorem.  
Ferrea quin etiam rumpebat uincula membris,  
Scindebatque graues ut lanaea fila catheenas.

y z Et

Et iam compedibus leuis insultare soluto  
 Ludus erat: saxisq; ferum concidere pectus,  
**I** ubi Isq; + ibi pergentem Christum per littora uidit,  
**C**um clamore ruit, longeç; accurrit adorans.  
**R**egnantis semper domini certissima proles,  
**O**ramus: solitæ nec nos regionis ab oris  
 Executias: longè tormentis excruciatos  
 Nam nomen legio est nobis, multosq; sub uno  
 Nominе consociat flatus uis sola nocendi  
 Cernis ut immundi subigunt hæc pascua porci  
 His saltem libeat rabiem satiare repulsam.  
 Per patris altithroni nomen sublime rogamus,  
**I**mperat ijs hominis mentem dimittere Christus  
 Porcorumq; finit gregibus finire furores.  
**I**amq; hominis stupidum discusso dæmone, pectus  
 Insperata suæ ueneratur dona salutis.  
 Et iam præcipites scopulorum margine porci  
 + uitæ In mare deiecli, properant disperdere + uitam  
 + **I**nfanū iu At uero è speculis miracula tanta pauentes  
 uenem post Diffugiunt: urbisq; ruunt ad tecta subulci.  
 quam resi = Et famam spargunt, populosq; ad littora cogunt,  
 pisse uide = + **I**nfanum uero iuuensem postquam resipisse  
 bant Credere cernentum populorum turba coacta est  
 Orabant pauidi regionem linqueret illam.

## COMMENTARII

**I**AM Gerasenorum. Recitat quomodo legionem dæmoniorum expulerit à corpore obsesto dominus. Egresso, scilicet, domino, dicere potuisset: ecce sub egrediu-  
s. Spiritus ater, id est, malus & pernitosus. Virtute,  
id est, ui. Noue autem uirtus in malum accipitur, &  
tamen si uirtus à ui, etiam malis ut furoris uirtus est.  
Ut lanea fila, sup. scinderet, quod non humana ope ui-  
detur potuisse. Leuis, id est facilis. Iudus, id est, lusus. Fe-  
rum, id est, ferociens. Cum clamore, id est, simul cla-  
mans: significat enim concomitatum. Certissima. allu-  
dit ad Vergiliiana carmina de Hercule. Ab oris regio-  
nis, scilicet huius. Immundi porci. q.d. quibus cum mun-  
dus sis parcere non debeas, & nos immundos addices-  
re. Rabiem, scilicet, conceptam in hominem repulsam  
scilicet, à te. Est enim participium, non nomen. q.d. re-  
percussam. Per patris altithroni, id est, sedentis in alto  
throno. Callida coniuratio, quia patri obsequentissi-  
mus erat. unde postmodum coniuratus per Dei uirtu-  
tem responsurus est iniquo iudici. Finire furores.  
quasi non passus sit in alia corpora post illa immi-  
grare. Veneratur dona, id est, donatorem: aut do-  
na quia gratias agendo: donis honorem facit. Su-  
bulci, id est, suum: hoc est porcorum custodes.

Tangitur autem causa cur dominus admiserit porcos à spiritu immundo agitari, ut uidelicet pastores miraculum diuulgarent. Resipisse, ab antiquo præterito sapiui, factum est resipisse, pro resipuisse se. Nam à resipui fieret resipuisse

IESVS PARALYTICO SANATO  
iussit ferre lectum, Math 9 Mar. 2

Luce 5. Ioannis. 5

B-9-796-7  
**I**Nde domum repedat terrarum lumen Iesus,  
 Ecce reuertenti iuuenis torpentina membra  
 (Officium quorum morbus dissoluerat acer)  
 Ante pedes ponunt tepido recubantia lecto  
 Quem miserans animo, uerbis compellat Iesus  
 Aſſit certa tue iuuenis constantia menti  
 Nam tibi præteritus uitæ donabitur error  
 Hoc dictum scribæ mentis per operta malignæ  
 Carpebant quod uerba dei uirtute ferenda  
 Protulerat Christus, sed pectora talia cernens,  
 "Hoc, inquit, uerbum scribarum dicta retractant.  
 + quanto Quod + quantum facile fuerit dixisse sequentis  
 leuius. Et dicti & facti pariter uirtute probabo  
 Ut mihi concessum peccata remittere cernant  
 Quapropter iuuenis firmato corporis usu  
 Surge uigens: firatumq; tuum sub tecta referto.

Surrexit

Surrexit: lectumq; humeris iam fortibus aptat,  
Per mediumq; uigens populi mirantis abibat.  
Tunc timor & laudes domini per pectora plebis  
Concelebrata: simul miracula leta frequentant.

## COMMENTARII.

**I**n de domum repedat, id est pedibus repetit. Iuu-  
nis genitiui est casus. Nam ordo est. Ecce, sup. ho-  
mines ponunt reuertenti, scilicet, Iesu aut domino.  
membra iuuensis, scilicet, paralytici. torpētia, id est, con-  
creta & contracta: ut pote quorum officium, id est,  
exercitium & usum. morbus acer, id est, uehemens.  
uidelicet paralysis. dissoluerat, aptum uerbum ( nam  
eo quod dissoluit paralysis uocatur ) & recubantis  
sup. in lecto tepido, cum ipsa tepida essent. Quem Ie-  
sus miserans animo, id est, motus misericordia. com-  
pellat, id est, alloquitur uerbis, scilicet, sequentibus ô iu-  
uenis certa constantia, id est, firma fides assit tue men-  
ti: nam error præteritus aut præteritæ uitæ donabi-  
tur tibi, id est, quia remittentur tibi peccata tua. Scri-  
bæ carpebant, id est, reprehendebant & mordebant  
per operta, id est, in occulto mentis malignæ, hoc di-  
ctū, scilicet domini. quod, id est, quia Christus protule-  
rat uerba ferenda, id est, dicenda. uirtute, i. per uirtu-  
tē dei, cuius solius est dimittere peccata, unde David.

Tibi soli peccavi &c. Et ideo dixerunt quidā describis  
 intra se, hic blasphemat. Et cū uidisset Iesus cogitatio-  
 nes eorum dixit. Ut quid cogitatis mala in cordibus  
 uestris. Quid est facilius dicere dimittuntur tibi pecca-  
 ta tua, an dicere. Surge & ambula? Ut autem sciatis  
 quia filius hominis habet potestatem in terra dimitten-  
 di peccata ( tunc ait paralytico ) Surge tolle lectum  
 tuum, & uade in domum tuam. Et surrexit, & abiit in  
 domum suam. Videntes autem turbæ timuerunt &  
 glorificauerunt deum: quia dedit potestatē talem homi-  
 nibus, hoc dicit, sic. Sed Christus cernens, talia pecto-  
 ra, id est, cogitationes eorum, inquit dicta, scilicet, men-  
 talia, id est cogitationes scribarum. Retractant, id est  
 damnant, hoc uerbum, sup. meum. Quod, scilicet, uer-  
 bum quantum facile fuerit mihi dixisse. probabo, id est  
 ostendam uirtute pariter & dicti & facti sequentis,  
 ut cernant concessum, sup. esse mihi remittere peccata  
 scilicet, hominum in terris. Quapropter o iuuenis, sur-  
 ge uigens. Et hoc usu corporis firmato, id est, firmiter  
 restabilito, & referto. Stratum, id est, lectum tuum sub-  
 testa, id est, in domum tuam. Fortibus, quia sanatis. Mi-  
 racula leta, quia leti.

6. MATHAEVM AD APOSTOLAM  
 tum uocat. Mat. 9. Mar. 2. Luc. 5.

Pro-

**P**rogrediens tunc inde ad vectigalia, uidit  
Confessum in medio Mathæum, protinus illi  
Discipulis hærere iubet: nil ille recusans  
Imperio Christi paret, gaudetq; sequutus.

## COMMENTARII.

**P**rogrediens &c. Tangit uocationem Matthei  
de quo & Matheus ibi subsequenter. Et cū tran-  
siret inde Iesus, uidit hominem sedentē in teloneo Mat-  
theum nomine, & ait illi: sequere me. Et surgens secu-  
tus est eum. Vectigalia sunt redditus tam publici quam  
priuati, hic pro teloneo penuntur.

VOCATIO PHILIPPI AD APOSTO  
latum. Iesus dicit Nathanae=

li. Vidi te sub ficu  
Ioan. 1.

**I**n de iter ingrediens, simili sermone Philippum  
Hortatur, comitemq; suis asciuit amicis.  
Ille ubi cognouit Christi uiresq; uiamq;  
Tum primum iusto concurrit Nathanaeli,  
En nostris, inquit, concessum est uisere seclis.  
Quem uoces ueterum, & sancti cecinere prophetæ.  
Hunc genuit ueniens Dauidis origine Ioseph,  
Nazara cui felix patria est, & nomen Iesus  
¶ Ille refert, genuit quicquam si Nazara (miror)

Quod dignum tantis unquam uirtutibus esset.  
 + cernens Inde Philippus ait + cernes: dubitare quiesce.  
 noli dubita Progrediensq; uide: nam oculis spectare licebit.  
 re Illum ubi tendentem longe respexit Iesus.  
 Vir ait Verè ait hic iustus, cui pectora nescia falsi,  
 + maligna Virtutem puram seruans, sine fraude + maligni,  
 Ille sub hæc, ubinam, uel quo me tempore nosti?  
 Cui dominus dicta hæc diuino pectore promit.  
 Cum te diffuse tegerent umbracula fucus,  
 Ante etiam quam te uocitarent uerba Philippi,  
 Vedit & elegit comitem te spiritus autor,  
 Talibus attoniti sequitur uox Nathanaëlis.  
 Progenies ueneranda dei rex inclyte gentis  
 Tu populis terræq; salus, uitæq; magister  
 Christus ad hæc, facilis suasit tibi credere uirtus  
 Arborea quod te uidi recubare sub umbra.  
 Sed maiora de hinc rerum miracula restant.  
 Cernetis pariter totum se scindere cœlum  
 Atq; dei celeres æthram penetrare ministros,  
 Inde hominis nato, claram deferre coronam.

## COMMENTARII.

**I**Nde iter, &c. Prosequitur uocationem Philippi  
 ad apostolatum. Ascivit, id est, aduocauit, dicitur  
 etiam accivit, sed sicut suscepit, pro suscepit [ quo ta=  
 men

men Maro utitur Aenei. id est] dicitur: ita ascivit pro acciuit. Visere, id est, uidere. deriuatum pro principali dixit autem apud Ioannem. Quem scripsit Moyses in lege ex prophet.e. inuenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth. Et dixit ei Nathanaël: A Nazareth potest alii quid boni esse? Dicit ei Philippus: Veni & uide. Vedit Iesus Nathanaël uenientem ad se, & dicit de eo: Ecce uerè Israëlite, in quo dolus non est, dicit ei Nathanaël Vnde me nosti? Respondit Iesus & dixit ei: Priusquam te Philippus uocaret, cum es sub ficu uidi te. Respondit ei Nathanaël, & ait, Rabbi, tu es filius dei: tu es rex Israël. Respondit Iesus & dixit ei: Quia dixi tibi: uidi te sub ficu, credis, maius his uidebis & dicit ei. Amen amen dico uobis, Videbitis cœlum apertum, & angelos dei ascendentēs & descendētēs super filium hominis, hec ille, que alijs uerbis prosequitur autor noster Verè ait: Noli legere uir ait, quia uir corripitur, & textus dicit. Ecce uerè Israëlite. Ille sub hæc, id est post hæc, sup. ait. Sesquicentum, id est, diuini. Ethram, id est, cœlum splendidum. Ministros, scilicet, angelos. Describere, id est, deorsum afferre.

## IESVS VOCATVS AD NVPTIAS

&amp; discipuli eius, de aqua fecit

minum. Ioan. 2. [3-1780.]

Interea

**I**Nterea thalamis connubia festa parabant  
 In regione Chanan, ubi mitis mater Iesu  
 Cum nato pariter coniuicia concelebrabant.  
 Vina sed interea coniuicis deficiebant,  
 Tum mater Christum per talia dicta precatur.  
 Cernis leticie iam defecisse liquorem?  
 Absint nate bonis ex te data munera mensis.

+ Olli + Illi respondet terrarum gloria Christus  
 Festinas genitrix, nondum me talia cogit  
 Ad uictus hominum tempus concedere dona,  
 Mensarum, tunc inde uocat letata ministros,  
 Mater, et imperijs nati parere iubebat.  
 Sex illic fuerant saxis præ pulchra cauatis  
 Vascula, quæ ternis aperirent ilia metris.  
 Hæc iubet è fontis gremio complere ministros.  
 Præceptis parent iuuenes, undasq; coronant  
 Completis lapidum labijs, tum spuma per oras  
 Commixtas undis auras ad summa uolutat.  
 Hinc iubet ut summo tradant gustanda ministro  
 Ille ubi percœpit uenerandi dona saporis  
 (Nescius in uini gratum transisse liquorem,  
 Egestas nuper puris de fontibus undas)  
 Increpat ignarum sponsum quod pulchra reseruans  
 Deteriora prius per mensas uina dedisset.

*His signis digne credentum discipulorum  
Perpetuam stabili firmavit robore mentem.*

## COMMENTARII.

**I**n terea thalamis. Graphice describit quomodo Iesus invitatus ad nuptias conuertit aquam in uinum in regione Chanan. Apud Ioannem legitur. In chana Galileæ. Sunt autem graues autores ut diuus Hieronymus, qui has nuptias Ioannis Euangelistæ dicant fuisse concelebrabant, posset etiam legi concelebrabat. Alioquin erit conceptio casuum. Liquore læticiae, i. uinum. Nam uinum bonum lætificat cor hominis, unde et Maro Aen. i. Adsit læticiae Bacchus dator. Ad sint munera, id est, dona hoc est dicendo uinum non habent. Inniuit satis quod precaretur ut miraculose faciat. Festinas genitrix, dicerem cum Euangelio mulier: dicit enim: *Quid mihi et tibi mulier?* Nondum uenit hora mea. Ad uictus, id est, in potum et nutrimentum. Talia dona mensarum, id est uina. Lætata, quia cognouit ex forma respondendi, quod faceret sicut in templo inuentus ubi quid simile responderat, nihilominus securus est, et erat subditus illis. Saxis cauatis: quia hydriæ erant lapideæ. Egestas, id est exhaustas e puto aut de fonte. Deteriora, id est minus bona.

Iesus

IESVS E MENTES ET VEN-  
dentes eiecit de templo

Mat. 21. Mar. 11. Luc. 19.

Ioannis secundo.

**I**Nde ubi Iudeis aderant solennia paschæ,  
templo **A**d Solymos direxit iter + templumq; subibat.  
Repperit hic populum uenalia multa locantem,  
Pars uendebat oues, pars corpora magna iuuencum,  
Pars inhians nummis, mensas onerauerat ære.  
Reslibus hic Christus connectit uerbera flagri.  
Et tales populos sancta perturbat ab æde,  
Et mensas uertens, ærisq; profudit aceruos,  
Et super increpitans procul hec auferte prophani,  
Vt meus hic genitor, non sordida lucra colantur.

### COMMENTARII.

**N**de, &c. Prosequitur, quod in titulo est. Ad So-  
**F**lymos, id est, populos Hierusalem. Corpora ma-  
gna iuuencum, pro iuuencorum. Alludit autem ad  
nomen suum autor: nam Iuuencus dictus est. ære,  
id est, pecunia signata, quæ primum erat ærea: un-  
de & ærarium dictū, pro quo fiscus dicitur. Verbera  
flagri, id est, flagella ex reslibus, id est, summis uirgul-  
tis quæ flagra & flagella sunt. Verbera quoq; nō ictū  
sed instrumentum notant. Ab æde sancta, id est, à tem-  
plo

plo, de priuatis dicimus, pluraliter *œdes*. Genitor. sup=ple colatur.

## 10. IUDAEI AB IESV SIGNVM

petebant. Ioan. 2. Matth. 16.

Mar. 8.

**N**unc poscens signum plebes Iudea fremebat,  
Quo fidens animos in talia facta leuaret.  
Ventura obscuris tunc Christus talia miscet.  
Solute pollutis manibus uenerabile templum,  
Hoc, ego restituam, cum tertia lumina solis  
Incipient, rutilum terris infundere lumen.

+ Hoc inter se se tractantes murmurare cæco.

+ Illud aiunt: uix sex & quadraginta per annos + Hoc

Constructum ueteris regni molimine templum,

Tu poteris + tribus in spacijs renouare dierum :

Hoc uerbum quondam post tempora debita: digni

Cognouere uiri, proprio de corpore Christum

Delubrum dixisse dei, sed signa uidentes,

Tum multi cœpere fidem sanctumq; secuti.

## COMENTARII.

**N**unc poscens signum plebes, &c. Ut alibi dixi  
passim utitur nominatio plebes pro quo no-  
bis plebs est in usu. Prosequitur autem Euange-  
lium Ioannis, in quo dicitur sic. Responderunt  
ergo

ergo Iudei et dixerunt ei: quod signum ostendis nobis, quia haec facis? Respondit Iesus et dixit eis: Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudei: Quadraginta et sex annis aedicatum est templum hoc, et tu in tribus diebus excitas illud? Ille autem dicebat de templo corporis sui. Cum ergo resurrexissem a mortuis recordati sunt discipuli eius, quia hoc dicebat et crediderunt scripturam et sermonem, quem dixit Iesus. hec ille. Ventura obscuris. q.d. Obscuris uera inuoluens. Nam uerum erat quod de templo corporis sui dicebat, sed tunc forsitan de templo immateriali intelligebant saltē discipuli. Nam de Iudeis habetur quod dixerunt post sepulturam dominicam. Recordati sumus quia seductor ille dixit ad huc uiuens, post tres dies resurgam. Matthei 28. Unde uidentur hic noluisse intelligere aut posse a melius intellectisse Iudei. Venerabile templum hoc non dicitur in Euangilio uenerabile, ne de se arroganter aut de templo iactanter loqui uideatur. Venuste autem preponit minorem numerum sub coniunctione.

Vix sex et quadraginta, sed licenter ultimam corripit.

IESVS

II. IESVS NICODEMO DICIT DE  
baptismate, & alijs multis. Joan. 3.

**N**Ote sub oscura celso sublatus honore,  
Primorum procerum Iudæi nominis unus  
Venit, & ad Christum submissa uoce profatur  
Haud dubium est, quin larga dei te sancta uoluntas  
Humanis lucem concepsit surgere rebus.  
Nec quisquam tantis tribuit miracula signis,  
Ni comitata dei iubeat splendescere uirtus.  
Christus ad hæc, callis iusti si culmina quæris,  
Nullus ad excelsum poterit descendere regnum,  
Reddita ni penetrret nascendi exordia rursus,  
Atq; nouam capiat diuino munere uitam.  
Ille autem tantis stupefactus corda loquelis.  
Hoc, inquit, nostræ non est comprehendere mentis.  
Quis poterit cœpta reuocare exordia uitæ?  
An rursum senior matris + correpet in aluum,      + correpet  
Vt nouus in lucem ueniat uitamq; resoluat?  
Ille sub hæc liquido si quis de fonte renatus,  
Et flatu sancto rudibus consistere membris  
Cœperit, ætheream liber concedit in aulam.  
Terrenum corpus terreno corpore + natum.      + natum est  
Spiritus haud aliter similem generat sibi flatum.  
Spiritus hic deus est, cui parent omnia mundi

Hic cum uult quocunq; uolat: uocemq; per auræ  
 Iactat: sed nescis quæ sunt exordia uocis  
 Quamq; petant eius currentia flamina partem.  
 Quisq; igitur iuste repetit primordia uitæ  
 Hunc similem sancti flatus, reuigescere certum est.  
 Et iudeus ad hæc: nil horum cernere possum,  
 Talia tum Christus, Solymorum magne magister  
 Israëlitarum sublimis gloria gentis  
 Tu ne etiam mentem uitæ de lumine raptam

**† Demer=** **† Demerges** præceps: furuis miserande tenebris:  
 gis Nec potes obtuto comprehendere talia sensu?  
 Ecce fides nulla est: tantum terrestria dixi:  
 Quid si cœlestis uires concendere sermo  
 Cœperit, & superas rerum comprehendere formas?  
 Quis uestrum duram poterit mihi pandere mentem?  
 Accipe ergo nouis quæ sit sententia rebus.  
 Sidereum nullus poterit concendere cœlum,  
 Ni solus cœli qui missus uenit ab aula.

## COMMENTARII

**N**Octe sub obscura ] De hoc Ioan. 3 Erat autem  
 homo ex phariseis Nicodemus nomine, prin=  
 ceps iudeorū. Hic uenit ad Iesum nocte et dixit ei: Rab  
 bi, etc. Larga uoluntas dei. i. scimus q; à deo es. Ni comis  
 tata dei. i. nisi fuerit deus cum illo, Nascendi exordia,  
 id est,

**I**d est, nisi quis renatus fuerit denuo non potest uidere regnum dei. Stupefactus corda, id est, habens corda sua perfecta. Correptet, id est, simul introeat. et est a correpto quod frequentatuum est a correpo, non a corripio unde potest legi correpet, et ita legerem, quia premis sit poterit, non possit. Me, scilicet Christus. sub, id est, statim post hanc, sup. ait. Quocunq; uolat, id est, spiritus ubi uult, uel quo uult, spirat. Quamq; id est, et quam partem petant eius flamma, id est, nescis unde ueniat aut quo uadat. Iudeus, scilicet Nicodemus princeps Iudeorum: neq; dicitur in contemptum cum et Christus iudeus sit. Solymorum: euangelium habet Tu es magister in Israël: et haec ignoras? Unde addit Israëlitarum, etc. Furuis, id est, nigris et obscuris tenebris, scilicet ignorantiae, fides nulla, aut quia non creditit: aut quia terrena et apparentia que non sunt obiecta fidei, dicit. Ni id est, nisi, scilicet, filius hominis qui descendit de caelo.

**T**dem hominis natus: caeli qui in sede moratur.

**V**t serpens olim fastae regionis in oris.

**M**oseis manibus summo sublatu honore est

**S**ic hominis natum tolli in sublime necesse est,

**V**t quicunq; fidem mentis penetrabilibus altis

**I**llius ad numen statuet: sub turbine secli

+ proculcet Conculcet pedibus lētum + trans sidera surgens  
 Sublimis capiet donum inviolabile uitæ.  
 Namq; deus mundum tanto dilexit amore,  
 Eius ut in terras descenderet unica proles.  
 Credentes domino uitæ iunctura perenni.  
 Nec deus hunc natum disquirere iure se uero,  
 Iudicioue truci terras expendere misit.  
 Mitia sed populis ueniant ut munera uitæ.  
 Namq; ubi certa fides fuerit complexa salutem,  
 Non erit ulla illic anceps agitatio iuris,  
 Ast ubi dona procul fuerint exclusa medelæ,  
 Iam propria ipsorum mentem damnatio torquet  
 Unica nam domini fuit ijs incognita proles.  
 Aduentum lucis miseri fugere superne,  
 Et magis amplexi cæcas tenuere latebras  
 Sic quicunq; malis mentem maculauerit actis,  
 Ad tenebras pauidus refugit, ne lumine claro  
 Sordida pollutæ pateant contagia mentis  
 At quicunq; piæ tenuit uestigia uitæ  
 + ad + In medium properat, lucemq; nitescere gaudet  
 Splendeat ut claris uirtutis gloria factis.

## COMMENTARII

**I**dem hominis natus cœli qui in sede moratur, scilicet nunc ut homo et semper ut deus, quanquā in ter  
 ris

ris apparuit, sicut angeli nobis apparentes dicuntur stare ante conspectū dei. Moses manibus, quia Moses ex præcepto dei extulit serpentem, quem uidentes saluui erant. Eius, id est, dei patris. Unica proles per natu-  
rā et substantiā scilicet Christus. Nec deus hunc natū  
id est, nō enim misit deus filiū suū in hunc mundum, ut iudicet mundū, sed ut saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eū nō iudicatur, qui autē nō credit iam iudica-  
tus est, quia non credit in nomine unigeniti filij dei.  
Hoc est autē iudiciū, quia lux uenit in mundū, & dile-  
xerunt homines magis tenebras quam lucem. Erant e-  
nī illorum mala opera. Omnis enim qui male agit odit lucem, & non uenit ad lucem, ut non arguan-  
tur opera eius. Qui autem facit ueritatem, uenit ad lucem, ut manifestentur opera eius, quia in deo sunt facta, hoc dicit.

## IESVS CV M MVLIERE SAMARI

tana loquitur Ioannis. 4 Et 19.7.1527

**I**Nde Galileam repetit saluator Iesus:

Præteriens sed forte uenit Samaritana Sichem.

Illic fundus erat: Iacob + de nomine pollens,

Et puteus gelido demersus in abdita fonte:

Sederat hic rapido seruator anhelus in æstu,

Discipuliq; escas mercantes moenibus urbis,

+ cognomē

ne

*Passim dispersi, solum liquere magistrum.*

*Moenibus egrediens Samaritis foemina uenit*

**+ Hauritu** + Extractura canis putei penetrabibus undas

**ra** Olli Christus ait + laticis da foemina potum

**+ latus: Da** Respondens mulier, mirum mihi præcipis, inquit

*Vt tibi Iudeo mulier Samaritita potum*

*(Dispernens ueterum Samaritum iussa) ministrem*

*Tunc saluator ait. Dominus si munera nosses:*

*Et quis te sitiens, putedia pocula poscat:*

*Tu potius peteres, uiuam tibi traderet undam:*

*Illa sub hæc: puteus gremium siuuatur in altum.*

*Vrceus est nullus, nec sunt tibi uincula funis*

*Vnde igitur poteris undam mihi tradere uiuam:*

*Num tu maior eris nostri uirtute parentis?*

**{ etenim Ia** Hoc + Iacob enim puteo cum prole bibebat.

**acob** puteū Et proprios hoc sepe greges ad pocula duxit.

Olli respondit mundi regnator Iesus.

Ex ista plenè nullus satiabitur unda,

Nam rursus sitiet: sed nostri dona liquoris

Ardorem excludent æterna in secla bibendi.

Dulcia prouenient nostri cui pocula fontis,

Largior unde fluet uitalis gratia fluctus.

Sed desiderium nostræ si te capit unde,

Excitus ueniat tecum mox urbe maritus.

Coniuersus

Coniugio sese mulier negat esse reuinctam.  
 Tunc sic prosequitur mentis prospectus Iesus  
 Fœmina, ueridicis loqueris de coniuge uerbis.  
 Nam tu connubijs nexa es, iam quinq; uirorum  
 Nunc aliena super thalamorum uincula tollis.  
 Tum mulier, sanctum te certum est esse prophetam  
 Sed nostri iſtius uenerandum montis in arce  
 Præceptum nobis quondam liquere parentes.  
 At uos in Solymis orandum dicitis oris.  
 Talia dicenti, mox talia reddit Iesus.  
 En aderit tempus, montis cum uertice uestri  
 Omnibus & Solymis aberit ueneratio longe.  
 Sed nunc certa salus Iudeis surgit ab oris.  
 Et nunc instantis cursus iam temporis urget,  
 Cum ueri, sanctum genitorem, errore remoto,  
 Cultores iustis armati legibus, orent.  
 Spiritus ijs ac plena fides erit, & pater altus  
 Talia conquiret cultorum pectora terris.

## COMMENTARII.

**I**nde Galilæā] Prosequitur p̄lixū sermonē quē habuit  
 dñs cū muliere samaritana: quæ hic dicitur interdū  
 Samaritis, huius Samaritidos, & ab actō Samaritida  
 fit nt̄us hæc Samaritida, huius Samaritidæ: unde est  
 præteriēs sed forte uenit Samaritida Sichē. Ioānes aut̄

habet Sichar. & potest esse ordo. Iesus præteriens uenit  
 Sichar appositorie Samaritida, id est, ciuitatem Sa-  
 maritæ: ut sit accusatiuus per appositionem additus. Præ-  
 terea per appositionem dicitur. Samaritis foemina ue-  
 nit. Vbi uenit est præteriti temporis: cum melius esset  
 præsentis, aut saltem præteriti imperfecti, ueniebat. &  
 prius. Præteriens. sed forte uenit præsentis esse decla-  
 rat quantitas: sed Christus iam uenerat cū muliere ue-  
 niebat. Cum uero dicitur mulier Samaritida nominata  
 est ab accusatio, ut dixi, formatus. Samaritū pro  
 Samaritarū per syncopam. Dispernens, id est, contem-  
 nens. Non enim coutuntur Iudei Samaritanis, sed uide-  
 tur aliter sentire quam euangelium. Nam euangelium  
 innuit quod Iudei Samaritanos contemnant, & mulie-  
 er hic quod Samaritani Iudeos quod utrumque fieri po-  
 tuit, ut sit speciose dictum, ex persona mulieris quod  
 disperneret iussa maiorum suorum, sicut ex persona  
 euangelistæ: non enim coutuntur &c. Gremium, id est  
 alueum, & receptaculum aquarum. Urceus, id est, uas  
 modicum. Horatius autem innuit esse uas modicum, &  
 filile dicens in arte: Amphora cœpit institui currente  
 rota. Cur urceus exit. Sed hauritorū illud forte lignes-  
 um erat hoc Iacob enim. Iacob trium est syllabarum  
 media longa, sicut Iacobus quatuor secunda longa.

Alibi

Alibi tamen dissyllabum ab autore nostro ponitur. *un*  
de quidam sic legunt: hic Iacob etenim . sed in b finita  
corripiuntur. Ex ista, scilicet, quam hauris. Ardorem  
scilicet sitis. Pocula, id est, potus, nec legi debet procul-  
la. Excitus, id est, euocatus ex urbe. Sic Maro etiam se-  
cundam producit Aenei. 3. Excitum ruit &c. Sed no-  
stri istius &c. hoc est, video quia propheta es tu, sed  
sanctior multo esses si in hoc loco adoraueris . q. d. si  
nostras esses. Nam patres nostri in monte hoc adora-  
uerunt: & uos dicitis, quia Hierosolymis est locus ubi  
adorare oportet. Dicit ei Iesus: Mulier crede mihi.  
quia ueniet hora, quando neq; in monte hoc, neq; in  
Hierosolymis adorabitis patrem &c. unde dicit. Mon-  
tis cum uertice uestris. Omnibus & Solymis aberit ue-  
neratio, id est, adoratio, ubi aberit ut ferè semper con-  
struitur cum ablativo uertice montis, nec legendum  
est monitis. Sed nunc certa salus, hoc est, quia salus ex  
Iudeis est: hoc autem dicit quia Iudeus erat. Quia uero  
non collato euangelio suboscurus sit autor uerba e-  
uangelij sunt hec. Sed uenit hora, & nunc est, quando  
ueri adoratores adorabunt patrem in spiritu & ueri-  
tate. Nam & pater tales querit qui adorent eum. Spi-  
ritus est deus, & eos qui adorant eum, in spiritu &  
ueritate oportet adorare. Vnde dicit. Talia conqueret

&c. Mirandum autem sanè est tantæ sapientie sermonem ad mulierculam factum: sed ostendit non esse cessandum dum uel unam animam lucrifaciamus

**L**LA dehinc, scimus quod Christus nuncius, orbis  
Aduentu proprio uitalia secula pandet.

Et tunc peccantum largus miserator Iesus.

Se lumen terris Christum uenisse fatetur

Et iam discipuli reduces, stupuere magistrum

Quod secreta pijs poteretur foemina uerbis.

At properans urnam mulier fontem propè liquit

Et populum totis eduxit mœnibus urbis.

Omnia nam memorat sibi met sermone prophetæ,

Gesserat ipsa prius quecunq; ex ordine dicta.

Tum properè Christum fūsæ petiere cateruæ.

Discipuli interea rogitant, ut sumeret escas

Ille satis sibi pulchrorum superesse ciborum

Respondit, sed tum mirantur discipulorum

Inter se occultis currebat sermo loquelis.

Forte aliquis prior hic epulas dedit ante magistro

Nostras ut merito satiatus respuat escas?

Ille sed interne cernens molimina mentis.

Hæ mihi sunt epulae, pectus satiabitur istud

Si faciam magni genitoris iussa per orbem

Quæ

Quatuor hinc menses, letæ ad primordia mes̄is  
 Frugiferæ æstati certe superesse putatis.  
 Erigitæ ergo oculos, albentes cernite campos.  
 Cunctaq; maturam iam rura exposcere messem.  
 Nunc quicunq; metit, pulchri mercede laboris  
 Vitaliqt; dehinc gaudebit fruge redundans.  
 Et sator excipiet messorum gaudia latus.  
 Vos ego nunc misi grauidam succidere messem.  
 Que non est uestro fulcis inserta labore.  
 Vos aliena bonæ ditabunt munera frugis.  
 Talibus alloquijs comitum dum pectora complet.  
 Ecce Samaritum populi uenere rogantes,  
 Exorantq; illic geminos expendere soles  
 Iamq; fides multos plebis fundauerat alta,  
 Nec iam fœmineis tantum concredere uerbis  
 Ipsos, sed coram uirtus manifesta docebat,  
 Venisset secli quod iam saluator Iesus.

## COMMENTARII.

**I**lla dehinc &c. Ut dixi, mirari possumus qui tam  
 longum habuerit cum muliere non satis pudica col-  
 loquium Dominus, nisi Euangelista subdidisset talis  
 colloquiū utilitatem. Nam mulier illa Samaritana  
 persuasa Christum uenisse, statim in urbem reuersa

mul-

multos ad uidendum & audiendum saluatorem con-  
citauit, qui eo & uiso & audito fere crediderunt. Pre-  
terea dum Samaritana, à Christo docetur, nostra quo-  
que, id est, gentilium ruditas eruditur. Sed potius mira-  
ri possumus, à quo hæc didicerit Euangelista. An à mu-  
liere, quod non est uero simile, cum neq; illi tantum  
prudentiæ dederis ut talia recitet, nec tantum fidei  
ut recitanti credas. An potius à domino qui hæc repe-  
tierit. Sed id non dicitur ab Euangelista, quin potius  
contrarium, dicente: Et continuo uenerunt discipuli  
eius. & mirabantur, quia cum muliere loquebatur.  
Nemo tamen dixit quid queris, aut quid loqueris cum  
ea. An dicemus Ioannem utpote familiarem illic resti-  
tisse cum domino. Sed tunc non fuissent mirari disci-  
puli: nec cum diceret dominus. Ego cibum habeo man-  
ducare quem uos nescitis: dixissent ad inuicem. Nun-  
quid aliquis attulit ei manducare? Vnde ego sciuit  
hæc Ioannes dicens. Et dicam. Vnde sciuit Moyses,  
que in creatione hominis, sancta trinitas dixit,  
& fecit. Profecto à spiritu sancto, quo autore & E-  
uangelia scripta sunt. Sed exponamus si qua dif-  
ficilia uidentur uocabula. Illa scilicet mulier. De-  
hinc, id est: deinde suple ait. Scimus & cæ-  
tera, hoc est. Scio quia Messias uenit, qui dicitur  
Chri

Christus cum ergo uenerit ille nobis nunciabit omnia. Dicit ei Iesus: Ego sum qui loquor tecum, hoc autem dicit miserans, unde addit peccatum latus, &c. poteretur, non potiretur legendum ut docet quantitas. Superesse, id est, abundare. Quod uero de messe dicit allegorice intelligendum putem. Samaritum, pro Samaritarum. Exorant, id est, impetrant. Geminos soles, id est, duos dies. Fundauerat, id est, confirmauerat.

## 13. FILIVM REGVLIA MORTE

liberat. Ioan. 4. [3-2-788]

Iamq; Galileam remeauerat in regionem  
 Quondam ubi fontanas uino mutauerat undas  
 Regius hic iuuenis (cui natum morbus anhelo  
 Ardore extremis uitæ torrebat in oris)  
 Comperit ut Christum certo remeasse recursu  
 Aduolat, & precibus sobolis pro sorte profusis  
 Orabat, celeris depositis dona salutis  
 Ne pius ad letum natus traheretur acerbum.  
 Christus ad hæc, signis nisi suadeat omnia uirtus,  
 Non erit ulla fides, sed perge, & sospite uita  
 Aedibus in uestris dulcem complectere natum.  
 His uerbis, fructum mox perceptura salutis  
 Pulchra fides, animum latanti in pectore firmat.

Iamq;

+ q; in lumi  
 nis oras Iamq; iter ingresso properantibus obuia seruis  
 Nuncia fama uenit: puer & resonatq; iacenti  
 Limine de mortis subitam remeasse salutem  
 Ille ubi cognouit certum concurrere tempus  
 Sanantis Christi uerbis tunc, seseq; domumq;  
 Mancipat: amplexus fidei uenerabile donum.

## COMMENTARII.

**I**amq; Galileam, &c. Hoc est uenit ergo iterum in Chana Galilæe, ubi fecit aquam uinum. Et erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum. Hic cū audisset qd' Iesus adueniret de Iudea in Galileam, abiit ad eum, & rogabat eum ut descendaret, et sanaret filium eius: incipiebat enim mori. Dixit ergo Iesus ad eum: Nisi signa & prodigia uideritis, non creditis. Dicit ad eum regulus Domine, descendere priusquam moriatur filius meus. Dicit ei Iesus. Vade filius tuus uiuit. Credidit homo sermoni quem dixit ei Iesus, & ibat. Iam autem eo descendente serui occurrebunt ei, & nunciauerunt dicentes, quod filius eius uiueret. Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit. Et dixerunt ei quia heri hora septima reliquit eum febris. Cognouit ergo pater, quia illa hora erat in qua dixit ei Iesus: filius tuus uiuit, & credidit ipse et

uinum

domus eius tota, hoc dicit. Mutauerat uino, id est, in  
uiman. Regius iuuenis, periphrasi signat regu-  
lum, non est tamen regulus iuuenis aut parvus rex,  
sed magistratus sub rege, sicut quos pares Franciae uo-  
cant reguli sunt: Pro sorte, id est, loco aut salute sobor-  
lis, scilicet, filij sceleris, id est, festinæ, quia incœperat  
mori. Plus, id dicit ex affectione paterna. Mancipat,  
id est, addicit.

**I**E S V S P H A R I S A E I S M V R =

murantibus de conuiuio pu-

blicanorum, dicit non opus esse

sanis medico. Matth. 9.

Marci secundo.

**F**Orte dies epulis multos satiauerat unus,  
Publica conductis qui uectigalia lucris  
Professi rapiunt alieno nomine prædam.  
Hos cum discipulis simul accipiebat Iesu  
Ecce pharisei occulto reprehendere risu  
Quod legis doctor conuiuia talia iniret.

Ille sed inspiciens quid pectora + clausa tenerent,      + saeuia

Non, inquit, medicis opus est, ubi fortia membra

Intemerata salus uegetat, uiresq; ministrat.

Aegris sed merito miserans adhibenda medela est.

Discip.

Discite nunc saltem iubeant quid uerba prophetæ,  
Non ego sacra magis quam mitia pectora quero.  
Haud etenim iustos ueni ad directa uiantes  
Sed reuocare malos peccatum à limite gressus.

## COMMENTARII.

**F**orte dies, &c. Ordo est. Vnus dies satiauerat forte[ non quod forte satiauerat : sed quod forte tunc quantum Pharisei obseruauerant ] epulis [ di- cerem epulo siquidem de publico loquitur : at si de priuatis recte epulis dixit ] multos, scilicet, publicanorum[ graphice autem describit publicanum docens eū esse qui publica uestigalia conducit ac redimit, ut ex questu lucrum faciat: unde à publico publicanus dictatur, à publico dico questu non peccato, quamuis rari sint sine peccato ] uel multos eorum qui professi prædam, id est, se prædari alieno nomine: quia nomine fisci aut aerarij publici cum tamen rem suam agant, rapiunt uestigalia publica, id est, quæcunq; reip. debentur aut ex impositione publica, aut ex portorio, aut aliter, & hoc lucris cōduclis. i. certo numero aut ponde re redimendis: sciebant enim sicut cōquisitores eleemosynarū pro religiosis domibus quantū darent etiam si longe plura acciperent Iesus accipiebat hos, quia in domo Matthæi. Nō ego, id est misericordiā uolo, non sacrificium.

D I=

DISCIPVLIS IOANNIS INTERRO-  
gantibus, quare non iejunarent  
discipuli eius, parabolā proponit spon-  
si, panni scissuræ & utris. Math.

9. Marcus. 2.

Luc. 5.

**E**cce sed ē numero mirantium munera Christi  
Vnus Ioannis querebat discipulorum.  
Cur ipsi legis ieunia crebra tenerent,  
Nullaq; sub Christo plebes ieunia ferrent?  
Christus ad hæc contra placida, sic ore profatur.  
Qui sponsi lætis comitantur uota choreis,  
Non præsentे illo ieunia tristia portant.  
Iamq; dies aderit, cum sponsus turbine secli  
E medio comitum rapietur, tristibus illi  
Tuncq; dabunt animos lachrymis, horrore ciborum  
Languida concipient animis ieunia flentes  
Quām stultum est rudibus ueteres subtexere pannos  
Vestibus, ut turpis peius scissura + notetur? + patescat  
Vtribus aut calidum tritis committere mustum,  
Quis ruptis totum sequitur disperdere uinum?  
Vtribus est rectum rudibus spumantia musta  
Condere, sic uinum conseruant fortia uasa.

A

Filiam

FILIAM IAYRI PRINCIPIS, DVM  
uadit suscitatū mulierē à profluo  
sanguinis sanat. Math. 9 Mar. 5 Luc. 8

**T**Alia tractant: percusus pectora luctu  
Ecce sacerdotum princeps procumbit adorans.  
Et sibi defunctam (funus miserabile) natam  
Implorat lachrymans: certamq; uenire salutem  
Defuncto uita poscebat munere Christi.  
Haud mora: consurgens sequitur saluator Iesus  
Progressos, mulier sequitur uestigia seruans  
Quam languore graui uix sex labentibus annis  
Carpebat fluxus (lacerans sine fine) cruoris,  
Torquebatq; graui morbus pallore uirentem.  
† fossam Viribus absumptis: & toto corpore † fessa  
Pectoris hæc tacitam uoluebat credula mentem.  
Arcana secumq; fide: iam certa tenebat,  
Actutum fesso fugeret quod corpore tabes,  
Extremam Christi posset si tangere uestem.  
Hæc ubi per populum summi pendentia pepli  
Fila manu trepida tractauit: protinus ille  
Et causas morbi, & credentia pectora cernens.  
Concessit celerem tali cum uoce salutem:  
† constan= Accipe quod meruit fidei constantia munus.  
tiae Et mox † constrictio uiguerunt sanguine uenæ

Post

Postquam peruentum est, ubi funera virginis ingens  
 Plangentis populi fremitus, clangorq; tubarum  
 Ultima supremæ celebrabant funera pompæ:  
 Abscedant, inquit, tectis hæc tristia uestris.  
 Namq; puella iacet placido dimersa sopore:  
 Defunctam fertur flentum quam nescia plebes,  
 Talia dicentem: ridentum turba reliquit,  
 Quod morte abruptam dixit dormire puellam  
 Sed Christus leti uictor, uitæq; repertor  
 Frigentis dextram dignatus prendere dextra.  
 Surgere mox iussit: miranda ad gaudia patris.

## 17. DV O B V S C O E C I S O C V L I

aperiuntur. Mat. 9. [4-27] 129.7

**I**Nde reuertenti clamor se protinus offert,  
 Lumine captorum gressu labente duorum.  
 Atq; ijs Christus ait: + si credunt pectora uestra  
 Nunc uirtute mea se reddet lumen ademptum  
 + illi firmato se credere corde fatentur.  
 Tunc Christus satur: credentes cernite + lucem  
 Nec cuiquam nostrum post hæc edicite nomen  
 Dixit: sed properè per gaudia tanta uidentum  
 Ardor inexpletus, famam per cuncta ferebat.

+ Ollis  
 Christus ait  
 + olli  
 + lumen

## C O M M E N T A R I I

**I**Nde reuertenti, &c. Captorū id est, priuatorū aut  
 A z haben

habentium usum eius impeditum, sic Maro. Aut oculis capti fodere cubilia talpæ. Se reddet, id est exhibebit se non tamen uirtute propria, sed Christi. Ardor, id est, affectus inexplesus, id est, inexplesibilis. Sicut apud Mæronem. Aut illaudati nescit Busiridis aras: pro illa laudabilis. Si conseratur his euangelium nihil restet ambiguum. Quia uero paſsim reperitur euangeliū, & capita prenotata sunt, fruſtra uidear repeterē.

## 18. DEMONIVM MVTVM EIICIS

tur, agiturq; de turba quæ  
ob miracula ad Iesum conflu-  
xerat. Mathæi. 9 Marci. 7

Lucæ. 11

+ offertur **A**fferturq; dehinc iuuenis cui raptæ sonoræ  
Dæmonis incurſu fuerat substantia uocis  
Atq; propulsus ubi fugit de pectore dæmon,  
Confestim sanæ redierunt munera linguae  
Talia mirantis populi stipante tumultu  
Vallatur: cernens sed millia tanta uirorum,  
Ingemit: ut ruris dominus, cui pascua lœta  
Innumeræ pondent pecudes, rectoris egentes.

**T**uerba Tunc ad discipulos depromit talia + dicta.  
En late segetes ruris per terga lateſcunt:  
Sed rarus messor frugis ſuperatur aceruo.

Iam

Iam supereft. dominum segetis deposcere tantæ,  
Ut sua rura uelit numero complere colentum.

## COMMENTARII.

**A**Esfereturq; &c. Substantia uocis sonoræ, cum organum non amiserit uidetur dici pro-  
usu. Confestim, id est, statim, quasi cum festinatio-  
ne. Læta, id est, ut Seruus uult pinguia, ut Valla  
pulchra & Lætificantia. Enlate, aut quām, id est,  
o quām, sed non procedit quām nisi accipiatur pro  
per aut ualde: nam sequitur sed rarus. Dicit au-  
tem illud: Messis quidem multa, operarij autem pau-  
ci. Rogate ergo dominum messis ut mittat opera-  
rios in messem suam.

IESVS DVODECIM DISCIPVLOS  
cum omni doctrina præmittit

Matthæi. 10. Marci. 3 & 6.

Lucæ. 9

**H**Aec fatus, populo ex omni delecta seorsum.  
Fortia conglomerat bissenso pectora cœtu.  
Bis sex consociat fidorum corda uirorum,  
Hos ubi de legit: præceptis talibus implet.  
Deuitate + uiam quam gentes perfidiose                   + itiner  
Et Samaritarum fraudis uestigia calcant,  
Pergite qua patrij pecoris custodia + labat                   + balat

A 3 Pergentes

Pergentes uero similem mihi sumite mentem

Vt uobis subigat uirtutem dæmonis atri

Sancta fides, curamq; piam languoribus aptet.

Hæ uires nulla uobis mercede dabuntur

Et uos haud aliter cunctis impendite dona.

Non auri argentiue domet possessio mentem.

Nec uos nummorum subigat scelerata cupido.

Non geminas uestes: nec plantis tegmina bina,

+ seruire Virtutis nudæ cupiat + seruare minister.

Ingressi muros urbis, perquirite semper.

Hospitio quorum par sit succedere iustis

Ingressiq; dehinc pacem sub tecla uocate.

Si tranquilla domus fuerit, pax illa manebit.

Sin erit indignis habitantum moribus horrens,

+ habitum Diffugiet, uestrumq; + habitum pax uestra sequetur.

Excludet quicunq; ferox uos limine teclii

Auribus aut duris sernet uitalia uerba

Siue aduersa dei famulos succedere teclis

Hospitiijq; focos miscere grauata uetabit

+ regessi Excute et egressu domibus uestigia uestra.

Hæreat iniustæ ne uobis portio uitæ.

Ilos deterior, Sodomorum poena manebit

Supplicijs, ueniet mundo cum terminus omni.

+ duorum Pergitis en ut ouses + seuorum præda luporum.

Sed

Sed uos arguto serpentum corde uigete,  
 Simplicitate tamen puras superate columbas.  
 Nam sepe incumbet uobis iniuria præceps.  
 Concilijsq; hominum + consistent corpora uestra. + statuetur  
 Vos flagris, uinculisq; feris, durisq; tyrannis  
 Frendens urgebit pro me violentia seclii.  
 Cum uos + tradiderint uerborum ponite curam + prodide=+  
 Sponte fluens dabitur sermonis gratia uobis. rint  
 Spiritus in uobis, pro uobis digna loquetur.  
 + Fratrem autem tradet scelerata insania fratribus + Pro et  
 Ad lœtumq; dabunt genitorum corpora nati enim fratribus  
 Vos odio urgebunt semper pro nomine nostro,  
 Sed fuiem fidei comitatur gloria uit.e.  
 Profugite e tectis ( quæ uos seclabitur urbis.  
 Inde aliam, mox inde aliam conquirite sedem,  
 Nam uobis urbes semper superesse necesse est,  
 Israëlitarum quæ dent sub nomine plebem.  
 Discipulus nunquam transcendat celsa magistri  
 Culmina, nec dominum tentet præcellere seruus.  
 Discipulo satis est, uiires æquare magistri,  
 Vel domini similem uirtutem prendere seruo  
 Pectoribus uestris semper timor omnis aberret,  
 Nam nudata suis promentur cuncta latebris.  
 In tenebris tacite uobis quecumq; iubentur,

Discite præclaro nitidi sub lumine solis.

Auribus & uestris dic am quæcunq; susurrans.

Excelso in populos spargantur culmine tecti.

C O M M E N T A R I I .

**H**AE C fatus. Prolyxe prosequitur præcepta domini ad discipulos, & præcipue ad XII apostolos, sequens uerba Matthæi cap. 10. Fortia pectora, quæ nouit magis idonea bissero, id est, duodena. Deuitate, id est, In viam genitum ne abieritis, & in ciuitate Samaritanorum ne intraueritis, sed potius ite ad oves quæ perierunt domus Israël. Labat, id est, cadat. Subigat, id est, subijciat. Nulla mercede: quia gratis acceperitis gratis date. Ingressi muros, id est. In quamcumq; autem ciuitatem aut castellum intraueriis interrogate quis in ea dignus sit &c. Diffugiet, scilicet, pax uespera ab illis. Siue aduersa, scilicet ciuitas aut mulier. Grauata, id est, grauatum uos ferens. Vestigia, id est, puluerem è pedibus. q.d. ne puluerem quidem illorum accipite. Terminus, id est, dies iudicij. Ad loetum, id est ad mortem. Profugite, hoc est. Cum autem persequentur uos in ciuitate ista fugite in aliam. Amen dico uobis, non consummabitis ciuitates donec ueniat filius hominis. Discipulus nunquam &c. id est, Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominum suum suffici-

Sufficit discipulo ut sit sicut magister eius, & seruo si  
cūt dominus eius. Si patrem familiās Beelz̄ bub uoca-  
uerunt, quanto magis domesticos eius? Ne ergo timus  
eritis eos. Nihil enim est opertum quod non reueletur,  
etc.

**D**espicite illorum rabiem, qui corpora uestra  
Prosternent ferro, non est ijs ulla potestas  
Viuacem lœto pariter demittre mentem.  
Illum, sed potius cordis secreta pauescant.  
Corporis est animæq; simul cui + lata potestas tuncsta  
Paſſeribus precium nummi uix portio parua  
Proueniet, non est tamen unum credere dignum.  
Ni iussu domini laqueos incurrere ueſtros,  
Quis dubitet sapiens domini ſub pectore multis  
Credere pennatis hominem pro milibus unum?  
Qui me confeſſus fuerit ſub iudice terræ,  
Hunc ego non aliter coram genitore fatebor  
Sic itidem coram genitore negantem.  
Non ego nunc pacem terris immittere ueni,  
Sed gladium, patrio dirimat qui pectore natum,  
Et dulcem natam dirimat qui pectore matris.  
Si quis amore meo genitorem pluris habebit,  
Vel matri ſoboli ūe meum poſponet amorem.  
Sentiet horribilem noſtra deſede repulſam.

Contemnet quicunq; animam pro nomine nostro,  
 Inueniet leta florentem fruge salutis.  
 Qui uos inscipiet me suscepisse benignis;  
 Obsequijs, idem me pro genitore supremo  
 Suscepisse sibi gaudebit perpetue uita.

20. IOANNES DE CARCERE AD  
 Iesum, & Iesus de Ioanne ad  
 turbas loquitur. Mat. ii.

Luc. 7.

**T**Alia discipulis bis sex cum iussa dedisset,  
 Iustus Iohannes cæci de carceribus umbris  
 Sectantem è numero delectos talia dicta  
 Ad Christum portare iubet, uerumq; referre  
 Tu ne pijs animis requies, quam regia coeli  
 Pollicita est terris, nostro sub tempore fulges?  
 An superest aliam posthac sperare salutem?  
 Talibus hæc Christus dictis mandata remittit.  
 Cæcorum tenebre mutantur lumine lucis.  
 Debiliumq; uigent formato robore membra.  
 Lurida discutitur squamofo corpore lepra.  
 Aërie uocis penetrat surdas sonus aures.  
 Redditur amissa locti post funera uita  
 Ad corpus remeans anime iam libera uirtus.

Depo-

Depositum repetens animæ substantia corpus,  
 Pauperibusq; suis non dignata patescit,  
 Fulgentis splendens aduentus gloria terris.  
 Ille beatus erit quem non deceperit error.

## COMMENTARII

**T**Alia discipulis. Postquam saluator noster discipulis suis duodecim, quos Apostolos constituerat peculiaria mandata ac legem dederat. Iohannes cum audisset in uinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis, ait illi: Tu es qui uenturus es, an aliud expectamus? Et respondens Iesus ait illis. Euntes renunciate Iohanni que audistis & uidistis. Cæci uident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur: & beatus est qui non fuerit scandalizatus in me. hæc Matthæus undecimo. Cæci, id est in quo non uidetur lurida, id est, aspera & immunda. Pauperibusq; &c. Id est, Pauperes euangelizantur, sed Valla actiue exponendum dicit, ut uidelicet euangelium prædicent.

**T**Alia discipuli referunt mandata magistro. Hoc super ad populum depromit talia Christus  
 Cur

- ¶ *Desertis Cur in + deserto uoluistis uisere nuper  
 Stramen arundineum uento uibrante moueri ?  
 Cur etiam molli uestitum ueste uidere ?  
 In domibus regum, molli cum ueste tenentur.  
 Fatidicis longe præponitur ille prophetis  
 Ut ueteres quondam cecinere oracula scripti.*
- † *Hunc + Nunc eternum memorat uenerandæ lectio uocis,  
 En ego mitto meum stratas aptare ministrum.  
 Ante tuos uultus, genuit nec foemina quenquam  
 Qui maior nostris Ioanne hoc uribus esset.  
 Sed minimus coeli qui in regno est maior habetur.  
 Huius ab exortu uim coeli regia sensit,  
 Et coeli regnum uiolentia diripit atrox*
- † *ad tem= Lex omnis summam Baptiste + à tempore cœpit.  
 pora Atq; prophetarum finis + conclusus eodem.  
 † concludi Si uultis uolucris penetralia noscere secli  
 tur idem Ipse est Elias, felix uenturus in euum  
 Corpus Ioannis felix habitabile sumpfit  
 Elias quondam : quem turbine iussa corusco.  
 Flammipedum rapuit simulatio quadrijugorum.  
 Audiat hæc, dictis pandens uitalibus aures.  
 Aliud exemplar sic habet 6 & 7  
 uersum  
 Ille prophetarum solus transcendere uires.*

*Iudicio ueteris scripti promittitur olim.*

Item, uersus 11 & 12 sic habet  
aliud Exemplar.

*Maior Ioannis nostri qui uiribus esset.  
sed minor hoc cœli fiet sublimior aula.*

COMMENTARII.

**T**Alia discipuli. Prosequitur euangelium Matthei, in quo dicitur. Illis autem abeuntibus coepit Iesus dicere ad turbas de Ioanne. Quid existis in deserto uidere? Harundinem uento agitatam? Sed quid existis uidere? Hominem mollibus uestitum. Ecce qui mollibus uestiuntur in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, et plusquam prophetam: hic est enim de quo scriptus est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam tuam ante te. Amen dico uobis, non surrexit maior inter natos mulierum Ioanne Baptista. Qui autem minor est in regno cœlorum, maior est illo. A diebus autem Ioannis Baptiste usq[ue] nunc regnum cœlorum uim patitur, et violenti rapiunt illum. Omnes enim prophetæ et lex usq[ue] ad Ioannem prophetarunt, et si uultis recipere ipse est Elias, qui uenturus est. Qui habet aures audiendi audiat, et c.

Hoc

Hoc dicit quibus habitis facilis erit explanatio auto-  
ris. Referunt, id est, reportant mandata, id est, cōmissa  
magistro, scilicet, Ioanni. Hoc super, id est, de hoc ma-  
gistro. stramen, id est, leue & flexible uirgultum ut est  
stramen uibrante, id est, quatiente. Præponitur quia  
plus est quam ppheta, eò quod in spū prophetiæ indi-  
ce prodidit quem illi tantum futurum cecinerant. Stra-  
tas, scilicet publicas uias quæ sterni solent. Sed mini-  
mus. ordo est, sed qui minimus est in regno cœli, habe-  
tur maior, sup. Ioanne dum est in terris Corpus, &c.  
id est Elias functus olim simulacro, & officio Ioannis  
ut nunc Ioannes officio Eliæ.

**Z. CONFESSIO IESV AD PATREM,**  
& iugū dñi leue esse. Mat. ii. Luc. io.

**N**unc tibi confiteor genitor cui gloria seruit  
Fulgentis cœli, & terrarum frugiferarum  
Cœlesti + Namq; abscondisti sapientibus ista superbis  
nunc quod Paruulaq; infantum uis hæc comprehendere corda.  
Iam mihi regnantis sunt omnia tradita patris,  
Nec quisquam poterit domini cognoscere natum  
Ni solus genitor, genitorem mente uidebit  
Filius, aut idem pandet cui talia natus.  
Huc omnes ueniant, oneris quos sarcina uasti  
Comprimit ijs poterit uirtus mea munere patris,

Ante

Antiquas uires hilari reparare quiete.

Sumite forte iugum, leuis est mea sarcina iustis,  
Namq; humili dulcem largitur corde salutem.

## COMMENTARII.

**N**unc tibi, &c. Prosequitur illud. Mathaei. 11.  
Confitebor tibi pater domine cœli & terræ,  
quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus et  
reuelasti ea parvulis. Iam pater quoniam sic placitum  
fuit ante te. Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Et  
nemo nouit filium, nisi pater: neq; patrè quis nouit nisi  
filius, & cui uoluerit filius reuelare. Venite ad me om  
nes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos  
Tollite iugū meū super uos, & discite à me quia mitis  
sum & humilis corde, &c.

## 22. DISCIPVL I SPICAS VEL=

Iunt. Mat. 12. Mar. 2.

Luce. 6.

**H**ec ubi dicta dedit, mēsis perculta grauata  
Præterit, & populus sectantum discipulorum  
Spicarum grauidam carpebat in ordine frugem  
Ille dies ueteri poscebat lege quietem.  
Sabbata nam priscis repetebant ocia iussis.  
Ecce Pharisæi + coram reprehendere Christum  
Quod sanctæ leges calcarent iussa metentes

+ curant

Discip

*Discipuli : legum sed tunc completor Iesus  
Incipit ijs ueteris scripti monumenta retexens.*

*Legistis certe in templo Davida canorum  
Cum populo quondam panes sumpsisse sacratos.  
Et propriam, comitumq; famem sed assē, sed illos  
Illicitum cuiquam fuerat contingere panes ?*

*Sumere quos solus poterat de lege sacerdos.  
Eiusdem scriptum est iusto moderamine legis  
Vates in templo sine crimine festa prophanant  
Nec minor est istic uestræ glomeratio turbæ.*

*Quām templi uirtus : caperent si pectora uestra  
Quod non sacra deus, sed mallet mitia corda.*

*Non tam saepe uiros damnasset factio + sacros,  
† Vesta Expertes culpæ: sed nunc ego sabbata cuncta.  
Sponte mea dominans : legis sub iure tenebo.*

*Aliud exemplar sic habet uersf. 16  
Sabbata prophanet templo sine crimine uates*

#### COMMENTARII.

**H**AEC ubi dicta dedit. Recitat principij 12, cap. a  
pud Mathēū ubi dicitur sic. In illo tempore as-  
bijt Iesu per sata sabbato, discipuli autē eius esurien-  
tes cooperunt uellere spicas & manducare. Pharisæi  
autē inuidentes dixerunt ei: Ecce discipuli tui faci-  
unt quod non licet eis, facere sabbatis. At ille dixit  
eis

eis. Non legistis quid fecerit David quando esurijt, & qui cum eo erant, quomodo intravit in domum dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere: neque ipsi qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus? Aut non legistis in lege, quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum uiolant & sine crimine sunt. Dico autem vobis, quia templo maior est hic. Si autem sciretis quid est misericordia uolo & non sacrificium, nunquam condemnassetis innocentes: dominus enim est filius hominis etiam sabbati, hoc dicit: Mæsis grauatae i.e. oneratae spicis, mæsse aut pro segete matura posuit quiete qua sabbatum à requie dicetur. Dauid a more suo declinat. Panes. s. propositionis. De lege. i. ex permissione. Prophanant, id est, uiolant operando rem sacram. Vates: sacerdotes, sacrificuli. Nec minor est istuc. Aptius dicit euangelium. Templo maior est. Hic loquens de de domino potius quam de loco. Ut sit hic. i. ego cuius autoritate discipuli mei id faciunt: sum maior templo in quo sacerdotibus operari licebat. Dicit tamen posset hic, scilicet, locus propter presentiam meam. Legis sub iure: quia filius hominis est dominus sabbati: immo conuertit solennitatem sabbati in dominicam. Cetera patent.

**M**ANVM ARIDAM HOMINIS SA-  
nat, Matth. 12, Marc. 3, Luc. 6. [3-15-107]

B Tunc

+ ipsorum **T**unc conuenticula + illorum post talia dicta  
+ pro Ingreditur, mox hic iuuenem + de limine cernit  
Siccatum ex humero cui pondus inutile palmæ  
Pendebat: sed tum dictis tentando dolosis,  
Aegris an liceat per sabbata ferre medelam  
Querunt, calcatae ut legis uindicta maneret.  
Christus ad hec: foueam si forte pecuscula nostra  
Incidet, certe transibitis ocia legis.  
Et pecus abrupto tolletis uile profundo  
Quanto igitur nobis hominum curatio maior  
Ad beneficia animos tollens accendere debet?  
Ergo age tu iuuenis rediuuuam extendito dextram  
+ palmarum Cum dicto + palmas sanas porrexit utrasq;.

## COMMENTARII.

sanus por- **T**unc, &c. agit quod in titulo est. Pro limine, id  
rexit utras que **T**est, ante limen. Pecuscula, id est, etiam parua pe-  
cora: aut parui respectu hominis aestimanda. Rediu-  
uum, id est, in pristinum uigorem redeuntem. Cum di-  
cto, id est, simul cum id dominus diceret.

**24. HOMINEM A DAEMONIO CAE-**  
**cum & mutum curat: & in principe**  
**dæmoniorum id facere opinantes refellit.**

+ Istris pro Matth. 12. Marc. 3. Luc. 11. [316] 108]  
signis que Iustum pro signis quem uix ueneratio posset  
Mirantis

Mirantis digno populi sustollere cultu  
 Concilijs trucibus conclamant decipiendum  
 Talia prospiciens procerum molimina Christus  
 + Discessit: uarijs hominum languoribus aptat  
 Concessam in + populis patria uirtute medelam.  
 Oblatusq; illi est, quem dæmonis horrida uirtus  
 Et lingua & uisu truncatum + affixit amare:  
 Et proprijs escam cruciatibus esse uolebat.  
 Hunc ubi curatum: uisuq; & uoce uigentem  
 Cæca phariseæ cognouit factio gentis:  
 Dæmonis auxilio (qui princeps dæmoniorum:  
 Solus nequitiae uires ditione teneret)  
 Hæc illum fecisse ferunt: sed talia Christus  
 Veridicis aperit conuincens pectora uerbis.  
 Si gemina regnum distractum parte dehiscat,  
 Et scissa aduersum sese diuisio pugnet:  
 Disruptis properè labentur cuncta medullis.  
 Horridus & dæmon si dæmone pellitur atra,  
 Aduersa sibimet scissus uirtute repugnat.  
 Quis poterit prædam tectis auferre uirorum,  
 Hi prius aggressor, custodum brachia nodis  
 Vinciāt: + & facilis ueniat direptio prædæ?  
 Quisq; meis aberit discretus miles ab armis,  
 Hostis in aduersa consistet fronte duelli:

+ Discedes  
 + populos  
 + uiuere  
 poena

B z Quisq;

+ cogendis Quisque meis gregibus + cogentibus liber oberrat  
 Disfecit ille mei pecoris per deuia pastus.  
 Sed quicunque hominum fuerit: super omnibus error  
 Dimitti poterit tantum ne spiritus unquam  
 Vocibus insana laceretur mente profusis.  
 Siue furens hominis nato conuicia quisquam  
 Ingerit: haec etiam poterunt peccata remitti.  
 Spiritus at sanctus tantum: cuicunque prophana  
 Verborum rabie uiolabitur: irreuocatis  
 Supplicijs nunc & semper torrebitur ignis  
 Quando ueneniferi serpentis saeva propago,  
 Sermonum dulci poterit mitescere fructu?  
 Nam bona thesauris promuntur dulcia iustis,  
 Et mala latifero procedunt ora uenena.  
 Verborum meritis ueniet sub iudice poena:  
 Verborum meritis dabitur sub iudice uita.

## COM MENTARII.

**I**ustum, &c. Credo legendum esse iustum, aut Christum. Nam istum per contemptum dicimus. Narrat illud Matth. 12. Exeentes autem pharisei concilium faciebant aduersum eum, quomodo proderent eum. Iesus autem sciens recessit inde: & secuti sunt eum multi, & curauit eos omnes, &c. Patria, scilicet, diuina uirtute. Oblatusque; hoc est. Tunc oblatus est ei demoniū habēs

CÆCILUS

cæcus & mutus, et curauit eum. Factio, id est, simultas & dissensio à Christo. Cæca, id est, excæcans eos.

Dehincat, id est, scindatur aut diuidatur. Labentur quia desolabuntur. Quis poterit, &c. hoc est. Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis & uasa eius diripere, nisi prius alligauit fortem. Quisq; id est. Qui non est mecum contra me est, &c. Fronte duelli, id est, prima parte aciei hostilis. Quisq; meis gregibus, id est, qui non congregat mecum spargit.

Quisq; id est, quicunq; liber, id est, libertate præditus oberrat meis gregibus cogentibus, id est, colligentibus, id est, dum mei colligunt disiicit, id est, dispargit, &c. Ne spiritus, id est, commitatur in spiritum sanctum quod est finalis impenitentia ex obstinatione, aut desperatione, aut confidentia spe uenia, &c. Hominis nato, scilicet, Christo uerborum. Ex uerbis enim tuis iustificaberis: & ex uerbis tuis condemnaberis.

25. S V P E R H O C . Q U A E C V N Q V E P A= ter fecerit: hæc & filius similiter faciet:

& quia uenit hora & nunc est quando &c. Item Scrutamini scripturas. Moses accusat nos, si crederetis Moysi, crede= retis forsitan & mihi.

Ioan. 5.

B 3 Que

**Q**uæ genitor faciet, sectabitur omnia natus,  
 Namq; idem nato manifesta cuncta uidenda:  
 Et potiora dehinc tribuet miracula rerum.  
 Sicut enim genitor demortua corpora reddit  
 Ad clarum uitæ lucem: sic omnia natus  
 Quæ uolet ad superos surgentia corpora ducet.  
 Nec genitor quenquam uestrum se iudice queret:  
 Sed dedit hæc nato querendi iura per orbem:  
 Gloria quo moneat similis natoq; patriq;  
 Namq; repulsus erit uestro si natus honore:  
 Improbitate pari genitorem despiciens  
 Sed cui nostra fidem sermonis gratia figet  
 Mox me mittentis genitoris dona uidebit.  
 Aeternamq; dabit præsens constantia uitam.  
 Iudiciumq; illi non est, sed migrat ab atra  
 Morte procul, lucisq; uigens ad lumina tendit.  
 Adueniet tempus, quo mortua corpora uocem  
 Accipient nostram, & uitam cum uoce tenebunt.  
 Nam sicut genitor uitam sibi possidet in se:  
 Sic tribuit nato uitam: & ius dicere iussit  
 In terris, hominis quoniam cum corpore uenit.  
 Nec uobis mirum uideatur, corpora cuncta  
 Vocis ad auditum proprijs exurgere bustis,  
 Iustorumq; animas rediuiuo corpore neci,

Judicio-

Iudicioq; graui miseros exurgere prauos.  
 Nec mihi iudicium tribuet mea sola potestas,  
 Arbitrio, quoniam genitoris cuncta iubentur:  
 Qui me iusticiam terris disquirere iussit:  
 Namq; ego si proprio testis pro nomine surgam,  
 Falsa loqui possem, ast aliis quia testis habetur  
 Pro nobis, recte mihi talia temnere fas est.  
 Nam ueris operum signis, manifestior omni  
 Luce nitet, praesens nostris testatio factus.  
 Talia concedens genitor mihi testis adhaeret,  
 Qui me demisit terris sua ponere iussa.  
 Huius enim uocem, nunquam comprehendere quisiſtis,  
 Nec speciem propriam conceſſit uisere uobis.  
 Nec sermo ipſius poterit per uestra ſedere  
 Pectora, credendi quoniam ſubſtantia nulla eſt

## COMMENTARII.

**Q**uae genitor &c.] Prosequitur illud Ioan. 5.  
 Quaecunq; ille, hoc eſt, pater, fecerit, haec &  
 filius simul facit: Pater enim diligit filium, & omnia de-  
 monstrat ei que ipſe facit, & maiora his demonstra-  
 bit ei opera ut uos miremini. Sicut enim pater ſu-  
 scitat mortuos & uiuificat, ſic & filius quos uult  
 uiuificat. Neque enim pater quenquam, ſed omne iudi-  
 cium dedit filio ut omnes honorifcent filium, ſicut

honorificant patrem. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem, qui misit illum. Amen amen dico uobis: quia qui uerbum meum audit & credit ei, qui misit me, habet uitam æternam, & in iudicium non uenit sed transiet à morte in uitam, & reliqua dicto capite.

Sectabitur, id est, imitabitur, quia similia faciet. Nanque idem, scilicet pater. Ad superos, aut in cœlum aut auras uitales. Quæret, id est, inquiret aut examinabit, hoc est, nec pater iudicat quenquam. Inde dicitur quæsitor, qui scelera inquirit, ut Aeneid. 6. Quæsitor Minos urnam mouet. Quò, id est, ut. Repulsus honore. Subaudi ab. Gratia, id est, acceptio & complacentia. Constantia, id est, firma fides. Nec uobis mirum. Nolite mirari hoc. Quia, id est, quod. Venit hora. In qua omnes qui in monumentis sunt audiēt uocem filij dei &c. Rediuiuo, id est, iterum uiuenti & resuscitato. Mea sola &c. Non possum à me ipso facere quicquam. Comprendere quistis, pro quisiſtis.

Substantia nulla, id est, firmitas, unde scriptum est,

Credite & intelligetis,

**Q**uæratur ueterum scriptorum lectio uobis,  
Perpetuā cunctis uitam quam ferre putatis;  
Hæc etiam nostrum testatur lectio donum.

Nec tamen audetis proprius consistere nobis;

Ne ke-

Ne ueræ uobis contingent gaudia uitæ.  
 Non mihi captatur terrenæ gloria laudis:  
 Nanq; ego qui summi genitoris nomine ueni  
 Respuor à uobis, ueniet sed disculus alter,  
 Nomine quem fultum proprio gens uestra sequetur.  
 Alterne in uobis captatur gloria famæ:  
 Vnius & solam fugitis disquirere laudem.  
 + Ne uos arguerim coram genitore: sed illic                           + Nec  
 Accusator erit, quem spes modo uestra celebrat,  
 Mōses: quem fidei nullo seruasti honore.  
 Eius enim scriptis uester si crederet error:  
 Crederet & nobis, Mosi quem scripta frequentant.

## COMMENTARII.

**Q**uæratur ueterum &c.] Hoc est, Scrutamini scripturas. Hæc lectio: scilicet uerū scriptorum nostrorum donum, aut quod nos damus beneficium, aut quo datus sumus. Ioannes dicit: Scrutamini scripturas, quia uos putatis in ipsis uitam æternam habere. Et illæ sunt quæ testimonium perhibet de me, & non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis. Non mihi captatur, Hoc est, claritatem ab hominibus non accipio &c. Ego ueni in nomine patris mei, & non accepisti me. Si alius uenerit in nomine suo illum accipies. Unde dicit: Veniet sed disculus alter. loquens de an-

tichristo. Sequetur, scilicet cum uenerit. Alterne, hoc est, Quomodo uos potestis credere qui gloriam ab inuicem accipitis: & gloriam quæ à solo deo est non queritis? Vnius igitur, id est dei. Cui uni, id est, soli debetur gloria. Nec uos arguerim, hoc est, Nolite putare quòd ego accusaturus sum uos apud patrem. Est qui accusat uos Moses, in quo uos speratis. Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi. De me enim ille scripsit: Si autem illius literis non crederitis: quomodo uerbis meis credetis? Moses sic latine dicitur, ut ab Iuuenale. Vester si crederet error. Non potest fieri ut error recte credat, ergo uult dicere: si uos qui erratis desinentes errare crederetis.

**26 PHARIS AE IS SIGNVM PETENTIbus, Ionæ & Niniuitarum signum**

tradit. Matth. 12. Luc. 11. Marc. 8.

**T**Alia tum contrà scribarum uerba sequuntur.  
Vocibus indubitate fides comitabitur istis,  
Si uirtus certus firmet miracula signis,

**Deut. 32.** Ille dehinc, polluta magis generatio querit.

Signa sibi, rebus stabunt, sed signa futuris.

**Ionæ 2.** Nanq; propheta cauo quantum sub pectore ceti.

Temporis absumpfit, terræ in penetralibus altis  
Progenies hominis, tantum dimersa manebit.

Adueni-

*Adueniet tempus, quum surget redditia uite*

*Gens hominum proprijs in fletum dedita gestis.*

*Hec istam digno damnabit criminē gentem:*

*Quod maris ē fundo surgentis uoce prophetæ.*

Iona. 30

*Commonita in lachrymas dominum proiecta reflexit.*

*Hic & Ioneis monitis potiora iubentur,*

*Contemnitq; feris animis gens impia lucem.*

### COMMENTARII.

**T**Alia tum contra.] Redit ad Euangelium Matthæi,

quod continuū innuit superiori Euangeliō Ioannis.

Ordo in Principio hic est. Talia uerba scribarum se-

quuntur. Tum, id est, tunc postq; sic loquitur dominus

Contra, id est, ex aduerso, id est, ita responderūt. Indu-

bitata fides comitabitur, id est, comes erit. Istis uocib.

id est, tuis dictis. Si uirtus, scilicet tua. Firmet, id est,

cōfirmet miracula, scilicet uerborum. Certis signis. i.

factis miraculosis, hoc est. Tunc responderūt ei quidā

de scribis & phariseis dicentes: Magister uolumus

à te signum uidere. Qui respondens ait illis: Gene-

ratio mala & adultera signum querit: & signum

non dabitur ei nisi signum Iona prophetæ: Sicut e-

nim fuit Ionas in uentre cæti tribus diebus & tribus

noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ tribus

diebus et tribus noctibus. Viri Niniuitæ surgent in

iudicio

iudicio cum generatione ista & condemnabunt eam:  
 quia poenitentiam egerunt in prædicatione Ionæ. Et  
 ecce pulsquam Ionas hic, hoc dicit. Polluta magis, id  
 est, multum, quia mala & adultera. Propheta. Scili-  
 cet Ionas. Quantum temporis. Quia trium dierū &  
 noctium, per Synecdochen loquendo. De noctibus ta-  
 men minus constat: quia duæ duntaxat uidentur nisi  
 ab hora qua dixerit: Tristis est anima mea usque ad  
 mortem, eas numeraueris. Gens. Scilicet Niniuitarum  
 Monitis Ioneis, id est, Ionæ. quia: Et ecce plus quam  
 Ionas hic.

3. Reg. 10. **E**t regina noti uitales surget in oras.

& 2. **E**lliūs ad specimen damnabitur effera plebes.

Paral. 9. Finibus extremis Lybie quod uenerat illa,  
 Specimen. i. Ut Salomona piūm præceptis dedita iustis  
 respectum Audiret, potior nunc est Salomone potestas.  
 Mel proba = Et tamen obtuse cœcantur pectora plebis.

tionem. Expulsus si quando fugit de pectore dæmon,

Quem turbat sanctus purgato corpore flatus,

Ille uenenatis collustrat paſſibus oras,

Qua nulla excurrit fontani iurgitis unda.

Si requiem placide ſedis non repperit ardens,

Tuin repetit ſuetæ ſitiens habitacula mentis.

At ſi forte ſuis obnoxia corda uenenis,

Ornatuq; leui ridentia limina cernit  
 Associat septem similes glomerando furores  
 Vis inimica homini, penetratq; in uiscera serpens  
 Sic genus hoc uero sensu cum degener errat,  
 Vincula perpetuis deslebit subdita pœnis.

## COMMENTARII.

**E**t regina noti.] Id est, Austra. Nam notus uen-  
 tus humidus dicitur, & Auster ab hauriendis  
 aquis dictus. De hac dicit dominus Matth. 12. Regina  
 Austra surget in iudicio cum generatione ista, & con-  
 demnabit eam: quia uenit à finibus terre audire sapi-  
 eniā Salomonis. Et ecce plus quam Salomon hic etc.

Salomona pius, qui interpretatur pacificus. Po-  
 tior potestas. Quia plus quam Salomon hic, id est, ego  
 sum: demonstrat enim se, sicut Comicus: Tu si hic sies  
 aliter sentias. Expulsus. Prosequitur illud idem. Cum  
 autem immundus spiritus exierit ab homine ambulat  
 per loca arida querens requiem & nō inuenit. Tunc  
 dicit, reuertar in domum meam unde exiui. Et ueniens  
 inuenit eam uacantem, scopis mundatam & ornatam.  
 Tunc uadit et assunit septem alios spiritus secum ne-  
 quiores se: & intrantes habitant ibi, & fiunt nouissi-  
 ma hominis illius peiora prioribus. Sic erit & genera-  
 tioni huic pessime. Sanctus flatus, id est, spiritus.

Qua

**Quia**, id est per quis, aut qua parte. Nulla unda, id est per loca arida. Furores, id est, furias aut spiritus peiores se. Genius degener, id est, degenerans.

27. MATREM ET FRATRES NEGLIGENS, dicit sibi matrem & fratres esse, qui audiunt & faciunt uerbum Dei. Matthæi. 12.

Marc. 3. Luc. 8.

+ ea **A**Tq; + hæc cū populis uitalia dicta frequetat,  
Pro foribus mater cum fratribus astitit illic:  
Et miscere foris sermonem cominus orat.  
Talia tum matris mandatis dicta remittit.  
Hic mecum genetrix, mecum germana residunt  
Corpora:nam patria impletur cuicunq; uoluntas,  
Ille meo proprium connectit sanguine corpus:  
Et matris generisq; mei sub nomine habetur.

#### COMMENTARII.

**A**Tq; hæc quum populis &c. ] Adhuc eo loquente ad turbas: ecce mater eius, & fratres stabant foris, querentes loqui ei. Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua & fratres tui foris stant, querentes te.. At ipse respondens dicenti sibi, ait: Quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei? Et extendens manū ad discipulos suos dixit: Ecce mater mea & fratres mei.

Quicunq;

Quicunq; enim fecerit uoluntatē patris mei qui in cō  
lus est, ipse meus frater soror & mater est. Hoc dicit.  
Sed queras qui sunt fratres? Nō enim dicemus cū Mā  
humeto diuā uirginē alios genuisse, quae perpetuo pert  
mansit uirgo. Errauit aut̄ ille: quia Matth. 13. dicitur:  
Et non cognoscebat eam donec peperit filiū suum pri  
mogenitum. Quasi uero postea eā cognouerit, & non  
fuerit primogenitus nisi peperisset secundum. Qui igi  
tur fratres? Nempe sobrini eius, filij materterarū. Ac  
dices discipulos fuisse cum eo, fuerunt quidam sed non  
omnes. Sed hic nodus ab alijs facile dissoluitur. Pro fo  
ribus, id est, ante fores. Miscere sermonem, id est, collo  
qui. Cominus. Quod dicunt de prop̄e: sicut eminus de  
longe. Tractum à prelantibus: qui cominus quasi con  
serta manu, & eminus, quasi telo ē manu misso certat  
Mandatis, id est, pronunciati mandata, id est, com  
missiones (ut dicunt) matris. Germana corpora, id est,  
fratres mei. Patria, id est, paterna. Cuicunq;, id est, à  
quocunq;. Generis, id est, consanguinei &c.

**28.** SEDENS IN NAVICULA IESVS  
turbis parabolās exponit, primo  
seminatis. Matth. 13. Marc. 4. Luc. 8.

**P**rorogreditur templo terrarum lumen Iesus  
Et maris extrema terraq; re sedit in ora,  
Innume

Innumeræq; illuc plebis fluxere ceteræ,

Ille sed excelsam scandens celeri pede puppim,

Littora complecti deponit talia plebi.

Ecce sator proprio commendat seminaruri,

+ sortes Illa cadunt diuisa solo + sortemq; locorum

+ nā sicubi Pro uirtute ferunt, + etenim si ubi trita uiarum

Sub pedibus solido densetur limite tellus,

Aërijs auibus dant uilem semina prædam.

Ast ubi pertenui uelantur puluere saxa,

Farra quidem uiridem deponunt germinis ortum,

Sed quia nulla subest siccis substantia glebis.

Inserto arescunt radicum fila calore:

Cunctaq; mox apicum labuntur acumina læto :

Seminibusq; alijs contingunt aspera rura.

Sentibus hic spinisq; feris uelocius exit

Roboris augmentum, frugemq; internecat angens

Vberibus uero quæ dantur semina glebis,

Illa ferunt pulchram segetem, cui læta frequentat

Incrementa sui centena copia foetū.

Audiat hæc, aures mentis qui gestat apertas.

Talia discipuli mirantes dicta, requirunt

Implicitis populo cur clauderet omnia uerbis:

Ille sed admota credentum plebe profatur.

Vobis qui firmo robustam pectora mentem

Ad capienda Dei penetralia constabilis,   
Concessum est adyis penitus confistere regni  
Illi pro merito clauduntur limina uitæ.

Si quis habet dignus capiet potiora redundans :  
Qui uero expertes coelestis munera errant,  
Amittent etiam proprium quodcunq; retentant.  
Idcirco obscuris cooperta ambagibus illum  
Promitur in populum sermonis gratia nostri,  
Ut dictum Esaiæ merita de plebe recurrat:  
En populi mentes uelantur ad omnia craßis  
Obicibus: sensu ne tangant munera uitæ:  
Auribus aſſtunt clausis: oculisq; grauatis.  
Ne conuersa bono sanetur noxia plebes.  
Quam uestræ nunc sunt aures oculiq; beati ?  
Nam multi ueterum iusti sancti q; prophetæ,  
Quæ uobis clarent orarunt cernere dona.

## COMMENTARI.

**P**rogreditur templo , hoc est , de domo ut dicit Matth. sed interpres forte dixit de domo pro eo quod est de æde sacra. Verba Matth. sunt. In illo tempore exiens Iesus de domo sedebat secus mare. Et congregatae sunt ad eum turbae multæ : ita ut in nauiculam ascendens sederet, & omnis turba stabat in litore, & locutus est eis multa in parabolis, dicens : Ecce

C exiit

exist qui seminat seminare. Et dum seminat: quædam ceciderunt secus viam, & uenerunt uolucres cœli & comedenterunt ea. Alia autem ceciderunt in petrosa, ubi non habebant terram multam: & continuo exorta sunt, quia non habebant altitudinem terræ: sole autem orto aestuauerunt, & quia nō habebant radicem aruerunt. Alia autem ceciderunt in spinas, & creuerunt spinae, & suffocauerunt ea. Alia autem ceciderunt in terram bonam & dabunt fructum: aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum. Qui habet aures audiendi, audiat. Et accedentes discipuli dixerunt ei. Quare in parabolis loqueris eis? Qui respondens ait illis. Quia uobis datum est nosse mysterium regni cœlorum, illis autem non est datum. Qui enim habet dabitur ei, & abundabit, qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo. Ideò in parabolis loquor illis: quia uidentes non uident, & audientes non audiunt neq; intelligunt, & adimpleteur in eis prophetia Esaiæ dicentis: Auditu audietis & non intelligetis, & uidentes uidebitis & non uidebitis. Incrassatum est enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt & oculos suos clauerunt, ne quando uideant oculis & auribus audiant, & corde intelligent, & conuertantur & sanem eos. Vesti autem beati oculi quia uident, &

dent: & aures uestræ quia audiunt. Amen quippe dico uobis, quia multi prophetæ & iusti cupierunt uidere quæ uidetis, & non uiderunt, &c. hoc dicit. Apicum id est, aristarum. Læto, id est, occasu. Sui, scilicet, copie.

**A**ccipite ergo animis quis sit de semine sensus,  
Quisq; meum uerbum summas demittit in  
Nec sensus recipit stabili præcepta uigore, (+ aures, + duras  
Eripit illius totum de pectore dæmon:  
+ Talis agro est similis, duro qui germina farris      + Hic  
Exponit rapidis auibus sine fruge rapinam.  
Sunt alij, læto qui pectore nostra receptant,  
Sed breuis est illis percepte gratia frugis.  
Nam si dura premat mentem strictura coercens,  
Continuo trepidi produnt sibi credita farra:  
His saxosus ager simili leuitate uirescit,  
At spinosus ager: curarum mole grauatis  
Respondet, pressant quos pondera diuitiarum.  
Semina sic nostri sermonis pressa grauantur,  
Nec fructus sequitur spinarum horrore nec atus.  
Pinguis sic itidem paribus stant uiribus arua  
Illis qui clare capiunt præcepta salutis  
Quæ penetrant animum: sensu tractante tenaci.  
Centuplicemq; ferunt uirtutis robore frugem,

Hæc tum discipulis: plebiq; hæc insuper addit.

## COMMENTARII.

**A**ccipite, &c.] Vergilianum est hemistichion. Exponit autem parabolam, dicens: Omnis qui audit uerbum regni & non intelligit: uenit malus & rapit quod seminatum est in corde eius, hic est qui secus viam seminatus est. Qui autem super petrofa seminatus est: hic est qui uerbum audit & continuo cum gaudio accipit illud, non autem habet in se radicem: sed est temporalis. Facta autem tribulatione & persecutione propter uerbum continuo scandalizatur. Qui autem seminatus est in spinis: hic est qui uerbum dei audit: & sollicitudo seculi istius, & sollicitudo diuinarum suffocat uerbum: & sine fructu efficitur. Qui uero in terram bonam seminatus est: hic est qui audit uerbum, & intelligit, & fructum affert, & facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud uero trigesimum. Summas, ita ut non ad cor. Interpretatur qui sit malus in euangelio, quia dæmon. Germina farris, id est, semina queuis. Strictura, id est, persecutio & angustiatio. Produnt quia respiciunt & recedunt à doctrina suscepta horrore, id est, asperitate. Insuper addit, scilicet, sequentem parabolam.

PARA-

<sup>29.</sup> PARABOLA DE TRITICO ET ZI  
zania. Matth. 13. & Marc. 4.

**A**gricola simile est regnum sublime tonantis  
Ille iacit proprio mandans bona semina ruri.  
Sed post subripiens (homini insidiando) saporem  
Trux inimicus adit, loliumq; inspergit amarum,  
Ecce sed ad fructum culmus cum spiceus (horror)  
Processit, lolio messis maculata redundat.  
Tum domino famuli mirantes talia fantur :  
Nonne bonum terrae semen per terga dedisti ?  
Vnde igitur lolio turpi tua rura grauantur ?  
Sed iam si iubeas messem purgabimus omnem,  
Triticeusq; nitor selecta sorde + nitescet  
Tum dominus miti contra sermone profatur,  
Hic dolus est inimice tuus: sed farr a sinamus  
Crescere cum lolio, pleno nam tempore messis  
Secretum lolium connexo fasce iubebo  
Ignibus exuri, at nostro de semine + messis  
Horrea nostra dehinc purgata fruge replebit.

+ nitescet

+ messor

## COMMENTARII.

**A**gricola.] Prosequitur parabolam de tritico  
& zizania ut in Matth. patet. Mandans. i.  
committens. Trux inimicus. i. d̄emon, qui inimicus ho-  
mo dicitur. Lolium, id alio nomine zizania dicitur.

Maro. Grandia saepe quibus mandauimus hordea sulcis. Infelix lolium & steriles dominantur auenæ. Secretum, id est, separatum à tritico.

## 30. PARABOLA DE GRANO SINAPIS

Matth. 13. Marc. 4. Luc. 13.

**H**AUD ALITER SIMILE EST (CORDIS SI PANDITIS AURES)  
Præparui grano regnum cœlestis sinapis:  
Quod proprio insinuans disponit cultor agello.  
Seminibusq; illud minus omnibus esse uirentum  
Creditur, ac iusti mox ut clementia uiroris  
Sumpserit, erecto transcendent uertice cunctas  
Agrorum fruges, ramis ut plumbea turba  
Considat, poscitq; umbras habitare uirentes.

## COMMENTARII.

**H**AUD ALITER &c. Prosequitur illud Matth. 13. Simile est regnum cœlorum grano sinapis etc. Per quam parabolā uidetur innuere, ut qui per humilitatē querit regnum cœlorū, ut sit in oculis proprijs minimus: statim ita excrescere, ut uolucribus cœli, id est, ijs qui se altius euolasse credunt præbeant sub umbra sua requietem. Minus omnibus, sup. alijs. Agrorum Euangelium dicit maius est omnibus holeribus. Plumea, pro plumata aut plomosa, sicut Maro. Frondea rura. Considerat, id est, sedem capiat.

PARA/

## 31. PARABOLA DE FERMENTO.

Matth. 13. Luc. 13.

**F**ermento par est munus coeleste salubri,  
 Quod magna condit mulier sub mole farine:  
 Illa dehinc modico fermenti mixta calore,  
 Conductu unius coalescit corpore massæ.  
 Talia + dum populo perplexis condita uerbis.  
 Promebat, ueteris quò possent dicta prophætæ  
 Ordine seclorum iussis concurrere rebus.  
 Os aperire meum dignabor, condita mundi  
 Conuoluet ructans uarij sermonis imago.  
 Inde domum repetit sero, turbasq; relinquit.

† tum  
Marc. 4.

Psal. 77.

## COMMENTARI.

**F**ermento par est regnum cœlorum : quia cui il-  
 lud propositum est, totus eò tendit, ut farina fer-  
 mentata tota erigitur. Magna mole. Matthæus di-  
 cit, tribus satis. Os aperire, hoc est. Aperi-  
 am in parabolis os meum &c.

C 4 IVVENCI


**IVVENCI PRE**

SBYTERI. DE EVANG.

hist. liber III.

**I. INTERPRETATVR DISCIPVLIS**  
 parabolam zizaniorū. Matth. 13.

Vderat in terras roseeum iubar ignicō=  
mus Sol, uellet

F Discipuli rogitant, lolij quid quæstio  
Et segetis, clarus quibus hæc depromit

Optima qui farris cōmendat semina glebis (Iesus,  
Filius est hominis, mundum sub nomine ruris

Accipite, atq; homines puro pro semine iustos

At lolium infelix cooperti dæmonis arte

Sunt homines, inimicus erit uis horrida dæmon,  
Extremus mundi finis pro tempore messis.

Messores patris uenient per rura ministri 10.  
Quos hominis natus proprij de corpore regni

Colligere erroris laqueos labemq; iubebit,  
Collectosq; simul rapidis exurere flammis.

+ luciusq; Dentib; his stridor semper + fletusq; perennis  
Secretisq; pijs ueniet lux aurea uitæ:

Sedibus ut cœli uibrantur lumina solis.

COM<sup>e</sup>

## COMMENTARII.

**F**uderat.] Recitat illud Matthæi.13. Tunc dimisæ  
sis turbis uenit in domum, & accesserunt eum di-  
scipuli eius, dicentes: Edissere nobis parabolam zizan-  
iorum agri. Qui respondens ait: Qui seminat bo-  
num semen est filius hominis, ager autem est mundus.  
Bonum uero semen hi sunt filii regni. Zizania autem  
filii sunt nequam. Inimicus autem qui seminat ea, est  
diabolus. Messis uero consummatio seculi est. Messo-  
res autem angeli sunt. Sicut ergo colliguntur zizan-  
ia, & igni comburuntur, sic erit in consummatione  
seculi. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent  
de regno eius omnia scandala: & eos qui faciunt ini-  
quitatem, & mittent eos in caminum ignis & cæt.  
Delicose autem describit ortum Solis: quasi postridie  
quam parabolas audierant ad dominum accesserint.  
Ignicomus, id est, habens radios in morem ignis  
pro comis. Glebis, id est, terræ opimæ. Vibrentur,  
id est, fulgeant.

2. PROPHETAM IN PATRIA SVA  
sine honore esse.

Matth. 13. Marc. 6. Luc. 3. Ioan. 4.

**H**AEC docuit patriaq; redit Saluator in urbem:  
Illiæ expediens populis(mirabile dictu)

C 5 Iusticiæ

Iusticiæ leges, uitæq; salubria iussa:

Virtutes patrias simul insinuando docebat. - 20

Tunc luore graui plebes commota suorum:

Præsentiq; simul domini miracula uoluens,

Et generis noti reputans ex ordine gentem:

Hæc inter se submissa uoce uolutant.

**Ioan. 6.** Nónne hic est fabri soboles: cui nomen Ioseph.

Num Mariæ genetrix, num fratrū nota propagō est?

Vnde igitur legis doctor, tantæq; minister

+ laborum virtutis, cedit cui labes uicta + malorum?

Nazara sic plebes, cui talia reddit Iesus.

Teminuntur proprijs miracula semper in oris - 30

Et sine honore manet patria sub sede prophetæ.

Talibus indignans presbit sua munera Christus.

#### COMMENTARII.

**H**ec docuit. Prosequitur illud Matth. 13. Et factū est cum cōsummasset Iesus parabolæ istas, transit inde, & ueniens in patriam suam docebat eos in synagogis eorum: ita ut mirarentur & dicerent. Vnde huic sapientia hæc & uirtutes? Nónne hic est fabri filius? Nónne mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iacobus et Ioseph, et Simō et Iudas? et sorores eius nónne omnes apud nos sunt? unde ergo huic omnia ista? Et scandalizabantur in eo. Iesus autem dixit eis.

Non

Non est propheta sine honore nisi in patria sua, & in domo sua, & non fecit ibi uirtutes multas propter incredulitatem illorum. Hæc dicit. Vbi rursus dicuntur sobrini & sobrinæ domini fratres, & sorores eius.

Cum aperte dicat Euangelium alibi Mariam Iacobi aliam à matre domini. Vnde Valla putat Mariam legendum in nominatio accentu in fine, sicut Abraham & Adam, dum nomen est matris dominicæ. Sicut & in textu. Num Mariam genetrix, recte legalitur in nominatio. Cedit ordo est. Cui, scilicet uirtuti, labes malorum uicta cedit. Plebes Nazara, id est, Nazarena. Sic, sup. locuta est.

3. (DE IOANNIS CAPITE  
in disco.)

Matth. 14. Marc. 6. Luc. 9. & 3.

**I**nterea ad regem uolitabat fama superbum,  
Quod mala cuncta illic uirtus diuina domaret,  
Sed putat Herodes loeti quod lege remissus:  
Tanta ut Ioannes uirtutis dona teneret.  
Nam quondam cernens liuenti pectore dæmon  
Erroris labem: puris quod solueret undis  
Iustus Ioannes, damnis accensa malorum  
40 Tunc petit Herodem pestis sæuissima regem.  
Et facile iniusti penetrans habitacula cordis,

Accumus

Accumulare feris subigit scelera impia gestis.

Arserat illicito Herodes accensus amore

+ sancto In thalamos fratris, + casto quod iure uetabat

Doctus Ioannes. feritas sed nescia recti

Subiecit leges pedibus fruiturq; nefandis

+ ipsumq; Connubij, + iustumq; super + (quia prava uetabat)

+ qui Carceris immersit tenebris uincisq; grauauit.

+ primo cō Sanguine nam iusti + (promotio pressa timore)

pressa Abstinuit sitiens feritas: qua magna prophetam

Plebis Ioannem ueneratio suscipiebat.

Natali sed forte die, quum leta tyrannis

Herodes celsis strueret coniuia teclis,

(Luxuriæ quoniam coniuncta superbìa gaudet)

In medio iuuenum regine filia uirgo,

Alternos laterum celerans sinuamine motus,

Compositas cythara iungit modulante choreas,

Ipse sed imprimis (mirata uirginis arte)

Attonitus stupuit: tunc præmia cuncta patere

Iuratus spondet: quæcunq; puella petisset.

Illa sed horrendæ seruans scelera impia matris,

Vrget Ioannis caput à ceruice reuelli.

Et lance inferri præsentia munera poscit.

Præsentum Herodes procerum sub pondere tristis,

+ ægre Iurandiq; memor iuris: tamen imperat + æger

Uison

*Insonis caput inferri tradiq; puellæ.*

*Illa nefas matris scelerata ad gaudia portat.*

*Corporis at lacerum flentes sine nomine truncum*

*Discipuli condunt terræ, Christumq; sequuntur.*

### COMMENTARII.

**I**n terea ad regem. ] Describit illud Matth. 14. In illo tempore audiuit Herodes Tetrarcha famam Iesu, & ait pueris suis. Hic est Ioannes Baptista. Ipse surrexit a mortuis, & ideo uirtutes operatur in eo. Herodes enim tenuit Ioannem, et alligauit eum, & posuit in carcerem propter Herodiadē uxorem fratri sui. Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam. Et uolens eum occidere timuit populum: quia sicut prophetā eum habebat. Die autem natalis Herodis saltavit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi. Unde cum iuramento pollicitus est ei dare, quodcumque postulasset ab eo. At illa præmonita à matre sua: Da mihi, inquit, hic in disco, caput Ioannis Baptistæ. Et contristatus est rex, propter iuramentum autem, & eos qui pariter recumbebant iussit dari. Misitq; & decollauit Ioannem in carcere. Et allatum est caput eius in disco, & datum est puellæ: & illa attulit matri suæ. Et accedentes discipuli eius tulerunt corpus eius & sepelierunt illud, & uenientes nunciauerunt Iesu.

Hoc

Hoc dicit. Vbi sciemus principium fuisse post mortem Ioannis quam per incidentiam recitat. Læti, id est, mortis, quia prava uetabat. Aeneid. 2. Quia bella uetabat. Promotio, id est, prælatura, aut lege promoto timore.

DE QVINQUE PANIBVS ET DVO  
bus piscibus, quibus satiauit quinque  
milia hominum. Matthæi. 14.

Marc. 6. Luc. 9. Ioan. 6.

**I**lle ubi cognouit iusti miserabile locutum:  
Deserit infontis pollutam sanguine terram.  
Frondosaq; latet secretae uallis in umbra.  
Sed populi immense uirtutis dona sequuntur.  
Ille ubi credentum turbas in ualle remota  
Conuenisse uidet, morborum tare repulsa:  
Corpora subiecit miseratus multa medele.  
Iamq; sub extremo labentis lumine solis:  
Discipuli Christo suadent dimittere turbas,  
Ut sibi quisq; paret querens per compita uictum:  
Ille iubet cunctis illic conuiua ponи.  
Discipuli ostendunt, nihil amplius esse ciborum  
Ni pisces geminos: et farris fragmina quinq;.  
+ tum Hoc inquit satis est, + tunc mox discumbere plebem,  
Gramineisq; thoris iussit componere membra.  
Suspiciensq;

Suspiciensq; dehinc cœlum genitore precato:  
 Ipse duos pisces & quinq; ex ordine panes  
 Diuidit, & dapibus mensas onerauit opimis.  
 Iamq; expleta iacet (dictu mirabile) plebes:  
 Reliquiasq; dehinc mensis legere ministri  
 Bis senosq; sinus cophinorum fragmina complent,  
 Cœnatum numerus tum milia quinq; uirorum,  
 Præterea populus matrum fuit & puerorum.

Precato pas  
sue, id est,  
orato.

## COMMENTARIJ.

**I**lle ubi cognouit. ] Scilicet ut homo: nā ut deus or  
 mnia prænouit, aut ubi eum scire cōstitit frondosa  
 quia secessit in locū desertū. In ualle remota uidet con  
 uenisse. Regitur à uidet nō à conuenisse, quod accusati  
 um postulet. Paret, id est, cōparet. Compita, id est,  
 uicos & pagos quos multi petunt. Cunctis illic cōui  
 via &c. Quidam legunt ibidem: sed media est longa.

Farris fragmina, id est, quinq; panes. Suspiciens sur  
 sum aspiciēs. Opimis. Quia miraculosa meliora sunt  
 quam natura, aut quia tot satiauerunt.

**I**ESVS SVPER MARE AMBVLAT,  
 & Petrum urgentē apprehendit.

Matth. 14. Marc. 6. Ioan. 6.

**D**iscipulis tunc inde iubet conscendere nauem  
 Et transire fretum, donec demitteret omnes  
 In sua

In sua quenq; uiros, tunc montis celsa petiuit,  
Secretusq; dehinc genitoris nomen adorat.

Iamq; soporata torpebant omnia nocte.

Quum puppis medio sulcabit in æquore fluctus,  
Iactata aduerso surgentis flamine uenti.

Ast ubi iam uigilum quarta statione premebat  
Noctis iter rapidos attollens lucifer ortus,  
Fluctibus in liquidis, sicco uestigia gressu  
Suspensus, carpebat iter (mirabile uisu)

Iamq; propinquabat puppi, sed nescia nauitæ  
Attoniti tremulo uibrabant corda pauore,  
Clamoremq; simul confusa mente dederunt.

+ tunc + Tum pauidis Christus loquitur, timor omnis abesta  
Credentumq; regat uegetans constantia mentem.

En ego sum, uestræ doctorem noscite lucis.

Olli confidens respondet talia Petrus.

Si tua nos uerè dignatur uisere uirtus

Me pariter permitte tuo super æquora iussu

Fluctibus in liquidis immersos uigere gressus.

Annuit his dominus, nauem mox linquere Petrus

Audet, & innixus figit uestigia ponto.

Verum ubi tantarum mentem miracula rerum

Terrificant uentiq; minas crebrescere cernit,

Paulatim cedunt dubio liquefacta timore.

Quæ

Que ualidum fidei gestabant æquora robur.  
 Ianq; Simon medio submersus corpore clamat.  
 Fluctibus horrendis pereuitem deripe Christe.  
 Dextera confessim protenditur obuia Petro  
 Et dubitata fides uerbis mulcetur amaris.  
 Ascensæq; rati contraria flamina cedunt.  
 Præsentemq; dei sobolem stupuere rogantes  
 Cuncti, nauigio socij quos casus habebat.

Transierat tandem sulcans freta feruida puppis,  
 Optatumq; grauis comprenderat ancora portum.  
 Conueniunt populi rapido per littora cursu,  
 Portantes ægros, uestisq; attingere fila  
 Extrema exoptant, mirumq; hoc munere cuncti  
 Credentes referunt plenam per membra salutem.

## C O M M E N T A R I I.

**D**iscipulis tunc, &c.] Prosequitur illud Matth.  
 Deodem capite. Et statim compulit discipulos a=  
 scendere in nauiculam, & precedere eum transfre=  
 tum donec dimitteret turbas. Et dimissa turba ascen=  
 dit in montem solus orare. Vespere autem facto  
 solus erat ibi. Nauicula autem in medio mari iacta=  
 batur fluctibus. Erat enim contrarius uentus. Quar=  
 ta autem uigilia noctis uenit ad eos ambulans supra  
 mare, & uidentes eum supra mare ambulantem tur-

D bati

bati sunt dicentes : quia fantasma est , & præ timore  
 clamauerunt . Statimq; Iesus locutus est eis , dicens : No  
 lite timere . Respondens autem Petrus dixit : Domine ,  
 si tu es , iube me ad te uenire super aquas . At ipse ait ,  
 ueni : Et descendens Petrus de nauicula ambulabat su=   
 per aquam , ut ueniret ad Iesum . Videns uero uen=   
 tum ualidum timuit . Et cum coepisset mergi , clamauit  
 dicens : Domine saluum me fac . Et continuo Iesus  
 extendens manum apprehendit eum , & ait illi : Modis=   
 ce fidei quare dubitasti ? Et cum ascendisset in nauicula  
 cessauit uentus . Qui autem in nauicula erant  
 uenerunt & adorauerunt eum , dicentes : Vere filius  
 dei es . Et cum transfretassent in terram Genesar ob=   
 tulerunt ei omnes male habentes , & quicunq; tetige=   
 gerunt simbriam eius salui facti sunt .

**6. DE MANIEVS LAVANDIS, ET**  
**de his quæ de ore exeunt, quæ**  
**coinquinant, non quæ intrant in**  
**hominem. Matth. 15.**

Marci. 7.

**E**cce pharisei scribæq; hinc inde dolosi  
 Captantes Christum : promunt fallacia dicta .  
 + patitur Cur tua discipulos + lapsare ferunt documenta  
 doctrina la Preceptis veterum ; manibus nam cura lauandis  
 bare

Præteri

Præterit, assūmuntq; simul cum sordibus escas.

Ille sub hæc fatur, magis hoc est querere dignum,

Transgressi + mandata dei quod proditus omnes.

+ precepta

Namq; deus mortem defixa lege minatur.

Si genitor cuiquam uerbo lēdatur amaro:

Vel genitrix nati uerbis pulsetur acerbis :

Irrita uos istæc facitis, peruersa docendo :

Quām manifesta uigent de uobis dicta prophetæ.

Me populus summis labijs sublimat honore

Sed diuersa procul cordis secreta pererrant

Accipite ergo omnes, auresq; aduertite cordis.

Non illata + homines, fuerint quecunq; pudendis

+ homini

Sordibus aspergent, uitæue animoūe sedebunt :

Eruunt hominum sed quæ penetrabibus oris,

Internam misere maculabunt ædita mentem.

Discipuli Christo memorant, quod uerba loquentis

Occulto traherent scribarum pectora risu.

Ille dehinc, genitor plantarum semina noster,

Quæ non ipse sui conseuit in æquore ruris

Abiicit: penitus radicibus eruta + longa.

+ longe

Cæcus forte ducem cæcum si nactus oberrans

Decidet in foueam pariter dimersus uterq;.

Tum petit absolui Petrus, quid quæstio uellet;

Ipse phariseis quam mox scribisq; dedisset.

Tum sator æternæ respondit talia uitæ.  
 Vos etiam duro discluditis omnia corde  
 Iussa:nec admittit mentis dubitatio lucem.  
 Nam quæcunq; hominum ueniunt extrinsecus ori,  
 In uentrem cedunt, animoq; incognita currunt,  
 Quæ uero interno concepta ē pectore promunt  
 Ora hominum, mentem possunt aspergine labis  
 Polluere, immundoq; hominem maculare piaclo.  
 Secreto cordis promuntur noxia uitæ  
 Consilia: & cædes, & furtæ nephanda thororum,  
 Et fraudes: fallaxq; hominum protestibus error:  
 + rapidæ Et + rabida cœlum pulsans insania uocis.  
 Hæc sunt quæ maculant hominē: quæ sordibus implent  
 Illotis autem manibus non polluit unquam  
 Corporis arbitrio terrenum sumere uictum.

## COMMENTARII.

**E**cce pharisei.] Prosequitur quod in fronte permittitur. Lapsare, id est, frequenter labare. Labare autem primam corripit. Ferunt, id est, patiuntur. Sub hæc, id est, post hæc. Fatur, id est, ait. Cuiquām, id est, à quoquām. Quām, id est, quantum, aut ò quantum. Sublimat, id est, exaltat. Accipite, id est, intelligite aut audite seu discite. Non illata. i. nō quæ intrant per os. Erumpūt. s. sed quæ exēunt de corde et c.

Verba

Verbaloquētis, scilicet Christi, id est, quod auditō uerbo hoc scandalizati fuerunt. At Christus respondens ait. Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cœlestis eradicabitur. In æquore, id est, campo æquo & plano; sicut & Maro frequenter ponit, æquor & aquarum planicies, æquor dicitur: & aqua per æqua dicitur. Aspergine, id est, aspersione. Piaclo pro piaculo i. peccato graui & expiatione digno. Furta thorum. i. adulteria. Fallax error. i. mendaciū perniciosum

**FILIAM MVLIERIS SYROPHENISSE à dæmonio curat.**

Matth. 15. Marc. 7.

**H**AEC ubi dicta dedit, pulcherrima rura Syrorum Sidonem Tyrumq; petit, cum foemina fusis Crinibus & precibus natam causata iacentem, Voluitur: & tacitum non deserit anxia Christum Orare: ut mentem uexatam dæmonem saeuo Redderet, & misere tandem resipisse liceret. Tunc etiam precibus sectantum discipulorum Respondit proprias genitoris malle uidentes Cogere, quas uanus late disperserat error. Crebrius instanti tum talia fatur Iesus: Natis quisq; suis panem non detrahet unquam: Et canibus iaciet, tum talia foemina fatur:

Micarum saltem canibus sua portio mensæ  
 + decidet + Decidat, atq; mihi dominorum coena + grauetur.  
 + grauatur Tum dominus loquitur, ueniant tibi digna salutis  
 Premia, quæ fidei meruerunt robora tanta.  
 Talia Saluator uerbis & uoce loquutus  
 Virginis & mentem (discluso dæmone) uirtus  
 Complexam impleuit donis fœcunda salutis.

## COMMENTARII.

**H**ec ubi dicta dedit. ] Narrat illud eiusdem dicto  
 capitulo. Egressus inde Iesus, secessit in partes Ty-  
 ri & Sydonis, & ecce mulier Chananea à finibus illis  
 egressa, clamauit, dicens ei : Miserere mei domine fili  
 David, filia mea male à dæmonio uexatur. Qui non  
 respondit ei uerbum. Et accedentes discipuli eius roga-  
 bant eum, dicentes: Dimitte eam, quia clamat post nos  
 Ipse autem respondens ait: Non sum missus nisi ad o-  
 ues quæ perierunt domus Israël. At illa uenit & ado-  
 rauit eum, dicens: Domine adiuua me. Qui respondens  
 ait: Non est bonum sumere panem filiorum, & mitte-  
 re canibus. At illa dixit: Etiam domine. Nam & ca-  
 telli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum  
 suorum. Tunc respondens Iesus ait illi: O mulier, ma-  
 gna est fides tua, fiat tibi sicut uis: & sanata est filia  
 eius ex illa hora.

Hanc rem omni admiratione dignissimam graphice prosequitur autor noster. Sidonem . Bene secundum producit, ut Aeneidos primo. Teucrum memini Sidona uenire. Causata, id est, pro causa afferens, etiam latine sumit. Nam ineptiunt qui causare pro effigie aut producere accipiunt . Non deserit aut non desinit. Resipisse pro resipuisse, sed ut dixi olim sapio facit sapiui, et inde resipio, resipiui. Vnde est resipisse Nam resipisso in usu non est, et si esset saceret resipisci. Malle, id est, se magis uelle. Canibus sua, id est, debita portio. Virtus scilicet uerborum Christi.

**S. SECVS MARE GALIL AE AE COE-**  
cos , claudos & mutos sanat, &  
Septem panibus et paucis pisci-  
bus saturauit quatuor mi-  
lia hominum .

Matthaei. 15. Marci. 8.

**I**Nde Galileas repedat Saluator in oras,  
Præcessiq; procul montis confidit in arcem.  
Haud mora conueniunt populi, secumq; trahebant  
Pars captos oculis, et uulnus debile crura,  
Elinguesq; + alij, morbiq; uocabula mille + alios  
Omnibus ille tamen languores dempsit amaros,  
Viribus et ualidis uenerando munere donat.

Tum populi pariter miracula tanta frequentant  
 Aeternoq; patri laudes gratesq; celebrant.  
 Discipulos Christus cogens in uertice montis,  
 Secrete alloquitur, plebis miseratio multa est.  
 Terria nam terris remeant iam lumina solis,  
 Ex quo nulla sibi sumunt alimenta ciborum.  
 Ieiunam nolim tantam dimittere plebem,  
 Ne labor afficiat populos per longa uiantes.  
 Discipuli Christo ostendunt septem sibi panes  
 Esse, & pisciculos alimenta ad proxima paucos  
 Tum populum iussit terre per terga cubare  
 Quodq; fuit, totum proprijs decerpere palmis:  
 Et cunctæ curat mensatim tradere plebi.  
 Discipuli ponunt epulas, populusq; repletur  
 Ad satiem dapibus, relegunt mox fragmina panis  
 Et sportas referunt cumulato pondere septem.  
 Quatuor ex omni fuerant tum milia plebis.  
 Nec numero quisquam matres puerosq; notauit.

## COMMENTARII.

**I**Nde Galilæas, ] Recitat illud quod habetur Matth.  
 15. & Marci 8. Sed Matthæi ferè sequitur seriem.  
 Dicit itaq; sic: Iesus uenit secus mare Galilææ, & a=  
 scendens in montem sedebat ibi. Et accesserunt ad eum  
 turbæ multæ habentes secum mutos, cæcos, claudos,  
 debiles,

debiles, & alios multos, & proiecerunt eos ad pedes eius, & curauit eos ita ut turbae mirarentur: uidentes mutos loquentes, claudos ambulantes, cæcos uidentes, & magnificabant deum Israël. Iesus autem conuocatis discipulis suis dixit: Misereor turbae, quia triduo iam perseverant mecum, & non habent quod manducent, & dimittere eos ieunios nolo, ne deficiant in uia. Et dicunt ei discipuli: Vnde ergo nobis in deserto panes tantos, ut saturemus turbam tantam? Et ait illis Iesus: Quot habetis panes? At illi dixerunt septem, & pauculos pisces. Et præcepit turbae, ut discumberent super terram. Et accipiens septem panes & pisces, gratias agens fregit, & dedit discipulis, & discipuli dederunt populo, & comederunt omnes & saturati sunt. Et quod superfuit de fragmentis tulerunt septem sportas plenas. Erant autem qui manduauerunt, quatuor milia hominum extra parvulos & mulieres. Et dimissa turba ascendit in nauiculam, & uenit in fines Magedan & cæt. hoc describit auctor dices, &c. Inde Galileas pro Galileias. Repetat, id est, pedibus repetit. In arce, id est, in uertice. Montis præcelsi, id est, alti. Considit, id est, locum capit, ut sit correspondens uerbo repeatat: aut postea consedit, id est, locum coepit. Haud mora, sup. fit. Cæt

## 410 IVVENCI PRESB. LIB. III.

ptos oculis, id est, cæcos. Debole, id est, habens debilita  
crura, id est, claudos & debiles. Elingues, id est, mu  
tos. Vocabula, id est, nomina mille, id est, plurima.

Dempsit, id est, attulit curando. Donat, sup. omnes.

Cogens, id est, compellens aut congregans. Misera  
tio multa est sup. mihi, id est, misereor super turbam.

Remeant terras, id est, gradiuuntur per terras. Iam  
tertia lumina solis, id est, tres dies. Ex quo, id est,  
postquam nulla sibi sumunt, dicere posset sumpfere.

Terga, id est, superficiem. Palmis, id est, manibus.

Mensatim, id est, per mensas.

## 9. DE SIGNO IONAE PROPHETAE.

Math. 16. Marc. 8. Ioan. 6. Luc. 12.

**I**Nde Magedarum naui transcurrit in oras  
Ecce Pharisæi Sadducæiq; dolosi.  
Poscere tentantes instant cœlestia signa.  
Sed Christus cernens fallacia pectora fatur.  
Conuexum quotiens claudit nox humida cœlum  
Si ruber astrifero procedit uesper olympos,  
Dicitis, adueniet uentura luce serenum.  
Iamq; sub exortu solis si tristia rubro,  
Nubila miscentur confusa luce colori:  
Dicitis agricolis nautisq; uenire fragosam  
Ventorum rabiem, tempestatumq; furores.

Fallaces

Fallaces, nostis faciem discernere cœli,  
 Seclorum uero nescitis tempora signis  
 Explorare suis? sed uobis signa dabuntur,  
 Que maris immenso quondam uenere profundo,  
 Belua cum tenuit uentris sub carcere uatem.  
 Hec ait, & properè puppis retinacula soluens  
 Trans freta contendit rapido comprehendere cursu  
 Arua Philipporum, socijsq; hæc talia fatur.

Ionæ. 2.

## COMMENTARII.

Nde Magedarum. ] Cum fine 15. capitulis apud Mattheum narrat principium 16. Vnde quia ne libros quidem iuxta capitulorum distinctionem distinxit crediderim. Euangelia tunc nondum per capita distincta fuisse. Dicit autem Matthæus sic. Et accesserunt ad eum Pharisæi & Sadducæi tentantes, & rogauerunt eum ut signum de cœlo ostenderet. At ille respondens ait illis: Facto uestere dicitis serenum erit: rubicundum est enim cœlum, & mane. Hodie tempestas. Rutilat enim triste cœlū. Facie cœli dijudicare nostis signa autem temporum nō potestis. Generatio mala et adultera signum querit. Et signum non dabitur ei, nisi si signum Ione prophetæ. Et relictis illis abiit. Hoc dicit, quod & alibi dixit: Vnde bis idem, sed diversis respondit dominus.

Magedarū

Magedarum in euangelio Matth. legimus Magedam, Conuexum cœlum, Epitheton aptum calo, sicut nox humida dicitur. Vt trunque autem ex Virgilio sumpsit. Vesper ruber. Bene masculino utitur, ut Maro. Deniq; quid uesper serus, &c. et, quia pro stella Veneris, quæ & uesperus, hesperus dicitur: hic uesper uesperi. Fragrosam quasi fracturam naues, aut malos. Vatem, id est, Prophetam Ionam. Talia, que sequuntur.

## 10. DE FERMENTO PHARISAEORVM

Matth. 16. Marc. 8. Luc. 12.

**S**ollicite uobis uitentur noxia farra,  
Fermentumq; ferox uestris auertite mensis.  
Illa Pharisæi Sadduceiq; dolosi  
Admisenſt escis, falluntq; in nomine panis.  
Cur uobis tacitas uoluit cunctatio mentes?  
Pro quā parua fides sensu torpente fatiscit?  
Dicitis aduersi, navi quōd tollere panes  
Non fuerit uobis uacuum, farrisq; cauendas  
+ Quod pā insidias iubeam, meminisse, & scire putabam  
nes quini + Panes quinq; mihi plebis quod milia quinq;  
plebis mihi Implerunt dapibus, coplinisq; superflua tantis  
milie quin= Fragmenia ad cumulum fuerint collecta ciborum,  
que, Quatuor & rursum coenantum millia panes

Quod

Quod facile implerint septem sportasq; referri  
 Vidiſtis rurſus completas reliquarum.  
 Sed moneo iſtorum ſemper fermenta cauenda.  
 Discipuli tandem uitalia uerba ſequuti:  
 Doctrinam cernunt fermenti nomine dictam.

## COM MENT ARI I.

Sollicite uobis. ] Id eſt, à uobis. Frequenter enim dat  
 paſſiuſ uerbiſ dandi caſum. Farra noxia, id eſt,  
 fermentum nociuum. Vnde addit: fermentumq; ferox  
 ubiq; ponitur pro, id eſt, illa ſciliſ et fermentum & far  
 ra noxia, que ut Euangelium interpretatur, ſunt ſemi  
 na falſe doctrinæ. In nomine. Diceret ſub nomine ni  
 fi uersus uetaret. Aduerti nau, id eſt, appliciti ad  
 nauem. Illi enim cogitabant intra ſe: quia panes non  
 accepimus. Hoc eſt, quod ideo diceret dominus: quia  
 panes non apportauerunt ſecum, quaſi innuat eos  
 ſtulte feciſſe, cum nolit pane pharifeorum uefci, &  
 alium non attuliffent. Sed moneo iſtorum &c. Hoc  
 eſt, quare non intelligitis, quia non de panē dixi uobis:

Cauete à fermento pharifeorum & ſaducēo-

rum. Tunc intellexerūt, quia non dixerit

cauendum à fermento panum, ſed

à doctrina pharifeorum.

Petrum

II. PETRVM POST CONFESSIONEM  
quia Christus filius deieffet, dure  
increpat, quod eū à morte dehortaretur.

Matth. 16. Marc. 8. Luc. 9.

**I**Nde ubi peruentum est liquidi per terga profundi,  
Clara Philippæo qua pollent nomine rura;  
Cogit concilium sectantum discipulorum,  
Et querit quem se populorum fama putaret.  
Respondent multas plebis tunc esse loquelas,  
Crebrius audisse ex multos firmare quod esset  
Iustus Ioannes, populos qui flumine lauit.  
Pars memorat uolucris famæ sibi cognita uerba.  
Pars trepidat, memori seruans oracula mente.

Malach. 6. Heliam uenisse iterum quem prepete cursu  
4. Reg. 2. Turbine cœlesti quondam simulata quadrigis.

Astris inferuit rapida uis feruida flammæ  
Hieremiam dixerat alij: pars esse prophetam.  
Tunc Christus cunctis arridens pectore blando  
Conquirit quæ sit sententia discipulorum.  
Sed stabilis Petrus: Tu sancti filius, inquit,  
Christus, magnifico terras qui lumine complet.  
Tum dominus fortis respondet talia Petro,  
Petre beatus eris: nam talia pandere certe  
Humanius sanguis, uel terræ portio corpus:

Haud

Haud unquam poterit genitoris munera sola  
Possunt tam validum fidei concedere robur.  
Tu nomen Petri digna uirtute tueris,  
Hac in mole mihi saxiq; in robore ponam  
Semper mansuras æternis mœnibus ædes.  
Infernæ domus hæc non exuperabile portis  
Claustrum perpetuo munitum robore habebit.  
Cœlestisq; tibi claves permettere regni  
Est animus terrisq; tuo quæ nexa relinques  
Arbitriocælo pariter nodata manebunt.  
Soluere, & rursus tua quæ sententia terris,  
Haud aliter uenient cœli sub sede soluta.  
Sed uos discipuli Christum me dicere cunctis  
Parcite: quod soli cognoscant talia digni.  
Iam lux adueniet properis mihi cursibus instans,  
Mœnibus in Solymis rabies cum prona furore  
Eximios uatum saturabit sanguine nostro,  
Ast ubi lucifluum reddet sol tertius ortum,  
Consurget radijs pariter: redimita salutis  
Vita mihi cunctisq; dabit sua munera terris.  
Tunc Petrus magno perpulsus corda dolore.  
Absint Christe tuis, inquit, tam tristia sanctis  
Monstra procul membris, nec fas est credere tantum  
Nec tibi tam durus, poterit contingere casus:

Christus

Chrūs adhuc. Procul hinc, inq̄t procul effuge dæmon  
 ¶ diuina Nil + tua diuinam mentem prudentia tangit:  
 tibi Sed terrena sapis, molliq; timore tremiscis.

## COMMENTARII.

**I**Nde ubi peruentum & cæt. Recitat illud Matthæi  
 16. Venit autem Iesus in partes Cæsareæ Philippi,  
 et interrogabat discipulos suos, dicens: Q̄e dicūt ho-  
 mines esse filium hominis, id est, quem dicunt me esse,  
 qui sum filius hominis: loquitur enim de se dominus.  
 At illi dixerunt: alij Ioannem Baptistam: alij aut He-  
 liam: alij uero Hieremiam, aut unum ex prophetis.  
 Dicit illi Iesus: Vos autem quem me esse dicitis? Re-  
 spondens Simon Petrus, dixit: Tu es Christus filius  
 Dei uiui. Respondens autem Iesus dixit ei: Beatus  
 es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reue-  
 lauit tibi. & cæt. Recitat etiam illud. Exinde coepit  
 ostendere discipulis, quod oportet eum ire Hierosoy-  
 man, & multa pati. Et quomodo Petro dicenti: Ab-  
 sit à te domine. Non erit tibi hoc. Respondit dominus:  
 Vade post me satanas, scandalum es mihi, quia non sa-  
 pis ea quæ dei sunt, sed ea quæ hominum. Vbi signan-  
 dum quod qui in uno responso commendatus est, in ali-  
 tero ne glorietur acriter reprehensus est. Qua scili-  
 cet parte Philippo: quia in partes Cæsareæ Philippi.

Conci

Concilium s. apostolorum. Inseruit, ab infero. Tu sancti, scilicet, dei, qui solus sanctus, complexus & complectus legi potest. Tueris, id est, assertis tibi. Prona, percita monstratrix tormentorum.

**DICIT CRUCEM SVAM TOLLE**  
re debere unumquemque, qui uelit dominum  
sequi: & dicit non uiros quosdam mortem, do=  
nec iudeant filium hominis in regno ue=

nire. Mat. 16. Mar. 8.

**S**ED si quis uestrum uestigia nostra sequetur.  
Abneget hic se se, corpusque animaque recusans  
Atque crucem propriam comitatibus addere nostris  
Gaudeat, amissam redimet cui gloria uitam,  
Nam seruata perit terris possessio lucis  
& commoda sed quid erunt seculi mortalia lucra,  
Si damnum pariant uitae lucisque perennis?  
Vel que digna queunt anime commercia ponis?  
Filius huc hominis ueniet sub nomine patris,  
Coelestesque illum fremitu comitante ministri  
Stipabunt, reddetque homini sua debita uitae.  
Vera loquor, certos istic sub nomine lucis  
Inueniam, coeli fulgens cum regna capessam.

#### COMMENTARII.

**S**ED si quis ] Recitat id quod in titulo est. Pro=  
E Sed

priam, id est, suam, quia crucem domini portare nemo posset. Posse<sup>ss</sup>io lucis, id est, uitæ: quia qui amat anima suā in hoc mundo perdit eā. Cœlestes ministri, quia filius hominis uenturus est in gloria patris sui cū angelis suis, et tunc reddet unicuiq<sup>s</sup> secundum opera eius unde legam: Reddetq<sup>s</sup> homini, non hominum. Certos sunt qui de Ioanne euangeliſta hoc intelligant.

## 13. DE TRASFIGURATIONE IESV

Christi. Matth. 18 Mar. 9 Luc. 9

**H**AEC ubi dicta dedit, passus bis terna dierum  
Lumina conuerso terras transcurrere cœlo.  
Tum secum iubet abruptum descendere montem  
Petrum, Zebedei<sup>q</sup>; duos per deuia natos  
Inde ubi peruentum est, secreti montis in arcem,  
Continuo Christus faciem fulgore corusco  
Mutatur, uestisq<sup>s</sup> niuis candore nitescit.  
Respiciunt comites mediumq<sup>s</sup> assistere sanctis  
Heliæ Moysi<sup>q</sup>; uident, tum talia Petrus,  
Respice num uobis potius discedere longe,  
An ne istæc tante spectacula cernere molis

+ attamen Conueniat? triua + tamen hic tentoria uobis  
Si iubeas frondis faciam diuersa paratu  
Singula sub noctem que, uos aulea receptent.  
Talia dum loquitur, cœlo præfulgida nubes

Circus

Circuniecta oculis + condebat lumine montem + uestiebat  
 Et uox ē medio lucis manifesta cucurrit.  
 + Viuens hic meus est natus: mea summa uoluptas + Vnicus  
 Huius iusticiam iusto comprehendere corde.  
 Discipuli pauido presserunt corpore terram,  
 Nec prius ē prono uultus sustollere casu  
 Audebant: sancto Christi + quam dexter a tactu + nisi  
 Demulcens blandis firmasset pectora uerbis  
 Surgite, & abiectum fortis calcate timorem,  
 Glorie & huiuscē expertes uos reddite cunctos  
 Nec cuiquam præsens pandatur uisio uobis,  
 Ni prius hoc hominis soboles speciosa reportet  
 In lucem referens mortis de sede trophæa.  
 Consurgunt + solumq; uidentes uoce requirunt, + solidū  
 Cur scriptis ueterum scribarum factio certet,  
 Heliam primum cœli de sede reuerti  
 In terras, Christiq; dehinc consurgere lucem?  
 Christus ad hæc ueniet certo sub tempore iustus  
 Helias: reddens mox omnia debita + cœlo + seculo  
 Sed si quis credit, iam uenerat ante renascens,  
 Ignotum ueluti rabies quem cœca furoris  
 Demersit lœto: mox senior altera cœdes  
 En hominis nato trucibus laniatibus + instat. + instar

## COMMENTARII.

E 2 Hæc

**H**Aec ubi dicta, &c. Commemorat transfigura= tionem dominicā, de qua Mathæi. 17 dicitur sic Et post dies sex assumpit Iesus Petrum & Iacobum & Ioannem fratrem eius, & duxit illos in montem ex celsum seorsum, & transfiguratus est ante eos. Et re= splenduit facies eius sicut sol, uestimenta autem eius fa=cta sunt alba sicut nix. Et ecce apparuerunt illis Moy= ses & Helias cum eo loquentes. Respondens autē Pe= trus dixit ad Iesum: Domine bonum est hic nos esse, si uis faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi u= num, & Helie unum. Adhuc eo loquente: ecce nubes lucida obumbravit eos. Et ecce uox de nube dicens: Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene compla=cui, ipsum audite. Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, & timuerunt ualde: & accessit Iesus & tetigit eos, dixitq; eis: Surgite & nolite timere Leuantes autē oculos suos, neminē uiderunt nisi solum Iesum. Descendentibus illis de monte præcepit Iesus dicens: Nemini dixeritis uisionem, donec filius ho= minis à mortuis resurgat. Et interrogauerunt eum discipuli, dicentes: Quid ergo scribæ dicunt quod He= liam oporteat primum uenire? At ille respondens ait ait illis: Helias quidem uenturus est, et restituet omnia Dico autē uobis, quia Helias iā uenit, et nō cognoue=runt

runt eum: sed fecerunt in eo quaecunq; uoluerunt . Sic et filius hominis passurus est ab eis. Tunc intellexerunt discipuli, quia de Ioanne baptista dixisset eis. hoc dicit Per deuia, scilicet, loca de uia ducenti i . Mutatur , id est, habet mutatam faciem. Tentoria id est, tabernacu la. Aulea, id est, cooperimenta ex ramis. Voluptas comprehendere, id est, dum comprehendo uobis, id est , à uobis

## PVERVM LVNATICVM SANAT

& de fide, ut est granum synapis

Math.18 Marci.9 Lucæ.9

**H**ec ait: et populū repetit, montemq; relinquit  
Ecce sed inflexis genibus, fletuq; solutus  
Vir senior, precibus Christum ueneratus adorat:  
Dauidis soboles hominum lumenq; salusq;  
Te precor, horribilem nati de corpore morbum  
Perturbes: reddasq; seni solatia uitæ.  
Nam cursus lune natum mihi dæmonis arte  
Torquet, & in liquidas deiectum projicit undas:  
Aut miserum medio proiectum uoluit in igni.  
Nam tua discipuli sectantes iussa frequenter  
¶ Connixi: nulla in solidum mihi dona dederunt.  
Tum Christus magno commotus corda dolore.  
O gens nullius fidei, gens effra semper,  
En etiam patiar uobiscum me fore terris ?

Sic ait, & puerum mandat perferre parenti  
 Ante suos uultus, tum uocis pondere multo  
 Incubuit, mentisq; simul conuulsa uenena  
 Dæmonis horrendi, purgato corde fugauit.  
 Discipuli rogitant, cur non snccesserit illis  
 Eiusdem pueri totiens tentata medela?

Respondit dominus: titubat quia pectore uestro

+ Instar instabilis fidei nutans per lubrica gressus  
 que minimi Sed si tanta foret credendi portio + uobis + nobis  
 posset præ= Quæ minimi posset granum synapis  
 stare sine istius hinc montis + possetis uellere uerbo, + poteritis  
 pis Inq; alias sedes cunctam transoluere molent  
 + At genus hoc morbi duntaxat uota precesq;  
 + Nam ge= Multaq; robusti ieiunia pectoris arcent.  
 nus hoc

#### COM MENTARII.

morbi pre= **H**Aec ait etc. Vnde Matthei 18 Cum uenisset Ie  
 cibus sine fi sus ad turbam accessit ad eum homo genibus  
 ne, fideq; prouolutus ante eum dicens: Domine miserere filio  
 meo, quia lunaticus est: et male patitur. Nam s̄epe cas  
 dit in ignem, & crebro in aquam. Et obtuli eum disci  
 pulis tuis, & non potuerunt curare eum. Respondens  
 autem Iesus ait. O generatio incredula et peruersa quo  
 usq; ero uobiscum Usq; quò patiar uos? Afferte hoc  
 illum ad me. Et increpauit illum Iesus: & exiit ab eo  
 demo

dæmoniū et curatus est puer ex illa hora. Tūc accesserunt discipuli ad Iesum secreto & dixerūt: Quare nos nō potuimus ejus cere illū? dicit illis Iesus: Propter incredulitatem uestram. Amen quippe dico uobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis dicetis monti huic: transi hinc, & transibit. & nihil impossibile erit uobis, hoc autem genus non ejicitur, nisi per ieiunium & orationem.

PETRVS IN ORE PISCIS INVENTO nummo dissoluit tributum. Mat. 17.

**I**Nde Capharnaum gradiens + peruenit ad oras Conuenere Petrum quibus instat cura tributi, Soluere poscentes solitum pro nomine Christi. Ille sed ad Petrum conuersus talia fatur. Dic, inquit reges, quorum dependere natos, Externos proprios né + sine iussere tributa? Respondit Petrus + his alienos soluere certum est Cernis, ait Christus, natum non soluere regis? Sed ne quem lædam præceptum suscipe nostrum En maris undisoni rupes quæ prodit in altum, Scandatur tibi summa Simon, hamusq; profundo, Stamine setarum connexus, præcipitur. Hæserit & curuo qui primus acumine piscis,

+ peruenient  
rat oras

+ sibi  
+ alij his  
non habet

Huius pandantur scissi penetralia uentris.

Illic inuenio duplex dissolute tributum

COM MENT ARII.

**I**Nde Capharnaum . Narrat illud. Et cum uenissent Capharnaum accesserunt, qui didrachmam accipie bant, ad Petrum, et dixerunt ei: Magister uester non so luit didrachmam. Ait. Etiam : Et cum intrasset in do munum praeuenit eum Iesus dicens. Quid tibi uidetur Sy mon? Reges terrae à quibus accipiunt tributum uel cen sum, à filijs suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberi sunt filij. Ut autem nō scandalizem eos uade ad mare , & mitte hamum & eum pīscem qui primus ascenderit, tolle. Et aperto ore eius inuenies staterem, illum sumes da eis pro me & te, hoc dicit. Capharnaum penultima producta posuit, ut Menelaus . Quorum dependere &c. ordo est. Quorum natos iussere dependere, id est, persoluere sibi tributa, externos, id est, an externos natos, ne pro an prios. Scandatur tibi, id est, à te. Setarum, id est, de seta equina facta, uentris euangelium dicit in ore . Duplex pro Christo & pro Petro.

16. DE HUMILITATE PVERI, ET

XCIX. ouibus. Mat. 18. Mar. 9.

Luc. 9. & 7. & 15.

Dicitur

**D**iscipuli post inde rogan, qui maximus alto  
 In cœli regno, & meritis pro qualibus esset?  
 Tum Christus medio puerum consistere cœtu  
 Præcipit, & placido doctor sermone profatur.  
 En huius similem pueri se reddere certet,  
 Quisq; cupit celsam cœli descendere sedem.  
 Erroris laqueos seclis increscere certum est,  
 Sed tamen infelix per quem generabitur error.  
 Qui uero è paruis ipsis deceperit unum,  
 Si sapiat, necat saxo sua colla molari,  
 Præcipitemq; maris sese iaculetur in undas.  
 Nec quisquam fastu paruos contempserit istorum.  
 Horum custodes coelesti in sede tuentur  
 Altithroni uultum genitoris sidera supra.  
 Sed si quis pastor cui pascua credita tondent  
 Centum balantes, unam cum forte seorsum.  
 Nescius error habet, quæsitor deserit omnes.  
 Vnius & totis lustrat uestigia syluis.  
 Illam si magno posse reperiire labore,  
 Lætia inuentæ maior cum nascitur agne.  
 Quam pro cunctarum numero quod nulla + recessit, + resedit  
 Ex ipsis paruis genitor sic perdere quenquam  
 Non patitur, gaudetq; suis increscere regnis.

## COMMENTARII.

E S Dī

**D**iscipuli post inde recitat principium. 18. Cap.  
Matthæi dicentis: In illa hora accesserunt discipuli ad Iesum dicentes. Quis putas maior est in regno coelorum. Et aduocans Iesum parvulum, statuit in medio eorum, & dixit: Amen dico uobis, nisi conuersti fueritis, & efficiamini sicut parvuli non iutrabitis in regnum coelorum. Quicunq; ergo humiliauerit se sicut parvulus iste, hic est maior in regno coelorum. Et qui suscepit unum parvulum talem in nomine meo me suscepit. Qui autem scandalizauerit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in colla eius, et dimergatur in profundum maris. Vae mundo à scandalis. Necesse est enim ut ueniant scandalata. Veruntamen vae homini per quem scandalum uenit. Videte ne contempnatis unum ex his pusillis: dico enim uobis, quia angeli eorum in coelis semper uident faciem patris mei, qui in coelis est &c. Huius similem bene genitio utitur, quia de moribus intelligit. Neclat, id est, alliget quod tamen euangelium non dicit sicut ipse id faciat, sed ut ipsi fiat fastu, id est, superbo contemptu. Sidera supra, pro supra sidera. Sed si quis &c. Recitat illud ibidem, & Lucae. 15. Si fuerint alicui centum oves et er-

raverit

rauerit una ex eis, nonne relinquit nonaginta nouem  
in montibus, & uadit querere eam, quæ errauit? Et si  
contigerit ut inuenit eam, Amen dico uobis, quia gau-  
det super ea magis quam super nonagintanouem, quæ  
non errauerunt. Sic non est uoluntas ante patrem ue-  
strum qui in cœlis est, ut pereat unus ex pusillis istis.  
Centum balantes, id est, centum oues, tondent, scilicet  
pascendo.

## 17. DE CORRECTIONE FRATRVM.

Math. 18. Luc. 17.

**S**i fratrem proprio delicto commaculatum  
Cernis, secreto mox dictis corripe solus.  
Si tua uerborum patiens moderamina laudat,  
Labentis mentem frater lucrabere fratris,  
Sin tua solius contemnet uerba + relinquens      + reluctans  
Tunc alijs pariter monitor pia iussa frequentet.  
Sed si decutiet doctorum frena duorum  
Tunc ad + consilium referantur crimina plenum.      + concilium  
Ut populi saltē sanetur pondere uictus.  
Sin & multorum contempserit effrus ora.  
Sit tibi diuisæ multatus nomine gentis.  
Namq; in consilium semper presentia nostra  
Adueniet, mediumq; diuum me stare necesse est,  
Siue trium fuerit coetus sub nomine nostro.

COM=

## COMMENTARII.

**S**i fratrem, &c. Matthæus sic. Si autem peccauit in te frater tuus, uade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit lucratus eris fratrem tuum. Si autem non audierit, adhibe tecum unum uel duos, ut in ore duorum uel trium testium stet omne uerbum. Quod si non audierit eos, dic ecclesiæ: si autem ecclesiam non audierit sit tibi ethnicus & publicanus. Dico uobis quod si duo ex uobis consenserint super terram de omni re quamcunq; petierint: ibi sum in medio eorum.

**I**8. IGNOSCERE NOS DEBERE IN=  
uicem, usq; septuagies septies  
Matthæi. 18. Luce 17.

**T**um Petrus querit, quot fratri errata remittat.  
An septem lapsus homini indulgere liceret?  
Christus prosequitur, non septem crimina tantum  
Sed decuplata super donentur uulnera fratri.

## COMMENTARII.

**T**unc Petrus. Prosequitur illud ibidem. Tunc ac-  
cedens Petrus ad eum dixit: Domine, quoties  
peccabit in me frater meus & dimittam ei? Usq; se-  
pties? dicit illi Iesus: Non dico tibi usq; septies, sed usq;  
septuagies septies.

De

19. DE EO Q VI CONSERVVM  
propter denarios cen-  
tum suffocat. Mat. 18.

**N**am cœli regnum domino prædiuitis aulæ  
Consimile est, nummi rationem qui sibi ponit  
Iussit & seruum debentem multa talenta  
Præcipit abruptum cum coniuge progenieq;  
Atq; opibus cunctis, uenali nomine sistit.  
Tum seruus dominum prostrato corpore adorat.  
Et spondet spacij sibi si foret ulla facultas,  
Omnem nummorum domino dissoluere summam.  
Commouit dominum famuli miseratio flentis,  
Cunctaq; trans meritum concessit debita seruo.  
Ille sed egrediens, conseruum limine in ipso  
Nactus constringit, tum debita + fortior urget      + fortius  
Persolui, precibusq; locum truculentus abegit.  
Carceris & mersum tenebris poenisq; præmebat.  
Quæ postquam dominus famulorum noscere uerbis  
Incipit adductio ingessit iustissima seruo  
Dicta dolens, iramq; mouet, iussisq; seueris  
In tormenta ferum detrusit, cuncta reuoluens  
Debita, quæ dignis lueret per uincula poenis.  
sic uobis faciet genitor qui culmina cœli  
Possidet, immites sauo si pectore fratrum

Peccata orantum dure punire uoletis.

COMMENTARII.

**N**am cœli regnum] Continuo prosequitur euangelium Matthæi quod ibidem subdit sic. Ideo assimilatum est regnum cœlorum homini regi, qui uoluit rationem ponere cū seruis suis. Et cū cœpisset rationem ponere oblatus est ei unus, qui debebat ei decem talenta. Cum autem non haberet unde redderet, iussit eum dominus eius uenundari & uxorem eius et filios & omnia quæ habebat & reddi. Procidens autem seruus ille orabat eum dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Misertus autem dominus seruus illius dimisit eum, & debitum dimisit ei. Egressus autem seruus ille, inuenit unum de conseruis suis, qui debebat ei centū denarios, & tenēs suffocabat eū dicens: Redde quod debes. Et procedens conseruus eius rogabat eū dicens: Patientiam habe in me & omnia reddam tibi. Ille autem noluit, sed abiit & misit eum in carcerem, donec redderet debitum. Videntes autem conserui eius quæ fiebant, contristati sunt ualde & uenerūt, & narrauerunt domino suo omnia quæ facta fuerant. Tunc uocauit illum dominus suus, & ait illi: Serue nequam omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me. Nōnne ergo oportuit & misereri conserui tui, sicut & ego tui

tui misertus sum? Et iratus dominus eius tradidit eum  
tortoribus quoadusque redderet uniuersum debitum.  
Sic & pater meus cœlestis faciet uobis, si non remi-  
seritis unusquisque fratri suo de cordibus uestris.

**VXOREM NON DIMITTENDAM,**  
nisi ob fornicationem.

Infantes non arcendos esse à be-  
nedictione dixit. Matt.

19. Mar. 10.

**T**Alia dicta dedit Galilæaque rura reliquit,  
Iudeamque petit: qua pingua rura silenter  
Agmine Iordanis uiridis prorumpit amœno  
Nec minus in stratis ægris donare salutem  
Sublimisque patris concedere munere + præstat  
Ecce pharisei tentantes querere pergunt,  
Coniugis an liceat reiectum scindere uinclum,  
Quicquid erit læsi tanget quod corda mariti?  
Hæc ubi percepit: depromit talia Christus.  
Principio deus in terris par disparsè sexus  
Constituit: iusitque uno de corpore necti,  
Amborumque animos iunctis inolescere membris,  
Quod deus ergo iubet proprio concrescere uerbo,  
Illicium est hominum fœdo secernere luxu.

+ perstat

Mos

Moses præcepit ( quod pectora dura uideret )

+ dispidiu Scribere + discidium quo saxe a corda reuinci

+ flammas Per proprios apices possint sub iudice + flamme

Nam temere exoluet casti qui iura cubilis,

Alter aq; illius thalamis sociabitur uxor.

Crimen adulterij, populo sub teste subibit.

Discipuli referunt urget lex ista uirorum.

Seruitijs; præmit non aequo pondere partem.

Vt melius fuerit thalamis caruisse perosisse

Respondit dominus, non omnes pondere tanto

Subiicient humeros, lecte sunt talia dona

Virtutis trino truncantur corpora more.

Que nulla gaudent genitali lege thororum .

+ oras Namq; alios tales progigni in luminis + auras

Comperimus, plerosq; hominum uis ferrea sexu

Exuit : atq; alios ipsis sibi demere constat

Pro coeli regni pronum de pectore amorem.

Quisq; capax fuerit celsa uirtute capessat,

+ leti Quod paucis + letisq; deus uult pandere munus.

Hæc ait, & pueros quos gaudens cura parentum

+ leclis Cum precibus + letis certatim hinc inde ferebat,

Suscipit & plebem sectantum quod prohiberet,

Increpat, ac tales affirmat regna mereri

Aula coelestis, sanctas his ordine palmas

Imponit, redditq; ulnis portare parentum.

## COMMENTARII.

**T**Alia dicta. Exprimunt illud Matth. 19. Et factum est cum consummasset Iesus sermones istos migravit à Galilæa, & uenit in fines Iudeæ trans Iordanem, & secutæ sunt eum turbæ multæ, & curauit eos ibi: & accesserunt ad eum pharisei tentantes eum & dicentes: Si licet homini dimittere uxorem suam quaecunq; ex causa? Qui respondens ait eis: Non legis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum & feminam fecit eos. Et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & ad hæreditat uxori sue, & erunt duo in carne una. Itaq; iam non sunt duo, sed una caro Quod ergo deus coniunxit homo non separet. Dicunt illi: Quid ergo Moyses mandauit dari libellum repudij & dimittere? Ait illis: Quoniam Moyses ad duriciam cordis uestris permisit uobis permettere uxores uestras, ab initio autem non fuit sic. Dico autem uobis, quia quicunq; dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, moechatur. Et qui dimissam duxerit moechatur. Dicunt ei discipuli eius: Si tia est causa hominis cum uxore, non expedit nubere Qui dixit illis: Non omnes capiūt uerbū illud, sed qui bus datum est. Sunt enim Eunuchi qui de matris utero

F      sunt

sunt: & sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus:  
& sunt eunuchi qui seipsoſ caſtrauerunt propter re-  
gnum cœlorum. Qui potest capere capiat. Tunc  
oblati ſunt ei paruuli, ut manus eius imponeret &  
oraret. Discipuli autem increpabant eos. Iesu ue-  
ro ait eis: Sinite paruulos & nolite eos prohibere  
ad me uenire: talium eſt enim regnum cœlorum.  
Et cum imposuiffet eis manus, abiit inde. hæc dicit  
Silenter, id eſt, cum silentio. Graphice autem de-  
ſcribit Iordanis curſum, reiectum primam producit,  
ſicut Maro. Reijce ne ma:ulis infiſcat uellera pullis  
Tanget corda, id, eſt, quacunq; ex cauſa fit offen-  
ſus. Par, ſcilicet hominum, id eſt, matrimonium fe-  
cit ex ſexu diſpari: quod, id eſt, quia uidetur, diſfidium  
id eſt, libellos repudij. Reuinci, id eſt, diſſolui per pro-  
prios apices, id eſt, propriam ſcripturam, flammæ, ſci-  
licet, irarum. Temere, ſcilicet, excepta cauſa forni-  
cationis per quam licet diuittere, ſed nō aliam super-  
ducere. Vrget partem uirorum: quia durum eſt  
mulieri male ſemper coniunctum eſſe, & tamen  
lex uetus tuſbit matrimonium contrahere. unde di-  
cit dominus, neminem deinceps cogendum ad ta-  
le onus, ſi uidelicet in cœlibatu ob amorem dei uelit  
uincere, nec ſentit ut ſe quisquam caſtret membra  
mutilan

mutilando, sed concupiscentiam subtrahendo. Genitalia, id est, instituta ad generationem. Vis, id est acies ferri, id est, culter. Pronum, scilicet, ad Venetrem, amorem interpretatur quid sit se eunuchos facere propter regnum cœlorum. Capesset, id est capiet hoc loco. Plebem, scilicet, discipulorum, unde legerem sectantum: Portare, id est, referre: ulnis id est, complexu brachiorum

## 21. DIVITEM DIFFICILE INTROITI

re in regnum cœlorum. Matth. 19

Marc. 10. Luke. 18.

**E**cce sed ē populo iuuenis cui rura domusq;

Et gaza, & rerum stabat possessio fulgens  
Accedit, Christumq; palam submissus adorat.

O bone preceptor, dic nunc que facta sequamur

Vt mihi perpetuam liceat comprehendere uitam.

Huic autor uite tum talia reddit Iesus.

Nunc demum queris ueteri que lege tenentur,

Non hominis perimes uitam, non furtæ thororum

Inuades, que sumūc alienis noxia rebus,

Mens aut dextra leget: non testis falsa loqueris

Sit genitor genitrixq; tuo sublimis honore:

Proximus & puro pro te tibi cedat amore.

Ille dehinc: ista hec semper mihi perpetè cura

Obseruata reor, sed ne quid forte relicturn

Desit, præsenti liceat me uoce moneri.

Tunc Christus fatur, nunc si perfecta requiris

+ præcelsis Prendere + pro celsis meritis uestigia uitæ.

Omnia que proprio retines solus dominatu,  
Distrahe, & ad miseros confer securus egentes.

Tunc thesaurus erit cœli tibi conditus arce,

Virtutisq; tenax uestigia nostra sequeris

Hæc adolescentis uenient ubi dicta per aures,

Deiecit uultum: tristisq; in tecta refudit.

Tum sic discipulis uitæ spes unica fatur:

Difficile est terris affixos, diuite gaza

Auelli: cœliq; leues in regna uenire,

Nam citus tenuis per acus transire foramen

Deformis poterunt immania membra camelii,

+ queat di= Quād diues ualeat cœlestia regna uidere.

nes cœlest Talibus, attoniti comites, stupidiq; silebant

Voluentes que tanta foret sub pectore uirtus

Humano: tales posse que prendere uitam.

Respicit æterne iustorum gloria uitæ.

Atq; ait: Hæc homini forsan uideantur acerba

Sed deus eleclis facilem præpandit in æthra

Possibilemq; uitam uirtus quam celsa capessat.

## COMMENTARII

**E**cce sed ē populo Matthæus sic. Et ecce unus accedens ait illi. Magisler bone quid boni faciā ut habeam uitam eternam. Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono. Vnus est bonus deus. Si autem uis ad uitam ingredi serua mandata. Dicit illi que? Iesus autem dixit: Non homicidium facies, &c. Dixit illi adolescentis. Omnia hæc custodiui à iuuentute mea, quid adhuc mihi deest? Ait illi Iesus: Si uis perfectus esse, uade & uende omnia qua habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo: & ueni sequere me. Cum audisset autem adolescentis uerbum, abiit tristis. Erat enim habens multas possessiones. Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico uobis quia diues difficile intrabit in regnum cœlorum. Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum cœlorum, &c. Apud deum autem omnia sunt possibilia, &c. Leget, id est, colligit questum, id est, lucrum. Mens, id est, concupiscentia. Dextra, id est, factum. Distrahe, id est, uende.

## IESVS PROMITTIT CENTV=

plū recepturū, qui omnibus re  
nunciet, primos fieri nouissimos, Ma  
thæi.9. Marci.10 Lucæ.18

**T**VM Petrus fidei munitus moenibus, infit,  
 & nostrorum Omnia & nostra olim proiecta reliquimus  
 proiecta Et tua iussa sequi nobis spes unica restat. *(omnes)*  
 Quid nostris animis superest? dic Christe precamur,  
 Talibus ad Petrum uerbis respondet Iesus.  
 Vos quicunq; meum mentis penetralibus altis.  
 Credentes seruatis iter, cum sederit alte  
 Progenies hominis, celso quem cinget honore  
 Maiestas, bis sex illic pulcherrima uirtus  
 Constituet uobis sublimis in uertice sedes:  
 Iudiciumq; hominum pariter tractare licebit.  
 Hic quicunq; sui linquet generisq; domusq;  
 Gazas: affectusq; omnes pro nomine nostro  
 Centuplicata dehinc capiet: uitamq; perennem.  
 Primorum meritum postremi transgredientur,  
 Ultima præteriti capient uix premia primi.

## COMMENTARII

**T**VM Petrus. Prosequitur Mattheus sic. Tunc re-  
 spondens Petrus dixit ei: Ecce nos reliquimus  
 omnia, et secuti sumus te. Quid ergo erit nobis? Iesus  
 autem dixit illis: Amen dico uobis, quia uos qui se-  
 quiuti estis me, in regeneratione cum sederit filius homi-  
 nis in sede maiestatis sue, sedebitis & uos super sedes  
 duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. Et om-  
 nis

nis qui dereliquerit domū uel fratres aut forores , aut patrem aut matrem, aut uxorem, aut filios aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet & uitam eternam possidebit. Multi autem erunt primi nouissimi , & nouissimi primi . hæc dicit , autor satis dilucide.

<sup>23</sup> PARABOLA OPERARIORVM IN  
uineam conductorum. Matth. 20.

**S**Edulus ut ruris dominus cui dulcia fundum  
Pingibus in campis late uineta coronant,  
Hic ubi gressus primo cum lumine solus  
Conduxit iuuenum fortissima robora, pactus  
Vnius in lucis certa mercede laborem,  
Et sua tum iussit cultu uineta poliri.  
Ipse sed egrediens, ubi tertia uenerat hora  
Inuenit ecce alios ad opus, quibus ire iubebat,  
Pro meritis operum promittens præmia digna.  
Illi non aliter læti præcepta sequuntur.  
Ast ubi sexta dehinc lucis transfluxerat hora,  
Haud secus hinc alios iuuenes conducere pergit.  
Horaq; nona dehinc ubi solis cursibus acta est,  
Tunc alios pariter conductos iussit adire.  
Ultima labentis restabat portio lucis,  
Egressus cernit iuuenes, causasq; requirit,

Cur pigris manibus torperent ocia lenta.  
 Conductor reddunt ipsis quod nulla dedisset.  
 Iussa suo dominus mox hos insistere ruri  
 Tunc etiam iussit, sed ueste protinus orto,  
 Præcipit ut cuncti caperent mercedis honorem.  
 Aequalique omnes portarent præmia nummo,  
 Tunc manus illa uirum, prima quæ luce laborem  
 Sustulerat, factisque diem tolerauerat æquum.  
 Indignans, secum tali cum murmure fatur:  
 Injustum est, istos similem ut nos querere nummum,  
 Ultima quos operi sero conduixerat hora.  
 Tum dominus ruris sedato pectore fatur:  
 Illibata tibi mercedis portio saluæ  
 Redditur, et pacti seruaniur iura fidelis.  
 Iste de nostro liceat concedere tantum,  
 Extim' a quos operis glomeravit portio ruri.  
 Nam multos homines dignatio sancta uocauit.  
 E quis per nimiam dignum est secernere partem.

## COMMENTARII.

**S**edulus recitat illud Mat. 20. Simile est regnum coelorum hominis patrifamilias, qui existit primo mane conducere operarios in vineam suam. Conuentione autem facta cum operariis ex denario diurno, misit eos in vineam suam. Et egressus circa horam tertiam, uidit

vidit alios stantes in foro ociosos, & dixit illis. Ite & uos in uineam meam, & quod iustum fuerit dabo uobis. Illi autem abierunt. Iterum autem exiit circa sextam & nonam horam: & fecit similiter. Circa undecimam uero exiit, & inuenit alios stantes, & dixit illis Quid hic statis toto die ociosi? dicunt ei: quia nemo nos conduxit, dicit illis: Ite & uos in uineam meam. Cum sero autem factum esset dicit dominus uineae procuratori suo, uoca operarios & redde illis mercedem incipiens a nouissimis usq; ad primos. Cum uenissent ergo qui circa undecimam horam uenerant: acceperunt singulos denarios. Venientes autem & primi, arbitrati sunt quod plus essent accepturi, acceperunt, autem & ipsi singulos denarios. Et accipientes murmurabant aduersus patrem familias, dicentes: Hi nouissimi una hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & aestus. At ille respondens uniuersorum dixit: Amice non facio tibi iniuriam. Nonne ex denario conuenisti tecum? Tolle quod tuum est, & uade. Volo autem & huic nouissimo dare, sicut & tibi. An non licet mihi quod uolo facere? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Multi enim sunt uocati, pauci uero electi. Hec canit auctor. Ordo in principio

est. Sup. regnum cœlorum est. ut sedulus dominus ruris, id est, pater familiæ. cui dulcia uineta coronant, id est cingunt late fundum in campis pinguibus. hic id est, talis ubi, id est, postquam progressus, sup. est à domo sua cum primo lumine solis conduxit fortissima robora iuuenū. pactus, id est, pacifices. certa mercede, id est, denarij, in laborē. id est, operā unus diei. Cæterorū ordo facilior est. Ad opus quibus melius quos. Cōductos iussit audire: ecce accusatio utitur. Manus, id est multitudo. Sustulerat à suffero sustinuerat. Similem ut nos, id est, nostro aut nobis, hora conduxerat, id est. dominus ad horam, est tamen nominatiuus ultima hora ut metrum indicat. Extima id est extrema.

**24. IESVS PRAE DICIT DISCIPVLIS**  
passionem suam, & filij Zebedei  
petunt ab eo. Matth. 20. Mar.

10. Luc. 18.

**H**AEC ait, ET Solymos repetit, comitesq; seorsum Alloquitur, Solymisq; iterum regionibus infit Ingredimur gnari, truculentaq; mœnia adimus Filius hic hominis tradetur ad ultima mortis. Scribarum procerumq; ferens ludibriam membris Affixusq; cruci, post tertia lumina surget.

Hic

Hic tum Zebedei coniux submissa rogabat.  
 Ut Christo medio cœli sublimis in arce  
 Felices nati dextra leuaq; sederent.  
 Tum querit Christus calicem si sumere possent,  
 Quem si præceptis instaret sumere patris,  
 Respondent se posse simul. Tum talia Christus  
 Vos nostrum calicem fas est potare, sed altis  
 Sedibus æquale mecum considere honore,  
 Non hoc nostra dabit cuiquam pro munere uirtus  
 Haec paucis genitor sublimia dona reseruat.  
 Exin discipulos dictis pro talibus omnes  
 Commotos, stabili sermonis mulcet honore.  
 Gentibus infidis celsa ditione potestas  
 Imponit, + quoscunq; uelit dominantur eorum.      quoscunq;  
 Exercenq; trucem subiectis urbibus iram.  
 Vos hic sed longe tranquillior æquora uite  
 Concordi sternit mitis moderatio pace  
 Magnus & obsequijs crescit super alta minister  
 Nec primus quisquam, nisi cunctus seruiat, unus  
 Esse potest, hominis + nate sic cuncta ministrat  
 Obsequio solus proprio pia munera gestans.  
 Pro multisq; animam precioso sanguine ponit,  
 At uos ex minimis opibus transcendere uultis.

super domi  
nantur

tnatus

Et

Et sic è summis laſſi comprehenditis imos:

## COMMENTARII.

**H**AEC ait. Pergit Mathæus sic. Et ascendens Ie-  
Hierosolymam assumpsit duodecim discipulos  
secreto & ait illis, &c. Cōfidere, id est, capere sedem.  
Cætera nota sunt.

25. SVPER HOC, RECVMBE IN NO-  
uissimo loco. Lucæ. 14.

**S**I uos quisq; uocat cœnæ conuiuia ponens  
Cornibus in summis deuitet ponere membra,  
Quisq; sapit, ueniet forsitan si nobilis alter,  
Turpiter eximio cogetur cedere cornu,  
Quem tumor inflati cordis per summa locarāt.  
Sin contentus erit mediocria prendere cœnæ,  
Inferiorq; dehinc si mox conuiua subibit.  
Ad potiora pudens transfibat strata thororum.

## COMMENTARII.

**S**Ic uos. Recitat illud Lucæ 14. Cum invitatus fue-  
ris ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne  
forte honoratior. Hæc dicit. Si uos quisq;. Frequenter  
dicit quisq;, pro quiuis, seu aliquis: et interdū pro quis  
que, seu quicunq;. Cornibus, id est angulis triclinij. Ex-  
emio, id est eminenti loco.

26. IN DIE PALMARVM. DE ASINA  
 & pullo eius. Mat. 21. Mar. 11. Luc. 19. Ioan. 12.

**P**roxima tum Solymis cōscendit culmina montis  
 Ordinibus lucent quæ glaucicomantis oliue,  
 Hinc lectus iubet sectantum discipulorum,  
 Obvia castelli monstrans habitacula Christus,  
 Inde asinam pariter fœtu comitante repertam  
 Ducere, uel si quis causam disquirere uellet,  
 Cur sua tam subito quoquām iumenta trahantur,  
 Huic + reddant, nostro nuncijs opus esse magistro. + reddas  
 Discipuli celeri complent præcepta paratu,  
 Adducunt, mollisq; super uelamine uestis  
 Insternunt placidum pullum: præbentq; sedendum  
 Hinc ueteris quondam fluxit uox nuncia uatis  
 Ecce uenit placidus tibi rex, quem terga sedentem  
 Præmitis gestant asine pulliq; sequentis.  
 Tum populi stratas prætexunt uestibus omnes,  
 Quaq; iter est Christo, submixa fronde coronant,  
 Proxima tunc alij spoliant palmata uirore,  
 Conclamantq; omnes Dauidis origine creto,  
 Os anna excelsis sit gloria leta tropheis.  
 Sic + tunc ingreditur, solymorum moenia Christus, + aded  
 Ingresso occurrit primo sublime templi  
 Cruribus atq; oculis certatim debile uulcus,

Quos ubi tam subito gressu nisiq; uigentes

Cuncta sacerdotum cognouit factio mirans

Et pueros templi complentes tecta canore

O<sup>s</sup>anna egregia Dauidis stirpe creato.

Tunc præcontantur cuncti quæ causa canoris

Impubem tantam tollat per gaudia plebem.

+ inquit Christus ad hæc legis + sancte uos scripta tenere

+ Creditur + Creditis : infātum quæ dicit ab ore uenire,

Lactentum, & linguis iuſſi consurgere laudem.

#### COMMENTARII.

**P**roxima tum Solymis. Recitat illud Matthei.

21. Cum appropinquasset Hierosolymis, et ue-  
niſſet Betphage ad montem Oliveti: tunc Iesu misit  
duos discipulos dicens eis: Ite in castellum, &c. Hæc  
succincto carmine prosequitur. Glaucicomantis, id est  
habētis comas, id est, frondes glaucas, sicut Minerua  
cuius inventrix dicitur, glaucos accesios oculos habe-  
re. quoq; id est, et quo sed q; licenter producitur: quo  
autem dum dux sunt partes rite producitur. Si lega-  
tur quoquò, id est, quo cunq;, melius staret metrum  
sed non sententia: dic quoquām. Præmitis, id est, et  
præ cæteris mitis. Factio, id est, factiosa, & seditio-  
sa multitudo.

DE

27 DE FICU QVAE ARIDA FACTA  
est. Mat. 21. Mar. 11. Luce 16.

**H**Aec ait, ingratam linquens cum ciuibus urbem Bethaniāq; petit, rediensq; in margine cernit strate tendentem diffusa umbracula ficum Illic forte cibi pertentans corda uoluntas, Arboris attrectat ramos, sed nulla facultas Pomorum + sterili frondis concreuerat umbræ. Olli Christus ait, non sit tibi fructibus unquam Copia promendis, tum protinus aruit arbos, Discipuli celerem mirantur in arbore mortem. Sed Christus stupidis assitens talia fatur. Nunc ligni istius nostro stupuistis honore Desisse ad uires terrenos ducere succos Sed ueris uerbis iterumq; iterumq; monebo. Namq; fides si certa animi consistet in arce. Nec dubijs + mutans uicijs tremebunda iacebit. Arboris istius uobis substantia cædet. Nec tantum istius, sed montis celsa reuelli Credentum uerbis poterunt undisq; + profundis Cum sylvis pariter, saxisq; ferisq; recondi. Et quecunq; fides robusto pectore poscet Credentum: semper digna uirtute tenebit.

## COMMENTARII.

Hoc

**H**AEC ait. Prosequitur illud Matthæi. 21. Et resiliens illis abiit foras extra ciuitatem in Bethaniā ibique mansit. Mane autem facto reuertens in ciuitatē esurijt. Et uidens fici arborem unam securus uiam. Hæc carmine prosequitur autor. In margine stratae, id est, securus uiam publicam. Pomorum, recte quia et fucus poma sunt: cum sint qui credant in ficu transgressum Adam. Copia, id est, facultas. Desisse pro desisse. Iterumque iterumque monebo, ex tertia. Aen. sumptum. Recondi, id est, abscondi. undis, in undas. Cum feris, scilicet bestijs, quæ in eo cubilia habent.

IESVS INTERROGATVS IN  
qua potestate faceret, ipse interrogat de Ioannis Baptismate.

Matthæi. 21. Mar. 11.

Lucæ. 20.

+ Collecti in **H**AEC ubi dicta dedit, templi se mœnibus infert. quirunt, uir Confestim proceres populi miracula rerum tuus que tan Mirantes rogitant, qua uirtute efficis ista? ta dedisset. + Illis Christus ait: Quærentibus omnia uobis

+ Ollis Dicere iam facile est, si nobis uestra uicissim Percontata prius paucis sententia soluat.

Nuper Ioannis puro qui gurgite lauit Sordentes populi maculas, diuina potestas.

An ne hominis potius uobis fallacia uisa est?  
 Hæc ait, ancipiū uerborum pondere claudens  
 Captantum procerum mentē: nam magna prophetam  
 Plebis Ioannem ueneratio suscipiebat.  
 Nec poterant eius fallacem dicere uitam  
 Rursus sublimen dixissent si esse prophetam,  
 Occidisse illum traheret confessio culpam.  
 Se nescire igitur respondit factio fallax.  
 Tum Christus, non est iniustum claudere uocem.  
 Cum mihi claudantur procerum responsa superba.

## COMMENTARII.

**H**ec ubi dicta. Hæc Matthæus sic. Et cum uenisset  
 in templum accesserunt ad eū docentem, principes  
 sacerdotum & seniores populi, dicentes: In qua po-  
 testate hæc facis? &c Nec ego dico uobis in qua po-  
 testate hæc facio, &c. Infest moenibus, id est, in moenia hoc  
 est, in parietes templi.

29. PARABOLA HOMINIS, QVI FI-  
 LIOS mittit in uineā, & quod publicani  
 & meretrices in regno dei multos sacerdotum & scri-  
 barum sunt præcessuri. Math. 20.

**N**am geminæ prolis genitor maioris in aures  
 Talia dicta dedit, uitis mihi portio maior

G. Semis.

Semiputata, iacet, sed perge et robore fortis  
 Nunc scrobibus, nunc falce premens, uineta retunde,  
 Tum iuuenis sese tam sordida uincla laboris  
 Nolle pati memorat, post omnia iussa parentis  
 Exequitur, dure damnans responsa loquela.  
 Post alium natum simile sermone iubebat  
 Ad uineta sui dependere iussa laboris.  
 Annuit his iuuenis, nec dictis factare repensat  
 Dicte uter potius genitoris iussa sequatur?  
 Illi collaudant nati responsa prioris  
 Prosequitur Christus: nunc uera aduertite dicta.  
 Iam magis hinc coeli sedem comprehendere certum est  
 Corporis è uitij: quærentes sordida lucra.  
 Quidam uestrum quemquam, uobis nam uenerat ante  
 Iustus Ioannes, sed non est credere uestrum  
 Namq; fidem potius meretricum pectora certam  
 Hauserunt: sordesq; animi posuere pudendas.  
 At uos tantorum scelerum nil poenitet unquam.

## COMMENTARI

**N**am geminæ prolis genitor. Dicit illud Matth.  
 21. Homo quidam habebat duos filios, et accedens ad primum, dixit: fili uade hodie operare in uineam meam. Ille autem respondens ait: Nolo. postea autem penitentia motus abiit. Accedens autem ad alterum

alterum dixit similiter. At ille respondens ait : Eo domine. Et non iuit. Quis ex duobus fecit uoluntatem patris dicunt ei . Primus . Dixit illis Iesus . Amen dico uobis , quia publicani & meretrices precedent uos in regno cœlorum . Venit enim ad uos Ioannes nūia iusticie , & non credidistis ei : publicani autem & meretrices crediderunt ei .

**30. PARABOLA DE VINITOTIBVS  
qui interficiunt ad se missos,**

Matth. 21. Mar. 12. Luce. 20

**S**ic quidam diues , cui iugera multa nitentis  
Vineti sepes circundensata coërcet .  
In medio turrem prælumiq; & dolia fecit .  
Cultoresq; dedit , fructusq; locauit habendos ,  
Impositam statuens mercedis soluere legem .  
Tum longinqua petit , sed fructus tempore certo  
Actores famulos mittit : quis portio salua  
Cultorum certa ruris mercede daretur .  
Ecce colonorum hos rabies uerbere sœuo ,  
Ast alios lapidum proterrent undiq; telis ,  
Deniq; lœtali prosternunt vulnere multos :  
Tum dominus ruris plures incedere seruos  
Præcipit , & rursum mercedis pacta reposcit .  
Maior at in plures audax iniuria surgit .

Vltima iam domino natum dimittere mens est,  
 Quod sobolem partemq; sui uis digna pudoris  
 Cultorum cordi uenerandam posceret esse.  
 Sed contra illorum iam maculata crux,  
 Progenie extincta domini: sibi post dominatum  
 Cedere credentes, crudeli uulnere fixum  
 Obtruncant, iaciuntq; foras trans septa cadauer.  
 Post hæc iam dominus ueniet, poenasq; reposcat  
 Tantorum scelerum, sed uobis tradita quondam  
 Fulgentis regni sedes, translata feretur.

Ad gentem + Ad placidam gentem, quæ posset reddere fructus.  
 dignos que

## COMMENTARII

**S**ic quidam diues. Narrat illud Matthei. Homo e-  
 rat pater familiæ, qui plantauit vineam, et sep-  
 tem circundedit ei, et dedit inde torcular, et ædificas-  
 uit turrim, et locauit eam agricolis, et peregrè pro-  
 fectus est. Cum autē tempus fructuum appropinquas-  
 set misit seruos suos ad agricolæ, ut occuparet fructus  
 eius. Et agricole apprehensis seruis eius, alium cecide-  
 runt, alium occiderunt, alium uero lapidauerunt. Ite-  
 rum misit alios seruos plures prioribus, et fecerunt  
 illis similiter. Nouissime autem misit ad eos filium suum  
 dicens: Verebuntur forsitan filium meum. Agricole aus-  
 tem uidentes filium, dixerunt intra se. Hic est heres,

venite

uenite occidamus eum, & habebimus hereditatem eius. Et apprehensum eum ejecerunt extra vineam, & occiderunt. Cum ergo uenerit dominus vineæ, & cuncti uites nascuntur, id est, vineæ.

31. PARABOLA DE INVITATIS  
qui contemnunt uenire ad nuptias. Matthæi. 22 Luce. 14

Apoco. 19

**V**T rex qui nato thalamorum uincula necens  
Præcepit, proceres coniuicia leta frequentent  
Accitos famulos uoti regalis honorem  
Concelebrare simul: cuncti, sed adire recusant  
Regales thalamos, regalis pocula mensæ.  
Post alios mittit scilicet largissima cuncta  
Magnificasq; dapes, coniuicia leta parasse.  
Illi neglectis dapibus, diuersa petebant:  
Hic ædes proprias: hic ruris tecta propinquus:  
Ast aliis potius merces ac lucra reuifit:  
Multi præterea missos qui ad loeta uocarent,  
Insontes famulos rapiunt, & corpora ferro  
In mortem cruciant, tum rex ubi comperit acta  
Millibus armatis ciues cum moenibus ipsis  
Subruit: effusi famulorum sanguinis ultor.  
Tunc seruis fatur: Nunc festa iugalia cene

G 3 Prælary

Prelargis dapibus quæcunq; instruximus illis,  
 Contempsero meis proceres contingere mensis.  
 Ite igitur properè per publica septa uiarum,  
 Et quoscunq; illic casus glomerauerit, omnes  
 Huc letis nati thalamis adhibete uocantes.  
 Progressi famuli per compita cuncta uiarum,  
 Inuentos duxere simul, iam deniq; cunctæ  
 † plebis Complentur mensæ mixta sine nomine + plebe,  
 Hic iusti iniusti q; simul cubuere uocati,  
 At rex ingressus, conuiuia lœta reuisit.  
 Hic uidet indutum pollutæ uestis amictu  
 † que Læticiae thalamis fuerat + cui dissona lingua.  
 Isq; ubi regalis sermonis pondere causas  
 Reddere pro uestis maculis, & labo iubetur.  
 Oppresso tacuit non puri pectoris ore  
 Et tunc conuersus sumulis rex præcipit illum,  
 Connexis manibus pedibusq; & corpore toto  
 In tenebras raptum mox præcipitare profundas.  
 Illic stridor erit uasti sine fine doloris,  
 Et semper fletus, multis iam saepe uocatis  
 Paucorum felix hominum selectio fiet.

## COMMENTARI.

**V**T rex. Narrat illud Mat. 22. Simile factum est  
 regnum cœlorū homini regi, qui fecit nuptias  
 filio

filio suo. Et misit seruos suos uocare iuitatos ad nuptias, & nolebant uenire. Verum misit alios seruos dicens: Dicite iuitatis: Ecce prandiu[m] meu[m] parau[er]i, &c

## IVVENCI PRESBY

TERI LIBER QVARTVS DE  
Euang. historia.

DE DENARIO CAESARIS  
Mat. 24. Mar. 12.

Luc. 20.

ALIA dicentem confessim factio frendes  
Tentare aggreditur uerbis cum fraude ma-  
T lignis, (gistrum,  
Certum est ueridicum te nunc uenisse ma-  
Nec quemquam metuens, domini uestigia seruas  
Dic ergo, an liceat nostrae dissoluere genti  
Cæsaris urgentis semper sub lege tributum?  
Ille sed inspiciens seui penetralia cordis  
Cur tentatis ait, nunc me concludere uerbis?  
Fallacis mentis perdit fallacia fructum.  
Aspice en numimum, sculpiq[ue] numismatis æra,  
Cæsaris expressum, promptum est, ibi cernere uultum  
Solute nunc illi + propria sub lege tributum + propriu[m]  
Atq[ue] deo proprium legis seruemus honorem

## COMMENTARII

**T**Alia dicentem. Quemadmodum dixi non uidentur capita fuisse distincta, ut nunc sunt: quod et facile credi potest, quia ante Hieronymum haec scripsit Ideo autem uidentur non ita distincta, quia libros a meo capituli auspicatur. Prosequitur enim illud Math. 22. Tunc abeuntes pharisei consilium inierunt, ut caperent eum in sermone. Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis dicentes: Magister scimus quia uerax es et c.

**2. DE MULIERE QVAE SEPTEM fratribus nupsit.** Math. 22.

Mar. 12. Luc. 20.

**Mosea** **I**Nde Sadducae tali cinxere latratu  
† Mosen, qui legem posuit precepta iubere, -  
Si quis coniugium properata more relinquet,  
Pignoribus medijs nondum de germine cretis,  
Huius germano rursus sociabile uinculum  
Deberi, generis pereat ne portio lapsi  
Finibus in nostris septem germana fuerunt - 20  
Corpora: sed maior natu cum uincula nuptæ  
Sumpsit, præceleri cecidit sub acumine mortis.  
† unius cum Post aliis frater, thalami sine fructibus æque  
etos fletus Concidit, et cuncti iacuere ex ordine fratres.  
gemuere † Utq; maritæ uni fletus omnes genuissent - 5  
maritæ 110 Post

Post ipsum rapuit gelidæ inclemensia mortis,  
 Si uenient igitur cuncti sub lumina uitæ,  
 Cuius coniubijs mulier reddenda resurget?  
 + Illis Christus ait, errori obnoxia prauo,  
 30 Legibus & iussis domini mens dura resistit.  
 Nescia uirtutum & legum decolor errat.  
 Namq; sequenda dehinc lœta reparatio uitæ,  
 Non thalamos nouit, non terræ gaudia uana,  
 Sed similes leuibus genitoris iusta ministris  
 Constituet, regni uirtus sublimis in aula  
 Nec deus illorum dominum se ponere + poscit,  
 Qui taram proni meruerunt sumere mortem,  
 Sed potius uitæ possunt qui prendere lucem.

## COMMENTARII.

**I**Nde Sadducæi. Prosequitur illud eiusdē. In illo die accesserunt ad eum Sadducæi qui dicunt non esse resurrectionem, & interrogauerunt eum, dicentes: Magister Moyses dixit: Si quis mortuus fuerit non homines filium, ut ducat frater eius uxorem illius, & suscitet se men fratri suo. Ordo autem est. Cinxere, sup. dicentes: Mosen qui posuit præcepta legū iubere si quis &c. Germana corpora, scilicet maior: neq; latine, neq; grammaticæ id dicit. Nam latine dixisset maximū natu: nam de multis loquitur: aut quia quando metaphorice aut

emphatice loquimur, adiectiva relativa rei non uocē  
damus: ut Comicus. Vbi est illi scelus qui me perdidit.  
Iam quia germana corpora pro fratribus posuit, po-  
tuisset dicere maximus, scilicet germanorū, seu frarum  
post aliis dixisse de secundo aliter. Leibus ministris  
id est, angelis incorporeis. Plenius autem rem narrat  
euangelium.

3. DE PRIMO MANDATO INTER-  
rogatur, & interrogatus interro-  
gat de Christo, cuius filius sit. Math.: 4.

**Marc. xii.** **E**cce alij rogitant, quæ sint firmissima legis  
Ille indefessus nulli responsa negabat. - 40  
Sublimem cœli dominum deuotio cordis.  
Diligat, est isthæc uirtus firmissima legis.  
Consimile est isti, magno teneantur amore  
Ad ius fraternum iuste penetralia mentis.  
His etenim geminis dependent omnia iussis,  
Sed uobis cuius soboles uentura uidetur  
Christus, quem cuncti spondent in secula prophetæ?  
Respondent illum Davidis germine nasci,  
Prosequitur Christus, Cur illum dicere David  
Divino flatu scriptum est, dominumq; deumq;,- 50  
Quod proprium patrem non æquum est dicere nato?

COMMENTARII.

Ecce

**E**cce alij. Hoc est. Pharisæi autem audientes quod si/  
Ealentium imposuisset Saduceis, conueniunt in unum,  
et interrogauit eum unus ex eis legisdoctor tentans  
eum. Magister quod est mandatum magnum in lege?  
Eccl. Diuino flatu, id est, in spiritu sancto.

**I**ESVS AD DISCIPVLOS DICIT,  
ut quæ Pharisæi dicunt, siant: non  
quæ faciunt, et increpat scribas et pha-  
riseos. Math. 23. Luc. ii.

**T**Alia saluator, cuncti obstupuere silentes,  
Ille sed accita credentum plebe profatur.  
+ Aspice nunc scribas sublimi sede superbos,  
Hi quæcunq; docent, iustum est comprehendere cordis  
Obsequio, maculas ipsorum temnire uitæ.

+ Aspice  
scribas sub  
li

Abrupta imponunt humeris: nam pondera uestris:  
Ipsi quæ digito saltē comprehendere nolunt.  
Accubitu primo cænæ fastuq; superbo,  
Atq; salutantum uano tolluntur honore.  
Et nomen sublime uolunt portare magistri,  
Sed uos uoluerim præcelsi nominis arcem  
Affectare, tamen est uobis una magisiri  
Imposita eternum cœli de lege potestas  
Vos eadem fratrum parili coniunxit amore.  
Vnus item pater est cœli qui in culmine regnat,

In uobis si quis sublimia colla leuabit  
 Decidet, & baratri mergetur ad ultima coeno.  
 Ast humilis claram concendet liber in æthram  
 Deflendi semper scribæ, & lachrymabilis æui - 70  
 Cæca Phariseæ cunctis fallacia plebis,

+ itiner Nam uobis + callis clausus, quia iure negatur,  
 clausum Non sinitis quenquam penetrare per ardua lucis,  
 Et cunctos trahitis sæue ad consortia flammæ.  
 Vos similes dicam tectis splendore sepulchris, - 75  
 Quis facies nitida est, internaq; sordida bustis.  
 Sic uox uelatur iustæ sub imagine uitæ  
 Atq; adytis mentis celantur turpia corda.

## COMMENTARI.

**T**Alia saluator. Cū fine. 22. cap. recitat principi=um. 23. apud Matthæum in quo scriptum est sic. Tunc Iesus locutus est ad turbas dicens: Super ca=thedram Mosi federunt scribæ & pharisei, &c. Hec paucis prosequitur, omittēs plurima quæ illic habētur in phariseos præsertim dicta. Temnite pro contemni=te. Abrupta, id est, grauia, quasi à monte erupta. Bara=tri, id est, uoraginiis inferne. Deflendi, id est, qui sem=per flendi est, quia maledicti. Callis, id est, uia ad coe=lum. Quis, id est, quibus. Sic uero, id est, sermo uester Adytis arcans penetralibus.

FACIT APOSTROPHEN AD HIE-  
rusalem. Mat. 23. Luc. 11.

80- **O** Solymi Solymi, ferro qui saepe prophetas  
Ad uestram missos uitam sine fine necasti,  
Quam uolui uestram gentem populumq; tueri,  
Ales uti molli solita est sub corpore pullos  
Obice pennarum circum complexa fouere?  
Sed uobis semper coelestia munera fordan.  
Deseritur iam nunc domus haec uastata ruinis,  
Nec uobis nostrum fas ultra est cernere uultum.

## COMMENTARII.

**O** Solymi. Prosequitur per modum apostrophes  
id est, conuersionis sermonis ab absentes illud  
Matthei 23. Hierusalem Hierusalem, que occidis pro  
phetas & lapidas eos, qui ad te misi sunt: quoties  
uolui congregare filios tuos, quemadmodum gallina  
congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ecce re=  
linquetur uobis domus uestra deserta. Dico enim uo=  
bis non me uidebitis a modo donec dicatis. Benedictus  
qui in uenit nomine domini. Haec satis aperte & de  
serte dicit.

DE TEMPLI STRVCTVRA CVIVS  
subuersionem prædicit. Mat. 24.

Mar. 13. Lii. 19. & 21.

Egres

**E**reditur templo, cuius præcelsa notantes  
Mœnia discipulos tali sermone docebat.

Hæc operum uobis miracula digna uidentur  
Obtutu stupidio: ueris sed discite dictis, — 90

+ **Quod + Quam** mox cuncta solo paſſim disiecta iacebunt.

Hæc ad Oliveti dicens peruererat arcem.

Discipuli solum postquam uidere, rogabant

Vt sibi uenturi tempus distingueret æui.

Promissa ipsius quem poscant prendere finem, — 95

Eius ut aduentus terræ consumeret orbem.

Querentum uerbis respondit talia Christus.

### COMMENTARI.

**E**reditur templo. Narrat illud Matthæi 24. Et  
egressus Iesus de templo ibat. Et accesserunt di-  
scipuli eius, ut ostenderet ei ædificationem templi. Ipse  
autem respondens dixit illis: Videtis hæc omnia? Amē  
dico uobis: non relinquetur hic lapis super lapidem  
qui non destruatur. Sedente autem eo super montem  
Oliveti: accesserunt discipuli secreto dicentes: dic  
nobis quando hæc erunt, &c. hec dicit. Talia qualia  
sequuntur.

7. DE SIGNIS EXTREMI IUDI-  
CIJ. Matthæi 24. Marci 13.

Luce. 21.

**O**bseruate dolum, falso ne nomine capta  
 Credulitas: laqueis errantum præcipitetur.  
 Discurrent cunctis bellorum incendia terris,  
 Sed uos præualido consistite robore cordis,  
 Ne mens accepto iaceat turbata tumultu.  
 Non etenim prima imponent mox prælia finem  
 Gentibus & gentes, & regibus obuia reges  
 Signa ferent, nec tunc morbi corrumpere tractum  
 Aëris, aut pestes prostertere corpora parcent.  
 Fissa etiam solido per inania pondere tellus,  
 Per diuersa + locis, motu quassante tremiscet  
 Hæc in + primitijs tentamina parua manebunt,  
 + Tradentur multi uestrum, loetoq; dabuntur,  
 Proq; meo uobis incumbere nomine gentes  
 Tormentis, poenisq; feris, odijsq; necesse est.  
 Liuor erit terris, erroribus omnia plena,  
 Et falsi surgent populorum labe prophetæ.  
 Hæc inter si quis protectum uulnere pectus  
 Ad finem seruare queat, sublimia lucis  
 Aeternis uite fertis redimitus adibit.  
 Regnorum cœli celebratio peruolitabit  
 In cunctas terræ metas: gens omnis habebit  
 Testem lucifluo sancte sermonis salutis.  
 Et tunc finis erit, currentia secula soluens.

+ loci  
+ primitias  
+ pdentur

Ad.

+ *terre* Adueniet iam tunc tristis defectio + terris,  
*Quæ* Danielis habet iussam uerissima uocem.  
*Hec* dignus tantum poterit cognoscere lector.  
*Iudei* longe fugiant, montesq; capeffant,  
*Nec* quisquam domibus repeatat sustollere secum,  
*Quæ* fuga consociet, uestimenta aut mobile quicquam.  
*Deslendæ* iam sunt uteri cum pondere matres,  
*Et* miseros foetus dulci que lacte rigabunt.  
*Poscite* iam precibus tristis ne frigore brumæ. - 130  
*Adueniat* fuga uestra, aut ne tunc sabbata festa  
*Anceps* precipiti turbet trepidatio cursu.  
*Nam* cunctis uenient seuiSSima pondera terris.

+ *postera* Tale malum non secla prius, nec + postea norunt,  
*Et* ni sublimis genitor decerpere tempus,  
*Et* numerum miserans, uellet breuiare dierum.  
*Nulla* dehinc trepide superarent corpora uitæ.  
*Sed* propter lectos ueniet miseratio iustos.  
*Nomine* fallentes Christi, falsiq; prophete  
*Exurgent* terris, & monstra potentia fingent. 140  
*Quæ* forsan lectos capient miracula iustos.  
*En* prædicta docent, instantia secula uobis.  
*Desertum* si quis Christum peragrare loquetur,  
*Occultisq; procul penetralibus esse* repositum,  
*Longe* credulitas absit uaniSSima uobis. -

Sicut

Sicut enim fulgur cœlum transcurrit apertum,  
 Et cerni facile est cunctis, orientis ab oris  
 Usq; sub occiduum cœli uergentis in orbem  
 Occiduum (dico citius) uolitare sub orbem.

150 Sic rapido aduentu clarebunt lumina Christi,  
 Sol rutilus furuis radios abscondet in umbris.  
 Amittet cursum lunaris gratia lucis.  
 Ignicomenq; ruent stellæ: cœlumq; relinquunt.  
 Omnis item uirtus cœli commota superni.

Signa dabit, proles hominis quis uertice cœli  
 Clareat, omnigenasq; tribus deflexio lucis  
 Urgebit, + quando ueniet nube ignicolori,  
 Maiestate potens hominis per sidera natus.  
 Tum tuba terrifico stridens clangore uocatos

100 Iustos: quadrifugo mundi glomerabit ab axe.  
 Præteriet nec enim præsens generatio seculi,  
 Donec cuncta sequens claudat sibi debita finis:  
 Hæc tellus cœlumq; super soluentur in ignes,  
 Sed mea non unquam soluentur ab ordine dicta:  
 Quis sit at ille dies, nescire est omnibus æquum,  
 Ni solum rerum domino qui sidera torquet.  
 Ut quondam terras undæ inuoluere furentes,  
 Et diuersa sibi tractantes munia cunctos  
 Diluuij rapuit subito violentia tractu:

+ ueniet et  
nubibus ig-  
ni coloris.

Sic subitas flamas uoluens descendet ab æthra

Aduentus noster, nec cunctos ille sub una

Conditione premet: nam tunc ubi iugera lata

Infindent duo depreßis sub uomere sulcis,

**+ arator** Vnus correpto tolletur corpore + aratro,

Ignarusq; alius uasto linquetur in agro. -

Vno quinetiam recubantes stramine lectii,

Dispar iudicium diuersa sorte subibunt.

Vnus enim socium quæret per strata relictus,

Id circo famuli uigilent, quia nescius illis

Aduentus domini subitas descendet in horas. -

**+ Præmo=** + Per monitum furis tempus si insistere sciret

mitum Quisq; domus custos, uigilaret & obuia ferret

Arma procul, ruptas ne quis penetraret in ædes.

Sed uos intentis animis assistite semper.

Namq; repentinus uobis: subitusq; recurret

Filius huc hominis, iustis sua præmia seruans

Ille fidelis erit seruus, cui credere cunctas

Aedes & famulos uoluit per longa profectus

Vir pater ipse dominus: sapiens nimiumq; beatus,

Quem ueniens dominus seruantem iussa uidebit,

Illum maiori famulum cumulabit honore.

Ast ille infelix, qui obscene luxuriatus,

Tardantem contemnit herum, famulosq; fatigat

Verberibus, segnisq; indulgens ebrietati,

+ celebrans

Luxuriosorum conuiua + concelebrabat.

do

Adueniet dominus subito, seruumq; furentem

Principitem dignis poenarum cladibus abdet.

Illum perpetuus fletus stridorq; manebit.

## COMMENTARII.

**O**bseruate dolū. Prosequitur euangeliū Matth.

de signis præuijs ante supremū iudicium, quo

sic dicitur. Videte ne quis uos seducat. Multi enim ue-

nient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus, &c.

## 8 DE DECEM VIRGINIBVS. Matth. 25

**C**onferri possunt cœlestia regna puellis

+ præstupi

Bis quinis: quarum pars est sapientior una,

do

Altera + præ studio pars est stolidissima corde:

Occurrere illi uotis sponsalibus omnes

Ornatu accinctæ tedarum flammicomantum

Sed sapiens pars illa, sibi quo lumina flammæ

Susciperet: portare simul curabat oliuum.

Stultarum uero non est prudentia talis,

Cumq; moraretur sponsus, tum membra sopore

Soluuntur cunctis per compita lata uiarum.

Iam noctis medio clamor crebescere magnus

210 Exoritur: letoq; dehinc occurrere uoto

Admonuit: tediq; uias ornare coruscis.

Surgere tunc properant & claro lumine tadas  
Instruere & stammas pingui componere oliuo.

Tum stolidæ rogitant olei sibi cedere partem  
Prudentes secum quod tum gestare uidebant.  
Sed quoniam sapiens pauitat chorus: omnibus æque  
Ne desint clare nutrimina pingua flammæ,  
Ex paruo æqualis si detur portio cunctis.

Tum pergunt stultæ: liquidum ut mercentur oliuum  
Dum pergunt, letæ transcurrunt omnia pompa 220  
Et sponso tantum comitatur factio prudens,

+ bruta Adueniunt + fatue sero post tempore segnes,  
Et sponsi pulsare fores, & limina clausa  
Ne quicquam ingeminant, precibusq; ingrata frequen/  
Ut liceat miseris penetrare in limina leta. (tant,  
Illas non comitum sponsi cognoscere quisquam,

+ Non ip= + Non sponsus uoluit: quare uigilate timentes  
sus sponsus Aduentus uobis, quod non est certior hora.  
uoluit uigi/

## COMMENTARII.

Lare timetes

**C**onferri possunt. Recitat contextu heroico: mi-  
gra autem qua ubiq; pollet breuitate. 25. cap.  
Matth. in quo sic legitur. Tunc simile erit regnum cœ-  
lorum decem uirginibus, &c. Conferri, id est, compa-  
rari: unde & collatio dicitur interdum comparatio  
Puellis, id est, uirginibus: nam puella diminutiuum est  
à puerâ

à puerā: virgo aut à uigore seu uirore etatis dicitur, unde à poëta accipitur etiam pro ea quae iam ter pererat, ut in Buc. Ah virgo infelix, &c. de Pasiphæ loquente. Bis quinis, id est, decem sapientior, quia bifariam diuidit, nō male utitur cōparatiuo, sed tamen pro absoluto: nam reliqua pars non erat sapiens. Præ studio, quia segniciet aut uitij studebant, & ita non erant insipientes per naturam, sed desipientes peruerso studio. Notandum autem studium hic in malum capi, cum studiosi dicantur à uirtute, sed dictum est studet delitijs filius perditionis, unde & praua sepe leguntur studia. Votis sponsalibus, quia omnes acceperunt lampades suas, tedarum, id est, ramorum resinae plenorū: unde & tadas pro intortis cereis uulgo accipiunt: & poëtæ pro facibus nuptialibus, que præabant nuptam, ut Aenei. 4. Si non pertesum thalami tēdēq; fuisset, Flammicomantum. Emissentium flamas in morem comarum. Quo. i. ex quo, uel ut. Oliuum. i. oleum: nam ut arbor dicitur olea & oliua: ita fructus eius expressus dicitur oleum & oliuum, integer autem est bacca. Cunctis, scilicet, tam prudentibus quam fatuis, unde non est stultū dormire, sed in eo statu in quo nolis mori. Exoritur. i. incipit crebescere. i. creber fieri. Coruscis. i. coruscantibus et lucidis. Tedis. i. lampas-

dibus, sed proprie quia de nuptijs, ut dixi, sermo est, tediis dixit. Componere, id est, construere & excitare ignem incensis lichnis. Cedere, id est, concedere, uel ut concedant. Pauidat, id est trepidat & timet, aut pauitat, lege. Nutrimina, id est, nutrimenta. Pompe, id est festiuitates nuptiales. Sero, id est, tardo tempore existentes. Segnes, id est, torpentes, quasi seorsum ab igni qui calidus & actiuissimus est. Ingrata, quia surda, Frequentant, quia dicunt: Domine, domine. Aduentus. Scilicet filij hominis ac mortis.

## 9. SIMILITUDO DE TALENTIS.

Math. 25. Luc. 19. Marc. 13.

**S**Iicut enim longas cui contigit ire profecto  
In terras, credens seruis tractanda talenta, 220  
Vni quinq; dedit, duo cœpit & alter habenda:  
Tertius unius curam tractare talenti  
Suscepit, uires quoniam diuersa merentur,  
Sed maior quis est concredita portio nummi,  
& munera Certatim duplis auxerunt & æra lucellis.  
donis Ille sed, unius cui credita cura talenti est,  
Telluri infodiens seruat sine fructibus æra.  
Iamq; aderat præsens dominus, tum primus & alter  
Se geminasse illi pariter cum credita monstrant:  
Illos laudat herus, potioraq; credere tante 240  
Promit-

Promittit fidei, sed tertius ille refedit:  
 Et domino reddit tali cum uoce talentum.  
 Quod scirem domino memet seruire se uero,  
 Qui meteret segetes alieno semine cretas,  
 Extimui, argentumq; tuum concredere terræ  
 Malui, uti semper saluum tibi reddere possum.  
 Tum dominus famulo respondens talibus infit,  
 Si nescire meos auderes dicere mores,  
 Nequitia tantæ ueniam concedere possum,  
 250 Hoc igitur gnarum potius prestare decebat,  
 Ut fructum nobis tractata pecunia ferret.  
 Quapropter signi tollatur portio nostra,  
 Prudentiæ dehinc detur possessio maior,  
 Quem cumulasse duplis lucris mea quinq; talenta  
 Inueni: namq; est certum potiora mereri,  
 Cui res uberior cumulate fortis abundat,  
 At cui parua subest signi substantia corde  
 Id minimum penitus iuste tolletur ab illo.  
 Et nequam seruus tenebras demersus ad imas,  
 260 Perpetuos fletus poenæ stridore frequentet.

## COMMENTARII.

Sicut enim longas &c.] Narrat & aliam similitudinem sumptum ex eodem Euangelio ubi sic dicitur sicut enim homo peregrinè proficisciens uocauit seruos suos, et tradidit illis bona sua &c. H 4 Cui

Cui cōtingit ire profecto. Ordo est, cui profecto, id est, postquam discesserat contigit ire in longas, id est, longinquas terras. Credens, id est, cōmittens fidei eorum, Habenda, id est ut haberet. Dicere posset alenda, scilicet incremento usuræ. Diuersa, id est, præmia aut commissa. Quis, id est, quibus. Maior. Nō dixit maxima: quia iam in duas partes diuisit maiorem & minorē: erat tamen maxima illi, cui quinq; erat cōmis- sa. Aera, id est, pecunia. Sine fructibus. i. sine lucro ac fœnore. Primus & alter, id est, secundus: est autem ut dixi uenusta breuitas. Potiora, quia plura & me- liora. Quod, id est, quia. Malui quo. Non stet uer- sus, dic ergo. Malui, uti semper, uti. i. ut. Cui res uberi- or, sup. est. Nō autem scribetur qui, ut scriptū offendit.

10. DE OVIBVS A DEXTRIS, ET  
hœdis à sinistris. Matth. 25.

**E**N hominis natus ueniet patrisq; ministris  
Stipatus, celsa iudex in sede sedebit:  
Tunc gentes, cunctæ diuersis partibus orbis  
Conuenient, iustosq; dehinc de labe malorum  
Secernet, dextraq; libens in parte locabit. -  
At prauos lœua despectos parte relinquet.  
Ut pastor pecoris discernit pascua mixti:  
† parti Lanigeris dextræ permittens mollia + partis

At le

*At leuos hirtis dumos tondere capellis.*

*270 Sed rex ad dextros conuersus talia dicet.*

*Huc ueniant sancti iamdudum debita sumant*

*Dona patris, mundo quæ sunt æqua nitenti.*

*Et iustis primo promissa parantur ab ortu.*

*Nanq; fame fessum quandam me grata refecit*

*Hec plebes, potuq; sitim mihi sepe remouit,*

*Hospitioq; domus patuit mihi sepe uocato.*

*Et nudus uestis blandissima tegmina sumpsi.*

*Carceris + in poenis horū solatia cœpi;*

*Tum domino tali respondent uoce beati:*

f 5

*280 Non meminit nostrum quisquam te uisere nudum,*

*Nec famis oppressum dura ditione notauit.*

*Carceris aut poenis meminit uidisse reuinctum:*

*Respondens illis dicit tum talia iudex.*

*Fratribus ista meis, humiles miserando labores,*

*Qui fecit, certum est dulcem mihi ponere fructum,*

*At uos iniusti, iustis succedite flammis*

*Et poenis semper mentem torretem malignam.*

*Quas pater + horrendus baratri per stagna profundi + horren-*

*Dæmonis horrendi socijs ipsiq; parauit,* dis

*290 Namq; sitim passo quandam mihi pocula nulla,*

*Nec famis in poena parui mihi fragmina panis,*

*Aut peregrina mihi tecli uestisue parumper*

Tegmina de magnis gracili pro parte dabantur.

Carceris haud septo claustris morbiue iacenti

Vnquam uisendi solatia uestra fuerunt.

His damnata dehinc respondet factio uerbis.

Haud unquam nostrum meminit te uisere quisquam,

**A**ut sitis aut sœuæ famis ægrum agitare laborem,

Hospita uel seisis errare per oppida rebus.

Carceris aut mersum poenis, morboue grauatum:

Vt tibi sollicito fieret miseratio iusta.

His rerum dominus dicet, cum uestra superbo

Angustis rebus feritas sub corde tumebat :

Calcauitq; humiles minimos: me spreuit in illis.

**H**ec ubi dicta dedit meritis sua præmia reddet

Aeternum miseri poena fodientur iniqui:

Aeternumq; salus iustis concessa manebit.

#### COM MENT A RII.

**E**N hominis natus &c.] Perpetuo tenore prosæ  
quitur historiā Euangelicam: Nā uero simile est  
dominū totum hunc sermonē, qui habetur Matth. 24.  
& 25. ad discipulos fecisse. Nam post signa iudicij fu-  
turi & admonitionem, ut uigilanter ipsum expecte-  
mus, & similitudines de decem uirginibus et talentis,  
iudicij formā subdidisse. Vnde dicit Matthæus sic. Cū  
aut uenerit filius hominis in maiestate sua, & omnes  
angeli cū eo: tūc sedebit super sedē maiestatis suæ et c.

En

En, id est, ecce. Natus, id est, filius hominis ueniet. Et ipse stipatus i. dense comitatus. ministris patris, id est, angelis, sedebit iudex in sede celsa. Tunc cuncte gentes conuenient. Scilicet ad iudicium, sup. à diuersis partibus orbis. Et iudex secerne, id est, segregabit per angelos tamen. Tunc iustos à labore, id est, contagione malorum. Et locabit eos libens, id est, libenter iustos in parte dextra. At, id est, sed. Relinquet prauos in parte leua, id est, sinistra. Spectos, id est, contemptos à se. Vt, id est, quemadmodum. Pastor pecoris, id est, gregis mixti discernit pastus. Permittēs lanigeris sup. pecudibus, id est, ouibus, Mollia, sup. pascua, patris dextræ. at cogens, aut si uis permittens. Capillis hirtis, id est, hirsutis, utpote hædis. Tondere dumos, id est, uepres. Leuos. i. in leua parte. Sed rex conuersus ad dextros, id est, iustos positos in dextra parte, dicet talia. Sancti ueniant huc, id est ad me, & sup. sumat dona patris debita, sup. ipsis, iamendum. Dicerem iampridem. scilicet à constitutione mundi, unde addit: que sunt & quæua, id est coëtanea mundo nitentia: quia ab ornatu dicitur, & sup. que parantur iustis à primo ortu .i. creatione rerum. Nāq; hæc plebes, satis humiliter, id est, hæc multitudo grata, scilicet in me refecit quondam. Me fessum, i. confectū fame. Et remouit mihi sepe sitim poto. i. per potum. Et do-

mus, sup, eius, patuit mihi uocato saepe hospitio, id est, ab hospitium, sic dicitur etiam Aeneid. i. Utq; noue panteant Chartaginis arces. Hospitio Teucris. Et ego nudus sumpsi, scilicet ab ea [dicerem accepi]. Blandissima, id est, molliissima tegmina uestis. Et coepi solatia horum, scilicet iustorum, existens in poenis carceris.

Tum, id est, tunc beati respondent domino tali uoce:  
*Quisquam nostrum non meminit te uisere, pro uisisse,*  
 id est, uidisse secundū Vallam in Rauden. sed propriè  
 dixit secundum Agrecium. Sed frustra ordinē tam euidentē persequor. Ditione, id est, imperio. Ponere pro  
 posuisse. Mente, id est, animā suam & corpus. Hor  
 rendus, scilicet malis. Ipsi, scilicet dæmoni. Parui mi  
 seramina, uerius est parui mihi fragmina panis &c.

Aut peregrinati. Scilicet mihi aut lege peregrina mihi. Peregrina, scilicet tegmina. i. mihi peregrino exhibita. De magnis. scilicet tegminibus & tectis. Factio, id est, superba & potens dum in terris esset concio. Vi  
 sere eodem modo ut prius dixit. Aeternum, id est, in æternum, est autem aduerbum.

#### II. DE SVSCITATIONE LAZARI.

Ioannis. ii.

**T**ALIA dum loquitur, scissos lacerata capillos  
 Pro fratriis morbo iustis soror anxia curis,

Hort<sup>ae</sup>

<sup>310</sup> Hortatur iuuenum rapido percurrere gressu,

Casibus ut tantis Christus seruaret amicum.

Nam fuerat mulier meritis accepta benignis,

Obsequio cuius fratremq; domumq; merentem

Complexus pleno Christus retinebat amore.

Nuncius adueniens narrat sub agone iacere

Dilectum Christo iuuenem, per tristia morbi

Et laeti & uite confinia summa tenere.

Lazarus hic habuit nomen, sed Christus amaris

Perculus uerbis: Non est, si creditis, inquit,

<sup>320</sup> Ad laetum ducens ista hæc uiolentia morti.

Sed Deus ut digno iustis celebretur honore,

Et soboles hominis sancta uirtute nitescat.

Tunc ad discipulos dormit iam Lazarus, inquit,

Sed charum iuuenem faciam consurgere rursus.

Agone, id  
est, certami  
ne mortis.

### COMMENTARIJ.

**T**Alia dum loquitur. ] Recitat ad unguem fuscationem Lazari, de qua Ioannis 11. dicitur sic. Erat aut quidā etc. Nā que ad historiā nō facere uide batur prætermisit, ut patebit cōferenti hæc cū autore.

**H**Aec ait, & Christo cuncti præeunte sequuntur: Reddunt discipuli, somno succedere plena Et remeare salus poterit, nec mente sequuntur Quod mortem, somni dixit sub nomine Christus.

Erro!

Errorem quorun tali sermone remouit:

Lazarus in lætum cecidit, sed gaudia menti - 330

Hinc uenunt, uestramq; fidem mihi fortius armant.

Cernitis absentem longe quoq; cuncta uidere.

+ diu Sed properemus, ait Didymus, + tunc talia fatur,

Pergamus pariterq; omnes procumbere læto

Cogamur, toties quod genus Iudæa minatur,

Hæc ait, & cuncti Christo præente sequuntur.

Iamq; aderat Christus, fuerat sed forte sepulto

Quarta dies, mersasq; atris de morte tenebris

Germanas, luctus lachrymosaq; tecta tenebant.

Conuenere illuc, solatia debita dantes, - 340

Iudææ gentis proceres, chariq; propinquui.

Sed Martha, audito Christum uenisse, cucurrit

Obuia, deseruitq; domum, moestamq; sororem.

+ nobis tua Et procul o utinam presens + hic Christe fuisses

uirtus Clamitat haud morti frater ceßisset acerbæ

Afforet & Nam quicquid poscis certum est tibi posse uenire,

morti fra= Quam dominus tali solatur uoce gementem,

trem rapu= Robustam mentem mulier uirtute resumē,

isset acerbe Lazarus hec uitæ rediuina in lumina surget.

Et mulier certe surgent in munera uitæ - 350

Mortales cuncti, ueniet quum terminus orbi,

Christus item sancto depromit pectore uocem:

En ego sum claræ uobis reperio uitæ  
 In me qui credit mortem deponere sumptam  
 Et uitam poterit iugi comprehendere seculo.  
 At quicunq; fidem uiuo sub pectore sumet  
 Horrida non unquam continget lumina mortis.  
 Ista hæc si credis puro de pectore Martha?  
 Illa dehinc, hæc una fides mea corda tenebat,  
 Sublimis ueneranda Dei quod uenerit in te  
 Cœlestis soboles celso sub nomine Christi.

## COMMENTARII.

**H**ec ait &c.] Prosequitur argumentū cœptum de suscitate Læzari, de quo Ioānes sic. Dixerūt ergo discipuli &c. Reddunt.i.respondent. Nec mente sequuntur.i.assequuntur, hoc est, & nō intelligūt. In lac tum, id est, in morte. Hinc ueniunt.i. sed gaudeo propter uos. Didymus, scilicet Thomas. Læto, id est nece aut morte uiolenta. De morte, scilicet fratri, aut potius de more, scilicet gentis. Solatia imò cōsolationes, quæ in uerbis sunt, ut solatia in factis. Lazarus hic uittæ etc. Id est, resurget frater tuus, quod dictum secundum huius loci mentem, non legetur interrogatiue, sed assertiue. Terminus orbi, id est, nouissimo die. Iuagi, id est perpetuo seculo, id est, æuo sempiterno. Non unquam, id est, nunquam. Ista hæc, id est, credis hoc?

Vene

Venerit in te. te ablatius est casus q.d.in tua persona  
quod Euangelii dicit: Ego credidi, quia tu es Christus  
filius dei uiui, qui in hunc mundum uenisti &c. Reli-  
qua prosequitur cum Euangelista sic.

**H**AEC ait, et Mariam cursu monitura sororem  
Interiora petit, sanctum uenisse magistrum:  
Et pariter luctu oppressam uocitare sororem  
Admonuit tacito designans omnia nutu: -  
Profilit illa foras, audito nomine Christi,  
Prosequiturq; simul Solymorum turba gementem,  
Credentum tumulo fletus inferre sorores.  
Illa salutifrum postquam conspexit Iesum  
Procidit ante pedes, rupitq; hanc pectore uocem: 370  
Si mihi germanum potuisses uisere uiuum,  
Lazarus haud poterat duræ succumbere morti.  
Fletibus his Christus socians de corde dolorem,  
Inquirit tumuli sedem, quo condita nuper  
Membra forent, animæ uolucris spoliata calore.  
Haud mora demonstrant fleti mœstoq; sepulchrum  
Rupe sub excisa, lapidis quod pondere clausum  
Ut uidit sanctus, multo mox uecte moueri  
Præcipit, at Marthæ talis uox uerberat aures  
Quatuor en luce totidemq; ex ordine noctes, - 380  
Prætereunt, quò membra solo composta quiescunt:

Fœtorem

Crediderim corpus motu fugiente caloris,  
 Fætorem miserum liquefactis reddere membris.  
 His dictis contra deponit talia Christus  
 Iam totiens dictum est: magnis consistere rebus  
 Credentum uirtute fidem, sed gloria summi  
 Iam genitoris adest, fidei si robur habetis.  
 Hæc ubi dicta dedit, saxumq; immane reuulsis  
 Obicibus patuit, uirtus mox conscientia cœlum  
 Suspicit, & tali genitorem uoce precatur.  
 Eximias grates genitor tibi sancte fatemur,  
 Me placidus semper uenerandis auribus audis:  
 Sed populus præsens me missum credere discat.

## COMMENTARI.

**H**ec ait, &c. hoc dicit Euangelista sic. Et cum  
 haec dixisset, abiit & uocauit Mariā sororem  
 suā silentio, dicens: Magister adest, & uocat te, &c.  
 Hæc ait, scilicet Martha, & Marian, scilicet, Magda  
 lenam. More autem Latinorū corripuit medium. Mo  
 nitura, id est, ut moneat, uel talis quæ monere uelit. In  
 teriora, scilicet, domus ubi erat Maria. Designans ta  
 cito nutu. Declarat quod dicit euangeliū silentio.  
 Nam si silentio queras quomodo uocauit, dicens: Ma  
 gister adest, ad respondet, tacito nutu designans, scili  
 cet, ut ad se ueniret, & ubi uenit dixit: Magister ad

I est, &amp;c.

est, &c. quia nutu non posset illa audire nomen Christi, & tamen hic additur auditio nomine, &c. Tumulo i. ad tumulum fleturas exire. Si mihi i. ad commodum & ad uotū meū. Lazarus. In prosa dixisset Lazarum ne alter uideatur de corde, quia infremuit spiritu. Quo scilicet, tumulo. Sedem, id est, situm, sed solet sedes pro sepulchro poni, ut Aenei. Sedibus hunc refer ante suis. Haud mora, sup. fit, fleti pulchra breuitate utitur. Sanctus, scilicet, sanctorum Christus, qui solus sanctus & solus dominus. Multo uecte, id est, ferreis laniis, aut ut dicunt baculis. Verberat aures, id est, uenit uehementer ad aures Christi, & aliorum qui aderant. Quatuor en luces. Oratorie diuidit dies in partes sicut Verg. & Aen. Annos in aestate et hyemes: ne si triennium ille dixisset regnaturum parum uideretur: ut si quatriduum tantum mortuum fuisse. Composta, pro composita. solo, id est, in terra: sed melius dicit solo: quia solidum utpote lapideum erat sepulchrum. Reuulsis. Resolutis & amotis obicibus, id est, lapide obiecto. Suspicit, id est, sursum aspicit. discat, id est, haec dico ut sciatur & noscat, &c.

**H**AEC ubi dicta dedit, tumuli mox limine in ipso restituit, aduerso complens cava saxa canore. Lazare, sopitis redeuntem suscipe membris

En animam: tuq; ipse foras te prome sepulchro.

Nec mora: connexis manibus pedibusq; repente

Procedit tumulo: uultum cui linea + texit

<sup>400</sup> Et totum gracilis connectit fascia corpus.

+ textus

Tum solui iu<sup>s</sup>it: letumq; ad tecta remittit.

Iudei postquam factum uenerabile cernunt,

Qui tantum fuerant Mariam, Marthamq; secuti,

Pars credens sequitur sanctae uirtutis honorem,

Ast alij repetunt urbem: procerumq; superbis

Cuncta phariseis rerum miracula narrant.

### COMMENTARII.

**H**ec ait, &c.] Pergit quo coeparat prosequens historiam euangelicam secundum Ioannem qui sic dicit. Hec cum dixisset uoce magna clamauit. Lazarus ueni foras. Collegerunt huc, &c. ut sequens particula que de passione dominica inscribitur prosequetur. Ordo est. Vbi, id est, postquam Iesus dedit huc dicta, id est, responderat premissa. Ipse resuit mox in ipso limine, id est, introitu tumuli. Complens saxa. Caua, id est, cauata, id est, sepulchrum saxeum. Canore, id est, clamore. Aduerso, id est, ueniente ex aduerso, aut in aduersum tendente. Clamabat autem. O Lazarus, en suscipe animam redeuentem membris sopitis, id est, in membra sopita, id est,

I 2 sepulta,

sepulta, & tu ipse prome, id est, profer & educ te su-  
 pulchro. Nec mora, sup. fit. sic & Verg. firè ponit si-  
 ne uerbo. Lazare, sup. procedit. Repente, id est, illico  
 & euestigio. Tumulo, id est, de sepulchro manibus &  
 pedibus connexis, id est, ligatis, id est, habens manus  
 & pedes ligatos. Cui, scilicet, Lazaro fascia gracilis  
 Linea, id est, ut euangelium dicit sudarium ex lino (po-  
 nit autem præter morem Latine linguae duo adieciua  
 sine coniunctione cum uno substantiuo ) texit uultum  
 & connexit totum corpus possemus etiam distinguere  
 Ut linea, id est, uestis texerit uultum. Et gracilis, id est  
 tenuis fascis connexerit corpus, & Christus iuſſit. tum  
 id est, tunc Lazarum solui, scilicet, à discipulis : & re-  
 mittit lætum ad tecta, id est, iuſſit abire. Iudei qui fue-  
 runt secuti Mariam & Martham sorores Lazari,  
 postquam cernunt factum uenerabile, id est, miracu-  
 lum tam euidentis. Pars credens sequitur, id est, partim  
 credentes sequuntur honorem sanctæ uirtutis, id est,  
 credit in Christum, censens uerum esse miraculum. Ast  
 alij repetunt urbem, scilicet, Hierusalem, & nar-  
 rant cuncta miracula rerum superbis pro-  
 cerum, id est, inter proceres  
 uidelicet, phari-  
 seis.

Pafio

# PASSIO DOMINI

NOSTRI IESV CHRISTI AB IV=  
uenco Presbytero metrice composita  
secundum euangelium Matth. 26. Marc.

14. Luce 22. Ioan. 11.

12. CONCILIVM SACERDOTVM  
Scribarum & phariseorū contra Chri-  
stum. Et de unguento effuso super caput Christi.

Rgo ad concilium scribæ, plebisq; uocatur

E - Iam grauior numerus, qua uatum principis  
Pulchra Caiphe collucet atria sedis. (alte

410 Illic complacuit Christum prosternere lœto.

Sed uitare dies paſche: ne plebe frequenti  
Discordes populi raperent in bella furorem.

## COMMENTARI.

**E**rgo ad conciliū. ] Hæc pars dependet à superi-  
ore. Nam si quis forte hanc partē seorsum leget  
sciet Iuuencum presbyterum natione Hispanum, qui  
tempore Constantini Magni & filiorū eius floruit, com-  
posuisse metrice, ut pote uersibus hexametris (ut Hiero-  
nimus approbat) quatuor euangelia, quæ ad uer-  
bum penè transtulit: potissimum tamen Matthæum  
uidetur imitatus, presertim hac parte, antequā tracta-

uit resuscitationem Lazari, de qua sic in fine scripsit:  
Iudei postquam factum uenerabile cernunt. Qui tan-  
tum fuerant Mariam, Marthamq; secuti. Pars crea-  
dens sequitur sanctæ uirtutis honorem. Atque alij repe-  
tunt urbem procerumq; superbis. Cuncta Pharisæis  
rerum miracula narrant. Post quæ uerba infert. Er-  
go ad consilium & cæt. utens admiranda breuitate.  
Nam ex ijs quæ dicit sæpe quæ non dicit manifeste in-  
telligenda dat. In particula enim Ergo, innuitur quod  
dicitur Ioannis 11. Multi ergo ex Iudeis qui uenerant  
ad Mariam & Martham, & uiderunt quæ fecit Ies-  
sus crediderunt in eum. Quidam autem ex ipsis a-  
bierunt ad Pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit Ies-  
sus. Colligerunt ergo pontifices & Pharisæi consili-  
um, & dicebant: Quid facimus & cæt. Ordo autem  
hic est. Ergo. Quia tam manifestum erat miracu-  
lum, ut omnis mundus abiret post Christum. Scribæ  
sup. uocantur. Et grauior numerus plebis, id est, se-  
niores populi, in quibus grauitas inesse debebat. Vo-  
catur ad consilium. Scilicet habendum, aut ad conci-  
lium. Concilium autem per c, est multitudo concito-  
rum seu conuocatorum ad habendum consilium super  
aliqua re ad rem pub. pertinente. Ad eam, sup. partem  
urbis. Qua pulchra, id est, egregie extructa. Atria,  
id est,

id est, anteriores partes domus sumptuosæ . Sedis, id est, mansionis, aut cathedræ, quia erat pontifex anni illius. Caipheæ, id est, Caiphæ. Principis uatum, id est, qui tunc erat princeps uatum: qui cum esset Pontifex anni illius prophetauit, aut sic uocatur ad eam partem, qua atria altae sedis. Principis uatum, id est, David. Et quam pulchra atria sedis Caipheæ collocent: quia illic Caiphas domum habebat ubi David habitauerat. Complacuit, id est, simul omnibus placuit. Illic, id est, in illo consilio. Prosternere lœto, id est morti subiçere Christum. Pondus est in uocabulo. Scriptum enim est: Noli tangere Christos meos &c. Dicit autem Ioannes sic. Ab illo ergo die cogitauerunt ut interficerent eum . Sed quod alibi dicitur: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo . Declinat autem uetus more per primam declinationem pascha paschæ. Nam nunc neutra declinamus per tertiam, ut sit, hoc pascha paschatis . Nec sequitur interpretationem Hieronymi, qui semper per primam declinavit, sed Hieronymus potius ipsum sequitur, præcessit enim cum eius uitam & scripta commemoret.

Raperent furorem, id est, traherent commotionem animarum ad arma, quod Euangelium dicit, ut præmisne forte tumultus fieret in populo.

**I**lle Symonis erat tectis, quem lurida lepra  
 Virtute ipsius diffugeraat, en recubanti  
 Accedit mulier propius frangensq; alabastrum,  
 Quo preciosa inerant latè fragrantia oliui  
 Vnguenta, ab summo perfudit uertice Christum,  
 Discipuli increpitant, fantes potuisse iuuari  
 De precio unguenti miserorum corpora egentum,  
 Has dominus prohibet uoces, factumq; probauit, - 420  
 Desinite obsequio iusto prohibere puellam,  
 Pauperibus semper dabitur succurrere tempus.  
 Sed me non semper tribuetur uisere uobis.  
 Funeris ista mei multum laudanda ministrat.  
 Officio mundumq; implebunt talia facta. - 430

## COMMENTARII,

**I**lle Symonis erat.] Paucis percurrit, id quod habe-  
 tur Matth, 26. sic. Cum autem esset Iesus in Bethan-  
 ia in domo Symonis leprosi, accessit ad eum mulier has-  
 bens alabastrū ungenti preciosi, & effudit super ca-  
 put ipsius recumbentis, Videntes autē discipuli indigna-  
 ti sunt, dicentes: ut quid perditio haec? Potuit enim istud  
 uenundari multo; & dari pauperibus. Sciens autē Ies-  
 sus ait illis: Quid molesti es tu huic mulieri? Opus enim  
 bonum operata est in me, & cæt. Ordo autem est,  
 Ille, scilicet dominus Iesus de quo sermo est. Erat te-  
 nus

flis, id est, in domo aut ædibus Simonis. Bene autem se  
cundam producit, ut Horatius in arte. Quem lepra lu-  
rida, id est, aspera & obscena tactu diffugerat, id est  
disperiens fugerat. Virtute ipsius, scilicet Christi. En-  
id est, ecce, quasi dicat præter opinionē accumbētum  
Mulier, scilicet Maria Magdalena. accedit propius re-  
cubanti, scilicet Christo. Et frangēs alabastrum, id est,  
masculū lapideum. Quo. i. in quo inerant præiosa un-  
guenta. Oliui. i. olei. Fragrantis. i. odoriferi. Late. i. am-  
ple. Persudit Christum ab uertice summo, id est, desu-  
per à summo uertice. Quod aut dicit oliui, aut accipit  
speciem pro specie. Nam Matthæus dicit ungueti pre-  
ciosi. Et Ioannes dicit 12. cap. Maria ergo accepit li-  
bram unguenti nardi pistici preciosi, & unxit pedes  
Iesu & cat. aut etiam oleo admixtum erat, aut omne  
unguentū generaliter oleum dicitur. Discipuli increpi-  
bant, scilicet Iuda monitore, aut incipiente murmura-  
re. Fantes, id est, dicentes. Corpora miserorum egen-  
tum, id est, pauperū potuisse iuuari de precio unguen-  
ti, dominus prohibet has uoces. Et probauit factum.  
scilicet Magdalene. sup. dicens: Desinete prohibe-  
re, id est, arcere aut absterrere puellam. Obsequio  
iusto, id est, mihi debito, & illi utili. Tempus succurre-  
re, pro succurrendi. Pauperibus dabitur semper uobis,

I s id est,

**i**d est, pauperes semper habebitis, sed nō semper tribue tur uobis uisere me. i. me aut nō semper habebitis. Ista scilicet, mulier quā reprehenditis, aut Magdalena mīnistrat ista multum laudanda officio funeris mei, id est ad sepeliendum me: seu in signum quod sepeliar pro pē diem. Et talia facta, scilicet eius implebūt mundum id est, prædicabuntur in laudē eius in uniuerso mundo.

**I**UDAS PRECIVM PETIT VT TRA dat Iesum, qui coenans de Iuda traditore ad discipulos loquitur. Et sacramentum corporis & sanguinis instituit. Petro dicit, quod ter eum abnegaturus est. [3.37107.]

**T**unc ē discipulis unus se subtrahit amens Iudas, qui ad proceres tali cum uoce cucurrit.  
**†** Quod premium sperare datur si tradere uobis Illi cōtinuo Quesitumq; diu possum monstrare magistrum? statuūt ter= + Argenti terdena illi mox pollicebantur dena argēti Pondera, dehinc Iudas sceleri se subdidit alto,  
 + Discipuli iamq; dies paschæ primo processerat ortu, querunt, u= + Discipuli Christo querunt ubi sumere pascha bi coenā su= Vellat, at ille sibi quendam sine nomine queri mere paschæ. Ultima qui domini caperet mandata iubebat.

sche.

Vespere

Vespere mox primo bis sex recubantibus una  
Discipulis, tali diuinat uoce magister.

## COMMENTARII.

**T**unc ē discipulis etc. Prosequitur Euangeliū Mathei, in quo sic habetur. Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Iudas Scarioth, ad principes sacerdotum, & ait illis: Quid uultis mihi dare, & ego uobis eum tradam. At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et exinde quærebat oportunitatem, ut eum traderet. Prima autem die azimorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi uis paremus tibi comedere pascha. At Iesus dixit: Ite in ciuitatem ad quendam & dicite ei: Magister dicit. Tempus meum prope est, apud te facio pascha cum discipulis meis. Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus, & parauerunt pascha. Vespere autem factio discumbebat cum duodecim discipulis suis. Et edentibus illis dixit &c. Hæc ergo describit. Ordo est. Tunc unus ē discipulis uidelicet Iudas amens. Subtrahit, id est, clam subducit se. Qui cucurrit ad proceres, id est, principes sacerdotum. Cum tali uoce, id est, talia dicens: Si ego possum tradere & monstrare uobis magistrum, super meum. Quæsitū diu uobis, id est, à uobis. Quod premium datur sperare, super mihi. i. quid uultis mihi dare.

Illi pollicentur mox terdena, id est triginta. Pondera argenti. i. triginta argenteos: qui singulas libras pende bant. Et dehinc, scilicet Iudas. Subdidit. i. submisit & obligauit se. Alto. i. graui quod alte resedit ad precor dia usq;. Sceleri, id est, peccato. Et dies Paschæ proces ferat. Iam primo ortu. i. iam erat prima dies azimoru & discipuli querunt à Christo, ubi uellet sumere pa scha, id est, comesse agnū paschalē. At ille scilicet Christus iubebat quendam sine nomine, id est, qui non nominatus in Euangeliō, queri sibi, qui caperet, id est, obiret ultima mandata domini. Mox, id est, paulo post parato iam coniuio. Vespere primo, id est, iam pri mum facto. Bis sex, id est, duodecim discipulis recumbentibus. Vna, id est, pariter. Magister, scilicet eorum dominus Iesus. Diuinat, id est, ut diuinus, & omnium præcius predicit futura tali uoce, que sequitur.

**E**N urget tempus, Christum cum tradere morti  
Euobis unus scelerato corde uolutat.

Continuo cuncti querunt quis talibus ausis - 340

Insano tantum coepisset corde uenenum?

Ille dehinc: epulis mecum nunc uescitur, inquit,  
Sed soboles hominis quondam præscripta subibit  
Supplicia ad tempus, miserabilis ille per ænum  
Qui iuolum tradet: quanto felicior esset,

Si nun-

Si nunquam in terris tetigisset limina uitæ.  
 Et Iudas grauiter tum conscientia pectora pressus:  
 Nunquid, ait Iudam talis suspicio tangit?  
 Respondit dominus, te talia dicere cerno.

## COMMENTARII.

**E**N tempus.] Ut alibi quoq; dicam secundum Augustinū tempus nō urgebat simpliciter, sed quia ab æterno sic placitum erat, ut in plenitudine temporis salutem nostrā operaretur. Vnde Ioan. 13. Ante diem festum Paschæ scies Iesum, quia uenit hora eius, ut transiret ex hoc mundo ad patrem &c. Et Matthæi 26. Magister dicit: Tempus meum propè est. Et paulo post. Amen dico uobis, quia unus uestrum me traditurus est. Et contristati ualde coepерunt singuli dicere. Nunquid ego sum domine? Tantum uenenum, iā est, tantam perniciē, quæ ut uenenum statim enecet animam eius qui conceperit, & in quem conceperit. ille dehinc. Matthæus. At ille respondes ait: Qui intingit manum mecum in parapside, hic me tradet. Filius qui dem hominis uadit sicut scriptum est de illo. Vae autem homini illi per quem filius hominis tradetur. Bonum erat ei si natus non fuisset homo ille. Respondes autem Iudas qui tradidit eū, dixit: Nunq; ego sum Rabbi. Ait illi: Tu dixisti. Quod hic dicit. Te talia diceare cerno,

re cerno. Alludit ergo quām proxime potest ad uerba  
 Euangelica. Vnde uix eget expositionis. Ne tamen ni-  
 hil dicam. Ordo est. En, id est, ecce tempus. Vrget,  
 id est, urgenter instat et appropinquat. Quum, id est,  
 quo tempore unus ē uobis, hoc est, unus uestrum. Vo-  
 luntat, id est, cogitat et meditatur. Corde scelerato, id  
 est, sceleribus multis polluto. Tradere morti me. Scilicet  
 datorem uite. Cuncti, id est, simul omnes uno ta-  
 men excepto. Quærunt, scilicet à Christo. Quis talis  
 bus ausis. i. talia audens, aut per talem audaciā. Cœ-  
 pisset, id est cōcepisset, corde insano. Tantū uenenum,  
 id est, tantā perniciem, et tantā perfidiam. Ille, scilicet  
 Christus dominus. Inquit dehinc. i. deinde postq; sic in-  
 terrogauerat. Ille, scilicet q; me tradet. Vescitur nunc  
 mecum epulis. i. habet manū mecum in parapside. Sed  
 soboles. i. filius. Hominis, scilicet unius, hoc est, uirgi-  
 nis Mariæ, nec est contra latinum sermonem mulie-  
 rē uocare hominē: nā in epistola cōsolatoria de morte.  
 Tullie apud Ciceronē ipsa quoq; dicitur homo. Sub-  
 ibit ad tēpus, id est, tēporalia supplicia. Præscripta. i.  
 ante scripta per prophetas. Quondā, id est, olim tem-  
 pore præterito, hoc est, filius quidē hominis uadit sicut  
 scriptū est de illo. Ille scilicet proditor, uidelicet Iudas,  
 q; tradet iustū. Miserabilis. i. in miserijs existens: nō ta-  
tomo sec-  
miss.  
men

mē miseratiōe dignus. [Apud latinos tamē miser et mi-  
serabilis ferē in bonā partē accipitur. de ijs qui mala  
qđem patiūtur sed indigne, hic aut̄ esset de eo q̄ digne] 451  
**Quanto.** q.d. multo felicior esset. Si nunq̄ tetigisset li-  
minā uitē, id est, si natus non fuisset in terris. Et iudas  
pressus, id est, habens pressa grauiter tunc pectora  
conscia, ait: Nunquid talis suspicio tangit Iudam &c.  
De se ex more loquitur, tanquam de alio. Sed euange-  
lium me dixit.

**H**ec ubi dicta dedit, palmis sibi frangare panē. Matth. 26.  
 Diuisumq; dehinc tradit, sanctumq; precatus  
 Discipulos docuit proprium se tradere corpus.  
 Hinc calicem sumit dominus: uinoq; repletum  
 Sanctificat magnis uerbis, potumq; ministrat  
 Edocuitq; suum se diuisisse cruentem.  
 Atq; ait: Hic sanguis populi delicta remittet:  
 Hunc potate meum: nam (ueris credite dictis)  
 Posthac non unquam uitis gustabo liquorem.  
 Donec regno patris melioris munere uitē,  
452 In noua me rursus concedent surgere uina.

## COMMENTARII.

**H**ec ubi dicta. ] Prosequitur historiam Euān-  
gelicā de passione dominica, ut habetur Mat-  
thei 26. Quāvis Ioan. 6. multa de pane uino habeātur

E 8

Est aut̄ ordo. Vbi i. postq̄ sup. Iesus. Dedit h̄ec dicta  
 id est, haec uerba supraposita. Frangere i. frangebat si  
 bi panē. Palmis. i. manib. à parte totū accipiēdo. Aut  
 sic ubi h̄ec dicta, sup. sunt. Iesus dedit discipulis i.  
 dixit et significauit se frangere sibi panē palmis. Posit  
 etiam legi sic: ut sit frangere. i. frangebat. Se panē. Scilicet  
 uiuum, & tradit deinceps discipulis panem diuisum,  
 id est, fractū. Et precatus sanctum, id est, sancte, aut pa-  
 trem, qui solus sanctus est, aut sancta uerba, ut habeat  
 tur Ioan. 17. Pater sancte serua eos in nomine tuo quos  
 dediſli mihi, etc. aut gratias agens docuit se tradere di-  
 scipulis suis proprium corpus, ut Matth. 26. Cœnanti  
 bus aut̄ eis accepit Iesus panē & benedixit, ac fregit  
 deditq; discipulis suis, & ait: Accipite & comedite,  
 hoc est corpus meū. Et accipiens calicē gratias egit et  
 dedit illis, dicēs: Bibite ex hoc omnes etc. Vnde hic ad-  
 ditur. Dominus Iesus sumit hinc. i. deinde postquam  
 cœnauit calicem & sanctificat, id est, consecrat eum  
 repletum uino, non tamen mero: quia merarius non bi-  
 bit, sed dilutius. Magnis uerbis, id est, magnam efficaciam  
 habentibus, ita ut uinum in sanguinem uiuum  
 ronuerterent. Magnum autem dicimus quod sine com-  
 paratione est, ut magnus est dominus, Magnus Ale-  
 xander, Pompeius, Carolus & c. Et ministrat, scilicet  
 discipu-

discipulis suis potum, dicens: Bibite et c. edocuit, id est manifeste docuit se diuisisse, id est, propinasse illis cruentem, scilicet, suum. Atq; ait: *Hic meus sanguis remittet delicta populi, ut Matth. 26.* Hic est enim sanguis meus, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Et ait: Potate hunc meum, scilicet, sanguinem. Nā credite ueris dictis, id est, his quæ uobis uere dico ego non iustabo unquam post hac, id est, amodo. Liquorem, uitis, id est, uinū in uite natum. Quod dicit Mattheus de hoc genimine uitis, donec regna patris concedent munere et dono uite melioris, quia immortalis me surgere rursus in meliora uina, id est, in fruitionem aeternæ beatitudinis, quam etiam Poëta per nectar, id est, deorum potum significant. Dicitur autem à Mattheo sic. Dico autē uobis, non bibam amodo de hoc genimine uitis usq; in diem illum, cum illud bibam uobis scum nouum in regno patris mei.

\* EX IN CANTATO SANCTIS CON  
centibus hymno.

*Vñs est. nō  
epigraphē  
capitus.*

**M**ontis oliueti concidunt culmina cuncti.  
Talia + tum Christus depromit pectore uer+ dum  
Omnes presentis noctis uos tempore longe (ba)  
Disperget misere deserto principe terror.  
Sic etenim scriptum est, pastoris casibus omnes.

In diuersa fugam capient per rura uidentes,  
 + post ubi + Hinc cum uita nouos cœli mihi reddet honores  
 Præuentam: ueſtrosq; choros genitalibus aruis  
 Grata Galilææ uolitans per rura docebo. - 470  
 Respondit Petrus, cunctos (sic credere fas est)  
 Quod tua labentes poſſint præcepta negare,  
 Sed mea non unquam mutabit pectora casus.  
 Ille dehinc. Nox hæc quæ lucida fidera terris  
 Inducet: lucemq; premens nunc incumbat undis  
 Audiet: ut ternis pauidus mendacia uerbis  
 Dices: & Christum fortissime Petre negabis,  
 Et prius altilibus resonent quam tecta domorum  
 At Petrus, duram mortem mihi sumere malim,  
 Vox oblita suum quam deneget ista magistrum. - 480  
 Has uires cordis perſtant promittere cuncti.

## COMMENTARII.

**E**x in, id est, deinde. Ex enim ſæpe connotat post.  
 Ut ex meridie ſol tendit ad ocaſum. Ex illo tem-  
 pore, id est, post illud tempus. Cantatio non petulante  
 nec diſſufe, ſed sanctis concentibus, ut in euangelio, et  
 hymno dictio. Dicimus enim aliquem etiam carmine.  
 Flaccus. Prima dicte mihi ſumma dicēde camena. Cun-  
 cti, id est, ſimul omnes. Oliuetū ubi oliuæ naſcūtur plu-  
 rimæ. Terror, ſcilicet, mortis: dicit autem apud Mat-  
 scrip-

theū. Omnes uos scandalum patiemini in me ista nocte  
 Scriptum est enim percutiam pastorem, & dispergen-  
 tur oves gregis. Postquam autem resurrexero prae-  
 can uos in Gallileam. Casibus, id est, aduersitatibus  
 utpote, captiuitate. Genitalibus, quia illic natus est. un-  
 de Ioannis. 1. Inuenimus Iesum filium Ioseph à Na-  
 zareth: Respondit Petrus: Et si omnes scandalizati  
 fuerint in te; ego nunquam scandalizabo. Ait illi Iesus  
 Amen dico tibi quia in hac nocte antequam gallus can-  
 tet ter negabis me, etc. omnia nota sunt. Inducet terris  
 id est, in terras secundum apparentiam, termis uerbis  
 quia triplici negatione. Altilibus, id est, gallis domi al-  
 tis. Vox ista, scilicet, quam dicis mihi mendacem fore  
 Ista igitur per contemptum dicitur. Matth. autem sic  
 Ait illi Petrus: Etiam si oportuerit me mori tecū non  
 te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt.

#### IESVS SE CEDIT IN VILLAM

Gethsemani, et in horto orat patrē. Matth.

26. Marci. 14. Luce. 22. Ioannis. 18

**N**ominis hebræi sunt Gethsamaneida rura  
 illo progreditur uitæ lucisq; repertor,  
 quem mox discipuli iuda fugiente sequuntur  
 Atq; illuc reliquos iussit residere ministros.  
 Ille sed assumpto longe procedere Petro

K 2 Zebedeiq;

*Tristia*

Zebedei⁹; simul natis per deuiat tendit  
 Tunc angore graui mœstus si uoce profatur  
 Tri⁹ nunc uoluens animus, mihi pectora turbat⁹;  
 Morte tenus, sed nunc uos segnem excludite somnum⁹.  
 Sollicitam⁹; simul uigilando ducite noctem.  
 Hæc alit: & paulum procedens, corpore terram  
 Deprimit, & tali proiectus uoce precatur.  
 Si fas est genitor, calicis me transcat huius  
 Incumbens ualido nobis uiolentia tractu.  
 Sed tua iam ueniat potius quam nostra uoluntas,  
 Quæ tibi decreta est tantis sententia rebus.

## COMMENTARI.

**N**ominis hebrei. sic melius quā hominis, quia  
 & metro melius quadrat, & sententiae. Nam  
 ordo est. Rura quædam nominis, id est, appellationis  
 seu uocabuli Hebrei. Sunt Gethsemaneida, quod Mat-  
 thæus dicit. Tunc uenit Iesus cū illis in uillam quæ dici-  
 tur Gethsemani. Marcus autem. Et uenit in prediū cui  
 nomine Gethsemani. Neq; est repugnantia in dicto, cū  
 Marcus prædiū. Matthæus uilla hic rura dicat: q[uod]a uil-  
 la nō est oppidū aut castellū, sed domus in agro iuxta  
 uidelicet prædia & rura. Illo. i. ad illa. Repertor uitæ  
 quia saluator & lucis, quia erat lux uera, & sol iusti-  
 ciæ aut lucis, i. diei quia omniū concreator. Per deuias  
 id est,

id est, loca de via deducentia in secessu. Morte tenus  
 id est, usq; ad morte. Segne. i. qui segnes & torpentes  
 efficit. deprimit. i. deorsum cadens premit, quia progres-  
 sus pusilli procidit in faciem suam. Si phas est. Ordo  
 est, o genitor si est phas, silicium est, & si fieri po-  
 test. uiolentia, id est, necessitas huius calicis, incumbens  
 nobis, id est, urgens nos ualido tractu, id est, impulsu  
 Transeat, id est, pertranseat me, &c.

## IVDAS IESVM OSCVLLO TRADIT

Matth. 26 Marci. 14 Lucae. 22 Ioannis. 18 [E. F. A. 103]

**T**unc ad discipulos repedat: sed somnus anhelus + anhelis  
 + Prostratis terrae membris dissoluerat omnes, + Prostra-

**T**unc ait ad Petrum: Non est tibi ponere uirtus tos

Vnam peruigilem tantis sub casibus horam?

Sed uigilate precor ne uos tentatio raptos

Horrifica præcipitet saeue per lubrica mortis

Spiritus iste uiget, sed corpus debile + labat,

+ lapsat

Secebit rursus secreti montis in arcem.

Orabatq; patrem: Rerum mitissime rector,

Hunc quoniam calicem non est transire facultas,

Iam tua + perueniat nostra de sorte uoluntas.

+ præ-

Rursus discipulos somni sub pondere pressos

niat

Inuenit: et rursus per idem genitore precatu,

Alloquitur fesso nexos languore quietis:

Iam dormire licet: sociosq; reuisere uestros :

**F**ecce Nam uenit + ille meum qui tradet ad omnia corpus  
Quæ maculata meis imponet factio membris,  
Cum dicto Iudas numero supante cateruæ  
Aduenit : procerum iussu populiq; ferocis.  
Pars strictis gladijs: pars fidens pondere clausæ  
Signa sequebatur iudeæ promissa furentis.

**F**Oscula + Dulcia nam Christi tacturum se oscula pactus,  
In pepi= Quò facile ignotum caperet miserabile uulgs  
se se con+ Hic ubi dixisset simulata uoce salutem  
tingere Attigit et labijs iusti miserabilis ora,  
Christi Continuo Christus: totum complere licebit  
Huc uenisse tuo quæcunq; est causa paratu.

**F**Ille ubi Injecere manum turbæ: Christumq; prehendunt.  
Similans

## COMMENTARII

nda cum **T**unc ad discipulos . Commemorat graphice , ut  
uoce salutat post orationē Christus dominus ad discipulos ,  
quos inuenerat dormientes redierit , utq; postea ab  
Iuda traditus sit . Quia uero omnia facillima sunt pau  
cula duntaxat uocabula declarabo . Repedat . i. redit .  
Somnus anhelus , id est faciens eos anhelare : aut affe  
ctantur dormire . Erant enim oculi eorum grauati  
somno . Terræ , id est , per terram . Maro Aenei . 4 . Cæ  
t. i.e. r.

terra per terras animalia somnus habebat. Idē tamen dicit lib. 5. Condidimus terrae, ut terrae ponatur aduersus bialiter sicut humi. Tunc ait ad Petrum, ut ad eū qui maiori confidentia usus fuerat. non est tibi uirtus, id est, non potuisti, quia per uirtutē possumus ponere uanam horam per uigilem, id est, insomnem, paſſiuē tamē hic: nam per uigil dicitur qui totum temporis uigilat sub, id est, in, aut imminentibus tantis casibus. Verba Christi sunt ad Petrum secundum Matthæum. Nam dixit Petro: Sic non potuisti unc hora uigilare mecum, quod autem dicit tantis sub casibus alludit ad illud. Aen. quarto. Nata dea potes hoc sub casu ducere somnos. Sed uigilate. Sic in euang. quia quod Petro dixit omnibus, hoc est tribus illis dixit: Vigilate et orate ut non intretis in temptationem. Quod hic dicit saepe per lubrica mortis. Nam ut tentatio si non repellitur dicit ad mortem, sic lubrica nisi firmi fuerimus nos ureget ad casum. Spiritus iste, id est, uester. Mat. 25. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Labat autem præter morem producit in priore. Vnde Maro Aen. 2. Labat ariete crebro. Secessit, id est, seorsum ab eis cessit. Matthæus. Iterū secundo abiit. In arcē. i. ueritate. Non est, id est, nō datur. Mat. Pater mihi si non potest hic calix transire nisi bibā illū, fiat uoluntas tua.

Vnde quia hic dicit quoniam calicem &c. interpretatur si pro quomodo. Nostra de sorte, id est, de conditione uitæ. Inuenit, præsentis est temporis, unde mediæ corripit. Venio enim in præsenti primam corripit in præterito producit. Nexos, id est deuinctos et oppresos languore fesso, id est, proueniente ex eo quod erant feſi, quietis, soporis, qui per quietem capitur. Socios, id est, ceteros apostolos quos derelinquerat assumptis duntaxat tribus: Petro, Iacobo & Ioanne. Ad omnia, scilicet, tormenta. Maculata, scilicet, criminè inuidiæ auaritiae & ambitionis: Cū, dicto, id est, simul ac dixit Contra Maro. Et dicto citius tumida æquora placat At Matthæus. Adhuc eo loquente: ecce Iudas unus de duodecim uenit &c. Stipante, id est, dense comitante, & quasi premente, unde secundū Seruium stipo uenit à stupa, qua rimæ nauium obſtruuntur. Caterue, id est, multitudinis comitantū. Aduenit hic præteriti est temporis, quia media longa. Procerum, id est, principum scribarum & seniorū atq; pontificum Caiphæ et Annæ. Clauæ, id est, teli illius capitati, à nominatio claua, furentis, id est, insanietis aut nimis affectat antis Signa: quia qui tradidit eum dedit illis signum dicens: Quemcunq; osculatus fuero ipſe est tenete eū. Dulcia oscula: est enim osculum imminutum os, quod contrahi

mus.

mus dum osculamur, id est, ora pudice contingimus.  
 Quò, id est, ideo, ut caperet, id est, deciperet, falleret  
 vulgus, scilicet, apostolorum tanti sceleris ignarorum,  
 Hic, scilicet, Iudas proditor. Vbi, id est, postquam dixit  
 salutem ut pote: Ave Rabbi, & ipse miserabilis non di-  
 gnus miseratione, sed ut vulgo accipitur misere er-  
 rans, & ita detestabilis. Aut ordo est. Ora iusti, scilicet  
 Christi, quo d ipsem postea fatebitur, ubi dicet: Pecca-  
 ui tradens sanguinem iustum miserabilis, id est,  
 digni miseratione, ut qui talia non promeruit. Con-  
 tinuo ordo est. Christus continuo sup. dixit lice-  
 bit, id est permitteatur tibi complere. totum, scilicet  
 conceptum. quæcunq; causa est uenisse, sup. te hue  
 id est, ad me tuo, id est, tali à te orto & instru-  
 ctio paratu, id est, apparatu. Paucis autem dicit quod  
 euangelista sic habet. Amice ad quid uenisti? Oculo fi-  
 lium hominis tradis? Tunc accesserunt & manus in-  
 iecerunt in Iesum & tenuerunt eum uerum quod di-  
 cit. Totum complere licebit uidetur tractum ex eo  
 quod postea dicet, aut ex eo quod dixit Amice ad  
 quid uenisti. Aut quia nō omnia scripta sunt, sed id de  
 suo addidit, sciens quia Poëtus Quidlibet audendi sem-  
 per fuit & qua potestas.

16. PETRVS AVRICOLAM SERVO  
abscidit. Math. 26. Luc. 22. Io. 18. [f. 4-7. 178-7]

**T**Vnc ē discipulis unus fulgente machæra  
Occurrit uatis famulo, & sublatius in iram  
~~texcisam~~ Tempore & + cesam rapuit ui uulneris aurem.  
Olli Christus ait, gladium tu ponito noster,  
Nam quicunq; ferox confidit uindice ferro, - 530  
Hunc iusti similis ferri uindicta manebit.  
An ego non possim coelestia castra uocare,  
Et patris innumer as in prælia ducere turmas ?  
Sed scriptura meis complenda est debita rebus.  
Vos autem stricto quid me comprehendere ferro,  
Eustibus & gladijs concurritis ? En ego uobis  
Occurram, templi media qui semper in arce  
Vobiscum residens docui, nec talia quisquam  
Insomnit, tantis circum latratibus audax,  
Discipuli passim Christo fugere relicto, - 740

## COMMENTARII.

**T**Vnc ē discipulis unus, uidelicet Petrus, quem  
solus Ioannes nominat. Machæra, id est, gladio  
fulgente, non uidetur hic aptum epithetum : quia non  
habebant gladios in usum bellicū poterat tamē ex usu  
coquinario fulgere, aut ex reuerberatione lucernarū,  
erat enim nox. Est autem Machera græcum uocabu-

cabulum significans gladium. Gladius autem à clade  
putatur dictus, sed mutata est quantitas &c. Vatis  
scilicet, Cayphæ principis sacerdotum aut pontificis  
quem uatem dicit propter illud uaticinium. Expedit  
unū hominē mori pro populo. Sublatus in iram specio  
se dictum sed aliunde sumptum. Tempore ei, aut  
tempore decisam. Ordo est. Rapuit ei, id est, ab eo, au  
rem dicerem auriculam. cæsam, id est, decisam, tempo  
re, id est, ab ea parte capit is, ut pote dextera secun  
dum quam est auris & auricula. Sane auricula est illa  
cartilago quæ apparet foris & absidi potest. Auris  
est organum auditus quæ ablata auricula manet. Olli  
id est, tunc illi, sic Aenei. id est, Olli sub ridens &c.

Olli id est, tunc gladium prius græce macheram dixe  
rat. Tu noster, id est, qui de sorte mea es, & vicarius  
meus futurus, unde pontifici summo ablatus est usus  
gladij. Similis uindicta, id est, ultiō manebit, id est  
expectabit aut huic certe futura est. Mat. Omnes e=  
nim qui acceperunt gladium gladio peribunt. An ego  
licenter producit an, nam corripi debet. Cœlestia cæ=  
stra, id est, legiones & exercitus angelorum.  
Castra enim sunt in quibus milites tempore belli de=  
gunt et muniuntur. Vnde Mat. An putas quia nō posse  
sum rogare patrē meū, & exhibebit mihi modo plus  
quam

quām duodecim legiones angelorum. Quomodo ergo implebuntur scripturæ: quia sic opus fieri, &c. Vos autem. Hoc dicit ad turbas, unde Matthæus. In illa hora dixit Iesus turbis: Tanquam ad latronem existis cum gladiis & fustibus comprehendere me. Quotidie apud uos sedebam docens in templo, & non me tenuistis. Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt. &c.

**I**IN DOMO CAYPH AE CONDEMNatur, blasphematur & percutitur. Matth. 26. Marci. 14.

Ioan. 18.

+ steterat **T**amq; Cayphæa + astiterat saluator in aula,  
+ Conu= **I**+ Cum uenere omnes scribæ proceresq; uocati  
nere At Petrus longe seruans uestigia solus  
Occulte moestus sedit cum plebe ministra  
Extremum operiens tanto sub turbine finem:  
Ecce sacerdotes falsos conquirere testes  
Incumbunt, fictaq; uolunt contexere causas  
Quis mortem insonti possent imponere Christo.

COMMENTARII.

**I**Amq; Cayphæa, &c. Diserte admodū prosequitur historiam, utens artificiosa breuitate: nam ex ijs quæ dicit dat intelligere quædā: quædā quæ nō dicit, uidelicet quæ Matthæus prosequitur dicēs: At illi tenētes

tes Iesum duxerunt ad Cayphā principem sacerdotum  
ubi scribæ et seniores conuenerunt, &c. Nam si asti-  
terat iam in aula Caypheæ, facile intelligitur quod eo  
perdulcus aut attractus sit. Aula uero propriè dicitur  
regia, sed uulgo accipitur pro atrio, seu ut uulgo di-  
cunt pro sala. Cum, id est, quando: aut lege. Conuene-  
re, quia Mattheus dixit. ubi conuenerant. Vbi notabis  
puer ubi positum esse pro postquam, aut pro quo. Nā  
ut Valla adnotauit in Raudensem. Cōuenio exigit ad-  
uerbium ad locum, ut: Conuentus quo plures conueniūt  
Confluens quo duo, aut plures fluuij confluunt, & in  
unum fluunt. Longe seruans uestigia. Id Maronianum  
est. Mattheus autē sic dicēs. Petrus autē sequebatur eū  
a longe usq; in atrium principis sacerdotum. dicerem  
tamen potius sed sit solus, existens moestus: quam ob-  
seruans uestigia solus: quia ut Ioannes recitat non so-  
lus sequebatur, dicit ei: ut multi uolunt de se. Seque-  
batur autem Iesum Simon Petrus, & aliis discipulis  
Discipulus autem ille erat notus Pontifici, & introi-  
uit cum Iesu in atrium pontificis. Petrus autem stabat  
ad hostium foris. Exiuit ergo discipulus alius qui  
erat notus pontifici & dixit ostiarie, & introduxit  
Petrum, &c. Negauit autem Petrus, ut Ioannes reci-  
tat semel Christum in introitu, unde addit. Dixit ert

go Petro ancilla ostiaria. Nunquid & tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille non sum, &c. Stabant autem servi & ministri ad prunas, quia frigus erat & calefaciebant se. Erat autem cum eis & Petrus stans & calefaciens se. Quæras ergo quomodo hic dicat sedisse. Dices secundum Mathæum, qui dicit, Petrus uero sedebat foris in atrio & accessit ad eum una ancilla, dicens: Et tu cum Iesu Galilæo eras. At ille negauit coram omnibus dicens: Nescio. quid dicis. Sane non difficilis est concordatio euangeliorum: nam prius sedet in atrio foris exclusus, uidelicet & postea stetit ad prunas cum alijs, unde cum agnoscetur ab ancilla negauit coram omnibus. Quinetiam si semper ad prunas fuisset, non repugnaret interdum sedisse, & interdum stetisse, quia ubi pauca sunt sedilia uicissim sedent, ut qui stantes in abeuntium locum succedant: unde Marcus Petrus autem à longe secutus est eum usq; intro in atrium summi sacerdotis et sedebat cum ministris ad ignem, & calefaciebat se, &c. Frioulum ergo essent in re tam facili sudare. Verum qui euangelistarum concordiam ad unguem uidere vult, diuum Augustinum in de consensu euangeliorum legat. Operiens, id est, expectans extremum finem ut dicit euangelista, uolens uidere finem, id est, quid tandem

dem fieret de Christo, sub tanto turbine, id est, com-  
motione rerum. Et reuera maxima est rerum commu-  
tatio & itaturbatio, ubi index omnium futurus tudi-  
candus astat, ubi splendor glorie aeternae in derisio-  
nem uelata facie ceditur. Vbi ueritas falsis testibus in-  
cusatur. Ecce, quasi dicat. de improviso. Aut quod  
nullus putasse debebat, incumbunt, id est, toto cona-  
mine & toto pectore affectant & nituntur. Quis i. que-  
bus. Insonti, id est, innocentii, imponere, id est, fraudus  
lenter inferre.

**S**ed nullus tanto uisus satis esse furori,  
Ultimo proſiliunt tesles, qui dicere Christum  
Audissent, templum quod solus uertere + poſſit,  
Et uerſum + ternis iterum instaurare diebus.  
Ipſe ſacerdotum princeps urgere tacentem  
Inſiſtit feruens furijs, ac talia fatur:  
Cur nihil ad tantas nunc respondere querelas  
Conuictus ueris procerum ſub testibus audes?  
Adiurabo tamen ſummi per regna tonantis  
Ut fateare palam, ſi fas te credere Christum.  
Ille dehinc tali compellat uoce ſuperbum  
Iſta haec ſola tibi procedunt pectore uerba  
Vera tamen ueniet uobis uifenda per auras  
Maiestas, hominis proles uirtutis ad altæ

+ poſſet  
+ triniſ

Cura

Cum sedeat dextram per nubes ignicolores,  
 Talibus auditis, scindit de pectore uestem,  
 Insultat furijs, & cæco corde sacerdos,-  
 Atq; ait: audistis pugnantis foeda pro fani  
 Verba deo: polluta magis consurgat in iras  
 Religio, & uestram cuncti iam pandite mentem,  
 Conclamant omnes mortijs adiscere certant.  
 Tunc sancta Christi facie spuma improba complent. 570  
 Et palmae in malis, colaphiq; in uertice crebri  
 Insultant, uerbisq; omnes illudere certant.  
 Christe, prophetabis cuius te palma cecidit.

18. PETRVS TER CHRISTVM AB  
 negat. Mat. 26. Marci 14. Lu-  
 ce 22. Ioan. 22.

**A**T Petrum mulier tristem quod uiderat intus  
 Tunc etiam iuuenis fueras comes additus inquit,  
 Iste, quem ludens procerum sententia damnat?  
 Ille negat, tectisq; foras se promere tentat.  
 Ecce, sed egressum primo sublimine cernens  
 Altera, consimili prodebat uoce ministris.  
 + negauit Rursus ait, iurans illum se nosse + negabat, - 580  
 Tunc percontatum multi accessere sequentes  
 Eq; sono uocis sese cognoscere dicunt  
 Cuncta Galilæam streperent quod uerba loquela.

Et

Et Petrus iurans deuotis omnia uerbis,  
 Nescire affirmat, quisquis foret ille negando,  
 Hanc uocem, plausum quatiens sub culmine tecti,  
 Ales prosequitur cantu, mentemq; Simonis  
 Circumstant tristem uerbis præsagia Christi.  
 Egressusq; dehinc ploratus fudit amaros.

## COMMENTARII.

**A**T Petrum. Prosequitur negationes Petri, dote  
 cens graphicē occasionem ortam ex eo quod  
 uisus est subtrictis. Cum enim cæteri insultarent Chri-  
 sto, Petrus stans ad prunas cum alijs subinde, ingemi-  
 scebat. Tunc etiam iuuenis. Ex suo addit quod erat iu-  
 uenis, quia iam pater fuerat. Ille, scilicet, Petrus, negat,  
 & tentat, id est, conatur promere, id est, eximere se iei-  
 nis, scilicet, pontificis. Tunc percontatum, id est, ab an-  
 cilla altera interrogatum. Galileam loquela pro Gā  
 lili eam sicut sepe alibi dicebant enim. Nam & loque-  
 la tua te manifestū facit. Deuotis uerbis, id est, execra-  
 bilibus. Ex hoc autem loco discere debent, qui se deuo-  
 tos dicunt: deuotionem pertinere ad perniciem se se de-  
 nouentis. quisquis, id est, quicunq; dicebant enim: Non  
 noui hominem. Hanc uocem. Ordo est, Ales, id est, auis  
 scilicet, gallus. quatiens plausum, id est, concutiens me-  
 re naturali alas suas, priusquam caneret ut faciunt ap-

L plauden

plaudentes manus suas. Sub culmine tecti, id est, in aedibus pontificis: prosequitur cantu hanc uocem, id est statim cecinit post hanc uocem, id est, negationem tertian Petri. Et præfigia Christi, id est, quæ Christus præfigiens per sagacitatem præsciens futura prædixerat, circunstant, id est, opprimunt mentem Simonis, id est, Petri, quia recordatus est Petrus, &c Tristem uerbis, id est, propter uerba quæ illi prædixerat Christus. Et egressus, scilicet de domo Pontificis. Fudit dehinc ploratus, id est, fletus amaros.

19. VINCTVS AD PILATVM. DVCITUR coram illo accusatur, à quo interrogatur de rege Iudeorum. Iudei petunt Barabam dimitti: et Christum crucifigi postulant. Matth. 27 Marci. 15 Lucæ.

23 Ioan. 18

+ cœli **S**i dera iam + luci concedunt, & rapidus sol  
Progreditur, radijs terras crepitantibus implens,  
Iamq; è concilio Christum post terga reuinclum  
Præsidis ad gremium magno clamore trahebant:

+ Talibus Interea celum dominus stans ante tribunal,  
exceptum + Talia Pilati uerbis exceptit Iesus.

Pilatus uocat Talibus exceptum Pilatus uocibus urget  
cibus orfit. Tu rex Iudeæ gentis (quod diciunt) astas?

Responsi

Respondit Christus, uestris hæc audio uerbis.

Exin terribilis iusti accusatio surgens

50 Infrenit: & sanctum mendax facundia pressat.

Respondere nihil trucibus dignatur Iesus.

Pilatus querit que tum sit causa tacendi:

Ille magis præstans, miranda silentia seruat,

Solenni sed forte die concedere leges

51 Vnum dannati capit is de more iubebant.

Et fuit in vinculis famoso nomine latro,

Quem Christo infensus: populus dimittere uitæ

Ardebat: trucibus somno sed territa uisis

Pilati coniunx, iusti discedere poena

52 Mandatis precibusq; virum suspensa rogabat.

Tum iudex iterum procerum disquirere mentem

Tentat: et instanti cuperent quem soluere poena,

Plebis ad arbitrium mittit de lege requiri.

At proceres populum fusa ambitione rogabant,

Latronem legi peterent: Christumq; necarent.

At postquam procerum incendit sententia uulgas,

Latronisq; petit potius sibi cedere uitam,

Consuluit præses populum: quid uellet Iesu.

Plebs incensa malo, saeuos miscere tumultus

53 Et crucis ad poenas iterumq; iterumq; petebat.

Qui regis nomen cuperet, qui Cæsaris hostem

L 2 Confus

Confessus: sese proprio damnauerat ore.  
 Deniq; ui uictus, detestatusq; cruentum,  
 Officium, increpitans se libera sanguine ab huius  
 Corda tenere sibi, cor amq; à crimine palmas -  
 Abluit: ut genti tantum macula illa maneret,  
 Hoc magis inclamat: nos nos cruor iste sequatur,  
 Et genus in nostrum scelus hoc, & culpa redundet,  
 Pilatus donat plebi legi q; Barabbam  
 Et crucis ad poenam uinctum concedit Iesum. - 630

## COMMENTARII

**S**idera iam luce concedunt, id est iam erat dies  
 post terga reuinctū. Virgilius addit manus dicens  
 Aenei. 2 Ecce manus iuuenem interea post terga reuin  
 ctum. Ad gremium, id est, ad medium complexum. q.d  
 ad plenam potestatem. Interea ordo est. Pilatus urget  
 talibus uocibus, quales sequuntur exceptum, scilicet, Ie  
 sum. Tu rex, sup. es gentis Iudæe, quod dicitur, scilicet  
 de te. Iesus excepit talia ex uerbis Pilati: & respondit  
 scilicet, idem Iesus. Ego audio hoc uestris uerbis, id est  
 uos dicitis, quia rex sum ego. Damnati capitis, id est,  
 ad plenā capitalē. Famoso, id est, insigni suspensus. i.  
 multū iratus Christo. Vxor autē Pilati accessit ad eū  
 priusquam sententia ferretur, dicens: Nihil tibi et iusto  
 huic &c. Et postquam ordo. At postquam sententia  
 procerum

procerum incendit uulguſ, &c. Quid uellet Iesu, id est  
quid uellet de Iesu fieri. Quod autem Pilatus manus la-  
uit. Magis superstitionis quam religionis uere erat.  
Nos nos cruor. &c. Hoc est sanguis eius super nos, &  
super filios nostros. Scelus & culpa. Exponit quid sit  
sanguis eius super nos. Plebi, scilicet potenti. Et legi iu-  
benii ut is quem populus peteret absoluueretur. Et ita  
concedit Iesum uinctum ad poenam crucis.

**IUDAS POENITENTIA DVCTVS**  
nummos retulit: et laqueoſe suspen-  
dit, & de agro figuli. Matth. 27

**P**roditor at Iudas postquam se talia cernit  
Accepto sceleris precio generasse furentem  
Infelix ægris damnans sua gesta querelis,  
Argentum & culpans sacram projecit in ædem,  
Exorsusq; suas laqueo ſibi sumere poenas:  
Informem rapuit fucus de uertice mortem:  
Inde sacerdotes (precium quod sanguinis effet)  
Illicitum fantes adytis iam condere templi.  
Quod dare tum licitum, dum sanguis distraheretur,  
**Credebant: agrum mercati nomine uero**  
Sanguinis, horrendo signant scelera impia facta,  
Hec quondam cooperta canens uox uera prophetæ  
Euentum rerum patefecit in ordine ſcoli

L 3 Argent

Argenti triginta minas posuere prophani  
Hoc precium preciosi corporis instituentes,  
Quod mox ad figuli rursus transfertur agellum.

## COMMENTARII.

**P**roditor at Iudas. Ordo est . At Iudas proditor  
Postque cernit.i. uidet. se furentē, id est, per furo=   
rem mentis generasse talia , id est , uidens quod dam-  
natus esset. Accepto precio sceleris , scilicet , triginta  
denarios. Ipse infelix damnans et culpans, gesta, id est ,  
facinora sua . quare lis egris, quia ex desperatione or=   
tis: dixit enim peccavi tradens sanguinem iustum. pro=   
iecit argentum in ædem sacram, id est, in templum. et  
exorsus, id est, incipiens, sumere sibi , id est, de se. pœ=   
nas suas, id est, sibi debitas laqueo. rapuit morte infor=   
mem : quia crepuit medius : Et ignominiosum est ani=   
mam suffocare et gulam frangi laqueo. de uertice fi=   
cus. Sunt quoque qui sicum putent pomum illud , quo  
Adam transgressus est edictum dominicum. Sacerdo=   
tes inde, id est, deinde. Quod, id est , eò quod esset pre=   
cium sanguinis . fantes , id est , dicentes esse illicitum  
condere adytis , id est , in penitioribus locis templi, ad  
quæ non cuius adire licebat, ubi uidelicet gazophyla=   
tiū cū sacra arca. Quod scilicet preciū, credebant lici=   
tum dare.i. in emptionē agri.tū, id est, tunc. dum, id est  
donec

donet sanguis distrahere ur, id est, in discrimen ueni-  
ret, mercati agrum uero nomine sanguinis signant sce-  
lera impia facta horrendo, ut in euangelio. Propter  
hoc uocatus est ager ille acheldemach, id est, ager san-  
guinis. Alludit autem ad illud i. Aen. Mercatiq; solum  
facit de nomine Byrsam.

**A MILITIBVS DERIDET VR**  
chlamyde coccinea indutus,  
& spinis coronatus. Mat. 27.

Mar. 14. Luc. 24. Io. 19.

**T**raditus est trucibus iustus, scelerisq; ministris  
Militibus, scelerata opprobria corpore p̄r̄bet + perfert  
Purpureamq; illi tunicam, chlamydemq; rubentem + Inducunt  
+ Induerunt, spinisq; caput cincxere cruentis.  
Inq; uicem sceptri dextram comitatur arundo.  
Tunc genibus nixi, regem dominum uue salutant  
Iudeae gentis, faciem lauere saliuis  
Vertice & in sancto plagi lusere nefandis.

COMMENTARII.

**T**raditus est, per anthiteta, id est, contraposita  
declamat ut pathos moueat. Nam iustus & tri-  
ces licet non plane contrariantur tamen ex consequen-  
ti, nemo enim trux aut crudelis iustus est. Opprobria  
scelerata, id est, per scelus illata. Ordo est. Iustus. s.

L 4 Christ

Christus etiam sacrilegorum, iudicio, ut Iude & Pilati iustus, habitus, traditus est militibus, id est, stipendiariis, & ministris sceleris, trucibus, crudelibus & atrocibus. Et praebet, id est, exhibit aut patitur corpore, scilicet suo. opprobria, id est, contumelias & offensiones, scelerata, id est, scelere illatas, ut cum illusione iniqua, & induerunt. Scriptum inueni induunt, sed secunda deberet corripi, unde legerem inducunt: sed sequitur in præterito cinxere, quapropter feci induerūt, cuius licet penultima, deberet produci, nō tamen sine exemplo corripitur, ut in Bucco. Maronis, Matri longa decem tulerunt fastidia menses. Et in Georg. Miscueruntq; herbas & non innoxia uerba. Et in Aeneid. Obstupui, steteruntq; comæ & uox fauibus hæsit. Quia uero additur illi uester legendum inducunt, uerū Maro etiam induitur inueni dixit: induerunt ergo aut inducunt illi tunicam purpuream, & chlamydem coccineam & cinxere caput eius spinis cruentis, scilicet posteaquā ipsius sanguine preciosissimo conspersæ erant & arundo comitatur dextrā, id est, imponitur in dextram illius. in uicem, id est, in locum sceptri, id est, baculi, aut uirge regalis, quē aut quam reges in solio suo sedentes in manu habere solent. Tūc, id est, deinde, ipsi mixi, id est, connitentes genibus, hoc est genu flectentes

salut-

salutant, id est, per salutationē irrisoriā appellant eum regem, ué pro uel dominum gentis Iudeæ, dicentes: aue rex Iudeorum. Vnde rex Iudeorum dictus est militum testimonio & Pilati. Et lauere, id est, madefecerunt fāciem, scilicet, eius, saliuis, id est, sputo immundo, & lauere in uertice sancto, id est, summitate capitis Christi qui sanctus est. plagis, id est, uerberibus aut ieiibus neophandis.

<sup>22</sup>A PILATO IVDICATVS AD CRV  
cifigendum ducitur. Symon Cyreneus  
angariatur ut trucem tollat: felle & aceto potatur;  
crucifigitur in medio duorum latronum: super uestem  
sortem mittunt: iitulus cruci affigitur: blasphematur:  
sol obscuratur: & terremotus factus est: de domini  
clamore & morte, & alijs quæ contingebant in morte eius. Mat.

62. Marc. 15. Luce. 23.

Ioan. 18.

**H**AEC ubi transegit miles ludibria demens,  
indutum propriæ ducebant tegmine uestis,  
Et crucis ad poenam sanctum iustumq; trahebant  
Ecce sed egressi quendam coepere Symonem  
& Cyriam genitum, & lignum deferre iubebant.  
<sup>220</sup>Quo dominum lucis duris suffigere clavis

L 5. Instans

**I**nstantis urgebat secli immutabilis ordo.

**A**t postquam uentum est, ubi ruris Golgotha nomen.

**P**ermixtum felli uinum dant pocula Christo,

**I**lle sed in summo gustu tractata recusat

**V**t satis antiquis fieret per talia dictis,-

**I**nsultans Nec tamen + immanis plebis furor omnia possit.

**h**ominum Iamq; cruci affixum pendebat in arbore corpus  
furor Intactamq; dedit tunicam sub sorte per omnes

Militis unius seruans possessio textum.

**E**t scriptum cause titulum meritiq; locarunt, - 670

**Q**uod rex Iudeæ gentis plebisq; fuisset.

Accidit ut pœnæ pariter consortia ferrent

Latrones hinc inde duo, sed cœca furentis

Insultat plebis fixo uesania Christo.

Hic est qui templum poterat dissoluere solus

Hic est qui terno lucis reparare meatu.

Sed nunc descendat proles ueneranda tonantis.

Et crucis è pœna corpusq; animumq; resoluat.

Hæc uulgi proceres uerordis dicta sequuntur.

Atq; pharisæi scribæq; & factio demens - 680

Illudunt, motuq; caput, linguasq; loquelas

Insanis quatiant, æternæ ad uincula pœnæ.

Nonne alios quondam trucibus seruare solebat

Morborum uinculus, se se cur soluere uinculus

Non

Non ualeat? En regem nostræ quem credere gentis  
 Debuimus, soluat ligni de robore corpus,  
 Tunc sanctis digne ualeamus credere uerbis,  
 Confitit genitore deo, dimittere poena  
 Cur non uult propriam sobolem ueneranda potestas?  
 Nec minus increpitant, dextra leuāq; gementes  
 Affixi crucibus scelerum pro sorte latrones.

## COMMENTARII.

**H**ec ubi transegit. Mira breuitate rem pertractat.  
 Nam neq; de accusatione, neq; de condemnatione  
 eius iniustissima loquitur, paucis tamen innuit. Nam si  
 si trahebant ad pœnam crucis satis liquet condemnatio-  
 tum fuisse, & si iustum, non dubium qui unqua fuit  
 sententia, præsertim eius qui sciuit, quod per iniudicium  
 tradidisset eū: potest enim fieri, ut iniusta sententia iuste  
 feratur. Quendam Simonē, bene primā corripit et mediā  
 producit ut Flaccus in arte, Cyrina genitū, unde euangeliū  
 Cyrinaicum uocat lignum, scilicet, crucis: quo  
 id est in quod ordo seculi pro seculi immutabilis: quia  
 iam uenerat hora eius, non quam fatum attulerat, sed  
 quam ipse elegerat: tunc enim uenit quando ipse uo-  
 luit, ubi juris nomen, sup. est hebraice Golgotha, quod  
 est caluariæ locus. In summo gusto. i. extremis labijs. In  
 tacta, id est, nō scissam: erat enim in consutilis desuper  
 contexta.

contexta per totum. Vnde dixerunt milites: Non scimus eam sed sortiamur, &c. Titulus erat: Iesus Nazarenus rex Iudeorum. Hinc inde, id est, ab utraq; parte, non tamen hinc inde duo, sed duo latrones, hinc inde, id est, alter: hinc, id est, à dextra: alter inde, id est, à sinistra. Terno meatu lucis, id est, reditu solis, qui lucem affert, id est, & post triduum reædificare illud. Qui, sup. poterat descendat, scilicet nunc de cruce & credemus ei. Nónne alios. Alios saluos fecit seipsum seruare non potest. Dextra leuaq; scilicet, in principio Postea tamen à dextra crucifixus socium reprehendebat, dicens: Nihil tu times deum, &c.

**I**Am medium cursus lucis conscenderat orbem.  
**C**um subita fugit ex oculis, furuisq; tenebris  
 Induitur, trepidumq; diem sol nocte recondit,  
 trāsiuerat. Ast ubi turbatus nonan + conscenderat horam  
 Consternata suo redierunt lumina mundo.

## COMMENTARII.

**I**Am medium. Recitat quomodo hora nona sol obscuratus est, dum Christus sanctam erat emissus rus animam, sed omnia manifestata sunt.

**E**t Christus magna genitorem uoce uocabat,  
 Hebreæ in morem lingue, sed nescia plebes  
 Heliam uocitare putat, tunc concitus unus,

700 Cogebat sponge turpi calamoq; reuincio  
 Impressum labijs acidum potare saporem.  
 Cetera turba surens tali cum uoce cachinnat.  
 Spectemus pariter cœlo ne forte remissus  
 Helias ueniat, celsa qui sede quiescit,  
 Liberet misero + crucifixum stipte regem.

+ confixum

Tunc clamor domini magno conamine missus,  
 Aethereis animam comitem commiscerunt auris  
 Scinduntur pariter sancti uelamina templi,  
 Carbasaq; in geminas partes dirupta dehiscunt  
 710 Et tremebunda omni concussa est pondere tellus.  
 Dissiliuntq; suo ruptæ de corpore cautes.  
 Tum ueterum monimenta uirum patuere repulsis  
 Obicibus, uiuæq; animæ per membra reuersæ  
 Et uisum passæ populi, per moenia late  
 Errauere urbis, sic terrent omnia mundum.  
 Militibus primis quatuntur corda pauore  
 Dedita qui sœuæ seruabant corpora poenæ  
 Et sobolem dixerunt dei, Christumq; fatentur

## COMMENTARI.

**E**T Christus magna genitorem, &c. ut in euangelio. Eli, eeli lama zabathani, hoc est deus meus, deus meus ut qd dereliquisti me. Quidā aut illic stantes & audientes, dicebant: Eliā uocat iste. Et conti

nuo currens unus ex eis acceptam spongiam impleuit  
aceto, & imposuit arundini, & dabat ei bibere. Dicit  
autem hic spongum ubi. Euangeliū habet spongiam.  
Cachinnat, id est, dissoluto risu dicit. Tunc clamor qd  
Iesus autem iterum clamans uoce magna emisit spiritu.  
Quod autem hic dicit. Commisicuit animas comitem,  
&c. Videtur poētice & non apte dictum: quia si au-  
ras æthereas spiritus coelestes intelligit potius dux quā  
comes fuit: sin auras ipsas non illis commixta est, nec  
in cœlos ante ascensionem suscepit: quia tamen di-  
uinitate unita est ante ascensionem fuit in beatitu-  
dine, sed finē facio. Carbasæ i. uela tēpli. Sunt tamē car-  
basæ sēpe uela nauium. Viuæq; animæ, per pro ad mem-  
bra. Omnia autem habentur in euang. Matth. ubi sic  
scriptū est. Et ecce uelū templi seſſū est in duas partes  
à summo usq; deorsum, &c. In textu offendit monimen-  
ta pro monumenta. Patet aut̄ mortuos surrexisse cum  
Christo nō ante, quia ipse erat primitiæ resurgentium  
omnia autem uel rudibus patere possunt.

23. DE SEPVLTVRA DOMINI  
Mat. 27. Mar. 15. Luc.

23. Ioan. 19.

**E**speculis matres miracula tanta tuentur  
Omnes, obsequium Christo quæ ferre solebant,<sup>720</sup>  
1āq;

Vanq; recedenti uester succedere soli  
Cooperat, & procerum solus tum iustior audet  
Corpus ad extremum munus deposcere Christi,  
Hic ab Arimathia nomen gestabat Ioseph.

**731** Qui quondam uerbis aures prestatbat Iesu.  
Pilatum tunc iste rogat sibi cedere membra  
Quis nuper tulerat uitam uis horrida poenæ  
Concessit preses, sed corpus fulgida lino  
Texta tegunt, saxisq; nouo componitur antro.

Concludunt limen immensa uolumina petræ.  
E speculis seruant matres & cuncta tuentur.

## COMMENTARII.

**E**speculis matres, id est, matrone illæ finem obseruantes, ut Maria Iacobi, Salome & Magdalene. Miracula tanta non quidem de resurrectione mortuorum, quæ nondum facta erat, sed de obscuratione solis, & concusione terræ, scissione ueli, ualido clamore in morte facto à Christo. Vesper qui & uester & hesperus est autē stella Veneris uesteri apparens. Sanè dum hesperum seu uesterum significat masculini est generis. Maro. Deniq; quid uester serus uehat. Dum temporis uesterum, neutri. Ioseph ab Arimathia. Bene Ioseph trissyllabum facit correpta prima  
Qui quondam. Qui uenerat ad Iesum primum nocte.

Sibi

Sibi cedere, id est, concedi, ut cedant sibi, id est, uoluntati sue tradantur. Vis, id est, uiolentia, horrida, id est, horrenda. Concessit præses, scilicet Pilatus. lino, scilicet syndone munda. Texta, id est, contexta, scilicet, lino tenui. Cōponitur, id est, sepelitur nouo antro: quia in quo nemo antea sepultus erat. Concludunt limen, ea licentia qua Poëta raro. Alexander frequentissime abutitur iambum in tertio loco posuit propter pentamerum. Sane quod principalis est agentis cōceditur instrumento: nā homines concludunt limen, ut lectus sternitur floribus. Rursus dicit. E speculis, Specula autem est locus altior ad speculandum aptus. Non est autem uerisimile matronas illas sanctas in ueris speculis finem obseruasse.

24. DE CVSTODIA CIRCA SEPVL= chrum. Mat. 27.

**I**amq; dies rutilo complebat lumine terras,  
Ocia qui semper prisca de lege iubebat.  
Nulla sed immitis procerum furor ocia seruat.  
Conueniunt, onerantq; simul sic iudicis aures.  
Erroris laqueos iustissima poena resoluit.  
Nunc meminisse decet, quoniam planus ille solebat  
Vulgari semper iactans promittere plebi,  
E mortis sese tenebris ad lumina uitæ

Cum

740 Cum terno solis pariter remeare recursu.  
 Sed petimus, custos miles noua funera seruet.  
 Ne fera discipulis furandi audacia corpus  
 Consurgat, turbetq; recens insania plebem.  
 Et Pilatus ad hæc: miles permittitur inquit,  
 Seruate, ut uultis corpus tellure sepultum.  
 Conueniant, faxiq; ingentia pondera uoluunt,  
 Et limen signis, & saxum milite seruant.

## COMMENTARII.

Iamq; dies. Ostendit quid egerint custodes sepulchri  
 Postquam dominū Iesum sibi commissum amiserāt. Lū  
 mine rutilo, id est, re splendenti more auri. Ocia id est  
 cessatione ab omni opere. Erat enim dies sabbati. Sab-  
 batum autem dicitur requies. De priscā lege, id est, se-  
 cundum priscam seu ueterem legem, quia in Decalogo  
 precipimur sabbata sanctificare. Iudei tamen nullum  
 ocium patiebantur. Erroris laqueos. Apud Matth.e-  
 um legitur sic. Recordati sumus, quia seductor ille di-  
 xit adhuc uiuens: Post tres dies resurgam. Iube ergo  
 custodiri sepulchrum, usq; in diem tertium: ne forte ue-  
 niant discipuli eius, & furentur eum, & dicant plebi  
 surrexit à mortuis. Et erit nouissimus error peior pri-  
 ore. Quoniā planus. Si uera est lectio alludit ad Planū  
 Horatianum in epistolis, qui saepe seduxerat ac decepe-

M rat

rat mortales, fingens se non posse sine eorū patrocinio  
surgere unde fauore adeptus est. Trino aut terno, pro  
tertio recursu, id est, ueloci creditu. Ordo autē est: ille  
planus. i. deceptor ut Planus iactas solebat promitte= =  
re plebi, uulgari se seremeare. i. remeaturū: ē tenebris  
mortis ad lumina uitæ pariter cum terno recursu solis  
Et Pilatus ad hæc, sup. dixit. Vnde Mattheus. Ait illus  
Pilatus habetis custodiam. Ite custodite sicut scitis. Illi  
autē abeuntes munierunt sepulchrū, signantes lapidē  
cū custodibus. Conueniunt. s. milites ad tale munus à  
Pilate precibus seniorum inducto. Milite pro militi= =  
bus. ut Aeneid. 3. Armato milite complent.

**Z**YIN DIE SANCTO PASCHAE. DE  
gloriosissima domini resurrectio  
ne. Matth. 28 Marc. 16 Luc. 24 Ioan. 20

**S**idera iam noctis uenturo cedere soli  
Incipiunt tumuli matres, tum uisere septum  
Concurrunt, motus sed terram protinus omnem - 750  
Concutit: & cœlo lapsus descendit aperto  
Nuntius & saxum tumuli de limine uoluit.  
Illiū & facies splendet ceu fulguris ignis,  
Et niuis ad speciem lucent uelamina uestis,  
Militibus terror sensim discluserat omnem:  
Et iacuere simul seu fusa cadavera loeto.

Ille sed ad matres tali cum uoce profatur:  
 Vestra pauor nullus quatiens nunc corda fatiget,  
 Nam manifesta fides sanctum uos querere corpus  
<sup>700</sup> Quod crucis in ligno scelerata insania fixit,  
 Surrexit Christus aeternaque lumina uitae  
 Corpore cum sancto deuicta morte recepit.  
 Visere iam uobis licitum est, quod sede sepulchri  
 Nulla istic iaceant: fuerant que condita membra.

## COMMENTARII

**S**idera iam noctis. Graphice prosequitur resurrec-  
 tionem dominicam. Sidera noctis, id est, que no-  
 tu apparere solent. Venturo soli, scilicet, postridie  
 illius diei. Et matres i. dictae, uidelicet, tres Mariae  
 Concurrunt, id est, festinat. tamen, id est, tunc, scilicet orto iam  
 sole. uisere septem. i. clausuram tumuli. i. sepulchri domi-  
 nici. Nuncius latine, dicitur angelus græce. Euangeliū  
 autem Matthei ultimo dicit sic. Vespere autem sabbati  
 que lucebat in prima sabbati, uenit Maria Magdale-  
 na, & altera Maria uidere sepulchrum. Et ecce terre  
 motus factus est magnus. Angelus autem domini descedit  
 de celo, & accedens reuoluit lapidem, et sedebat super  
 eum. Erat autem aspectus eius sicut fulgur, et uestimentum  
 eius sicut nix. Praetimore autem eius exterriti sunt cu-  
 stodes, & facti sunt sicut mortui. Respondens

M 2 autem

autem angelus dixit mulieribus: Nolite timere uos.  
Scio enim quod Iesum qui crucifixus est: queritis, etc.

**D**icite præterea celeri properoq; recursu  
Discipulis Christum remeasse in luminis oras,  
Inq; Galilæam lœtum præcedere terram.

 His dictis uisisq; animos persuaderat ardens

Leticia, attonitos, stupido ancipiitiq; fauore:

Deniq; præcipiti celerantes gaudia cursu,

Talia discipulis referunt, tumulumq; relinquunt,

+ iteris Ecce + uile medio clarus se ostendit Iesus;

<sup>§. 1. 245.</sup> Et fidis matres blandè saluere iubebat.

Occurrunt illæ, & genibus plantisq; prehensis

Victorem lœti pauidæ uenerantur Iesum.

Talibus ille dehinc præceptis pectora firmat,

Mentibus absistat fidei pauor omnis, & ista

Fratribus hinc nostris properè mandata referte,

Nostrî conspectus si cura est. Ite uolentes

Inq; Galilæam properè discurrите terram.

### COMMENTARII

**D**icite præterea a. Matheus. Et cito euntes dicite  
discipulis eius: quia surrexit. Ecce præcedet  
uos in Galileam. &c. Propero, id est, properanti &  
festino. Stupido & ancipiiti fauore, scilicet, ab affectu.  
Tumulum, id est, sepulchrum. Credebant ergo uerbis  
angeli

angeli. Vix medio. Euang. & ecce Iesus occurrit illis  
dicens: Nolite timere, etc. Absistat, id est, procul absit  
Si cura est, id est, si quid curant. Cuncta autem legen-  
tibus euangelium tam manifesta sunt, ut non videan-  
tur expositoris indigere, sed monitoris.

CVSTODES PECVNIA CORVM-  
puntur, ut resurrectionem celent. Matth. 27 28.

**I**Nterea tumuli custodum exterrita corda  
Mittunt e numero partem, que tanta referret  
Iudeis rerum miracula, sed manus amens  
Iam semel insano penitus deuota furori,  
Præmia militibus certatim magna rependit.  
Et famam argento redimit, quod limine rupto  
Furtim sustulerit corpus defensa tenebris,  
Occulte rapiens audacia discipulorum

## COMMENTARII

**I**Nterea tumuli. Res manifesta est ex solo euangelio  
et ex titulo prævio satis elucidata, nec contemnen-  
dus est ob id stilus, quod apertus: Ea enim est prima  
virtus eloquètie, autore Fabio. Sed manus id est, mul-  
titudo sacerdotum amens. capta furore inuidie &  
avaricie: quia excœauerat eos malitia eorum deuota  
id est, malo uoto destinata & addicta: ut Aeneid. 4  
Pesti deuota futuræ. Deuotio enim raro in bonam par-

tem accipitur. Semper enim deuoto perniciē uidetur inferre. Deuotus enim est morti ut dictus ob salutē alterius, aut reipublicæ, ut Decius pater, & filius, & etiā nepos: aut per similitudinem alterius obsequio sic ad dictus, ut mortē potius obeat, quā patronū derelinquat. Vnde Iuue. Quod ni tibi deditus essem Deuotusq; cliens uxor tibi virgo maneret. Quia itaq; uiri religiosi & deum timentes sic mandatis eius intendunt, ut uitæ uelint pro eis pascisci, uulgo dicuntur deuoti, ubi potius deuouentes se dicerentur. Certatim, id est, accumulat, ut fieri solet in his quæ certatim fiunt. Famam, id est, diuulgationem redimit, id est, comparat dicebant enim milites, quod audacia discipulorum defensa tenebris rapiens occulte sustulerit furtim corpus, scilicet, Iesu. Graphice multa inculcat, ut fieri solet ab ijs qui anxie mentiuntur, & in mendacio deprehendi uerentur. Afferunt enim omnia quæ uero similē faciant rem non tamen sic quin ueritas elucescat. Si enim diceretur uigilibus cur corpus non custodierint, dicerent se dormisse, & per tenebras sublatum: uerum si dormierunt non uiderunt discipulos sufferre, aut surripere quod si non uiderant, afferere non debebant. Et si uiderunt obstatere debuerunt, quia non est ueresimile inermes armatis prævaluisse, præsertim cum nulla uiolenti.

Tentie indicia ostendere possent. Limine, id est, clausura  
sepulchri: sed finem facio.

## 27 IESVS IN GALILAEA DISCIPVLIS

apparuit, præcipiens eis euange-  
lium prædicare, et credentes in nomine  
patris, et filij, et spiritus sancti  
baptizare. Matthæi. 28

**I**Antiq; Galileos conscenderat anxia montes  
790 Mandatis Christi concurrens turba suorum,  
Cernitur esse suis proles ueneranda tonantis  
Illum procumbens sanctus chorus omnis adorat,  
Nec tamen in cunctis pariter fundata manebat  
Pectoribus uirtus: nam pars dubitat eorum  
Tunc sic discipulos clarus compellat Iesus.

In coelo et terris genitor mihi cuncta subegit. \* Me pater est uobis di-  
Gentibus haud aliter nunc uos ego mittere cunctis gnatus mittere in-  
Institui, uestrum est cunctas mihi iungere gentes, comp. F.)  
Pergite, et ablutos homines purgantibus undis  
800 Nomine sub sancto patris natiq; lauate  
Viuisci pariter uiuant spiramine flatus  
Ablutisq; dehinc nostra insinuate: docentes  
Præcepta: ut uitam possint agitare perennem.  
Nec uobis unquam nostri presentia deerit,

Donec consumens dissoluat secula finis. —

## COMMENTARII

**I**AMQ; Comemorat id quod habetur Matthei ultimo. Undecim autem discipuli abierunt in Galilæam in montem ubi constituerat illis. Et uidentes eum adorauerunt. Et accedens Iesus locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Eentes ergo docete omnes gentes baptizantes in nomine patris & filij & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quecumq; mandavi uobis. Et ecce ego uobis sum, usq; ad consummationem seculi.

## 28. CONCL V S I O.

**H**A S mea mens fidei uires sancti q; timoris  
Cœpit, & in tantum luxit mihi gratia Christi  
† gloria Versibus ut nostris diuinæ & gratia legis  
F. Ornamenta libens tulerit terrestria linguae,  
Hæc mihi pax Christi tribuit, pax hæc mihi secli, 310  
Quam sicut indulgens terræ regnator aperte  
Constantinus, adest cui gratia digna merenti.  
Qui solus regum sacri sibi nominis horret  
Imponi pondus, quo iustis dignior actis  
Aeternam capiat diuina in secula uitam.  
Per dominum lucis Christum, qui in secula regnat

## COMMENTARII.

**H**A S mea mens. Et fiducia bona opus claudit, signifi-  
ficans se gratia dei fretum rem euangelicam car-  
mine perscripsisse. Et tantam maiestatem non dedita  
tam ornamenta terrestria linguae. Additq; quo tempo  
re scripserit, uidelicet sub Constantino Magno impera-  
tore rei Christianae utilissimo, & sub filiis eius. Anno  
CCCCXX. Acceptum autem fert hæc omnia paci-  
dupliciter: cum Christo, uidelicet, & cum mundo: nec ab  
re, quia carmina proueniunt anemo deducta sereno, ut  
Naso testatur. Et sunt ut Iuuenalis inquit. Magnæ men-  
tis opus nō de lodi paranda Sollicite. Verū qui cum  
Christo pacem non habet, non potest esse mente tran-  
quilla, nec tempore belli externi facile immunes sumus  
à perturbatione, unde se multa debere fatetur

Constantino, sub quo pax erat mundo, &  
qui solus, regnū fugit præconia:

nam Christo concessit  
imperij gloriā.

TRIUMPHVS CHRISTI  
HEROICVS.

Cum faber astrorum mortis pateretur acerbum  
In cruce supplicium, sese non posse dolores  
Ferre creatoris, mundus clamabat & astra  
Igniuomi solis, lumen nox abstulit atra  
Contremuit tellus, scopuli rupesq; dehiscent. - 5  
Et quid opus multis, lugebant cuncta creatura,  
Rex cœli ut Christus phœgetontis regna subiuit  
Princeps regali Pluto prospexit ab aula  
Ad sua dum sensit concurrere limina Christum.

**P**luto 10  
O socij exclamat: Iam tempus sumere tela  
Quandoquidem hic sanie perfusus membra propinqua  
Prædaturus opes nostras umbrasq; animasq; (quat  
Scandite tecta alacres, hostemq; à limine telis.  
Arcete obiectis, multa & compage ferarum  
Regalem interea nos hic tutabimur armis - 5  
Obicibus crebris & duris uectibus aulam  
Agmine facto illi summa ad fastigia currunt.  
Vocibus horrissonis & tecta & moenia complent.  
**E**cce autem Christus per tetra silentia rupit  
Lumine sidereo, claraq; in luce resulfit. - 20  
Heus agite umbrarum proceres, attollite portas  
Portarum seras, & magnos demere uectes.

Quid

**Q**uid miseri audetis contra capere arma tonantem?

Hic ego rex uester, frustra est obfistere regi,

**H**ec ubi dixisset suitus pauor occupat omnes

Turmatim effugient, ululatibus aera complent.

Nec mora cum sonitu postes cecidere solutis

Cardinibus, magnanq; dedit collapsa ruinam.

Ianua et admittunt concussa palatia Christum

**30** **O**bstupeuit prior ipse Charon, seq; abdit in ulua

Et canis obstupeuit claudens tria Cerberus ora

Gorgones Harpiæq; tremunt pauet ipsa Megera

Tisiphone, Alecto percusse luce molesta

Vlrites, diræ, furie, Parcæq; sorores.

**E**t quid multa silent, gemitus, tormenta, dolores

Quò simul ingreditur, Christus tremere omnia circū.

Sed gaudent animæ sanctæ, manesq; piorum.

Primus Adam ante alios palmas ad sidera letus

Extulit, et dominum deuota est uoce precatus,

**40** **E**xpectate uenis miseris, ô sancte redemptor,

Da requiem finemq; malis fer ad astra redemptos

Sic pater Habramus, puer Isacus atq; Iacobus

Procedunt alacres, iuxta formosus Ioseph

Et Moses sanctus, et uita insignis Aaron

**E**t Iosue inuictus, reliqui regesq; ducesq;

Et patriæ uindex Machabæus origine Iudas

Inde alij patres fama super æthera noti.  
 Candidus ille chorus Christum reuerenter adorat,  
 Regius ante alios uates notissima proles  
 Stirpis Iesseæ cytharam tangebat eburno - 50  
 Pectine, &c. ad numeros una omnes uoce precati.  
 Dulce melos pangunt concordi carmine uates.  
 Ante alios iuuenis qui Christum nuper ad undas  
 Tinixerat, hic letis concentibus agnifer ibat  
 Salue herebi uictor, domitor salue inclite mortis - 5  
 Destructor scelerum, salue ô fortissime uindex  
 Amissæ uitæ, Salue ô spes una salutis  
 Aspice plasma tuum Sancte & uenerande creator  
 Et post tot gemitus nos duc ad regna polorum.  
 Tum Christus uerbis animas adfatur amicis: - 50  
 Ponite corde metum tristes secludite curas  
 Ipse ubi tempus erit uos ad mea regna reducam  
 Hæc dicens fractis portarum molibus intrat  
 Horrendi ditis regnum, quem protinus inde  
 Extractum uincis & carcere frenat opaco. - 5  
 Horrendum ille tonans nequicquam palpitat artus  
 Immordetq; seras indignaturq; teneri.  
 At Deus ille stygis domitor phlegetonte relicto,  
 Intulit Elysio raptos de carcere patres.  
 Hinc redit à tumulo rediuius peruigil ipsum - 70

Miles ubi clausum studio seruabat inani,  
 Quos tremor attonitos sic fecerat, ut neq; dictis  
 Audent contra, aut sumptis insurgere telis.  
 Sed Solymam ingressi magnis terroribus urbem,  
4- Surrexisse aiunt magno cum robore Christum.  
 Interea se se uitæ reparator amicis,  
 Discipulisq; suis rediuiuum præbuit, & post  
 Quadraginta dies coelestia regna reuisit.  
 Quem mox uenturum rursum expectamus ab alto,  
80- Arbiter ut iusta cunctis det præmia lance.

## TROPHEVM CHRISTI.

**R**Ex ergo noster Christus super omnia regnat.  
**R**Et ueluti quondam belli statuere trophæa,  
 Magnanimi Graium proceres, regesq; Latini:  
 Sic Christus statuit celebris uictoria pugnae  
5- Signa sue, signa æternos mansura sub annos.

## CRVX.

**A**Rboris ipse crucem posuit uenerabile lignum,  
**A**De cuius ramis fractis ceruicibus huius  
 Vincti dependent oculis turgentibus hostes.

## PLVTO.

**A**Nte alios stygius Pluto de stipite pendet  
90- Arcubus attritis, telis, laqueis, pedicisq;.

## MORS.

Hinc

542 TRIVMPHVS CHRISTI

**H**inc alia mortis de stipite pendet imago  
Pallida, cæca, ferox, elinguis, frigore torpens,  
Dentibus excusis & truncis naribus ora  
Horrida commonstrans, & hyantia guttura late.

INFERNVS.

**F**Ronde alia inferni dirupti ianua pendent  
Postibus attritis, cum cardinibusq; ferisq;.

MALA CONSCIENTIA

Ira Dei.

**F**Ronde alia ira Dei, & sibi mens male conscientia pen  
Omnia que Christi roseo sunt terfa cruento. (dent  
CHYROGRAPHVM.

**F**Ronde alia patris primæ uiu syngrapha pendent

**F**Dilaniata modis miseris extinctaq; prorsus. - 100

MVNDS.

**T**andem sordidius ualido de stipite mundus.

**T**Plenus dissidijs & multo crimine pendet  
Et uarie pompe, & crudelia facta tyrannum.

VICTORIA CHRISTI.

**H**os hominum Christus senuos absorbuit hostes

**H**Vt neq; iam possint ultra damnare fideles -

**H**His equidem tentare datum, sed uincere nostrum est.

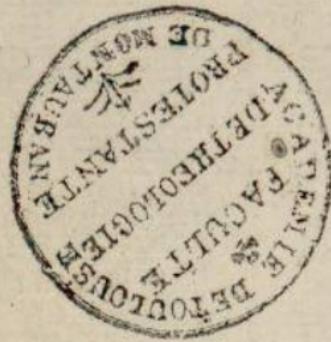
**I**d quoq; per Christum, cuius uictoria nostra est

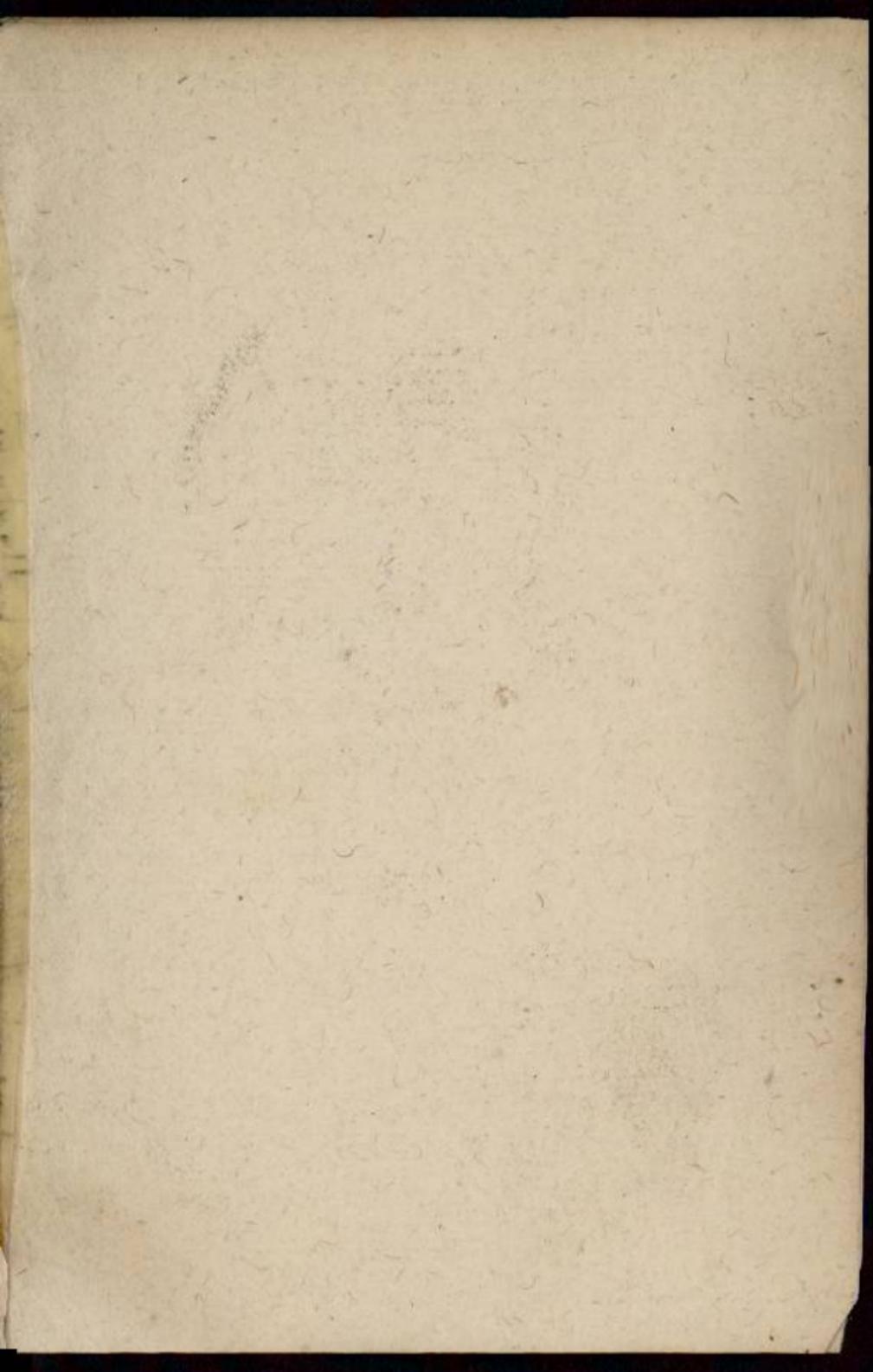
**C**um patre, qui eternum sancto cum flamine regnat.

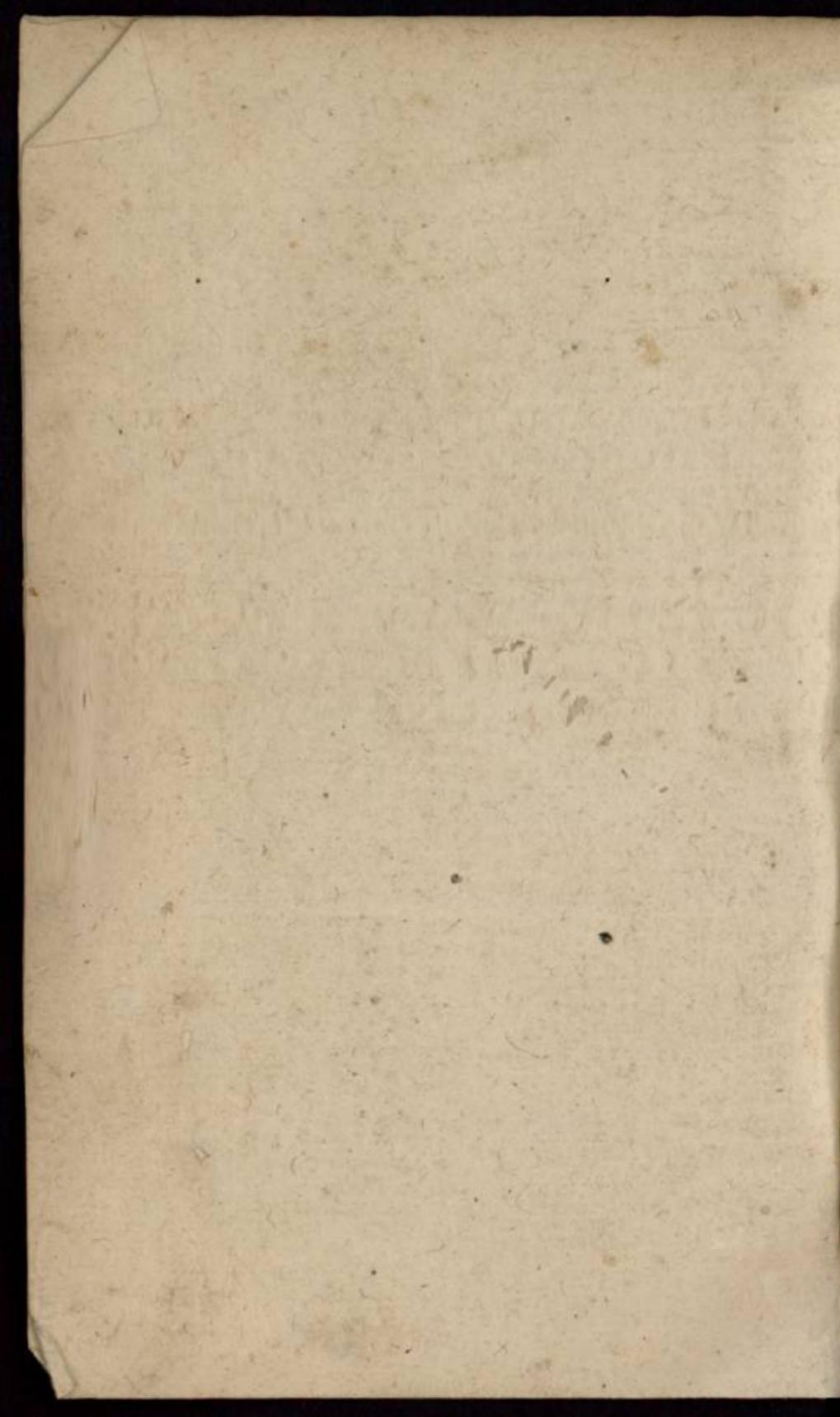
108.



BASILEAE,  
APVD BARPTHOLOMAEV M  
VVESTHEMERVM. ANNO  
M. D. XLI.







III

Yours & much<sup>r</sup>

Johay

Sisterhood  
Franchise



